

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Muhammet Ali CAN		
	Numarası	078106031016		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri ABD / Hadis Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	Said Nursi'nin Risaleleri'nde Geçen Hadislerin Tahriri ve Değerlendirilmesi			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı
İmzası
Muhammet Ali CAN

Tez Savunma Sınavı Tutanak Formu

I. Öğrenci Bilgileri					
Adı	Muhammet Ali	Anabilim Dalı	Temel İslam Bilimleri		
Soyadı	CAN	Bilim Dalı	HADİS		
Numarası	1078106031016	Sınav Durumu	I. Savunma Sınavı ☐	II. Savunma Sınavı ☒	
Danışmanı	Prof. Dr. Muhittin UYSAL	Programı	Yüksek Lisans ☒	Doktora ☐	
II. Sınav Bilgileri					
Tarih	27.03.2014	Saat	10.00	Süre	90 dakika
III. Değerlendirme ve Sonuç					
☒	Savunulan Tezin Kabul Edilmesine				
☐	Savunulan Tezin Düzeltilmesine				
☐	Savunulan Tezin Reddedilmesine (*)				
Salt Çoğunluk ☐	Oy Çokluğu ☐	Oy Birliği ☒	İle karar verilmiştir.		
NEÜ Lisansüstü Eğitim Yönetmeliği hükümleri uyarınca yapılan Yüksek Lisans / Doktora Tez Savunma Sınavı gerçekleştirilmiş ve adayın durumu tutanakla tespit edilmiştir.					
IV. Tez İzleme Komitesi Üyeleri					
Sıra No	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza		
1	Prof. Dr.	Muhittin UYSAL			
2	Prof. Dr.	Mehmet EREN			
3	Prof. Dr.	Halit GALIŞ			
4					
5					
Not: Bu belge, Tez Savunma Sınavı'ndan sonra üç gün içerisinde, Tez inceleme ve Değerlendirme Formu (Rapor) ile birlikte Sosyal Bilimler Enstitü Müdürlüğüne gönderilmelidir. (*)Tezi Reddedilen öğrenci, Reddedilen tezin bir nüshasını gerekçeli kararla birlikte Enstitüye teslim etmesi gerekmektedir.					

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Muhammet Ali Can		
	Numarası	78106031016		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri ABD / Hadis Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Muhittin Uysal		
Tezin Adı	Said Nursî'nin Risaleleri'nde Geçen Hadislerin Tahrici ve Değerlendirilmesi			

Said-i Nursî'nin Risaleleri'nde Geçen Hadislerin Tahrici ve Değerlendirmesi adlı çalışmamızda, söz konusu kitapta geçen hadislerin doğruluk derecelerini araştırdık.

Çalışmamızı hazırlamamızın en önemli sebebi, dünya genelinde milyonlarca insanın bu kitapları okuyor olması nedeniyle içinde geçen hadislerin de halk arasında yaygınlık kazanmasıdır. Toplum içerisinde sadece sahih dereceli hadislerin yaygınlık kazanabilmesi açısından bu çalışmamız önem arz etmektedir. Zira zayıf ve uydurma hadislerin yaygınlık kazanması sakıncalı bir durumdur.

Çalışmamızda metod olarak her bir hadisin sıhhat derecesini ispat yöntemini kullandık.

Giriş kısmında çalışmamızda kullandığımız terimlerle ilgili sıkıntı oluşmaması için hadis usulünün çalışmamız açısından gerekli olan kısımlarını izah ettik.

Çalışmamızın konusunu teşkil eden kitabın yazarı olan Bediuzzaman Said Nursî'yi daha iyi tanıyabilmek için birinci bölümde onun hayatı hakkında giriş mahiyetinde özet bilgi sunduk.

İkinci bölümde Bediuzzaman'ın Risaleleri'nde geçen hadislerin hepsini ele alarak değerlendirmesini yaptık. Her bir hadisin incelenmesi sonucunda, hadisin sıhhat derecesi ile ilgili varmış olduğumuz sonucu ekledik.

Risaleler'de geçen tekrarsız toplam hadis sayısı 135'tir. Sahih dereceli hadis sayısı 48'dir. Hasen dereceli hadis sayısı 3'tür. Zayıf dereceli hadis sayısı 35'tir. Mevzu hadis sayısı 10'dur. Senetli kaynak kitaplarda bulunamayan hadis sayısı ise 28'dir.

Risalelerde geçen hadislerin rahat bulunabilmesi için çalışmamızın sonuna hadis fihristi ekledik. Kaynak metinlerden nakletmiş olduğumuz rivayetlerin fihristlerini de aynı şekilde çalışmamızın sonuna ekledik.

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Muhammet Ali Can		
	Student Number	78106031016		
	Department	Temel İslam Bilimleri ABD / Hadis Bilim Dalı		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Prof. Dr. Muhittin Uysal		
Title of the Thesis/Dissertation	Said Nursî'nin Risaleleri'nde Geçen Hadislerin Tahriri ve Değerlendirilmesi			

In our thesis "Said-i Nursi'nin Risaleleri'nde Geçen Hadislerin Tahriri ve Değerlendirmesi" we researched the hadithes in the books of Said Nursi.

The Reason for writing this thesis is that millions of people are reading these books. The hadithes in it are spreading out in the society. For that the authentic hadithes are spread out and the untrue hadithes are avoided to be spread out we wrote this thesis. If the untrue hadithes are spread out, it will be objectionable.

We used as method in this theses, the proof method. Every hadith is proofed. If the hadith is untrue we wrote this. If the hadith is weak, we proofed it with the reason why it is weak. If the hadith is true, we proofed it with every narrator.

In the introduction we explained the terms of the science of hadith. So that there won't be a confusion.

We introduced in the first section the life of Bediuzzaman Said Nursi, so that we know him better. We introduced his ambient, his education and his sources. If this section is not read, the reader will have false ideas about Bediuzzaman Said Nursi and won't understand Bediuzzaman, why he used untrue hadithes.

In the second section we researched all hadithes that are written in the books of *Risaleler*. After every hadith we wrote the result that we have found about it.

In the book of *Risaleler* are all together 135 hadithes (unrepeated). There are 48 true hadithes, 3 hadithes between true and weak, 35 hadithes are weak, 11 hadithes are very weak. 10 hadithes are untrue. 28 hadithes couldn't be found in the hadith traditional books.

To help to find the hadithes of the books *Risaleler* we added an index to the end of this thesis. The hadithes, that we took from the traditional source books are indexed to the end too.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iii
KISALTMALAR	v
GİRİŞ	6
KONU, METOD VE KAYNAKLAR	6
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, ÖNEMİ VE AMACI.....	6
1.1 Konusu	6
1.2 Önemi ve Amacı	6
2. METOT VE KAYNAKLAR	7
2.1 Yazım Metodu.....	7
2.1.1 Transliterasyon	7
2.1.2 Hadis Tabloları.....	8
2.2 Risâleler’de geçen hadislerin seçimi	11
2.3 Kaynak eserler seçimi	11
2.4 Hadis metnini kaynaklarda bulma aşaması	12
2.4.1 Hadis metninde geçen bir kelime ile arama yöntemi	12
2.4.1.1 Hadis metnindeki kelimelerin kendisi ile arama yöntemi	12
2.4.1.2 Hadis metnindeki kelimelerin kökleri ile arama yöntemi	13
2.4.2 Hadisin konusu ile arama yöntemi	14
2.5 Hadisi değerlendirme aşaması	15
2.5.1 Sahih Hadis	16
2.5.2 Hasen Hadis	16
2.5.3 Zayıf Hadis.....	17
2.5.4 Uydurma (Mevzu) Hadis.....	17
BİRİNCİ BÖLÜM	18
SAİD NURSÎ’NİN HAYATI VE İLMÎ KİŞİLİĞİ	18
1. HAYATI VE TAHSİLİ.....	18
2. İLMÎ KİŞİLİĞİ	20
2.1 Said Nursî’nin İlmî Tesiri	20
2.2 Said Nursî’nin Eserleri.....	20
2.2.1 SÖZLER.....	22
2.2.2. MEKTUBAT	23
2.2.3. BARLA LAHİKASI	23
2.2.4. EMİRDAĞ LAHİKASI	24
2.2.5. İŞÂRÂTU’L-İ’CÂZ.....	24
2.2.6 KASTAMONU LÂHİKASI	24
2.2.7 LEM’ALAR	25
2.2.8 MESNEVİ-İ NURİYE	25
2.2.9 MUHÂKEMÂT	25
2.2.10 SİKKE-İ TASDİK-İ GAYBÎ	26
2.2.11 ŞU’ALAR	26
2.2.12 TARİHÇE-İ HAYAT	26
2.2.13 DİĞER KİTAPLARI	26
2.3 Said Nursî’nin Siyasi Durumu	27
İKİNCİ BÖLÜM.....	29
RİSALELERDE GEÇEN HADİSLERİN TAHRİCİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ.....	29
1. Yaratılış ile İlgili Hadisler.....	29

2. Hz. Peygamber'in Mucizeleri	35
3. Fiten Hadisleri	53
4. Edep İle İlgili Hadisler	72
5. Hz. Peygamber'in Övdüğü Kişiler/Zümreler	90
6. Nafîle İbadetlerle İlgili Hadisler	95
7. Dua İle İlgili Hadisler.....	96
8. Çeşitli Konular	105
Kaynak Kitaplardan Alınan Hadis Metinlerinin Fihristi.....	111
Risâleler'de Hadis Olarak Geçen Metinlerin Alfabetik Fihristi	116
BİBLİYOGRAFYA	122
SONUÇ	128

ÖNSÖZ

Allah'a hamd, O'nun yüce Rasûlüne, aile ve ashâbına salât ve selam olsun.

İslam dini, dünya ve ahreti ilgilendiren her konuda ölçüler getiren bir hayat nizamı olarak gönderilmiştir. Bu bağlamda her türlü insan ilişkisi ve her iş ve oluş, İslam'ın ilgi alanına girer elbette İslam'ın getirdiği söz konusu kuralların temel kaynağı Kur'an ve Sünnet'tir.

Kur'an ve Sünnet'in en doğru şekilde anlaşılıp yaşandığı dönemler, sahabe, tabiun ve etbâ' dönemleri olmuştur. Hiç şüphesiz bunun sebebi, söz konusu zaman alimlerinin Allah'tan Kur'an vahyini alan ve onu en doğru biçimde tefsir eden Hz. Peygamber (sav)'e, bir anlamda vahiy ışığına daha yakın dönemler olmasıdır.

Ashâb-ı Kirâm, Hz. Peygamber (sav)'in sohbetiyle müşerref olmuş, ondan terbiye ve ders alarak İslam'ı öğrenmiş olan kutlu nesildir. Tabiun ve Etbâ da, onlardan sonra gelen nesiller olarak Kur'an ve Sünnet'i onlardan öğrenme şerefini elde etmişlerdir. Bu süreç içinde sahabe nesli, hadislerinin Hz. Peygamber'e aidiyeti ve bunların nasıl yorumlanacağıyla ilgili olarak bir kısım ölçüler ortaya koyarak, hadislerin sahihini sakîminden ayırma işini ilk üstlenen nesil olmuştur. Sonraki nesiller ise, hadislerin tedvîni, zabtı ve sonraki dönemlere doğru ve aslına uygun biçimde intikali konularında hummalı çalışmalar yürütmüşlerdir.

Daha sonraki dönemlere ve günümüze geldikçe, "Kur'an'ın tefsiri ve uygulaması" demek olan Sünnet malzemesinin bilgi olarak "sübutu ve doğru anlaşılıp yorumlanması", ilim ehlinin ve özellikle hadisçilerin ilmi çabalarını yoğunlaştırdıkları en önemli konular olmuştur.

Bu cümleden olmak üzere, biz de bu çalışmamızda İslam dünyası ve Türkiye'de mücadelesi, fikirleri ve eserleriyle belli zümreleri etkilemiş bir şahsiyet olarak ortaya çıkmış olan Said Nursî'nin "Risâleler" adıyla bilinen eserlerinde hadis kullanımı ve söz konusu eserlerde geçen hadislerin kaynak değerlerini tespit ederek tahric ve değerlendirmesini yapmaya karar verdik.

"Said Nursî'nin Risâleler'inde Geçen Hadislerin Tahrici ve Değerlendirilmesi" adını verdiğimiz bu çalışma ile, bireysel olarak donanımımıza sağlayacağı katkı yanında, söz konusu eserleri ellerinden düşürmeyen Müslüman kardeşlerimize de bir nebze katkı sağlayacağını öngördük. Sonuçta bu tür bir çabanın Hadis Bilim Dalı'na da katkı olacağını düşündük.

Çalışmamızı giriş ve iki bölüm olarak planladık. Giriş kısmında çalışmamızda uyguladığımız metot, kullandığımız terimler ve gerekli olduğu ölçüde hadis usulü açıklamalarına temas ettik.

Birinci Bölüm'de Said Nursî'yi kısaca tanıtip hayatı hakkında bilgi sunduk. Çalışmaya esas aldığımız Risâleler'in muhtevaları ve hadis yapılarına ilişkin tespitlerde bulunduk.

İkinci Bölüm'de Risâleler'de geçen hadisleri tek tek ele alarak, tahric ve değerlendirmelerini yaptık. Ne var ki, rivayetleri Risâleler'deki sıra ile vermek yerine, muhtevalarına göre tasnif ederek verdik. Her hadisin tahriciyle ilgili bilgileri verdikten sonra, hadisin sıhhat durumuna ilişkin ulaştığımız kanaatimizi de ekledik.

Risâleler'de geçen hadislerin rahat bulunabilmesi için çalışmamızın sonuna hadis fihristi ekledik. Kaynak metinlerden nakletmiş olduğumuz rivayetlerin fihristlerini de aynı şekilde çalışmamızın sonuna ekledik.

Çalışmayı hazırlarken, imkanlarını ücretsiz olarak istifadeye sunan Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi kütüphanesi personeline ve İstanbul İSAM kütüphanesi personeline teşekkürlerimi sunarım. Çalışma sırasında her türlü desteğini veren aileme,

hadisleri değerlendirme metodunu öğreten babam Muzaffer CAN'a ve bilhassa Danışman Hocam Prof. Dr. Muhittin UYSAL'a teşekkürlerimi arz ederim.

Karaman 20.01.2014

Muhammet Ali CAN

KISALTMALAR

a.s.	: aleyhisselam
age.	: Adı geçen eser
b.	: ibn
bkz.	: bakınız
bnt.	: bint
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
h.	: hicri
Hz.	: hazreti
md.	: maddesi
r.a.	: radiyallahu anhu
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
thç.	: tahriç eden
thk.	: tahkik eden
tlk.	: talik
trc.	: tercüme
ts.	: tarihsiz

GİRİŞ

KONU, METOD VE KAYNAKLAR

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU, ÖNEMİ VE AMACI

1.1 Konusu

Bediuzzaman'ın Risâle-i Nur Külliyyatı adıyla bilinen Risâleleri; Sözler, Mektûbât, Lem'alar, Şuâlar, Mesnevî-i Nûriye, Barla Lâhikası, Kastamonu Lâhikası, Emirdağ Lâhikası, Tarihçe-i Hayat, Sikke-i Tasdik-i Gaybî, Hutbe-i Şâmiye ve Âsâr-i Bediyye adlı kitaplardan oluşmaktadır. Biz bu kitapların içinde geçen hadislerin değerlendirmesini yapmaya çalışacağız.

Bediuzzaman'ın bu eserler dışında mektuplar ve makaleleri de mevcuttur. Ancak biz bu çalışmamızda Bediuzzaman'ın eserlerinin tamamındaki hadislerin değil, sadece Risâle-i Nur külliyyatı olarak bir araya getirilen ve çok okunan kitaplardaki hadislerin değerlendirmesini yapacağız.

1.2 Önemi ve Amacı

Çalışmamızı sadece Risâle-i Nur külliyyatındaki hadislerle sınırlandırma nedenimiz bu eserlerin yoğun olarak okunmasıdır. Zira dünya genelinde yaklaşık 40 dile tercüme edilmiştir. Hem Türkiye içerisinde sohbet ortamlarında çok okunan bir kitaptır, hem de dünya genelinde de tanıtımı yapılmakta ve bu eserlerle sohbetler düzenlenmektedir. Ulaşabildiğimiz kadarıyla Bediuzzaman Said Nursî hakkında 38 adet yüksek lisans ve doktora tezi, ayrıca sayamayacağımız kadar akademik olmayan çalışma vardır.

Halk arasında şöhret kazanan kitapların içinde geçen hadisler, toplumda çok okunması nedeniyle, sıhhat derecesine bakılmaksızın yaygınlık kazanmaktadır. Bediuzzaman'ın Risâlelerinde de birçok hadis kullanılmıştır. Çok okunan bu eserlerin içerisindeki hadisler de aynı şekilde yayılmaktadır. Biz de halk arasında yaygınlık kazanması muhtemel olan bu hadislerin değerlendirmesini bilimsel yöntemle yaparak, hem bireysel donanımıza, hem de hadis ilmini ilgilendiren bazı problemlerin çözümüne katkı sağlamayı amaçladık.

Araştırmamızın amaçları arasında hiçbir şekilde Bediuzzaman'ı tenkit etme veya tezkiye etme amacı bulunmadığını bildirmemiz önem arz etmektedir. Zira bilimsel bir çalışmanın en önemli yönü objektiflik ilkesidir. Objektif yaklaşılmayan hiçbir çalışma bilimsel nitelik kazanamamaktadır. Bu nedenle söz konusu eserlerde geçen hadislerin değerlendirmesinde yegane ölçümüz, Hadis ilminin ortaya koyduğu kurallar olacaktır.

Bediuzzaman Said Nursî, kısa sürede çok geniş bir kitleyi eserleriyle etkilemeyi başarmıştır. Bu eserler hem Türkiye'de birkaç yayınevi tarafından basılmış, hem de dünya genelinde Türkçe'nin dışında birçok dile de tercüme edilmiştir. Matbaalarda her bir baskının en az 1000 adet olduğu dikkate alındığında bu eserin çok yayıldığı anlaşılmaktadır.

Said Nursî'nin Risâleleri'nde geçen hadislerle ilgili olarak iki çalışma yapıldığını tespit ettik. Bunlardan ilki, Abdülkadir Badıllı tarafından "Risâle-i Nur'un Kudsi Kaynakları" adıyla; ikincisi de, Abdullah Tekhafızoğlu tarafından "Nur Risâleleri'ne Eleştirel Bir Yaklaşım – Risâle-i Nur'un İçyüzü" adıyla yapılmıştır.

Abdülkadir Badıllı'nın eseri, Bediuzzaman'ın *Risâleleri*'nde geçen hadislerin sahih olduğunu ispat etmeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla objektif bir bakış açısına sahip değildir. Örneğin meşhur "Levlâke levlâk..." hadisinin sıhhatini belirtirken kaynak olarak Aclûnî'nin Keşfu'l-Hafâ'sını göstermektedir.¹ Bu hadisin durumuna bakmak için Keşfu'l-

¹ Badıllı, Abdülkadir, *Risâle-i Nur'un Kudsi Kaynakları*, s. 371.

Hafâ' incelendiğinde, Aclûnî'nin bu hadisin mevzu (uydurma) olduğunu bildirdiği görülmektedir. Keşfu'l-Hafâ temel hadis kaynak kitaplarımız arasında bulunmamaktadır. Eğer gösterilmeye çalışılsa bile orada bu hadisin uydurma olduğu da zaten yazmaktadır. Bu gibi örnekler Abdulkadir BADILLI'nın eserinin bariz biçimde subjektif davrandığını bize göstermektedir. Ayrıca bu kitapta, hadislerin sıhhati ile ilgili hiçbir değerlendirme de yapmamaktadır. Sadece Bediuzzaman'ın *Risâleler*'inde geçen hadislerin, ondan önceki dönemlerde yazılan kitaplardaki yerine işaret etmektedir. Kaynak olarak gösterdiği kitaplar arasında sayıca çok fazla hadis, hadis uleması tarafından temel hadis kaynağı olarak kabul edilmeyen eserler bulunmaktadır.

Abdullah TEKHAFIZOĞLU'nun hazırladığı çalışma ise, hem bütün Risâle hadislerin içermemektir, hem de subjektif bakış açısına sahiptir. Eserin başlığında kullanılmış olan zaid kelimeden ("İçyüzü") de anlaşılacağı üzere, yazar objektif davranmaktan ziyade *Risâleler*'i tenkit etmeyi amaçlamıştır.

Bizim hazırladığımız bu çalışmada ise bilimsellik ilkesi esas alınmıştır. Sahih olan rivayetler sahih, hasen dereceliler hasen, zayıf olanlar zayıf ve mevzu olanlar mevzu olarak kabul edilmiştir.

2. METOT VE KAYNAKLAR

Burada tez için kullandığımız yazım metodumuzu, *Risâleler*'de geçen hadislerin hangilerini bu kapsama aldığımızı, hangi hadis kaynaklarını kullandığımızı, hadisleri arama ve değerlendirme metotlarımızı açıklayacağız.

Bir hadisi değerlendirirken iki ana aşama izleyeceğiz. Birincisi, hadis metnini kaynak kitaplarda bulma aşaması, ikincisi de hadisi değerlendirme aşamasıdır. Bu aşamalar hakkında ayrıntılı bilgileri ilgili konu başlıkları altında açıklayacağız.

2.1 Yazım Metodu

Okuyucunun zihninde herhangi bir karmaşa oluşmaması için yazım metodu ile ilgili bilginin verilmesi önemlidir. Zira yazı, yazarın düşüncesini okuyucuya aktarılması için bir araçtır. Bu itibarla, çalışmamızda uyguladığımız metodu ayrıntılı bir şekilde ortaya koyacağız.

2.1.1 Transliterasyon

Transliterasyon, yabancı yazıların okunuşları dikkate alınmadan harf harf yazılmasıdır.² Yani yabancı dildeki harflerin çevrilen dildeki en yakın karşılıklarının kullanılmasıdır. Hadis metinlerini imkanlar ölçüsünde Arapça orijinal yazılışını vermeye çalıştık. Ancak yazar ve kitap isimlerini yazarken genelde Türkçe yazılışını esas aldığımız için okuyucunun da kafasında herhangi bir karışıklığın oluşmaması için transkripsiyon harflerini basit tablolar halinde sunmamız faydalı olacaktır.

Zaman zaman yüksek lisans ve doktora tezlerinde transkripsiyon ile transliterasyon kelimelerinin karıştığına çalışmamız boyunca şahit olduk. Yabancı dildeki bir metnin çevirisi yapılırken en doğrusu transkripsiyon harflerinin kullanılması yöntemidir. Ancak okuyucular alıştığı alfabeledi harflerin dışında yabancı harf karakterleri (çizgiler, noktalar vs.) fazla gördüğü takdirde onları okumakta çok zorlanabilmektedirler. Biz Türkiye'de genel teamülün, transliterasyon yöntemini kullanma yönünde olduğunu görmemiz nedeniyle bu yöntemi tercih edeceğiz.

Transliterasyon harfleri:

ء	ب	ت	ث	ج
---	---	---	---	---

² TDK, *Türkçe Sözlük*, transliterasyon md.

E, A, İ, U	B	T	S	C
------------	---	---	---	---

ح	خ	د	ذ	ر
H	H	D	Z	R

ز	س	ش	ص	ض
Z	S	Ş	S	D

ط	ظ	ع	غ	ف
T	Z	'A	Ğ	F

ق	ك	ل	م	ن
K	K	L	M	N

و	ه	ي
V	H	Y

Uzatmalar

ل	و	ى
Ā	Ū	Ī

İstisna Durumları

Yaygın olarak kullanılan özel isimlerde, yaygın kullanım her ne kadar hatalı olsa bile onu tercih edeceğiz. Örneğin مسلم kelimesinin Arapça okunuşu "Muslim" şeklindedir. Arapça'da ü harfi olmamasına rağmen bu yazarın adı Türkçe'de yaygın biçimde "Müslim" şeklinde okunmaktadır. Biz bu durumda okuyucunun algısında kargaşa meydana getirmemek için yaygın olan kullanımı dikkate alacağız. Veya şeddeli olarak kullanılan bir özel isim Türkçe'de şeddesiz olarak kullanılmış ise biz yaygın kullanımı dikkate alacağız. Örneğin علي isminin okunuşu "Aliyy"dir. Ancak Türkçe'de yaygın biçimde Ali şeklinde kullanılması nedeni ile biz yaygın kullanımı esas almayı uygun gördük.

2.1.2 Hadis Tabloları

Bir hadisin sahih olup olmadığının ispatı yapılırken her bir ravinin durumu, vefat yılları, hadis eda lafızları vb. birçok bilgiler verilmektedir. Okuyucunun işini kolaylaştırmak amacıyla hadis tabloları oluşturacağız. Hadis tablolarında okuyucu bir bakışta hızlı biçimde ravilerin bütün durumlarını ve bağlantılarını görebilmektedir. Bu nedenle tablolı yöntemi tercih edeceğiz.

Ravilerin senet değerlendirmesi açısından önem arz eden durumları hakkında bilgi veren tablomuzda, bu bilgilerin hangi kaynaktan alındığını gösteren bilgiler dipnotlarla verilmiştir. Bu son derece önem arz etmektedir. Zira belirli kitaplar hakkında yapılan hadis değerlendirme çalışmalarında gördüğümüz kadarıyla bir hadis zayıf ise hemen ilgili ravinin durumu hakkında bilgi verilip ispatı yapılırken, sahih kabul edilmesi

durumunda “hadis sahihtir” denilerek senedin sağlamlık kriterleri ile ilgili bilgiler ispata tabi tutulmamaktadır. Zira araştırmacı, senet zincirini incelerken bazı durumlarda ravileri karıştırma hatasına düşme ihtimali bulunmaktadır. Bir hadisin sahih veya hasen olduğunu ispat etmek için, senette geçen bütün ravilerin sikalık durumunun ispatı ile onların doğum-vefat yılı uyumunun ispatının yapılması zorunludur. Bu ispatlar yapılmaz ve sadece “hadis sahihtir” veya “hadis hasendir” denerek hüküm veriliyorsa, bu hüküm bilimsellikten uzak olmaktadır. Günümüz Arap dünyasında yapılan hadis çalışmaları tenkit yazılarını sıkça meşgul eden konu da buradan kaynaklanmaktadır. Zira araştırmacı bir senedin durumunu incelerken ravilerin durumlarına tabakat kitaplarından bakarak herhangi bir dipnot vermeden kanaatini bildirmektedir. Oysa incelemiş olduğu raviden aynı isim altında birkaç kişi bulunabilmektedir. Araştırmacı o ravinin durumunu incelerken farklı bir tarihte yaşamış olan sika birisinin durumuna yanlışlıkla bakmış olduğu görülmektedir. Bunun sonucunda araştırmacı senedin sahih olduğuna hükmetmektedir. Oysa hadis tablosu ile vefat tarihlerini, aralarındaki lika'nın varlığı ve bu bilgilerin hangi kaynaktan geçtiğini göstermeye çalışmış olsa kendisi de aynı isimdeki farklı bir raviyi yanlışlıkla incelediğini fark edecektir. Senet tabloları araştırmacının bu türden hatalar yapmasını engellemektedir.

Bir hadisin Buhârî'nin *Sahîh*'inde veya Müslim'in *Sahîh*'inde geçmesi durumda sıhhat ispatı yapmayacağız. Zira hadis uleması bu iki kaynağın sahihliği üzerinde ittifak etmişlerdir.

Hadis tabloları ile ilgili uygulamamızı, İmam Mâlik'in el-Muvatta' adlı eserinde geçen bir hadis örneği ile açıklayalım:

Hadis metni:

عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ الْمَكِّيِّ، عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ، عَامِرِ بْنِ وَائِلَةَ؛ أَنَّ مُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ أَحْبَبَهُ، أَنَّهُمْ خَرَجُوا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، عَامَ تَبُوكَ...³

İsim	Doğum yılı	Vefat yılı (hicri)	Sikalık durumu	Önceki ravi ile lika	Rivayet aldığı lafız
مالك بن أنس	93 ⁴	179 ⁵	Sika ⁶	Var ⁷	'an
مُحَمَّدُ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ تَدْرِيسِ الْقُرَشِيِّ الْأَسَدِيُّ، أَبُو الزُّبَيْرِ الْمَكِّيُّ	?	126 ⁸	Sika ⁹	Var ¹⁰	'an
أبي الطفيل عامر ابن وائلة	?	100 ¹¹	sahabi ¹²	Var ¹³	Enne
معاذ بن جبل	Hicrett en önce 21 ¹⁴	17 ¹⁵	sahabi ¹⁶	sahabi ¹⁷	Enne

³ Malik b. Enes, *el-Muvatta'*, I, 197

⁴ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, VIII, 71.

⁵ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, VIII, 131.

⁶ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, VIII, 48.

⁷ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXVI, 405.

⁸ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, I, 221.

⁹ Zehebî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, IV, 37.

¹⁰ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXVI, 402.

¹¹ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, II, 1201.

¹² İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, VI, 130.

¹³ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, II, 1201.

¹⁴ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, I, 461.

2.1.2.1 Satır sıralaması

Birinci satıra senetteki son raviyi yazdık. Zira kaynak olarak alınan hadis kitabının yazarı da bir “ravi” olması nedeniyle birinci satıra kaynak kitabın yazarının adını önce ekledik. Kitabın yazarının senette değerlendirilmeye tabi tutulması son derece önemlidir. Çünkü bazı durumlarda son ravi olan kitabın yazarının kendisi de zayıf olduğu karşımıza çıkabilmektedir. Sonraki satırlara ise sıradaki bütün raviler yazdık. Peygamber Efendimiz'den hadisi kim işitmiş ise satırlar o ravide son bulmaktadır.

2.1.2.2 Sütun sıralaması

Soldan birinci sütuna ravilerin isimlerini yazdık. Burada dikkate aldığımız en önemli husus, ravi adının tabakat kitaplarında başka bir ravi ile karışmayacak şekilde yazılmasıdır. Eğer rivayet senedinde geçen isim veya künye nadir rastlanan bir isim ise, sadece ravinin adını veya künyesini vermekle yetindik. Örneğin Senette Ebû Hüreyre أبو هريرة adı geçiyorsa bunu isim sütununda hiçbir ilave yapmadan verdik. Zira kitaplarda أبو هريرة künyesiyle başka bir ravi ismine rastlanmamaktadır. Ancak aynı isimde birkaç ravi var ise bu durumda dede ismi, lakabı, dedesinin veya babasının adı gibi ayırt edici özelliklerini vermeye devam ettik. Örneğin أبو الزبير المكي Ebu'z-Zubeyr el-Mekkî künye ve nisbesiyle birden fazla ravi bulunmaktadır. Bu nedenle araştırma yaptığımız ravinin başka birisi ile karışmaması için onun ismini de verdik: مُحَمَّد بن مسلم بن

تدرس القرشي الأسدي أبو الزبير المكي . Yaygın olarak kullanılan isimlerin tabakat kitaplarında farklı geçmesi durumunda biz yine tabakat kitaplarındaki kullanımı esas aldık. Örneğin Ahmed b. Hanbel'den alınan bir rivayette yazar عن أحمد “Ahmed'den” diyerek sadece Ahmed ismini kullanmaktadır. Biz bunu sütunlara yazarken ulema arasında yaygın olan kullanımı (أحمد بن حنبل) yerine tabakat kitaplarındaki kullanımı (أحمد بن حنبل) esas aldık. Zira okuyucu bizim araştırmamızın doğruluğunu incelemek istediğinde tabakat kitaplarında أحمد بن حنبل adında bir raviye rastlayamayacaktır. Tablolarımızın hazırlanış sebebi okuyucunun işini kolaylaştırmak olduğu için bu yöntemi tercih ettik.

İkinci sütunda ise ravinin doğum yılını yazdık. Bazı raviler çok uzun yaşadıklarından dolayı okuyucu sadece vefat yılını baz alarak iki ravi arasında kopukluktan şüphe edebilmektedir. Bu nedenle, ravinin doğum yılını da mümkün olabildiğince vermeye önem verdik. Ancak tezimizdeki tablolardan da görüleceği üzere birçok ravinin doğum yılı belirsizdir.

Üçüncü sütunda ise vefat yılı verilmiştir. Vefat yıllarının hadis senet tenkidi açısından iki ayrı önemi vardır:

- a) Ravilerin doğum-vefat yılları açısından likalarının imkansız olması durumunda likalarının varlığının iddia edilmesi çürütülür
- b) Tabakat kitaplarında bazen aynı isimde ve lakapta iki raviye rastlanabilmektedir. Bu durumda vefat yılını belirlemek, ravilerden hangisinin esas alındığını daha belirgin hale getirmektedir ve yanlış değerlendirmelerden araştırmacıyı kurtarmaktadır.

Dördüncü sütunda ravilerin sikalık durumu verilmiştir. Burada dikkate aldığımız husus, ravilerin başka muteber raviler tarafından tabakat kitaplarında yaptıkları

¹⁵ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, I, 461.

¹⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, III, 584.

¹⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, III, 584.

değerlendirmeleridir. Aynı şekilde kitabın yazarının da başka sika kabul edilen raviler tarafından değerlendirilmesi dikkate alınmıştır.

Beşinci sütunda ravinin kendisinden önceki ravi arasında görüşmenin (likâ) var olup olmadığının ispatı yapılmaya çalışılmıştır. Zira Buharî'nin şartı üzere bir hadisin sahih olup olmadığını ispat etmek için bu sütunun verilmesi çok önemlidir. İki ravî arasında likâ var ise bunu tabakat kitaplarından göstermeye çalıştık. Ancak bazı durumlarda ravi haddesenâ حدثنا lafzını kullanmasına rağmen tabakat kitaplarında iki ravi arasında likânın var olup olmadığı ile ilgili hiçbir bilgi verilmemektedir. Bu durumda hadisin senedini inceleriz. Aşağıdaki şartlar yerine gelmiş ise iki ravi arasında lika var kabul edilir:

- a) söz konusu satırdaki ravinin حدثنا haddesenâ lafzı kullanılmış olması;
- b) söz konusu satırdaki ravi ve üst satırlardaki ravilerin hepsinin sika olması;
- c) söz konusu satırdaki ravi ve üst satırlardaki ravilerde tedlis durumu olmaması;

Bu üç şart yerine gelirse, tabakat kitaplarında lika ile ilgili herhangi bir bilgi verilmemesine rağmen likânın varlığı ispat edilmiş demektir.

Eğer ravi, sahabi ise sikalık durumu olarak "sahabi" yazılır. Zira sahabilerin hepsi hadis uleması tarafından udûl (sika) kabul edilmektedir.

Altıncı sütunda ise hadis eda lafızları ile ilgili bilgi verilmiştir. Zira hadisin senedindeki eda lafızları, hadis senedi sihhati açısından önem arz etmektedir. Örneğin hadis "vicâde" yöntemiyle alınmış ise ve hadis rivayeti için izin verilmemiş ise, bu eda lafzı "haddesenâ" veya "enbeenâ" lafızları ile aynı kuvvette kabul edilmemiştir.¹⁸

2.2 Risâleler'de geçen hadislerin seçimi

Risâleler'de geçen hadislerde Bediuzzaman'ın kullanmış olduğu ifadeleri dikkate aldık. Bediuzzaman aktarmış olduğu bir söz için "hadis", "Peygamber Efendimizin buyurdu ki" gibi lafızlar kullanmış ise onu hadis olarak alıp tezimizde değerlendirmeye tabi tuttuk. Halk arasında hadis olarak bilinen sözlere sadece "sırrınca, fermanınca" gibi ifadeler kullanması durumunda bu sözleri değerlendirmeye tabi tuttuk. Örneğin meşhur لولاك لولاك... sözü, halk arasında yaygın biçimde hadis olarak bilinmektedir. Bediuzzaman'ın bu söz için "hadis" kelimesini kullanmamış olsa bile bunun değerlendirmesini yaptık.

Kutsî hadisleri değerlendirmelerimize dâhil ettik. Zira çok açık biçimde Allah Te'âlâ'ya isnad edilen sözler (kutsî hadis) için Bediuzzaman'ın "hadis" gibi lafızları kullanıp kullanmadığını dikkate almadık. Örneğin لولاك hadisinde "Sen olmasan gökleri yaratmazdım." ifadesinde sözün sahibi olarak Allah Te'âlâ'nın kastedildiği çok açıktır. Bediuzzaman'ın bir insan için bu sözü kast etmiş olma ihtimali yoktur. Bu nedenle bu gibi kutsî hadis olarak aktarılan sözleri ve hadisleri her halükarda değerlendirmeye tabi tuttuk.

2.3 Kaynak eserler seçimi

Kaynak eserler arasında belirli bir sınırlama yapmadık. Zira kaynak hadis kitaplarının ve hadis cüzlerinin elektronik ortamlara aktarılması sayesinde kütüphane imkanının kısıtlı olduğu yerlerde bile bütün kitaplar ve cüzlere erişim imkanı vardır. Hatta baskısı yapılmayan bazı hadis cüzlerinin doktora tezi olarak yayımlanmış hali bile elektronik ortamlarda isitfademize sunulmuştur. Bu nedenle hadis kaynağı olarak taradığımız kitaplar, günümüze kadar basılmış veya basılmamış (elektronik ortama aktarılmış) bütün senetli rivayetler içeren eserleri kapsamaktadır.

Kaynak eserleri seçerken iki temel esası dikkate aldık:

¹⁸ İbn Hacer el-‘Askalânî, *Nuzhetu'n-Nazar fi Tevdihi Nuhbetu'l-Fiker*, s. 279.

a) Kaynak eserin yazarının hadis uleması tarafından çoğunlukla sika olarak değerlendirilmiş olması

Hadis kitabının veya hadis cüz'ünün yazarı da hadis zincirinde bir ravidir. Ehli Sünnet uleması büyük çoğunluğu tarafından bir müellifin sika görülmesi şartını esas aldık. Kaynak eserlerin müelliflerinin bir çoğu az da olsa tenkide tabi tutulmuştur. Bu nedenle "hiç tenkit edilmemiş müellif" şartı koşamamaktayız. Zira bu şartı koştığımız takdirde ciddi kaynak sıkıntısına düşebilmekteyiz. Hadis ulemasının çoğunluğunun tenkit etmiş olduğu müellifleri kaynak olarak değerlendirmedik. Örneğin Vâkidî'nin eserlerini hadis kaynak eser olarak veremedik. Çünkü Hadis ulemasının çoğunluğu onu çok sert tenkit etmiştir.¹⁹

b) Kaynak eserde bulunan hadisin senedinin var olması

Sika kabul edilmiş olan bir müellifin kitabındaki hadisin senetli olması, bizim en önemli kriterlerimizden biridir. Zira hicri ikinci asırda hazırlanmış bir kitaptaki senetsiz rivayetin sıhhatini değerlendirme imkanımız bulunmamaktadır. Örneğin İmam Şafiî' gibi 2. asırda yaşamış bir Müellif'in "sika hocalarımızdan birisi rivayet etti ki..." diyerek hiçbir senet aktarmadığı hadisi incelemeye tabi tutamamaktayız. Ancak Zehebî gibi 8. asırda yaşamış birisinin senetli olarak aktardığı rivayetin sıhhatini inceleyebilmekteyiz. Bu nedenle bir hadisi kaynaklarda araştırırken o kaynakta senet bulunmuyor ise, bu rivayeti kaynak olarak değerlendirememekteyiz.

2.4 Hadis metnini kaynaklarda bulma aşaması

Birinci aşama olan hadis metnini kaynaklarda bulma aşaması son derece önemlidir. Zira bir hadis metni kaynaklarda yer almasına rağmen lafız farkı nedeniyle veya kaynakların iyi taranmamış olması nedeniyle bulunamamış olması hatalı değerlendirmelere götürecektir. Buna iyi dikkat edilmez ise hadis sahih bir kaynakla gelmiş olmasına rağmen zayıf hükmü çıkarılabilir. Bu nedenle bu birinci aşamanın iyi bir düzen içerisinde tamamlanması gerekmektedir.

Hadis metnini kaynaklarda bulma aşamasında iki yöntem izledik. Birincisi hadiste geçen bir kelime ile fihristlenmiş eserler ile arama yöntemi, ikincisi ise konu ile fihristlenmiş eserler ile hadis metnini kaynaklarda arama yöntemidir. Bu iki arama türünün her birinin kendine göre avantajları ve dezavantajları vardır. Bu nedenle hadis metnini bulma sırasında bu yöntemlerin her ikisinin izlenmesi zorunludur. Aksi takdirde kaynaklarda var olan hadis bulunamayacaktır ve yanlış hükümlere varılacaktır.

2.4.1 Hadis metninde geçen bir kelime ile arama yöntemi

Hadis metninde geçen bir kelime ile hadis arama yönteminde iki ayrı tür vardır. Birincisi, hadis metnindeki kelimelerin kendisi ile arama yöntemi, ikincisi ise hadis metninde geçen kelimelerin kökleri ile arama yöntemidir.

2.4.1.1 Hadis metnindeki kelimelerin kendisi ile arama yöntemi

Bazı hadis metin arama fihrist kitapları cümle başındaki kelimeye göre alfabetik olarak (ebcedî) sıralanmıştır. Hadis metninin ilk geçen kelimesine bakılır ve alfabetik olarak dizilen hadisler bu fihristlerden bulunur.

a) Basılı Hadis Fihristleri

Bu tür eserlerin en kapsamlısı *Mevsû'atu Etrâfi'l-Hadîsi'n-Nebevi*²⁰ olduğu için biz çalışmamızda bu kitaptan faydalandık.

Bu eserden arama yaparken bazı hususlara dikkat etmemiz gerekti. Fihrist eserde toplam 150 kitabın hadisleri sıralanmıştır. Ancak içinde senetli kaynak ihtiva eden kitap

¹⁹ İbn 'Adiyy, *el-Kâmil fi Du'afâi'r-Ricâl*, VII/481.

²⁰ Muhammed Zağlûl, *Mevsû'atu Etrâfi'l-Hadîsi'n-Nebeviy eş-Şerîf*, Beyrut, 1979.

sayısı yaklaşık 60 adettir. Eserde dikkatimizi çeken husus, Rebî b. Habîb'in (v. 103) *Musned*'ini de içermesidir. Yeni karşılaştığımız bu eser hakkında yaptığımız inceleme sonrası gördük ki Ehli Sunnet uleması Rebî b. Habîb'in *el-Musned*'ini kesinlikle kullanmamışlardır ve Rebî b. Habîb farklı bir mezhebin kurucusu olması hasebiyle ondan uzak durmuşlardır.²¹

Bu türden hadis fihristleri ile hadis metni aramanın en önemli avantajı şudur: Eğer incelediğimiz hadis metninin başlangıç kısmı, kaynakta geçen metinle aynı başlar, ancak daha sonra farklı lafızlarla devam eder ise, bu fihrist sayesinde aradığımız kaynağa ulaşabilmekteyiz.

Bu türden hadis fihristlerin dezavantajı ise, çok sınırlı sayıda kaynak esere yer vermiş olması ve aradığımız hadisin başka bir kaynakta geçmesine rağmen bu fihristlerin kapsam dışı kalmasıdır. Böylece aradığımız hadis de bulunamayacağı için bizi yanlış sonuçlara götürebilmektedir.

Diğer bir dezavantajı da, aradığımız hadis metninin kaynaktaki orijinal şeklinin başlangıç kısmı farklı bir lafız ile gelmiş ise, kaynaktaki geçen metin bulunamayacak ve yanlış sonuca varılacaktır.

b) Hadis Yazılımları

Hadis yazılımlarının araştırmacıya sağladığı birçok kolaylık nedeniyle günümüzde vaz geçilmez hadis araştırma metotları arasına girmiştir.

Hadis yazılımları ile ilgili ayrıntılı bilgi vermeyeceğiz. Zira üniversitelerin Bilgisayar Mühendisliği bölümlerinde de yazılımların kendisi ile ilgili yapılacak tezler konu olarak kabul edilmemektedir. Sadece yazılımların çalışma mantığı ile ilgili tez çalışmaları kabul edilmektedir. Bunun nedeni ise yazılımların sayısının her geçen gün hızla artması, yazılımların süre itibarıyla çok geçici çalışmalar olması ve yazılımların her birinin de sürekli sürüm güncellemelerinin yapılması nedeniyle yazılım hakkında verilecek hükümlerin kısa süre içerisinde bozulacak olmasıdır.

Zikredilen nedenlerden dolayı hadis yazılımlarının her birinin kendisiyle ilgili bilgi vermeyeceğiz. Sadece hadis yazılımların çalışma mantığı ile ilgili bilgileri usul amaçlı vereceğiz.

Hadis yazılımları ile hadis araması yapılırken birkaç hususa dikkat etmek gerekmektedir.

a) Yazılımların ihtiva ettiği kaynakların sayısı

b) Arama parametrelerinde yorumlama kabiliyeti (örneğin أخذ fiili hemzeli yazılması gerekirken yanlışlıkla أخذ hemzesiz yazdığımızda yazılımın bunu yorumlayabilme imkanı)

c) Yazılımı hazırlayanların hadis metnini doğru yazıp yazmadığı (dizgi hatası);

d) Kaynak verdiği eserlerin sayfa numaralarının hatalı olması ihtimali.

2.4.1.2 Hadis metnindeki kelimelerin kökleri ile arama yöntemi

a) Basılı Eserler

Arapça'daki kelimelerin çoğu ya sülasi kelime köküne veya rubai kelime köküne dayanır. Bazı istisnai kelimeler ise hiçbir köke dayanmadan doğrudan kendisi köktür. Bir kelimeyi bulmak için önce asıl kök harfleri bulunur. Klasik Arapça sözlükleri bu

²¹ Daha fazla bilgi için bkz.: Nâsiruddîn el-Albânî, *Silsiletü'l-Ehâdisi'-Da'ife ve'l-Mevdû'a*, III, 590. el-Albânî, Rebî b. Habîb'in İbâda mezhebinin kurucusu olması ve içinde çok fazla uydurma rivayet bulunması nedeniyle bu kitabı her fırsatta reddettiğini bildirmektedir.

düzen üzere hazırlanmıştır. Örneğin مکتوب kelimesi başlangıç harfi olan م harfinden değil, kök kelimesi olan کتّب'deki başlangıç harfi olan ک harfinden aranır.

Sözlükler için kullanılan bu düzen ile tertip edilmiş hadis fihristlerin en kapsamlısı Concordance²² adlı kitaptır.

Bir hadisin kaynağını araştıracağımızda hadiste geçen kelimelerin sırasıyla köklerini buluruz. Sonra sülasi kök sırasına göre dizilmiş olan Concordance'ta bu hadisi bulmaya çalışırız.

Concordance'ta verilen bir hadisin cilt ve sayfa numaralarının, Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'indeki sayfalar ile uyuşmadığına nadiren de olsa şahit olduk. Bu nedenle Concordance'ta verilmiş olan cilt ve sayfa numaralarını sadece rehber olarak algılayıp ilgili hadis kitabının kendisinden bu numaraları teyit etmemiz gerekmektedir.

Concordance ile arama yapılırken sadece *Kütüb-i Tis'a*'nın (9 kitap) tarandığı unutulmaması gerekmektedir. Zira toplamda birkaç yüz cildi geçen rivayet kitaplarının arasında –önemli de olsa- bu kitapların zaman zaman araştırma açısından yetersiz kalacağı açıktır.

Bu düzen ile hazırlanan fihristlerin önemli avantajına gelince; elimizdeki hadis metninde geçen bir kelime aynı sülasi kök ile farklı bir müştak hali ile kaynaklarda geçmiş olabilir. Normal fihristlerde bu hadisi bulmak çok zor iken kök aramalı fihristler sayesinde, o kökten ne kadar müştak kelime var ise hepsi aynı kısımda sırlanmaktadır. Biz de elimizdeki hadis metnini asıl kaynağından, lafız farklılığı olsa bile, onu bulma imkanına sahibiz.

b) Yazılımlar

Kaynak kitaplarda bir hadis metnini bulabilmek için kök fiil ile arama eklentisi günümüze kadar hiçbir hadis yazılımında bulunmamaktadır. Ancak kök fiil ile fihristleme parametresi olan genel internet siteleri arama motorları, hadis metin araması için kullanılabilirlerdir.

Genel internet arama motorları, sitelere yazılmış olan metinleri tarar ve kendi sunucusunda fihristleme yapmaktadır. Sonra biz genel arama motoru ile bir kelimeyi arattığımızda, bize internet sitelerinde daha önce kendisinin taramış olduğu kelimeleri sonuç olarak vermektedir. Günümüzde hemen hemen bütün hadis kitapları internet sitelerine metin olarak çeşitli formatlarda yüklendiği için hadis metin araması için bu genel arama motorlarından faydalanabiliriz.

Ancak bu siteler bizim için sadece birer yol göstericisi olarak kullanılabilirlerdir. Zira basılı kitapların kendisine müracaat suretiyle teyit edilmesi şarttır.

2.4.2 Hadisin konusu ile arama yöntemi

a) Basılı eserler

Bir hadisi kaynak kitaplarda bulmak için kullanılacak ikinci yöntemimiz, konuya göre tasnif edilmiş (ale'l-ebvâb) hadis kitaplarıdır. Bir hadisi ararken, 'içinde geçen kelimeler ile arama' yönteminde başarısız olmamız durumunda 'konu ile tasnif edilmiş' hadis kitaplarına müracaat ederiz. Örneğin namaz ile ilgili bir hadisi, içinde geçen kelimeler ile arama yöntemi uygulandığında herhangi bir sahîh rivayete rastlanamaz ise, konu ile tasnif edilmiş olan kaynak kitaplardan, namaz konusu (كتاب الصلاة) altındaki hadisleri gözden geçiririz.

b) Yazılımlar

²² Wensinck, *Concordance et Indice de la Tradition Musulmane*.

Yazılımlarda konu tespiti belirleme parametresi Google Corporate adlı firma tarafından geliştirilmiştir. Örneğin “Mekke” kelimesi ile arama yaptığımızda yazılım Mekke kelimesi ile ilgili konuları (İslam, Medine, Kuran) ve eş anlamlı kelimeleri (Mecca, مكة) de taramaktadır. Ayrıca eş anlamlı kelimeleri de bize vermesi arama işlemini kolaylaştırmaktadır. Örneğin جاء (geldi) fiili yazıldığında arama sonuçları arasında onun eş anlamlısı olan قدم fiilini de vermektedir.

Aradığımız bir hadis metni, kaynaklarda farklı eş anlamlı kelimeler ile yazılmış olabilmektedir. Bu durumda ‘içinde geçen kelime ile arama yönteminde’ sonuç alınamamaktadır. Konu ile tasnif edilmiş eserlerde de aradığımız konu başlığı altında o hadis verilmemiş olabilmektedir. Bu durumda konu ile arama parametresi ihtiva eden yazılımlardan yararlanabilmekteyiz.

Günümüze kadar konu ile arama parametresi herhangi bir hadis yazılımına yüklenmiş değildir. İnternet ortamında da sadece Google Corporate bunu kullanmaktadır.

c) İnsan hafızası

Bir hadis metninin kaynaklarda geçen lafzını aramada en iyi ve en eski yöntem insan hafızasıdır. Bunun için kaynak eserlerde geçen hadis metinlerini okuyan uzmanlardan yardım almak gerekir. Kaynak hadis kitabı olarak okuduğumuz Kütüb-i Sitte, zayıf ve mevzu rivayetleri bulma konusunda son derece yetersiz kalacağı için çalışmamızda hadis kaynak metinlerinde tecrübesi iyi olan hocalarımıza danıştık.

2.5 Hadisi değerlendirme aşaması

Aradığımız bir hadisi kaynak kitapardaki yerini bulduktan sonra ikinci aşama olan hadisi değerlendirme aşamasına geçtik. Ulema arasında tartışmalar daha ziyade bu bölümde meydana gelmektedir.

Bir hadisi değerlendirmeye tabi tutarken en çok dikkat ettiğimiz husus bilimsellik ilkesidir. Buhari ile Müslim’de geçen hadislerin dışındaki hadislerin senetlerini inceledik, sonra bunların her birinin sahih, hasen, zayıf veya mevzuluk durumunu açıkladık.

Bu nedenle önce hadisler hakkında değerlendirdiğimiz kavramlara açıklık getireceğiz. Çalışmamızda kullanmadığımız hadis usulü bilgi ve terimlerini –çalışmanın amacının dışına çıkmamak için- vermeyeceğiz.

Hadis ıstılahlarının tanımında ulema çok çeşitli görüşler belirtmişlerdir. Biz bu görüşlerden birisini benimsemek zorunda olduğumuz için bunların arasından birisini tercih ettik. Zira bir hadisin değerlendirmesini yaparken, ortaya konulmuş bütün farklı görüşlere göre aynı hadis hakkında farklı bir değerlendirme yapmak anlamsız olmaktadır.

Çalışmamızda Zehebî’nin hadis ıstılah tanımlarını esas almaya çalıştık. Zehebî’nin görüşlerini tercih sebebimizin dört nedeni vardır:

a) Zehebî’nin hadis ıstılahlarının tanımlarını açıkça yaptığı bir hadis usul kitabını yazmış olması.

El-Mûkiza adlı eseri hacim olarak diğer hadis usul kitaplarından daha küçüktür, ancak ihtiva ettiği bilgiler genelde ıstılah tartışmalarına açıklık getirmektedir.

b) Zehebî’nin tedvin döneminin bitişinden sonra yaşamış olması.

Hadis ıstılahlarının çoğu tedvin döneminin içerisinde oluşmuştur. Zehebî’nin yaşadığı dönemden önce bütün hadis ıstılahları oluşmuş ve üzerinde tartışmalar yürütülmüştür. Yürütülen bu tartışmalar şüphesiz günümüze kadar halen devam etmektedir.

c) Zehebî’nin rical müellifleri arasında en çok eser veren alim olması.

d) Zehebî'nin koymuş olduğu bu usulleri kendisinin bizzat uygulamış olması.

2.5.1 Sahih Hadis

Zehebî'nin verdiği sahih hadis tanımı şu şekildedir:

الْمُتَّصِلُ، السَّائِمُ مِنَ الشُّذُودِ، وَالْعَلَّةُ. وَأَنْ يَكُونَ رُؤَاةً: ذَوِي ضَبْطٍ، وَعَدَالَةٍ، وَعَدَمِ تَدْلِيسٍ.

Senedinde kopukluk olmayan, şâzdan ve illetten uzak olan, ravilerinin tedlisten uzak, adaletli ve zabt sahibi (olan hadise sahih hadis denir)²³

Bir hadis sahih ise, onun hangi nedenden dolayı sahih olduğunun bilgisinin verilmesi ve ilgili kitaplardan kaynağının gösterilmesi de çalışmanın bilimselliği açısından zorunludur. Yani senetteki ravilerin hepsi sika ise bunların sika olduğunu belirten kaynakların yerinin gösterilmesi, raviler arası lika var ise bu likanın varlığının ispatı yapılması zorunludur. Raviler arası doğum-vefat yılları arasında bir çelişme bulunmamakta ise kaynak kitaplardan bunların yeri de gösterilmelidir.

Hadis değerlendirme çalışmaları yapılırken gördüğümüz kadarıyla hadisin senedinde bir illet var ise bu illet belirtilmektedir ve illeti teşkil eden ravinin durumu ile ilgili bilgi verilmektedir. Hatta onun kaynaktaki yeri de gösterilmektedir.

Sahih hadisin ispat edilmesi için ravilerin durumu ile ilgili bilgilerin verilmesi ve bunun ispat edilmesi çok uzun metinler oluşmasına neden olmaktadır. Bu nedenle tezimizde okurun işini kolaylaştırmak amacıyla hadis tablolarını oluşturduk.

Tezimizin amacı, Bediuzzaman'ın Risâlelerinde geçen hadislerin durumunun değerlendirilmesidir. Bu nedenle çalışmamızda incelediğimiz bir hadisin kaynaklarda geçen sahih senetli metnini vermekle yetindik. Bir hadis birkaç ayrı senet ile kaynaklarda geçebilmektedir. Biz tezimizi gereksiz hacim artırılmasından kurtarmak için sahih senetli olan rivayeti gösterdik. Zira sahih senetli bir rivayeti aktardıktan sonra diğer zayıf senetli rivayetleri de eklediğimizde, hadisin değerlendirilmesi açısından herhangi bir değişiklik olmayacaktır. Çünkü diğer zayıf hadisler sadece şâhit hükümündedir ve sahih olan hadisin durumu halâ sahih olarak kalmaktadır. Sahih senetli rivayeti aktardıktan sonra diğer şâhit rivayetleri aktarmak, değerlendirme açısından hiçbir değişiklik meydana getirmeyeceği için onları ele almadık.

Sahih hadisler, dini hüküm koyma açısından hucet kabul edilmiştir.²⁴

2.5.2 Hasen Hadis

الْحَسَنُ مَا ارْتَقَى عَنْ دَرَجَةِ الضَّعِيفِ، وَلَمْ يَبْلُغْ دَرَجَةَ الصَّحَّةِ.

Zayıf hadisten daha üstün, ancak sahih hadis derecesine ulaşamamış hadise hasen hadis denir.²⁵

Hasen dereceli hadislere rastladığımızda kaynaklarda geçen diğer şâhit rivayetleri de tezimize almak zorundaydık. Zira diğer şâhit rivayetlerin arasında hem zayıf dereceli hadisler, hem de sahih dereceli hadisler bulunabilmektedir. Eğer diğer rivayetler zayıf ise hasen dereceli hadisin durumunda herhangi bir değişiklik olmayacaktır. Ancak diğer rivayetlerin arasında sahih bir rivayetin ortaya çıkması durumunda hasen dereceli hadis de sahih derecesine yükselecektir. Dolayısıyla tezimize bu hasen dereceli hadisi değil, diğer sahih dereceli hadisi almak zorunda kalacaktık. Bu nedenle aradığımız hadis metnine en yakın metinler arasındaki senetlerin en iyisi hasen dereceli ise, diğer şâhit rivayetlerin tamamını aktardık.

²³ Zehebî, *el-Mûkiza*, s. 24.

²⁴ Eş-Şafî, *er-Risâle*, s. 369-372; İbn Ebî Hatim, *Kitabu'l-Cerh ve't-Ta'dil*, II, 29-30; el-Hatîb el-Bağdâdî, *el-Kifâye*, s. 40.

²⁵ Zehebî, *el-Mûkiza*, s. 26.

El-Hattâbî, hasen hadislerin ulema ve fukaha tarafından çokça kullanıldığını belirtmektedir.²⁶

2.5.3 Zayıf Hadis

Bir hadisin senesinde en az bir ravinin düşmesiyle inkitânın meydana gelmesi ya da ravisinin zayıf oluşu sebebiyle hadisin senedi zayıf hükmüne düşmektedir.²⁷

Araştırma yaptığımız hadisin kaynak metinlerde geçen hadislerin en sağlam senedi zayıf hükmünde ise, o zaman diğer şahit hadislerin durumunu da gösterdik. Zira zayıf dereceli hadisin dışındaki diğer şahit hadisler arasında hasen dereceli veya sahih dereceli rivayetler bulunma ihtimali vardır. Eğer şahit rivayetlerde daha üstün dereceli bir senet var ise o zaman araştırılan hadisin hükmü de değişmektedir. O nedenle zayıf dereceli hadisin tek başına verilmesi hatalı hükümlere götürebileceği için, diğer bütün şahit rivayetlerin de gösterilmesi zorunludur.

Zayıf hadislerle amel konusunda ulema çeşitli görüşler zikretmiştir. Subhi Sâlih zayıf hadisle ameli caiz görmemektedir. Abdullah b. el-Mubarek, Ahmed b. Hanbel ve Abdurrahman b. Mehdî'nin "fezâilu'l-a'mâl hususunda zayıf hadisle amel edilir." sözünü de tenkit etmektedir. Zira Subhi Sâlih'e göre bu üç hadis aliminin sözleri sadece yanlış anlamadan ibarettir. Onların "Helal ve haram mevzû'unda bir şey rivayet ettiğimizde pek sıkı, fezâil ve benzeri mevzûlarda bir şey rivayet ettiğimizde de müsâmahakâr davranırdık." sözü yanlış anlaşılıp "fezâilu'l-a'mâlde zayıf hadis esas alınabilir" olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle Subhi Sâlih "fezâil konusu da ahkâm konusu gibi dini konulardan biri konudur" görüşünü savunarak zayıf hadislerle ameli caiz görmemektedir.²⁸

2.5.4 Uydurma (Mevzu) Hadis

ما كان متنه مخالفاً للقواعد، وراويه كذاباً

Ravileri yalancı olan ve anlamı kaidelere aykırı olan hadislere mevzu hadis denir.²⁹

²⁶ El-Hattâbî, *Me'âlimu's-Sunen*, I, 6.

²⁷ Yücel, Ahmet, *Hadis İstilahlarının Doğuşu ve Gelişimi*, s. 163. Zayıf Hadis yerine sakîm, fâsîd gibi başka terimler de kullanılmıştır. Ancak yaygın olan kullanım "zayıf" terimi olmuştur. Daha fazla açıklama için bkz.: İbn Ebî Hatim, *Kitabu'l-Cerh ve't-Ta'dîl*, I, 314. Burada Zehebî'den tanım vermedik. Zira Zehebî zayıf hadis tanımı "hasen hadisten daha düşük dereceli olan hadis" olarak yapmaktadır. Tam bir hadis tanımı verilmediği için burada başka kaynaktan tanım verdik.

²⁸ Subhi Sâlih, *Hadis İlimleri ve Hadis İstihlaları*, s. 177.

²⁹ Zehebî, *el-Mûkiza*, s. 36.

BİRİNCİ BÖLÜM

SAİD NURSÎ'NİN HAYATI VE İLMÎ KİŞİLİĞİ

1. HAYATI VE TAHSİLİ

“Risâle-i Nur Külliyyatı” adıyla bilinen eserin müellifinin ismi Bediuzzaman Said Nursî olarak bilinmektedir. Kendi kitaplarında da aynı isim kullanılmaktadır. Ancak resmi nüfus kayıtlarındaki adı Said Okur’dur. Bediuzzaman lakabı kendisine Van medresesindeki eğitimi sırasında verilmiştir.³⁰ Nurs köyünde doğduğu için Nursî (Nurslu) ismini kullanmıştır. Bazen de kendisinin kürt asıllı olması nedeniyle, Said el-Kurdî ismiyle anılmıştır.

Bediuzzaman Said Nursî 1876 yılında Bitlis Vilâyetine bağlı Hîzan Kazasının İsparit Nahiyesi’nin Nurs Köyünde doğmuştur.³¹ Babasının adı Mirza, annesinin adı Nuriye’dir. Dokuz yaşına kadar babasının yanında yetişmiştir.³² Necmettin Şahiner’e göre onun soyu Hz. Peygamber (a.s.)’a dayanmaktadır.³³ Ancak Bediuzzaman’ın kendisinin kürt asıllı olduğunu belirtmiş olması ile bu bilgi arasında çelişki vardır. Zira Hz. Peygamber (a.s.)’a dayanan bir kimsenin kürt değil, arap olması gerekmektedir.

Bediuzzaman’ın köyü genelde Nakşibendî tarikatine bağlı idi. Ancak kendisi 8-9 yaşlarında Kâdirî tarikatini tercih etti.³⁴ Eserlerinde de zaman zaman Abdülkâdir Geylânî’den örneklere yer vermektedir.³⁵ Burada görmüş olduğu tarikat yapılanmalarından ilham alarak daha sonra şakirt (talebe) sistemini geliştirmiş olabilir. Ancak Şerif Mardin’e göre Said Nursî genel nitelik itibarıyla kendi çevresindeki cemaatinde tarikat tarzından uzak durmuştur.³⁶

Bediuzzaman’ın hayatı genel olarak iki döneme ayrılmaktadır. Birinci dönemi, aktivist olarak ön plana çıktığı dönem, ikinci dönemi ise kendini eser te’lifine verdiği dönemdir.

Birinci dönemi eğitim ve öğretimini tamamladıktan sonra siyaseti hayatını, Volkan dergisi yazarlığı, Siyaset-i Harb-i Umumiye’ye iştirakini, Rusya’daki esareti, İstanbul’da Darü’l-hikmeti’l-İslâmiye azalığında bulunuşu, Kuva-yı Milliye’de İstanbul’daki hizmeti, Ankara’ya gelerek ilk Meclis-i Meb’usan’daki faaliyetleri ve kısa bir müddet sonra Van’a inzivaya çekilmesini kapsar. Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti’nde meydana gelen toplumsal hareketlere iştirak etmiştir.³⁷

İkinci dönemi ise, Batı’ya sürgün olarak gönderildiği dönemdir. Bu dönemde toplumdaki siyasi/fikri hareketlere iştiraki son bulmuştur ve eserlerini yazmakla hizmete devam etmeye çalışmıştır.³⁸

Said Nursî eğitim hayatında kısa bir süre Tağ Köyünde Molla Mehmed Emin Efendi’nin medresesine devam etti. Sonra Erzurum’a bağlı Bayezid ilçesinde Molla Mehmed Efendi’nin yanında sarf-nahiv tahsili görmüştür.³⁹ Sonra Cem’u’l-Cevâmi’,

³⁰ Şahiner, Necmettin, *Bilinmeyen Tarafları İle Said Nursî*, s. 46.

³¹ Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.: Köprü Dergisi (yazar belirtilmemiş), “Bediuzzaman Hangi Tarihte Doğdu?” bölümü, 2000, sy. 70, s. 211.

³² *Tarihçe-i Hayat*, s. 30.

³³ Şahiner, Necmettin, *Bilinmeyen Tarafları İle Said Nursî*, s. 8, 24, 25.

³⁴ Şahiner, Necmettin, *Bilinmeyen Tarafları İle Said Nursî*, s. 25.

³⁵ Örnek için bkz.: *Sözler*, s. 104, 116, 221, 240, 339, 420, *Mektubat*, s. 22, 100, 158, 178, 280, 355, 440,

³⁶ Mardin, Şerif, *Bediuzzaman Said Nursî Olayı*, s. 55.

³⁷ *Tarihçe-i Hayat*, s. 27.

³⁸ *Tarihçe-i Hayat*, s. 27.

³⁹ *Tarihçe-i Hayat*, s. 32.

Şerhu'l-Mevâkif, İhyâ-u 'Ulûmi'd-Dîn, Suyûtî'nin bir eserini (hangisi olduğu belirtilmemektedir), Molla Câmi' ve İbn Hacer'in bir eserini (hangisi olduğu belirtilmemektedir) okuduğu dile getirilmektedir.⁴⁰ İbn Hacer'in bile hangi kitabını okuduğu yazmamaktadır. İbn Hacer'in Fethu'l-Bârî'sini (Buhârî şerhini) okumuş ise, Buhârî'nin el-Câmi'u's-Sahîh'ini de okumuş olduğu anlamına gelmektedir. Bu eserlerden sonra Metâlî'yi okumuş, el-Kutubu's-Sitte ağırlıklı bir seçme olan Mişkâtü'l-Mesâbîh üzerine Aliyyu'l-Kârî tarafından yapılmış şerh çalışması olan Mirkât'ı ise ezberlemiştir.⁴¹ Hocasız olarak Tarih, Coğrafya, Matematik, Jeoloji, Fizik, Kimya, Astronomi ve Felsefe kitaplarını okumuştur.⁴²

Bediuzzaman'ın yaşadığı dönem, kitapların birçoğunun matbu olarak bulunmadığı döneme rastladığı için el yazma kitapların elde edilmesi çok yüksek maddi güç gerektiriyordu. O nedenle ezberleme yöntemine daha çok başvurulmaktaydı.⁴³

Bediuzzaman daha sonra Van'da Horhor Medresesinde faaliyetine devam etti ve Medresetu'z-Zehrâ' adlı üniversite fikri burada doğmuştur.

Sonra Cephe savaşlarına iştirak etmek üzere Kafkas cephesinde Ruslara karşı Van ve Vastan'da savaştı.⁴⁴

Bediuzzaman daha sonra Van-Toprakkale'ye yerleşmiş ve orada talebelere dersler vermiştir.⁴⁵

Şeyh Sait isyanında Bediuzzaman hiçbir gruba taraf olmamıştır. Türk-Kürt arası savaşın olamayacağını savunup isyana karşı çıkmıştır.⁴⁶

Sürgün gönderildiği yerler sırasıyla Burdur, Isparta ve Barla'dır.⁴⁷ Risâle-i Nûr Külliyyatı'nın ilk kitapları burada kaleme alınmaya başlamıştır.⁴⁸ Isparta'dan da Eskişehir hapisanesine sevk edilmiştir. Hapishane'de talebe faaliyetine yasak gelmesine karşın bazı mektuplarını yazmaya devam etmiştir.⁴⁹ Hapishane hayatından sonra Kastamonu'ya tekrar sürgüne zorunlu olarak gönderilmiştir ve gözetim altında tutulmuştur. Burada yazdığı mektupları daha sonra *Kastamonu Lâhikası* adı altında müstakil bir ciltte toplamıştır.⁵⁰

Sonra tekrar Denizli hapishanesine sevk edilmiştir. Hapishaneden sonra faaliyetlerine devam edememesi için Emirdağ'a sürgün gönderilmiştir. Burada yazdığı mektupları daha sonra *Emirdağ Lâhikası* adı altında müstakil bir ciltte toplamıştır. Buradaki sürgün yıllarından sonra Afyon hapishanesine sevk edilmiştir.

Bediuzzaman'ın iâşe amaçlı mesleği ile ilgili olarak hiçbir bilgiye rastlayamadık. Sadece son döneminde Risâle-i Nur kitaplarının yayınlanması sayesinde gelir elde edebilmiştir. Bu gelirlerini yine talebeleri için kullanmıştır.⁵¹ Kendi yazdığına göre komşuların getirdiği yiyeceklerle yaşamını sürdürmüştür.⁵²

⁴⁰ *Tarihçe-i Hayat*, s. 34-36.

⁴¹ *Tarihçe-i Hayat*, s. 45.

⁴² *Tarihçe-i Hayat*, s. 47.

⁴³ Mardin, Şerif, *Bediuzzaman Said Nursî Olayı*, s. 21.

⁴⁴ *Tarihçe-i Hayat*, s. 107.

⁴⁵ Weld, Mary, *Bediuzzaman Said Nursî*, s. 265.

⁴⁶ Badıllı, Abdülkadir, *Bediuzzaman Said-i Nursî*, s. 660.

⁴⁷ *Sözler*, s. 123.

⁴⁸ Şahiner, *Said Nursî Ve Nurculuk Hakkında Aydınlar Konuşuyor*, s. 395.

⁴⁹ Şahiner, *Bilinmeyen Taraflarıyla Bediuzzaman Said Nursî*, s. 325.

⁵⁰ Şahiner, *Son Şahitler*, s. II, 95.

⁵¹ Weld, Mary, *Bediuzzaman Said Nursî*, s. 480.

⁵² Badıllı, Abdülkadir, *Tarihçe-i Hayat*, s. 270.

Bediuzzaman vasiyetnamesinde kabrinin ziyaret edilmemesini, sadece kendisinin ruhuna Fatiha suresi okunarak manevi olarak ziyaret edilmesini istemiştir.⁵³ Ancak bu vasiyeti halk tarafından pek dikkate alınmamıştır ve Şanlıurfa'daki kabri çok yoğun bir ziyaretgah haline gelmiştir.⁵⁴

Bediuzzaman Hz. İbrahim'in şehri olan Şanlıurfa'da defnolunmak istedi ve orada 23 Mart 1960 tarihinde vefat etti.⁵⁵ 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra nâşi askeriye tarafından mezardan çıkarılıp gizlice bir yere defnedilmiştir.⁵⁶

Günümüzde halen Bediuzzaman'ın kabir yeri ile ilgili tartışmalar sürmektedir.

2. İLMÎ KİŞİLİĞİ

2.1 Said Nursî'nin İlmî Tesiri

Said Nursî'nin hayatı, eserleri ve toplum üzerindeki tesirleri üzerinde birçok çalışma yapılmıştır. Biz yaklaşık 38 adet yüksek lisans ve doktora tezi ve bunun dışında çok sayıda serbest çalışma olduğunu tespit ettik. Bu da Said Nursî'nin yazmış olduğu eserlerinin toplumda güçlü bir tesirinin mevcudiyetini göstermektedir.

Bediuzzaman'ın istifade etme imkanı olan kütüphaneler -hayatını incelediğimiz kadarıyla- çok sınırlıdır. Tezimize konu olan hadis dalında yazılmış kaynak eserler, Bediuzzaman'ın eline çok sınırlı sayıda geçmiş olmalıdır.

Bir hadisin sağlamlığını araştırmak için gerekli olan hadis kaynak metin kitaplarının sayısı toplamda birkaç yüz cildi bulmaktadır. Kaynak metinlerde ulaşılan bu metinlerdeki hadislerin senetlerini araştırmak için gerekli olan tabakat kitaplarının sayısı yine toplamda birkaç yüz cildi bulmaktadır. O dönemlerde bu kitaplar matbu olarak bulunmamakta idi. Sadece el yazma nüshaları olarak İstanbul Süleymaniye kütüphanesi, İstanbul Köprülü Kütüphanesi, Şam Zahiriyeye Kütüphanesi gibi çok sınırlı yerlerde hizmete sunulmuştu.

Bediuzzaman Said Nursî eğitim döneminde bu kitaplara yetiştiği coğrafyada erişim imkanı bulamamıştır.

2.2 Said Nursî'nin Eserleri

Bediuzzaman'ın Risâlelerinde geçen konular ile ayet-hadis açıklamaları genelde Kelam ilmiyle ilgilidir. Ehli Sünnet'in kelami görüşleri esas alınarak izah yapılmaktadır ve zaman zaman diğer itikadi mezheplere itirazlarda da bulunmaktadır.⁵⁷ Risâlelerin, bir tefsir kitabı niteliğinde olduğu görüşleri de mevcuttur.⁵⁸

Risâlelerinin her birinin içinde birden fazla konular işlenmiştir. İçinde belirli bir konu üzerine yazılmış müstakil bir kitap yoktur. Derya Yörük Kesik'in bildirdiğine göre konuların hepsi bir arada sıralanacak olursa şu şekilde serd etmek mümkündür:⁵⁹

1. Allah'a imanı ve tevhid akidesini isbat eder.
2. Haşre iman ve ahiret akidesini izah eder.
3. Semavi kitaplar ve dinler ile peygamberlerin hak olduğunu ispat eder.
4. Meleklerle iman hakkında ders verir.

⁵³ *Emirdağ Lâhikası*, s. 201 (neşredeninin notu).

⁵⁴ Şahiner, *Son Şahitler*, s. III, 240.

⁵⁵ Şahiner, *Son Şahitler*, s. III, 240.

⁵⁶ Tüzün, İdris. *Risâle-i Nur'un Mahiyeti Ve İstifade Yolları*, s. 23.

⁵⁷ Özyurt, Sinan, *Bediuzzaman Said Nursî'nin İtikadi-Siyasi İslam Mezheplerine Bakışı*, s.47.

⁵⁸ Kutluay, Yaşar, *Mezhepler Tarihi Yönünden Said Nursî Ve Nurculuk*, İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi, C. 3, Sy. 3-4, s. 211-226.

⁵⁹ Yörük Kesik, Derya, *Said Nursî'nin Risâlelerinde Mehdilik Telakkîsi*, s. 63.

5. İbadet ve namazın hikmetlerini ve faydalarını anlatır.
6. İnsanın ruhî terakkisini ve ebedî bir kıymet olma sebebini açıklar.
7. Hz. Peygamber'in hak nebî, mürşid ve rehber olduğunu izah ve isbat eder.
8. Kur'ân'ın Allah kelamı ve mucize olduğunu izah ve isbat eder.
9. Miracın hakikatini izah eder.
10. Allah'ın birliği yanında herşeyin yaratıcısı, Rabbi olduğunu; ilim, irade, kudret vs. sıfatlarıyla hâzır ve nâzır olduğunu açıklar.
11. Medeniyetin, fenlerin, terakkiyatın din ile ve bilhassa İslam diniyle tam mutabık bulunduğu dair geniş açıklamarda bulunur.

Said Nursî'nin Risâlelerindeki hadisleri inceleyeme geçmeden önce onun hadisleri nasıl kullandığına dair bir ön bilgi vermek faydalı olacaktır.

Bediuzzaman hadisleri Türkçe tercümesi ile vermek yerine genelde Arapça orijinal metin olarak zikretmektedir. Nadiren Türkçe tercümeye rastlamaktayız.⁶⁰ Bu durum araştırmamızı kolaylaştırmıştır. Zira tercüme edilmiş hadis metinlerini Arapça orijinal kaynağından bulmak, doğrudan Arapça metin üzerine araştırma yapmaktan daha zor olmaktadır.

Risâleler'de Arapça hadis metinlerinden sonra genelde Türkçe tercümesi verilmemektedir. Hatta diğer Farsça şiirler verilirken dahi Türkçe tercümeleri verilmemiştir. Bu durum elbette bu dilleri bilmeyen okuyucuların işini zorlaştırmaktadır.

Said Nursî hadis metinlerini muhtelif amaçlar doğrultusunda kullanmıştır. Bazen bir konuya örnek vermek için, bazen bir konuyu ispat etmek için, bazen de bir ayeti açıklamak için zikretmiştir.

Hadisleri sevk ederken üç yöntem izlemiştir:

a) Hadislerin senet kısmı hiçbir şekilde verilmez. Bunun nedeni olarak, Bediuzzaman'ın kendisinin okumuş olduğu kitaplarda senetlerin var olmadığı gösterilebilir.

b) Hadisler, asıl kaynak kitap yerine onun okumuş olduğu kitaplardaki metin esas alınarak verilir.⁶¹

c) Bediuzzaman Arapça orijinal metinleri iyi hatırlamadığı durumlarda mana ile hadisi verir. Bu durum nedeniyle *Mektubat* adlı kitabında özellikle okuyucuyu dikkat etmesi hususunda bir başlık atar. Ayrıca okuyucunun bu durumlarda orijinal metni esas almasını istediğini de bildirmektedir.⁶²

Hadis usulüne dair bazı bilgiler Risâlelerin çeşitli bölümlerinde dağıtılmış olarak verilmektedir. Bir konu bütünlüğü içerisinde hadis usulü bilgisi bulunmamaktadır.⁶³

Bediuzzaman'ın hadisleri sıkça değerlendirmeye tâbi tuttuğu görülmektedir. Bunu genelde hadisleri zikretmeden önce bir sıfat kullanarak yapmaktadır. Örneğin "nakli-i sahîh ile ve mütevatir bir derecede bize vasıl olmuş ki..."⁶⁴, "nakli-i sahîh-i kat'î ile..."⁶⁵ cümlelerinde bu durum açıkça görülmektedir. Ancak Bediuzzaman'ın yapmış olduğu bu değerlendirmelerin tekrar gözden geçirilmesi gerektiği açıktır. Zira mütevatir

⁶⁰ Daha fazla bilgi için bkz: Gökteş, Ümit, *Arap Dili ve Belagatı Açısından Bediuzzaman Said Nursî*, s. 24.

⁶¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Bilen, Mehmet, *Said Nursî ve Hadis*, s. 125.

⁶² *Mektubat*, s. 88.

⁶³ Ayrıntılı bilgi için bkz: Bilen, Mehmet, *Said Nursî ve Hadis* s. 56.

⁶⁴ *Mektubat*, s. 98.

⁶⁵ *Mektubat*, s. 115.

değerlendirmesini yaptığı bir hadis zayıf dereceli olarak karşımıza çıkabilmektedir⁶⁶ veya bir hadisin Kadı İyaz tarafından ulvi bir senetle nakledildiğini bildirirken⁶⁷ Kadı İyaz'ın kitabındaki söz konusu hadisin senedini vermediği gerçeği ile karşı karşıya kalmaktayız.

Said Nursî hadis rivayetinde keşif yolunu da kabul etmektedir. Yani herhangi bir ravi olmaksızın, doğrudan Hz. Peygamber'den hadis alan insanların varlığına inanmaktadır. Örneğin Suyutî'nin Hz. Peygamber ile uyanırken görüşüp sohbet ettiğini açıkça tasdik etmektedir.⁶⁸ Tabii Bediuzzaman bu türden yapılan hadis rivayetlerine temkinle yaklaşmaktadır⁶⁹ ve bu duruma karşı hadis ulemasının bu hadislerin tahkikinin esas alınması gerektiğini bildirmektedir.⁷⁰

Mehmet BİLEN, Bediuzzaman'ın hadisleri yorumlamada izlediği metodları altı maddede toplamıştır⁷¹:

a) Kuran-ı Kerim'de müteşabih ayetlerin nasıl yorumlanması gerekiyorsa, hadislerdeki müteşabihlerin de o yöntemle yorumlanması gerekir

b) Hadisler her zaman genel geçer hükümler içermeyip, zamana göre hükümler ifade edebilir.

c) Hadislerde bazı hususlar dönemin insanların muhayyilesine uygun ve onların anlayabilecekleri ifadelerle tasvir edilmiştir.

d) Fiten hadisleri zahiri yönleriyle anlaşılmalıdır.

e) Hadislerin anlaşılabilmesi için rüyalar da açıklayıcı unsur olarak kullanılabilir.

f) Hadisler açıklanırken cefr hesabı⁷² yöntemi kullanılabilir.

2.2.1 SÖZLER

Sözler kitabı Besmele'nin tefsiri, namazın önemi, Allah'ın isimlerinden bir kısmının izahı, Peygamberler ve mucizeleri, Kuran-ı Kerim'in önemi, kader, kıyamet başta olmak üzere birçok konu işlenmektedir.

Sözler'de toplam dört adet hadis geçmektedir. Bu hadislerin tekrarı bu kitapta bulunmamaktadır. Bu hadislerin üçü sahih, birisi ise zayıf derecelidir.

Bediuzzaman burada خلق الله آدم على صورة الرحمن "Allah Adem'i Rahman'ın sureti üzere yarattı"⁷³ hadisinin yanlış anlaşılması ile ilgili bir tenkitte bulunmaktadır. Ehl-i Tarik'in ve Ehl-i Aşık'ın bu hadisi zahiren anlamalarının itikadî açıdan yanlış olduğunu bildirmektedir. Zira bu hadisteki "suret" kelimesinin Allah'ın isimleri olarak anlamamız gerektiği hususunda bir yorum getirerek bu görüşünü ayetlerle de desteklemektedir.

İkinci hadis olarak zikretmiş olduğu انا عند ظن عبدي بي "Ben kulumun benim hakkımdaki zanni yanındayım." Hadisinin tercümesini de vermektedir. Bediuzzaman hadislerin birçoğunun tercümesini vermemektedir. Bu hadiste de tercümesini verirken doğrudan tercüme metni vermek yerine yorumlu tercüme tekniğini tercih ettiğini görmekteyiz. Zira bu hadisin tercümesini şu şekilde vermiştir: "Kulum beni nasıl tanırsa, onunla öyle muamele ederim." Görüldüğü üzere hadis doğrudan Türkçe'ye tercüme edilmeyerek

⁶⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz: Bilen, Mehmet, *Said Nursî ve Hadis*, s. 69.

⁶⁷ *Mektubat*, s. 126.

⁶⁸ *Sözler*, s. 489.

⁶⁹ *Sözler*, s. 342.

⁷⁰ *Mektubat*, s. 83.

⁷¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Bilen, Mehmet, *Said Nursî Ve Hadis*, s. 148.

⁷² Cefr Hesabı: "Gelecekte vuku bulacak hadiseleri öğreten ilim dalının adı". Daha fazla bilgi için bkz:

DİA, Cefr maddesi.

⁷³ *Sözler*, s. 13.

tercümeyle yorum katılmıştır. Bediuzzaman hadisi bu şekilde bir nevi de şerh etmiş sayılmaktadır.

Bediuzzaman'ın Risale-i Nur Külliyyatı'nda daha önce zikrettiğimiz üzere bir çok hadisin tercümesi verilmemiştir. Arapça'sı güçlü olmayan okuyucular bu metinleri anlamada dış destek almak zorunda kalmaktadır. Örneğin Hz. Musa ile ilgili bir konuyu anlatırken arada ⁷⁴ *أهكذا كلامك يا موسى* hadisi ile ⁷⁵ *فمن أظلم ممن كذب على الله* ayetini sevk eder ve bunlar konunun anlaşılması açısından çok önem arz etmekle birlikte bu hadis ve ayetlerin tercümesi veya açıklaması bulunmamaktadır.

2.2.2. MEKTUBAT

Mektubat kitabında çeşitli sorulara verilen cevaplar birleştirilmiş ve bu soru-cevapların hepsi bir ciltte toplanmıştır. Bu nedenle birbirinden tamamen bağımsız konular sıyaksibak ilişkisi olmadan işlenmektedir.

Bu kitapta toplam 33 soruya cevap verilmiştir. 19. Mektupta Hz. Peygamber'in mucizeleri hakkında bilgi verildiği için diğer kitaplara nazaran Mektubat kitabında çok daha fazla hadis bulunmaktadır. Mektubat'ta toplam 90 adet hadis geçmektedir. Bütün Risâle-i Nur Külliyyatı'nda 163 adet hadis zikredildiğini dikkata alırsak, Mektubat kitabının, hadislerin yarısından fazlasını içerdiğini görürüz.

Bediuzzaman bazı durumlarda bir hadisi sevk etmeden önce "nakli sahih" veya "nakli sahihi kat'i" ifadesine kullanmaktadır. Oysa hadisi incelediğimizde o hadisin sahih olmadığını görebilmekteyiz. Örneğin ⁷⁶ *ستقاتل الناكثين والقاسطين والمارقين* hadisi için "nakli sahih" ifadesini kullanmıştır. Oysa bu hadis zayıf derecelidir.

⁷⁷ *“Ümmetim 73 ستفترق أمتي ثلاثا وسبعين فرقة الناجية واحدة منها قيل من هم قال ما أنا عليه وأصحابي* *fırkaya ayrılacaktır. Onlardan sadece birisi kurtulacaktır. Dendi ki: Kimdir o? Dedi ki: Benim ve ahabımın yolu.”* Hadisin tercümesi Said Nursî tarafından verilmemiştir. Ancak buradaki hadisin Arapça'sını sevk ettikten sonra, "kurtulan grubun" Ehl-i Sünnet ve Cemaat⁷⁸ olduğu bilgisinin hadiste yazdığını ifade etmiştir. Oysa hadisin metninde Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat ile ilgili bir zikir hiçbir şekilde geçmemiştir.

2.2.3. BARLA LAHİKASI

Bediuzzaman Barla Lahikasını Isparta'nın Barla ilçesinde zorunlu ikameti sırasında Eskişehir Hapishanesine sevk edilene kadar yazmıştır.⁷⁹

Bediuzzaman'a sorulan birçok soruya verilen cevaplar bu kitapta toplanmıştır. Bu nedenle özel bir konuyu ihtivâ etmemektedir.

Barla Lâhikası'nda 6 adet sahih hadis, bir zayıf, bir de mevzu geçmektedir.

Bu kitapta Bediuzzaman'ın bir hadisin Kütüb-i Sitte'deki kaynağına (Hâkim-Müstedrek, Ebû Dâvûd-Sunen, Beyhakî-Şu'ab olarak) işaret ettiği görülmektedir. Bu durum çok nadir rastlanmaktadır. Zira Bediuzzaman'ın doğrudan Kütüb-i Sitte'yi okuduğuna dair hiçbir bilgi elimizde bulunmamaktadır. Daha önce de zikrettiğimiz gibi, farklı hadis derleme kitaplarından faydalanmıştır. Burada doğrudan Kütüb-i Sitte'yi kaynak göstermesi, Mevlâna'nın eserinde bu şekilde zikredilmiş olmasından kaynaklandığı kendi ifadesinden anlaşılmaktadır: "Risaleyi mütalaa ederken Hazret-i

⁷⁴ *Sözler*, s. 185.

⁷⁵ *Sözler*, s. 186.

⁷⁶ *Mektubat*, s. 98.

⁷⁷ *Mektubat*, s. 106.

⁷⁸ *Mektubat*, s. 106.

⁷⁹ *Barla Lâhikası*, s. 5.

Mevlâna'nın tercüme-i halinden su fıkrayı gördüm:"⁸⁰ Bu ifadeden sonra da hadisi sevk etmiştir.

2.2.4. EMİRDAĞ LAHİKASI

Bediuzzaman Emirdağ'da zorunlu ikamet süresince 1944 yılında burada yazmaya başlamış bir ara Afyon Hapishanesine sevk edilmiş, sonra tekrar Emirdağ'a sürgün gönderilmiştir. Bu süre zarfında yazdığı mektupların hapishane öncesi mektuplarını *Emirdağ Lahikası I*, hapishane sonrası yazdığı mektupları ise *Emirdağ Lahikası II* adı altında tek bir kitapta neşretmiştir.⁸¹

Emirdağ Lahikası'nda Bediuzzaman çeşitli mektuplarını bir araya getirdiği için, belli bir konu bütünlüğünden bahsetmek zor olmaktadır. Kendisine gelen soruların cevapları yanı sıra Bediuzzaman bu eserinde devlet erkanı ile yapmış olduğu konuşmaları da yazıya dökmüştür.

Emirdağ Lâhikası'nda 2 adet sahih, 2 adet zayıf ve bir adet mevzu hadis olmak üzere toplamda 5 tane hadis bulunmaktadır.

2.2.5. İŞÂRÂTU'L-İ' CÂZ

Osman Abidin Paksu'ya göre bu kitap Bediuzzaman tarafından aslında altmış cilt olarak telif edilecekti. Bu kitabın telif edilme amacı da Kur'an-ı Kerim'e yapılan saldırılara cevap verilmesi olduğunu bildirmektedir.⁸²

Bediuzzaman İşârâtu'l-İ'câz adlı eserinde Kur'an-ı Kerim'in İ'câz yönü üzerinde çok durmaktadır. Kur'an-ı Kerim'in nazım yönünden mucize bir eser olduğu konusu, Huruf-u Mukatta'a, ayetlerin siyak sibaklarının önemi ve Kur'an-ı Kerim'in müspet ilimlere ters düşmediği gibi konular üzerinde de durmaktadır.

Bu eserde bir adet zayıf hadis, bir adet de mevzu hadis bulunmaktadır.

İşârâtu'l-İ'câz'da da yine Bediuzzaman'ın açıklama mahiyetinde yaptığı tercüme tekniğini görmekteyiz. Zira ⁸³ كنت كنزاً مخفياً فخلقت الخلق ليعرفوني hadisinin tercümesi "*Gizli bir hazine idim. Bunun üzerine beni tanırsınlar diye insanları yarattım.*"

İken, Bediuzzaman bunu "Mahlukatı yarattım ki, bana bir âyine olsun ve o âyinede cemalimi göreyim." Şeklinde tercüme etmiştir. Görüldüğü üzere hadisin kendi ana metninde "cemalini görme"ye dair hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Ancak bu ifadeyi tercüme esnasında kullandığı görülmektedir.

2.2.6. KASTAMONU LÂHİKASI

Bediuzzaman'ın Eskişehir Hapishanesin'den sonra Kastamonu'ya zorunlu ikamete gönderildiği dönemde bu eser meydana getirilmiştir. Burada ilk defa Risâleler'den bazı bölümler daktilo ile Latin alfabesi ile yazılmaya başlanmıştır.⁸⁴

Birçok mektubun sorularına verilen cevaplar içermesinden dolayı bu kitapta belirli bir konu ele alınmış değildir.

Bu eserde bir adet sahih hadis, üç adet de mevzu hadis geçmektedir.

Kastamonu Lâhikası'nda ⁸⁵ علماء أمتي كأنبياء بني اسرائيل "Ümmetimin alimleri İsrailoğulları'nın peygamberleri gibidirler." Hadisini Bediuzzaman farklı bir şekilde

⁸⁰ Barla Lâhikası, s. 163.

⁸¹ Emirdağ Lâhikası, s. 5.

⁸² Paksu, Osman Abidin, *Bediuzzaman Ve İşârâtu'l-İ'câz Tefsiri*, VI, 84.

⁸³ İşârâtu'l-İ'câz, s. 17.

⁸⁴ Barla Lâhikası, s. 5.

⁸⁵ Kastamonu Lâhikası, s. 7.

yorumlamaktadır. Her dönemde bir alimin ümmete yardıma koştuğunu ve bu dönemde de Risale-i Nur etrafında toplanan insanların hadiste geçen alim hükmünde olduğunu ve Risale-i Nur'un manevî şahıs hükmünde olduğunu açıklamaktadır.

2.2.7 LEM'ALAR

Lemalar'da peygamberlerin bazı kıssaları, sıkıntılı dönemlerden kurtulmanın yolları, sünnete ittiba'ın önemi, şeytandan korunma yolları, kıyamet alametleri, ihlas suresi tefsiri, pozitivistin hataları, tesettür ve birçok konu ele alınmaktadır.

Lem'alar'da toplamda 30 adet hadis bulunmaktadır. Bunlardan sekiz tanesi sahih, sekiz tanesi zayıf, bir tanesi çok zayıf, 13 tanesi de kaynaklarda rastlanılamayan hadislerdir.

Lem'alar'da ⁸⁶السماء موج مكفوف “Gök, çekilmiş bir dalgadır.” şeklinde bir hadis siyak edilmiştir. Hadis olarak aktarılan bu söze herhangi bir kaynaktan rastlayamadık. Ancak Bediuzzaman bu sözü açıklamak için fen ilimlerinden yoğun biçimde faydalanmaya çalıştığı göze çarpmaktadır.

Dikkatimizi çeken diğer bir hadis yorumu da ⁸⁷على الثور والحوت “Balığın ve öküzün üzerinde (durmaktadır dünya).” Sözüdür. Hadis olarak aktarılan bu söze hiçbir kaynaktan rastlayamadık. Bediuzzaman bu hadisi açıklarken hiçbir kaynak vermeden “Sevr” ile “Hut”un birer melek ismi olduğunu belirtmektedir. Hadis olarak telakki ettiği bu sözü de buna göre yorumlamaya çalışmaktadır.

Lem'alar'ın bazı bölümleri Sözler kitabındaki konu ile aynıdır. Hatta kelime kelime aynen Sözler kitabından aktarılmıştır. Örneğin Lem'alar'daki “İkinci Makam” başlığı altındaki kısım⁸⁸, tamamıyla Sözler kitabından harfi harfine aynı olmak kaydıyla alınmıştır.⁸⁹

Risale'lerin diğer kitaplarında nadiren görülen bir üslup, Lem'alar'da karşımıza çıkmaktadır. O da, bir hadisin naklinden sonra “ev kemâ kâl” ifadesinin kullanımınıdır. Zira Lem'alar'da hadis siyakından sonra bu ifade birkaç kez görülmektedir.⁹⁰

2.2.8 MESNEVİ-İ NURİYE

Mesnevi-i Nuriye adlı eser diğer Risâle Külliyyatı eserlerinde geçen kitapların adeta temel çekirdeği durumundadır. Diğer kitapların içinde geçen konuların bir çoğu bu kitapta özet halinde verilmiştir.

Mesnevi-i Nuriye'de toplam 5 adet hadis geçmektedir. Bunlardan birisi sahih, diğer dördüne ise kaynaklarda rastlanılamamıştır.

Bu kitapta geçen hadislerin hiçbirisini Bediuzzaman Türkçe'ye tercüme etmemiştir. Hatta buradaki hadisleri de ayetleri tefsir ederken kendi görüşüne destek amacıyla kullanmıştır. Zira burada hadis olarak zikredilen sözler, doğrudan ayetlere açıklık getirmemektedir. Bediuzzaman bir ayetin tefsirini yaparken, yapmış olduğu tefsire destek mahiyetinde buradaki hadisleri kullanmıştır.

2.2.9 MUHÂKEMÂT

Bu kitap Risâle'nin ilk telif edilen eserlerinden birisidir. Cumhuriyet öncesine ait olduğu için kullanılan ifadelerdeki ağırlık biraz daha fazladır. Burada Müslümanların Batı toplumuna göre geri kalış sebepleri ve bundan çıkış yolları incelenmektedir.

Muhâkemât'ta hiçbir hadis geçmemektedir.

⁸⁶ Lem'a'lar, s. 67.

⁸⁷ Lem'a'lar, s. 90.

⁸⁸ Lem'alar, s. 96-102.

⁸⁹ Sözler, s. 8-15.

⁹⁰ Örnekler için bkz: Lem'alar, s. 100, 148, 163, 167, 198, 213, 253, 415.

2.2.10 SİKKE-İ TASDİK-İ GAYBÎ

Bediuzzaman, Sikke-i Tasdik-i Gaybî adlı kitabının yayımını vefatından sonra vasiyet etmişti. Ancak bu kitap adlî mercilere intikal edip okunmasıyla açığa çıkınca kendi döneminde yayımlanmıştır.⁹¹

Sikke-i Tasdik-i Gaybî'de kerametlere yer verilmesinden dolayı o dönemden itibaren tenkitler başlamıştır. Bediuzzaman'ın kendi bildirdiğine göre bu kitabı Ankara ehl-i vukufu incelemiş (burada Ankara Diyanet İşleri Başkanlığı personeli kastedilmiş olma ihtimali yüksektir) ve bu kitaptaki Hz. Ali'nin Risâle-i Nur'dan haber verme kerametini tenkit etmişler, ancak herhangi bir işlem yapmamışlardır.⁹²

Bu kitapta birisi sahih, birisi de hasen olmak üzere toplam iki adet hadis bulunmaktadır.

2.2.11 ŞU'ALAR

Şu'alar kitabı Eskişehir Hapishanesinde telif edilmiştir.⁹³ Kitaba tevhid konusu ile başlanmaktadır, sonra yöneltilen sorulara cevap vermek üzere birçok farklı konu işlenmektedir.

Bu kitapta bir sahih, bir zayıf ve üç mevzu olmak üzere toplam beş tane hadis bulunmaktadır.

2.2.12 TARİHÇE-İ HAYAT

Tarihçe-i Hayat adlı eser, Bediuzzaman'ın yeğeni Abdurrahman Efendi tarafından telif edilmiştir. Burada Bediuzzaman'ın hayatı, mücadelesi ve davalarını konu almaktadır.

Bu kitapta iki adet sahih, iki adet zayıf, iki adet hasen, bir adet de mevzu olmak üzere toplam yedi hadis bulunmaktadır.

2.2.13 DİĞER KİTAPLARI

Bediuzzaman'ın yazmış olduğu diğer kitaplar ve makaleler kendi döneminde dahi Risale-i Nur Külliyyatı adı altında toplanmadığı için bu kitaplar tezimizin konusunun dışında kalmıştır. Biz bu kitaplar ve makaleler hakkında kısaca bilgi vereceğiz.

Bediuzzaman Van'da kaldığı süre içerisinde 1901 ile 1907 arasında *Talikat* ile *Kızıl İcaz* adlı eserleri yazmış, ancak bunlar meydana gelen bir yangında yok olmuştur.⁹⁴

1911 yılında Şam'a gittiğinde Şam Ümeyye Camii'nde hutbe irad etmiş ve bu hutbesini *Hutbe-i Şamiyye* adı altında daha sonra neşretmiştir.

1914 yılında Rusların Osmanlılar'a karşı açtığı savaş sırasında *İşârâtü'l-İ'câz* adlı kitabı telif etmiştir.⁹⁵

1920 yılında *Hutuvat-ı Sitte* adlı eserini yayınlamıştır.⁹⁶

Sünûhat adlı eserini de Osmanlı İmparatorluğu zamanında İslam dünyasının problemleri ve Doğu-Batı karşılaştırma amaçlı yazmıştır.⁹⁷

Münâzarât adlı eserini de yine Osmanlı zamanında telif etmiştir. Bu eserde o dönemde üzerinde çok sert tartışmalar yapılan meşrutiyet konusu ele alınmıştır.

⁹¹ *Sikke-i Tasdik-i Gaybî*, s. 5.

⁹² *Sikke-i Tasdik-i Gaybî*, s. 11.

⁹³ *Şu'alar*, s. 5.

⁹⁴ Badıllı, Abdülkadir, *Tarihçe-i Hayat*, s. 270.

⁹⁵ Bozgeyik, Burhan. *Bediuzzaman Said Nursî*, s. 89-91.

⁹⁶ *Mektubat*, s. 75.

⁹⁷ Demirel, Ali, *Said Nursî'ye Göre İspat-ı Vâcib Delilleri*, s. 140.

Dîvan-ı Harb-i Örfî adlı eserde de Bediuzzaman'ın 31 Mart olayı'ndan sonra mahkemelerde yaptığı savunmaların metinleri yer almaktadır.

Nokta adlı eserinde iman esaslarının ispatı üzerinde durmuştur. Bu eser yine Risâle-i Nur Külliyyatı'nda bulunmamaktadır.

Hakikat Çekirdekleri 1 adlı eseri vecize sözler içermektedir.

Hakikat Çekirdekleri 2 adlı eserinde Risâleler'de geçen konuların bir kısmı özet olarak anlatılmaktadır.

1922-1934 yılları arasında Risâle-i Nur Külliyyatı'nın birçok bölümünü Isparta'da yazmıştır. Bunların arasında *Sözler*, *Mektubat*, *Lem'alar* adlı hacimli kitapları da vardır.⁹⁸

Barla, Emirdağ ve Kastamonu'da geçirmiş olduğu sürgün dönemi süresince talebelerine mektuplar yazmış, daha sonra bu mektupları *Barla Lahikası*, *Emirdağ Lahikası*, *Kastamonu Lahikası* adlı eserlerde bir araya getirmiştir.⁹⁹

Daha önce de zikredildiği gibi Bediuzzaman belirli bir süre Volkan gazetesinde yazılar yazmıştır. Ancak bu yazılar daha sonra Risâle-i Nur Külliyyatı'na dahil edilmemiştir.

Volkan Gazetesindeki konulara baktığımızda genelde siyasi meselelerin din merkezli çözümleri üzerinde durulduğu görülmektedir.

Risâle-i Nur Külliyyatı'nda ise genelde Allah'a iman ve ahirete iman konuları işlenmiştir. Bunun yanında Kur'an-ı Kerim tefsiri, hadislerin şerhi, bazı toplum mes'eleleri gibi çeşitli konular da içermektedir. Ancak ana konu genelde itikat ile ilgilidir. Sürgün hayatında yaşamış olduğu sıkıntıları da zaman zaman eserlerinde dile getirmektedir.

Genel olarak şunu söyleyebiliriz ki *Risâle-i Nur Külliyyatı*'nda tam bir konu bütünlüğü yoktur. Her bir kitap içerisinde birden çok konu işlenmektedir.

Üslup açısından *Risâleler*'in en büyük başarısı, bol örneklere yer verilmiş olmasıdır. Kalam ilmi gibi soyut konular din biliminde derinleşmeyenler için çok karmaşık gelmektedir. Her konuya bir pratik örnek verme tekniği bu zorluğu gidermektedir.

Üslup açısından en büyük sıkıntı ise, kullanılan yabancı kelimelerin çok fazla olmasıdır. Arapça'dan ve Farsça'dan çok fazla kelimenin kullanılmış olması, halk arasında *Risâle-i Nur Külliyyatı*'nın münferit olarak okunduğunda pek anlaşılmasına sebep olmuştur. Bu nedenle bu kitaplar bir nur talebesi tarafından önce hazırlık yapılarak çalışılır, sonra sohbetlerde bir pasaj okunarak açıklaması yapılır. Önceden çalışılmadan *Risâle-i Nur Külliyyatı*'nı açıp okumak için iyi bir Arapça, yerine göre de Farsça bile gerekmektedir. Bu nedenle bizim gördüğümüz kadarıyla çok az sayıda nur talebesi, bu kitapları doğrudan açıp halka açıklama imkanına sahiptir.

Bediuzzaman, eserlerinin el yazma nüshalarını vefatından önce talebelerine bir vasiyetname ile emanet etmiştir.¹⁰⁰

2.3 Said Nursî'nin Siyasi Durumu

Şakir TURAN'ın yaptığı ayrıntılı çalışmada görüyoruz ki, Bediuzzaman Said Nursî ümmetçi bir siyasi yaklaşıma sahipti ve hiçbir şekilde Kürt-Türk ayrımı yapmamaktaydı.¹⁰¹ Bediuzzaman'ın avukatı Bekir BERK, onun mahkemede şöyle bir

⁹⁸ Bozgeyik, Burhan. *Bediuzzaman Said Nursî*, s. 186.

⁹⁹ *Mektubat*, s. 346.

¹⁰⁰ *Emirdağ Lâhikası*, s.136.

¹⁰¹ Turan, Şakir, *Bediuzzaman Said Nursî Ve Türkler*, s. 6.

savunmasını bize aktarmaktadır: “... Cemiyetin, yirmibeş milyon Türk cemiyetinin imanı namına bir Said deği, bin Said feda olsun. Kur’anımız yeryüzünde cemaatsiz kalırsa cenneti de istemem, orası da bana zindan olur.”¹⁰²

Sonuç olarak şunu görüyoruz ki, Bediuzzaman Said Nursî elindeki imkanları ölçüsünde bütün ilimlerden faydalanmaya çalışmıştır. Eğitim hayatında ezberlemiş olduğu hadisleri aradan 40 yıl gibi uzun bir süre geçmesine rağmen sürgün hayatta bunları halen hatırlaması ve hatta bir kısmını lafız olarak aynen muhafaza etmesi onun çok sağlam ezber kapasitesinin varlığını ispat etmektedir. Bir ayetten veya hadisten bir çok hükümler çıkarması da onun zekasının üstünlüğünü göstermektedir. Bediuzzaman Said Nursî görüldüğü üzere hayatının bütün evresini dinî hizmete adanmıştır. Siyasi yasakların olmadığı zamanlarda toplumsal hareketlerde iştirakleri olmuş, siyasi yasakların başladığı zamanlarda eserler telif ederek yine hizmete devam etmiştir. Bu nedenle Bediuzzaman Said Nursî döneminin en önemli din hizmetkârlarından birisi olmuştur.

Said Nursî'nin hayatı ve eserleri hakkında verdiğimiz bu kısa açıklamalardan sonra, artık Risâle-i Nur külliyyatında geçen hadislerin tahriri ve değerlendirilmesi işine geçebiliriz.

Said Nursî'nin hayatı, mücadelesi, ilmî kişiliği ve kaleme aldığı eserlerin hadis muhtevasına ilişkin bilgilerden sonra, artık Risaleler'de geçen hadislerin değerlendirmesi işine geçebiliriz.

¹⁰² Berk, Bekir, *İthamları Reddediyorum*, s. 52.

İKİNCİ BÖLÜM

RİSALELERDE GEÇEN HADİSLERİN TAHRİCİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Giriş kısmında da temas ettiğimiz üzere, bu bölümde Risâleler’de geçen her hadis, burada geçen lafzıyla verildikten sonra, Türkçe çevirisi sunulacak ve dipnotta hadisin Risâleler’deki yeri ve sayfasına işaret edilecektir. Bilahare de ilgili hadisin Arapça orijinal/klasik hadis kaynaklarındaki yerine temas edilecek ve bilimsel kritiğine geçilecektir.

1. Yaratılış ile İlgili Hadisler

Hadis no: 1

إن الله خلق الإنسان على صورة الرحمن¹⁰³

“Allah, insanı Rahman’ın sureti üzere yarattı.”

Kaynaklarda geçen metni:

حَدَّثَنِي أَبُو مَعْمَرٍ، نَا جَرِيرٌ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا تُقَبِّحُوا الْوَجْهَ فَإِنَّ اللَّهَ خَلَقَ آدَمَ عَلَى صُورَةِ الرَّحْمَنِ»¹⁰⁴

“Yüzü çirkinleştirmeyin, Zira Allah Adem’i, Rahman’ın sûreti üzere yaratmıştır.”
şeklindedir.

Hadisin tahkiki

İsim	Doğum yılı	Vefat yılı (hicri)	Sikalık durumu	Önceki ravi ile lika	Rivayet aldığı lafız
أحمد بن محمد بن حنبل	164 ¹⁰⁵	241 ¹⁰⁶	Sika ¹⁰⁷	var ¹⁰⁸	Tahdîs
إسماعيل بن إبراهيم بن معمر بن الحسن الهذلي ، الهروي	150 kūsūr ¹⁰⁹	236 ¹¹⁰	Sika ¹¹¹	var ¹¹²	Tahdîs
جرير بن عبد الحميد	107 ¹¹³	184 ¹¹⁴	Sika ¹¹⁵	?	‘an

¹⁰³ Sözlür, s. 13; Barla Lâhikası, s. 188; Emirdağ Lâhikası, s. 145; Lem’a’lar, s. 100.

¹⁰⁴ Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, es-Sunne, I, 268; İbn Ebî Usâme, Musnedu’l-Hâris, II, 831. Âcurî, eş-Şerî’a, III, 1152.

¹⁰⁵ Zehebî, Siyeru A’lâmi’n-Nubelâ’, XI, 179.

¹⁰⁶ Buhârî, et-Târîhu’l-Evsat, II, 375.

¹⁰⁷ İbn Sa’d, et-Tabakâtu’l-Kubrâ, VII, 253.

¹⁰⁸ Zehebî, Siyeru A’lâmi’n-Nubelâ’, XIII, 517.

¹⁰⁹ Zehebî, Siyeru A’lâmi’n-Nubelâ’, XI, 69.

¹¹⁰ Zehebî, Siyeru A’lâmi’n-Nubelâ’, XI, 69.

¹¹¹ Zehebî, Siyeru A’lâmi’n-Nubelâ’, XIII, 517.

¹¹² Mizzî, Tehzîbu’l-Kemâl, III, 19.

¹¹³ İbn Sa’d, et-Tabakâtu’l-Kubrâ, VII, 267.

¹¹⁴ Zehebî, Siyeru A’lâmi’n-Nubelâ’, IX, 11.

¹¹⁵ İbn Sa’d, et-Tabakâtu’l-Kubrâ, VII, 267.

سليمان بن مهران أبو مُجَدِّ الكوفي الأعمش	61 ¹¹⁶	147-148 ¹¹⁷	Sika, Tedlisi var ¹¹⁸	var ¹¹⁹	'an ¹²⁰
حبيب بن أبي ثابت	?	119 ¹²¹	Sika, Tedlisi var ¹²²	var ¹²³	'an
عطاء بن أبي رباح	Hiz. Osman'ın hilafeti dönemi ¹²⁴	114 ¹²⁵	Sika ¹²⁶	Var ¹²⁷	'an
ابن عمر	Hicretten önce 16 ¹²⁸	73 ¹²⁹	sahabi ¹³⁰	sahabi ¹³¹	'an

Tabloda verilen bilgilerle görüldüğü üzere hadis zayıf derecedir.

Bu hadisin lafzına yakın olarak şu rivayeti birçok kaynakta bulmak mümkündür: خلق الله آدم على صورته ¹³² "Allah, Adem'i sureti üzere yarattı." lafzı sahih kabul edilmiştir. Sahih dereceye sahip bu rivayette lafız farkı ile birlikte anlam farkı da meydana gelmektedir.

Hadis no: 2

إن عبدا حُرِّيرَ فاختار ما عند الله¹³³

"Bir kul, muhayyer bırakılmıştır. Bunun üzerine Allah'ın yanındakini tercih etmiştir."

Hadisin kaynaklarda geçen metinleri:

1. Ahmed b. Hanbel'in (v. 241/855) naklettiği birinci hadis metni:

حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَتْنَا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ الدِّمَشْقِيُّ قَتْنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنِ ابْنِ لُحَيْعَةَ، عَنْ أَبِي الْأَسْوَدِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ عَبْدًا مِنْ عِبَادِ اللَّهِ حُرِّيرَ مَا بَيْنَ الدُّنْيَا وَبَيْنَ مَا عِنْدَ رَبِّهِ، فَاخْتَارَ مَا عِنْدَ رَبِّهِ»¹³⁴

"Allah'ın kullarından biri dünya ile rabbinin yanındaki arasında muhayyer bırakılmıştır. O da rabbinin yanındakini tercih etmiştir." şeklindedir.

¹¹⁶ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, IV, 37.

¹¹⁷ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, IV, 37.

¹¹⁸ Suyûtî, *Esmâ'u'l-mudellisîn*, I, 55.

¹¹⁹ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, VI, 227.

¹²⁰ Zehebî A'meş'in rivayetlerinin haddesena lafzı ile rivayet olduğu durumunda kabul edilebileceğini, aksi takdirde çok rivayet aldığı hocaları hariç (İbrahim, Ebû Vâil, Ebû Sâlih es-Semmân) rivayetlerinin kesinlikle alınmayacağını söylemektedir. Dolayısıyla bu hadis bu senet ile alınmaz. Zehebî, *Mizânu'l-İtidâl*, II, 224.

¹²¹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, VI, 320.

¹²² İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, VI, 321.

¹²³ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, II, 313.

¹²⁴ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, V, 79.

¹²⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-kubrâ*, VI, 20.

¹²⁶ Zehebî, Atâ'nın rivayetlerini Isnadlı olması durumunda kabul eder. *Târîhu'l-İslâm*, III, 277.

¹²⁷ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VI, 463.

¹²⁸ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, V, 2.

¹²⁹ Mâlik b. Enes, *el-Muvatta'*, VI, 68.

¹³⁰ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, III, 204.

¹³¹ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VI, 463.

¹³² Buhârî, *İsti'zân*, 1; Müslim, *Birr*, 115.

¹³³ *Mektubat*, s. 112.

¹³⁴ Ahmed b. Hanbel, *Fedâilu's-Sahâbe*, I, 353.

Hadis ulemasının çoğunluğu, İbn Lehî'a'nın huccet olamayacağı kanaatindedir.¹³⁵ Ancak Zehebî, İbn Lehî'a'nın rivayetlerini alırken, dört raviden olması durumunda alınabileceği hususunda bir istisna koymuştur.¹³⁶ Buradaki senette İbn Lehîa hadisi bu dört râvînin birinden almamaktadır. Dolayısıyla hadisin bu senedi de zayıftır.

2. Ahmed b. Hanbel'in (v. 241/855) naklettiği ikinci hadis metni:

حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ، حَدَّثَنَا فُلَيْحٌ، عَنْ سَالِمِ أَبِي النَّضْرِ، عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ، قَالَ: حَطَبَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ النَّاسَ فَقَالَ: " إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ خَيْرَ عَبْدًا بَيْنَ الدُّنْيَا وَبَيْنَ مَا عِنْدَهُ " قَالَ: " فَاخْتَارَ ذَلِكَ الْعَبْدُ مَا عِنْدَ اللَّهِ " 137

şeklindedir.

Yahyâ b. Ma'in, Ebû Hatim, Zehebî, Mizzî ve İbn Adiyy, Fuleyh adlı ravînin hadisleri ile ihticac edilemeyeceğini bildirmişlerdir. Dolayısıyla hadisin bu senedi de zayıftır.¹³⁸

3. Dârimî'nin (v. 255/868) nakletmiş olduğu hadis metni

أَخْبَرَنَا فَرْوَةُ بِنْتُ أَبِي الْمَعْرَاءِ، حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُخْتَارٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ كَعْبٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا، قَالَتْ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي مَرَضِهِ: «... أَلَا إِنَّ عَبْدًا مِنْ عِبَادِ اللَّهِ قَدْ خَيْرَ بَيْنَ الدُّنْيَا وَبَيْنَ مَا عِنْدَ اللَّهِ. فَاخْتَارَ مَا عِنْدَ اللَّهِ» فَبَكَى أَبُو بَكْرٍ وَظَنَّ أَنَّهُ يُعْنِي نَفْسَهُ¹³⁹

“Dikkat edin, Allah'ın kullarından biri dünya ile rabbinin yanındaki arasında muhayyer bırakılmıştır. O da rabbinin yanındakini tercih etmiştir.” şeklindedir.

Buhârî, İbrahim b. El-Muhtâr hakkında “fîhi nazar” ifadesi kullanarak onun zayıflığını belirtmiştir.¹⁴⁰ Zehebî ile Hatîb Bağdâdî de onun hadislerinin alınamayacağını belirtmişlerdir.¹⁴¹ Dolayısıyla hadisin bu senedi de zayıftır.

4. Buhârî'nin (256/869) nakletmiş olduğu hadisin lafzı:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سِنَانٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا فُلَيْحٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو النَّضْرِ، عَنْ عُبَيْدِ بْنِ حُنَيْنٍ، عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: حَطَبَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «إِنَّ اللَّهَ خَيْرَ عَبْدًا بَيْنَ الدُّنْيَا وَبَيْنَ مَا عِنْدَهُ فَاخْتَارَ مَا عِنْدَ اللَّهِ»، فَبَكَى أَبُو بَكْرٍ...¹⁴²

“Allah'ın kullarından biri dünya ile rabbinin yanındaki arasında muhayyer bırakılmıştır. O da rabbinin yanındakini tercih etmiştir.” şeklindedir.

Bu senette de 2. senette olduğu gibi Fuleyh b. Süleyman vardır. Bu ravi ile ilgili değerlendirme ikinci senette verilmiştir. Dolayısıyla hadisin bu senedi de zayıftır.¹⁴³ İbn Hacer el-Askalânî de bu râvî hakkında olumlu bir görüş belirtmemektedir.¹⁴⁴

5. İbn Hibbân'ın (v. 354/965) naklettiği hadis metni:

¹³⁵ Zehebî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, II, 475. Zehebî burada bahsedilen ulemanın isimlerini ve bu râvî hakkındaki görüşlerini zikreder.

¹³⁶ Zehebî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, II, 482.

¹³⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, XVII, 215.

¹³⁸ İbn Adiyy, *el-Kâmil fî Du'afâi'r-Ricâl*, VII, 144; Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXIII, 320; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, VII, 353.

¹³⁹ Dârimî, *es-Sunen*, I, 218.

¹⁴⁰ İbn Adiyy, *el-Kâmil fî Du'afâi'r-Ricâl*, I, 407. Bu râvî hakkında Buhârî kendi kitabında herhangi bir tenkit bildirmemiştir. Ancak İbn Adiyy senedini Vererek Buhârî'nin bu görüşünü kitabına aktarmıştır.

¹⁴¹ Zehebî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, I, 65.

¹⁴² Buhârî, *el-Câmi'u's-Sahîh*, I, 100.

¹⁴³ Zehebî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, III, 365.

¹⁴⁴ İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, I/351.

أَخْبَرَنَا أَبُو خَلِيفَةَ، حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْمَدِينِيِّ، حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ، حَدَّثَنَا فُلَيْحُ بْنُ سُلَيْمَانَ، حَدَّثَنَا سَالِمُ أَبُو النَّضْرِ، عَنْ بُشَيْرِ بْنِ سَعِيدٍ، وَعُيَيْدِ بْنِ حُنَيْنٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَطَبَ، فَقَالَ: «إِنَّ اللَّهَ خَيْرٌ عَبْدًا بَيْنَ أَنْ يُؤْتِيَهُ مِنْ زَهْرَةِ الدُّنْيَا مَا شَاءَ وَيَبْنَ لِقَائِهِ، فَاخْتَارَ لِقَاءَ رَبِّهِ»¹⁴⁵

“Allah (c.c.) bir kulu, dünya çiçeğini getirme ile kendisiyle karşılaşması arasında muhayyer bıraktı. O da rabbi ile karşılaşmayı seçti.” şeklindedir.

Bu senette de 2. senette olduğu gibi Fuleyh b. Süleyman vardır ve zayıftır.¹⁴⁶ Dolayısıyla hadisin bu senedi de zayıftır.

6. Âcurî'nin (v. 360/970) naklettiği hadis metni:

وَحَدَّثَنَا الْفَرِيَابِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ الدِّمَشْقِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنِ ابْنِ هُبَيْعَةَ، عَنْ أَبِي الْأَسْوَدِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ عَبْدًا مِنْ عِبَادِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ خَيْرٌ بَيْنَ الدُّنْيَا وَبَيْنَ مَا عِنْدَ رَبِّهِ، فَاخْتَارَ مَا عِنْدَ رَبِّهِ»¹⁴⁷

Bu senette de İbn Lehî'a vardır. 1. senette onun durumu hakkında bilgi verilmiştir. Dolayısıyla hadisin bu senedi de zayıftır.

7. Taberânî'nin (v. 360/970) nakletmiş olduğu hadis metni:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْحَضْرَمِيُّ، ثنا الْحُسَيْنُ بْنُ عَبْدِ الْأَوْلَى، حَدَّثَنَا أَبُو يَحْيَى الْحِمَايِيُّ، ح وَحَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ إِسْحَاقَ الشُّسْتَرِيُّ، ثنا يَحْيَى الْحِمَايِيُّ، حَدَّثَنِي أَبِي، ثنا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ آمِينَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا وَقْدٍ اللَّيْثِيَّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «خَيْرٌ عَبْدٌ مِنْ عِبِيدِ اللَّهِ بَيْنَ الدُّنْيَا وَمَلِكِهَا وَنَعِيمِهَا وَبَيْنَ الْآخِرَةِ»¹⁴⁸

Abdurrahman b. Âmîn'in hadisleri Ebu Hâtem tarafından münker kabul edilmiştir.¹⁴⁹ Buhârî de bu râvîyi “munkeru'l-hadîs” olarak nitelemektedir.¹⁵⁰ Dolayısıyla hadisin bu senedi de zayıftır.

8. Zuhrî'nin (v. 381/991) nakletmiş olduğu hadis metni

أَخْبَرَكُمْ أَبُو الْفَضْلِ الزُّهْرِيُّ، نا جَعْفَرٌ، نا هِشَامُ بْنُ عَمَّارٍ الدِّمَشْقِيُّ، نا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ، عَنِ ابْنِ هُبَيْعَةَ، عَنْ أَبِي الْأَسْوَدِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ عُرْوَةَ ابْنِ الزُّبَيْرِ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ عَبْدًا مِنْ عِبَادِ اللَّهِ خَيْرٌ مَا بَيْنَ الدُّنْيَا وَبَيْنَ مَا عِنْدَ رَبِّهِ، فَاخْتَارَ مَا عِنْدَ رَبِّهِ»¹⁵¹

Bu senette de İbn Lehî'a vardır. 1. senette onun durumu hakkında bilgi verilmiştir. Dolayısıyla hadisin bu senedi de zayıftır.

Hadisin başka bir senedine rastlayamadık Dolayısıyla Bediuzzaman'ın aktarmış olduğu bu hadis de zayıftır.

Hadis no: 3

أول ما خلق الله نوري¹⁵²

¹⁴⁵ İbn Hibbân, *Sahîh*, XIV, 558.

¹⁴⁶ Zehebî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, III, 365.

¹⁴⁷ Âcurî, *eş-Şerî'a*, IV, 1806.

¹⁴⁸ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, III, 245.

¹⁴⁹ Zehebî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, II, 549.

¹⁵⁰ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, V, 369.

¹⁵¹ Ebu'l-Fadl ez-Zuhrî, *Hadîsu Ebi'l-Fadl ez-Zuhrî*, I, 161.

¹⁵² *Mesnevi-i Nuriye*, s. 121.

“Allah’ın ilk yarattığı şey benim nurumdur.”

Hadis olarak aktarılan bu söze hiçbir kaynakta rastlayamadık. Anlam olarak buna benzer bir ifade de bulunmamaktadır. El-Leknevî’ye göre bu söz mevzûdur.¹⁵³ Dolayısıyla Bediuzzaman’ın hadis olarak aktarmış olduğu bu söz mevzûdur.

Hadis no: 4

السعيد سعيد في بطن أمة¹⁵⁴

“Cennetlik olan, annesinin karnında cennetliktir.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni

حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، سَمِعْتُ زَيْدَ بْنَ وَهْبٍ، سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، حَدَّثَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ الصَّادِقُ الْمَصْدُوقُ: " أَنْ خَلَقَ أَحَدَكُمْ يُجْمَعُ فِي بَطْنِ أُمِّهِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا أَوْ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً، ثُمَّ يَكُونُ عَاقِبَةً مِثْلَهُ، ثُمَّ يَكُونُ مُضَعَّةً مِثْلَهُ، ثُمَّ يُبْعَثُ إِلَيْهِ الْمَلِكُ فَيُؤَدِّنُ بِأَرْبَعِ كَلِمَاتٍ، فَيَكْتُبُ: رِزْقَهُ، وَأَجَلَهُ، وَعَمَلَهُ، وَشَقِيَّةَ أُمَّ سَعِيدٍ، ثُمَّ يَنْفُخُ فِيهِ الرُّوحَ، فَإِنَّ أَحَدَكُمْ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ حَتَّى لَا يَكُونُ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ إِلَّا ذِرَاعٌ، فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ، فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ فَيَدْخُلُ النَّارَ، وَإِنَّ أَحَدَكُمْ لَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ النَّارِ، حَتَّى مَا يَكُونُ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ إِلَّا ذِرَاعٌ، فَيَسْبِقُ عَلَيْهِ الْكِتَابُ، فَيَعْمَلُ بِعَمَلِ أَهْلِ الْجَنَّةِ فَيَدْخُلُهَا¹⁵⁵

.....Bize Abdullah ibnu Mes'ûd (r.a) tahdîs edip şöyle demiştir: Bize Rasûlullah (a.s.) tahdîs etti -ki, o kendi doğru söyler; kendisine de doğru söylenir:- "Sizin herbirinizin yaratılışı (başlangıçta ana baba maddeleri) kırk gün ananın karnında toplanır. Sonra o maddeler o kadar zaman (yânî kırk gün) içinde katı bir kan pıhtısı hâlini alır. Sonra yine o kadar zaman içinde mudğa, yânî bir çiğnem ete dönüşür. Sonra Allah ona dört kelime ile bir melek gönderir de, onun ameli, eceli, rızkı, şakı ve saîd olduğu yazılır. Sonra ona ruh üflenir (cenîn canlanır). İmdi sizden bir kişi (bu fitratı gereği dünyâda) cehennem ehlinin işini işler de, hattâ kendisiyle cehennem arasında yalnız bir kulaç mesafe kalır. Bu sırada (meleğin ana karnında yazdığı) yazı onun önüne geçer. Bu defa o kişi cennet ehlinin işini işler de cennete girer. Ve yine kişi cennet ehlinin işini işler, hattâ kendisiyle cennet arasında bir kulaç mesafe kalır. Bu sırada (meleğin yazdığı) yazı onun önüne geçer de artık cehennem ehlinin işini işler ve cehenneme girer."

Bediuzzaman’ın aktarmış olduğu hadisin doğrudan aynı lafızlı rivayetine hiçbir kaynakta rastlayamadık. Yukarıda bulmuş olduğumuz rivayet lafız olarak farklı olsa bile anlam olarak Bediuzzaman’ın sevk ettiği hadisle aynıdır. Hadis sahihtir.

Hadis no: 5

سقف الجنة عرش الرحمن¹⁵⁶

“Cennetin tavanı Rahman’ın arşıdır.”

Bediuzzaman’ın hadis olarak zikrettiği bu söze hiçbir kaynakta rastlayamadık.

¹⁵³ Ebu-l-Hasen el-Leknevî, *el-Âsâru'l-Merfû'a fi'l-Ahbâri'l-Mevdû'a* s. 43.

¹⁵⁴ *Tarihçe-i Hayat*, s. 331.

¹⁵⁵ Buhârî, *Bed'u'l-Halk* 6, *Enbiyâ' 1*, *Kader* 82; Müslim, *Kader 1*; Ebû Dâvûd, *Sunne* 16; Tirmizî, *Kader*

4.

¹⁵⁶ *Mesnevi-i Nuriye*, s. 105.

Hadis no: 6

السماء موج مكفوف¹⁵⁷

“Gök, çekilmiş bir dalgadır.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni

1. Ahmed b. Hanbel'in (v. 241/855) naklettiği hadis metni:

حَدَّثَنَا سُرَيْجٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْحَكَمُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ، عَنِ قَتَادَةَ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنِ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: بَيْنَمَا نَحْنُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذْ مَرَّتْ سَحَابَةٌ فَقَالَ: " أَتَدْرُونَ مَا هَذِهِ؟ " قَالَ: قُلْنَا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: " الْعَنَانُ، وَرَوَايَا الْأَرْضِ، يَسُوفُهُ اللَّهُ إِلَى مَنْ لَا يَشْكُرُهُ مِنْ عِبَادِهِ وَلَا يَدْعُوهُ (1) ، أَتَدْرُونَ مَا هَذِهِ فَوَقَّكُمْ؟ " قُلْنَا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: " الرَّقِيعُ، مَوْجٌ مَكْفُوفٌ، وَسَقْفٌ مَحْفُوظٌ¹⁵⁸

“....Gök, çekilmiş bir dalgadır....” şeklindedir.

Senette Hasan el-Basrî Ebû Hüreyre'den rivayet almaktadır. Ancak arada bir ravî kopukluğu bulunmaktadır. Zira Hasan el-Basrî Ebû Hüreyre'den hadis almamıştır.¹⁵⁹ Dolayısıyla bu rivayet zayıftır.

2. Bezzâr'ın (v. 292/904) naklettiği hadis metni:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمَارٍ الرَّازِي، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الدِّشْتَكِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ الرَّازِي، عَنِ قَتَادَةَ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنِ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: كُنَّا جُلُوسًا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَمَرَّتْ سَحَابَةٌ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: تَدْرُونَ مَا هَذِهِ قُلْنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ هَذِهِ الْعَنَانُ وَأَنَّهُ لَيْسَ بِهَا إِلَى أَهْلِ بَلَدٍ يَعْبُدُونَهُ أَحْسَبُهُ قَالَ وَلَا يَسْأَلُونَهُ أَتَدْرُونَ مَا فَوْقَ ذَلِكَ قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ مَوْجٌ مَكْفُوفٌ وَسَقْفٌ مَحْفُوظٌ¹⁶⁰

“...’Bunun üzerinde ne var biliyor musunuz?’ dediler ki: ‘Allah ve rasûlü daha iyi bilir.’ Dedi ki: ‘çekilmiş bir dalga.’...” şeklindedir.

Bu senette de yine Hasan el-Basrî bir ravî atlayarak Ebu Hüreyre'den rivayet etmektedir. Dolayısıyla bu rivayet de zayıftır.

Hadisin başka bir senedine rastlayamadık. Bediuzzaman'ın vermiş olduğu hadis metni ile kaynaklardaki hadis metni anlam olarak aynı şeyi ifade etmektedir.

Hadis no: 7

على الثور والحوث¹⁶¹

“(Dünya,) balığın ve öküzün üzerinde (durmaktadır).”

Hadis olarak aktarılan bu söz, hiçbir kaynakta geçmemektedir.

Hadis No: 8

¹⁵⁷ Lem'a'lar, s. 67.

¹⁵⁸ Ahmed b. Hanbel, el-Musned, XIV, 422.

¹⁵⁹ Zehebî, Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ', IV, 568.

¹⁶⁰ Bezzâr, el-Musned, XVII, 43.

¹⁶¹ Lem'a'lar, s. 90, 388.

كنت كنزاً مخفياً فخلقت الخلق ليعرفوني¹⁶²

“Gizli bir hazine idim. Bunun üzerine insanları beni tanısınlar diye yarattım.”

Kudsi hadis olarak aktarılan bu söz, hiçbir senetli kaynakta geçmemektedir. AllahTeala'nın buna benzer anlamda bir şey söylediği de Kuran-ı Kerim ile Kutsî hadislerde karşımıza çıkmamaktadır. El-Albânî bu hadisin hiçbir kaynakta geçmediğini ve mevzu olduğunu söylemektedir. Dolayısıyla Allah Teala'ya isnad edilmiş olan bu söz mevzudur.¹⁶³

Hadis no: 9

لولاك لولاك لما خلقت الأفلاك¹⁶⁴

“Sen olmasaydın, sen, gökleri yaratmazdım.”

Allah Tealâ'ya isnad edilmiş olan bu söz hiçbir kaynakta geçmemektedir. Anlam olarak da Kuran-ı Kerim ile kutsî hadislerde buna benzeyen bir ifade bulunmamaktadır. Hatta tam aksine, Allah'ın yaratma gayesi olarak “kendisine ibadet edilmesi” Kur'an-ı Kerim'de zikredilmektedir. Rivayette kainatı yaratma amacı olarak Kuran-ı Kerim'de ifade edilenden farklı bir şey zikredilmiştir. İbn Temiyye¹⁶⁵ ile El-Albânî¹⁶⁶ bu sözün sahih veya zayıf hiçbir senedinin olmadığını söyleyerek mevzû görmekteyler. Dolayısıyla hadis olarak zikredilen bu söz mevzudur.

2. Hz. Peygamber'in Mucizeleri

Hadis no: 1

اثبت فإنما عليك نبي وصدیق وشهيد¹⁶⁷

“(Ey Uhud!) Sabit dur, zira senin üzerinde bir peygamber, bir siddik, bir de şehit var.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا يَحْيَى، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ قَتَادَةَ، أَنَّ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، حَدَّثَهُمْ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَعِدَ أُحُدًا، وَأَبُو بَكْرٍ، وَعُمَرُ، وَعُثْمَانُ فَرَجَفَ بِهِمْ، فَقَالَ: «اثْبُتْ أُحُدٌ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ نَبِيٌّ، وَصِدِّيقٌ، وَشَهِيدَانِ»¹⁶⁸

“Dur, Zira senin üstünde bir Peygamber, bir siddik ve iki şehit vardır.” şeklindedir.

Bu rivayetin çok yakın anlama gelen şekli sahih kaynaklarda geçmektedir. Bediuzzaman'ın zikrettiği rivayet kaynaktaki ile hemen hemen aynı olduğu için bu rivayet de sahihtir.

¹⁶² İşârâtu'l-İ'câz, s. 17.

¹⁶³ Daha fazla bilgi İçin bkz.: Nâsiruddîn el-Albânî, *Silsiletu'l-Ehâdisi'-Da'ife Ve'l-Mevdû'a*, I, 166; el-Âmirî, *el-Ceddu'l-Hasîs fî beyâni mâ leyse bihadîs*, s. 175; el-Kâvukcî, *el-Lu'lu'l-Mersû'*, s. 416.

¹⁶⁴ *Mesnevi-i Nuriye*, s. 25.

¹⁶⁵ İbn Teymiyye, *El-Fetâve'l-Kubrâ*, V, 88.

¹⁶⁶ Nâsiruddîn el-Albânî, *Silsiletu'l-Ehâdisi'-Da'ife Ve'l-Mevdû'a*, I, 450.

¹⁶⁷ *Mektubat*, s. 104.

¹⁶⁸ Buhârî, *Fedâilu's-Sahâbe*, 5, 6; Ebû Dâvûd, *Sunne* 8; Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, V, 221, 246.

Hadis no: 2

أخذ الراية زيد فأصيب، ثم أخذها ابن رواحة فأصيب، ثم أخذها جعفر فأصيب، ثم أخذها سيف من سيوف الله¹⁶⁹

“Zeyd sancağı almış ve vurulmuştur. Sonra onu İbn Ravâha almış ve vurulmuştur. Sonra onu Ca’fer almış ve vurulmuştur. Sonra onu Allah’ın kılıçlarından bir kılıç almıştır.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ وَاقِدٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ أَبِي يُونُسَ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ هِلَالٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ رَضِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَعَى زَيْدًا، وَجَعْفَرًا، وَابْنَ رَوَاحَةَ لِلنَّاسِ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَهُمْ حَبْرُهُمْ، فَقَالَ: «أَخَذَ الرَّايَةَ زَيْدٌ فَأُصِيبَ، ثُمَّ أَخَذَ جَعْفَرٌ فَأُصِيبَ، ثُمَّ أَخَذَ ابْنُ رَوَاحَةَ فَأُصِيبَ» وَعَيْنَاهُ تَدْرِقَانِ: «حَتَّى أَخَذَ الرَّايَةَ سَيْفٌ مِنْ سِيُوفِ اللَّهِ، حَتَّى فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِمُ»¹⁷⁰

“Zeyd sancağı almıştır, ve vurulmuştur. Sonra onu Ca’fer almıştır, ve vurulmuştur. Sonra onu İbn Ravâha almıştır, ve vurulmuştur. Gözleri yaşarmıştı. Sonra Allah’ın fethi gerçekleşmesi için onu Allah’ın kılıçlarından bir kılıç almıştır.” şeklindedir.

Bediuzzaman’ın vermiş olduğu metin kaynakta da geçmektedir. Ancak kaynaktaki metinde Kılıcı önce Ca’fer, sonra İbn Ravâha almaktadır. Bediuzzaman’ın rivayetinde ise önce İbn Ravâha almıştır, sonra Ca’fer almıştır. Bu durum Said Nursî’nin hadis naklinde genel manâya itibar ederek, serbest davrandığının bir örneğidir. Dolayısıyla isimlerdeki bu takdim tehir hariç rivayet anlam olarak sahihtir.

Hadis no: 3

ادع ثلاثين من أشرف الأنصار¹⁷¹

“Ensar’ın ileri gelenlerinden otuz kişi çağır.”

Hadisin kaynaklarda geçen metinleri

1. el- Âcurî’nin (v. 360/970) naklettiği hadis metni:

حَدَّثَنَا الْفَرِّايِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ يَحْيَى بْنُ خَلْفٍ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى، عَنْ سَعِيدِ الْجُرَيْرِيِّ، عَنْ أَبِي الْوَرْدِ، عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ الْحَضْرَمِيِّ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ: صَنَعْتُ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَلِأَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَدْرَ مَا يَكْفِيهِمَا فَأَتَيْتُهُمَا بِهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَذْهَبَ فَادْعُ لِي ثَلَاثِينَ مِنْ أَشْرَافِ الْأَنْصَارِ» قَالَ: فَشَقَّ ذَلِكَ عَلَيَّ، مَا عِنْدِي شَيْءٌ أَزِيدُهُ قَالَ: فَكَأَنِّي تَنَاقَلْتُ، فَقَالَ: «أَذْهَبَ وَادْعُ لِي ثَلَاثِينَ رَجُلًا مِنْ أَشْرَافِ الْأَنْصَارِ»¹⁷²

“...bana Ensar eşrafından 30 adam çağır.” şeklindedir.

Ebu Muhammed el-Hadramî, meçhul bir ravidir.¹⁷³ Dolayısıyla bu senet zayıftır.

2. Taberânî’nin (v. 360/970) naklettiği hadis metni:

¹⁶⁹ Mektubat, s. 102.

¹⁷⁰ Buhârî, Meğâzi, 44.

¹⁷¹ Mektubat, s. 114.

¹⁷² El-Âcurî, eş-Şeri’a, IV, 1564.

¹⁷³ Mizzî, Tehzibu’l-Kemâl, XXXIV, 261.

حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ بْنُ عَبَّادِ الْخَطَّابِيُّ، ثنا إِسْحَاقُ بْنُ أَبِي إِسْرَائِيلَ، ثنا عَبْدُ الْأَعْلَى، ثنا سَعِيدُ الْجُرَيْرِيُّ، ثنا أَبُو الْوَرْدِ، عَنْ أَبِي مُحَمَّدٍ الْحَضْرَمِيِّ، عَنْ أَبِي أُيُوبَ، قَالَ: صَنَعْتُ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَبِي بَكْرٍ طَعَامًا قَدَّرَ مَا يَكْفِيهِمَا، فَأَتَيْتُهُمَا بِهِ فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَذْهَبَ فَادْعُ لِي ثَلَاثِينَ مِنْ أَشْرَافِ الْأَنْصَارِ» فَشَقَّ عَلَيَّ ذَلِكَ، قُلْتُ: مَا عِنْدِي شَيْءٌ أَزِيدُهُ، فَكَأَيْ تَعَقَّلْتُ، فَقَالَ: «أَذْهَبَ فَادْعُ لِي ثَلَاثِينَ مِنْ أَشْرَافِ الْأَنْصَارِ»¹⁷⁴

“...bana Ensar eşrafından 30 adam çağır.” şeklindedir.

El-Kâsım b. ‘Abbâd el-Hattâbî meçhuldur. Dolayısıyla hadis bu şekliyle zayıftır.

Bediuzzaman’ın aktarmış olduğu hadise başka bir kaynakta rastlayamadık. Onun aktarmış olduğu hadis kaynaktaki metin ile lafız olarak aynıdır.

Hadis no: 4

اذهبي فينا لم نأخذ من مائك شيئا ولكن الله سقانا¹⁷⁵

“Git, biz senin suyundan hiçbir şey almadık. Fakat Allah bize su verdi.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

عَنْ عَوْفٍ، عَنْ أَبِي رَجَاءِ الْعَطَارِدِيِّ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَضِرِ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ هُوَ وَأَصْحَابُهُ فَأَصَابَهُمْ عَطَشٌ.... «أَذْهَبِي فَإِنَّا لَمْ نَأْخُذْ مِنْ مَائِكَ شَيْئًا، وَلَكِنَّ اللَّهَ سَقَانَا»...¹⁷⁶

“Git, biz senin suyundan hiçbir şey almadık. Fakat Allah bize su verdi.” şeklindedir.

Hadisin tahkiki

İsim	Doğum yılı	Vefat yılı (hicri)	Sikalık durumu	Önceki ravi ile lika	Rivayet aldığı lafız
معمر بن راشد	95 ¹⁷⁷	152 ¹⁷⁸	Sika ¹⁷⁹	?	‘an
عوف بن أبي جميلة العبدى الهجرى	58 ¹⁸⁰	146 ¹⁸¹	sika ¹⁸²	var ¹⁸³	‘an
ابو رجاء العطاردي	Hicrett en önce 15 ¹⁸⁴	105 ¹⁸⁵	sika ¹⁸⁶	var ¹⁸⁷	‘an

¹⁷⁴ Taberânî, *el-Mu’cemu’l-Kebîr*, IV, 185.

¹⁷⁵ *Mektubat*, s. 123.

¹⁷⁶ Ma’mer b. Râşid, *el-Câmi’*, XI, 277.

¹⁷⁷ Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nubelâ’*, VII, 5.

¹⁷⁸ Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nubelâ’*, VII, 14.

¹⁷⁹ Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nubelâ’*, VII, 5.

¹⁸⁰ Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nubelâ’*, VI, 384.

¹⁸¹ Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nubelâ’*, VI, 384.

¹⁸² Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nubelâ’*, VI, 384.

¹⁸³ Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nubelâ’*, VI, 384.

¹⁸⁴ Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nubelâ’*, IV, 257.

¹⁸⁵ Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nubelâ’*, IV, 257.

¹⁸⁶ Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nubelâ’*, IV, 257.

¹⁸⁷ Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nubelâ’*, IV, 254.

عمران بن الحصين	?	52 ¹⁸⁸	sahabi ¹⁸⁹	sahabi ¹⁹⁰	Kâle
-----------------	---	-------------------	-----------------------	-----------------------	------

Tabloda verilen bilgilerle hadisin sahih olduğu görülmektedir. Bediuzzaman'ın zikrettiği hadis ile kaynaklarda geçen metin lafzı arasında fark bulunmamaktadır.

Hadis no: 5

أرأيت إن دعوت هذا العذق من هذه النخلة أتشهد أني رسول الله¹⁹¹

“Ne dersin, bu hurma ağacından şu salkımını çağırırsam, benim Allah'ın elçisi olduğuma şahitlik eder misin?”

Hadisin kaynaklarda geçen metni

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَعِيدٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا شَرِيكٌ، عَنْ سَمَّاكٍ، عَنْ أَبِي طَبِيَّانَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: جَاءَ أَعْرَابِيٌّ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ يَمَّ أَعْرَفُ أَنَّكَ نَبِيٌّ؟ قَالَ: إِنَّ دَعْوَتَ هَذَا الْعِذْقِ مِنْ هَذِهِ النَّخْلَةِ تَشْهَدُ أَنَّي رَسُولُ اللَّهِ؟...¹⁹²

İbn Abbas'ın bildirdiğine göre, bir bedevî Allah Rasulüne geldi ve “Senin peygamber olduğunu nasıl bileceğim.” Deyince Hz. Peygamber ona: “Eğer hurmanın şu salkımını çağırırsam, benim Allah'ın elçisi olduğuma şahadet eder misin?” diye sordu.

Senette Şerîk b. Abdillâh vardır ve birçok alim tarafından sika, ancak çok hata yapan biri olarak kabul edilmiştir.¹⁹³ Bu hadis başka kaynaklarda da geçmektedir¹⁹⁴ ve senedin Muhammed b. Sa'îd'den sonraki kısmı hepsinde aynıdır. Dolayısıyla onlar da bu hadis ile aynı hükümdedir. Sonuç olarak bu hadis zayıftır.

Bediuzzaman'ın zikrettiği hadis lafız olarak kaynaktaki hadise göre biraz farklılık arz etse de anlam olarak kaynaktaki metin ile aynıdır.

Hadis no: 6

أنت أول أهل بيتي حوقاً بي¹⁹⁵

“Sen ailemin bana ilk kavuşacak olan kişisisin.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

حدثنا ابنُ مُسَهَّرٍ، عَنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، عَنْ فَاطِمَةَ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لَهَا: «أَنْتِ أَوَّلُ أَهْلِي حُوقًا بِي فَصَحَحْتُ لِدَلِّكَ»¹⁹⁶

Hz. Peygamber (a.s.), Hz. Fâtımâ'ya: “Sen ehlimin bana ilk peşimden gelecek olan kişisisin.” Dedi, o da bu yüzden güldü.

¹⁸⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, VI, 8.

¹⁸⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, VI, 7.

¹⁹⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, VI, 7.

¹⁹¹ *Mektubat*, s. 128.

¹⁹² Tirmizî, *Menâkib*, 6.

¹⁹³ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, VIII, 204; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, VI, 356.

¹⁹⁴ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, XII, 110; Beyhakî, *el-İ'tikâd*, I, 48.

¹⁹⁵ *Mektubat*, s. 105.

¹⁹⁶ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, VII, 269.

Hadisin tahkiki:

İsim	Doğum yılı	Vefat yılı (hicri)	Sikalik durumu	Önceki ravi ile lika	Rivayet aldığı lafız
ابو بكر بن ابي شيبة	159 ¹⁹⁷	235 ¹⁹⁸	sika ¹⁹⁹	var ²⁰⁰	Tahdîs
عَلِيُّ بْنُ مُسَهَّرٍ أَبُو الْحَسَنِ	120 ²⁰¹	189 ²⁰²	sika ²⁰³	?	'an
مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ عُلْقَمَةَ	?	145 ²⁰⁴	sika ²⁰⁵	var ²⁰⁶	'an
عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، أَبُو سَلْمَةَ، الْقُرَشِيُّ	?	94 ²⁰⁷	sika ²⁰⁸	var ²⁰⁹	'an
عائشة	Hicretten önce 7 ²¹⁰	59 ²¹¹	sahabi ²¹²	sahabi ²¹³	'an

Tabloda verilen bilgilerde görüleceği üzere hadis sahihtir.

Bediuzzaman'ın zikretmiş olduğu hadis, metin olarak kaynaktaki hadis metni ile hemen hemen aynıdır. Sadece kaynaktaki metinde بيت (ev) kelimesi geçmemektedir.

Hadis no: 7

ارفعوا أيديكم إنها أخبرتني أنها مسمومة²¹⁴

“Ellerinizi çekin, kendisinin zehirli olduğunu bana bildirdi.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni

1. Taberânî'nin (v. 360/970) naklettiği hadis metni:

حَدَّثَنَا زَكَرِيَّا بْنُ يَحْيَى السَّاجِي، ثنا إبراهيم بن سعيد الجوهري، ثنا سعيد بن محمد الوراق، عن محمد بن عمرو، عن أبي سلمة، عن أبي هريرة، أن يهودية أهدت للنبي صلى الله عليه وسلم شاة مصلية، فأكل منها ثم قال: «أخبرتني أنها مسمومة»²¹⁵

¹⁹⁷ Zehebî, *Târîhu 'l-İslâm*, XI, 259.

¹⁹⁸ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, XI, 127.

¹⁹⁹ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, XI, 123.

²⁰⁰ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, VIII, 485.

²⁰¹ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, VIII, 485.

²⁰² Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, VIII, 486.

²⁰³ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu 'l-Kubrâ*, VI, 388.

²⁰⁴ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, VI, 137.

²⁰⁵ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, VI, 136.

²⁰⁶ Buhârî, *et-Târîhu 'l-Kebîr*, I, 191.

²⁰⁷ Zehebî, *Târîhu 'l-İslâm*, II, 1198.

²⁰⁸ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IV, 287.

²⁰⁹ Zehebî, *Târîhu 'l-İslâm*, II, 1198.

²¹⁰ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, II, 149.

²¹¹ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, II, 203.

²¹² Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, II, 135.

²¹³ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, II, 135.

²¹⁴ *Mektubat*, s. 136.

²¹⁵ Taberani, *el-Mu'cemu 'l-Kebîr*, II, 34.

“*(Koyun) Bana zehirli olduğunu bildirdi.*”

Senette Saîd b. Muhammed el-Verrâk vardır. Bu ravi İbn Adıyy²¹⁶ ile Yahya b. Ma'în tarafından²¹⁷ zayıf görülmüştür. Dolayısıyla bu hadis zayıftır.

2. Ebû Dâvûd'un (v. 275/888) naklettiği hadis metni:

حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ بَقِيَّةٍ فِي مَوْضِعٍ آخَرَ عَنْ خَالِدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، وَمَنْ يَذْكُرُ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يَقْبَلُ الْهَدِيَّةَ وَلَا يَأْكُلُ الصَّدَقَةَ» زَادَ: فَأَهْدَتْ لَهُ يَهُودِيَّةٌ بِخَبِيرٍ شَاةً مَصْلِيَّةً سَمَّتَهَا فَأَكَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْهَا وَأَكَلَ الْقَوْمُ فَقَالَ: «ارْفَعُوا أَيْدِيَكُمْ فَإِنَّهَا أَخْبَرْتَنِي أَنَّهَا مَسْمُومَةٌ»²¹⁸

“*Ellerinizi kaldırın, kendilerinin zehirli olduklarını bana bildirdiler.*”

Görüldüğü üzere hadiste sahabe zikredilmediği için senet mürseldir. Dolayısıyla bu senet bu şekliyle zayıftır.

Hadisin iki rivayeti de zayıf olduğu için teknik anlamda zayıf durumdadır. Ancak mürsel hadislerle amel konusunda âlimlerin farklı kanaatleri söz konusudur. Zira bazı âlimler mürsel ile amel taraftarıdır.²¹⁹

Bediuzzaman'ın zikrettiği hadis lafız olarak kaynaktaki metinler ile aynıdır. Dolayısıyla bu hadis zayıftır.

Hadis no: 8

اسمي في القرآن مُحَمَّدٌ وفي الإنجيل أحمد وفي التوراة احميد²²⁰

“*Kuran'da ismim Muhammed'dir, İncil'de Ahmed'dir, Tevrat'ta Ahîd'dir.*”

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

حَدَّثَنَا الْحَضِرُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أُمَيَّةَ الْحَرَّابِيُّ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْفَرَجِ بْنِ السَّكَنِ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ بَشْرِ الْحَرَّاسَانِيُّ، حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: سَيِّدُ بَنِي دَارٍ، وَاتَّخَذَ مَأْدُبَةً، وَبَعَثَ دَاعِيًا، فَالْسَّيِّدُ الْجُبَّارُ، وَالْمَأْدُبَةُ الْقُرْآنُ، وَالِدَّاعِي أَنَا، فَأَنَا اسْمِي فِي الْقُرْآنِ مُحَمَّدٌ، وَفِي الْإِنجِيلِ أَحْمَدُ، وَفِي التَّوْرَةِ أَحِيدُ، وَإِنَّمَا سُمِّيَ أَحِيدَ لِأَنِّي أَحِيدٌ عَنْ أُمَّتِي نَارَ جَهَنَّمَ، وَأَحْبَبُوا الْعَرَبَ بِكُلِّ قَلْبِهِمْ.²²¹

“*Kuran'da ismim Muhammed'dir, İncil'de Ahmed'dir, Tevrat'ta Ahîd'dir.*”

Senetteki İshâk b. Bîşr'in hadisleri münker kabul edilmiştir.²²² İbn Adıyy, onun hadislerinin herkes tarafından ya senet ya da metin olarak münker kabul edildiğini söylemektedir.²²³ Bu sebeple rivayet zayıf durumdadır.

Bediuzzaman'ın zikrettiği hadise başka bir kaynakta rastlayamadık. Onun lafzı ile kaynaktaki metnin lafzı aynıdır.

Hadis no: 9

²¹⁶ İbn Adıyy, *el-Kâmil fi 'd-Du 'afâ'*, IV, 459.

²¹⁷ Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, IX, 74.

²¹⁸ Ebu Davud, *Diyât* 6.

²¹⁹ Mürsel hadisler amel konusunda geniş bilgi için bkz.: POLAT, Selahattin, *Mürsel Hadisler ve Delil olma Yönünden Değeri, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1985.*

²²⁰ *Mektubat*, s. 170.

²²¹ İbn 'Adıyy, *el-Kâmil fi 'd-Du 'afâ'*, I, 548.

²²² Zehebî, *Mizânu 'l-İ'tidâl*, I, 184.

²²³ İbn 'Adıyy, *el-Kâmil fi 'd-Du 'afâ'*, I, 549.

أفلق الله وجهك اللهم بارك له في شعره وبشره²²⁴

“Allah yüzünü affetsin. Ya Rabbi, onun saçını ve cildini mübarek eyle.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni

قال ابن عمر: حدثنا يحيى بن عبد الله بن أبي قتادة، عن أبيه، عن أبي قتادة، قال: أدركني رسول الله صلى الله عليه وسلم يوم ذي قرد فنظر إلي، فقال: «اللهم بارك له في شعره وبشره» وقال: «أفلق وجهك»²²⁵

“Ya Rabbi, onun saçını ve cildini mübarek eyle.” Ayrıca “Allah seni kurtarsın.” Buyurdu.

Yahya b. Abdillâh b. Ebî Katâde'nin vefat yılı 162'dir.²²⁶ Hâkim'in vefatı ise 405'tir. Dolayısıyla bu senette çok sayıda art arda inkiâtâ' vardır.

Bediuzzaman'ın aktarmış olduğu rivayet metni kaynaktaki metin ile hemen hemen aynıdır. Sadece iki cümle arasında takdim tehir yapılmış ki, burada herhangi bir anlam bozulmasına uğramamaktadır. Bu hadisin başka bir senedine de rastlayamadık. Dolayısıyla hadis bu haliyle çok zayıf durumdadır.

Hadis no: 10

إن شئت أردك إلى الحائط الذي كنت فيه تنبت لك عروقك ويكمل خلقك ويجدد خوصك وثمرك وإن شئت أغرسك في الجنة يأكل أولياء الله من ثمرك²²⁷

“Eğer dilersen seni önceden olduğun bahçeye geri çeviririm. Orada köklerin biter, yaratılışın tamamlanır, yaprakların ve meyvelerin yenilenir. Veya dilersen seni cennete dikerim, orada senin meyvenden Allah dostları yerler.”

Hadis olarak nakledilen bu söze hiçbir kaynakta rastlayamadık.

Hadis no: 11

إن هذا بكى لما فقد من الذكر²²⁸

“İşte bu (kütük), zikirden kaybetmiş olduğu şeyden dolayı ağlamıştır.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni

حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ عَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُ إِلَى جِدْعٍ نَخْلَةٍ , فَقَالَتْ لَهُ امْرَأَةٌ مِنَ الْأَنْصَارِ: يَا رَسُولَ اللَّهِ , إِنَّ لِي غُلَامًا نَجَارًا , أَفَلَا أَمُرُهُ بِصَنْعِ لَكَ مِنْبَرًا؟ قَالَ: «بَلَى» , فَاتَّخَذَ مِنْبَرًا , فَلَمَّا كَانَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ خَطَبَ عَلَى الْمَنْبَرِ , قَالَ , فَأَنَّ الْجِدْعَ الَّذِي كَانَ يُقَوْمُ عَلَيْهِ كَأَنَّيْنِ الصَّبِيِّ , فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ هَذَا بَكَى لِمَا فَقَدَ مِنَ الذِّكْرِ»²²⁹

“Rasulullah (a.s.) hurma kütüğü üzerinde hutbe veriyordu. Ensar'dan bir kadın ona: 'Yâ Rasulallah, benim marangoz bir oğlum var, ona söylesem de sana bir minber yapsa nasıl olur?' dedi. Rasulullah (a.s.) da: “evet” dedi ve bir minber edinmiş oldu.

²²⁴ Mektubat, s. 145.

²²⁵ el-Hâkim, el-Mustedrek, III, 546.

²²⁶ İbn Sa'd, et-Tabakâtu'l-Kubrâ, I, 409.

²²⁷ Mektubat, s. 130.

²²⁸ Mektubat, s. 130.

²²⁹ İbn Ebî Şeybe, el-Musannef, VI, 319.

Cuma günü geldiğinde minberin üstünde hutbe vermişti. Üzerinde durduğu hurma kütüğü de bebek inlemesi gibi inlemişti. Rasulullah (a.s.) da: 'İşte bu, zikirden kaybetmiş olduğu şeyden dolayı ağlamıştır.'" dedi.

İsim	Doğum yılı	Vefat yılı (hicri)	Sikalık durumu	Önceki ravi ile lika	Rivayet aldığı lafız
ابو بكر بن ابي شيبة	159 ²³⁰	235 ²³¹	sika ²³²	Var ²³³	Tahdîs
وكيع بن الجراح	129 ²³⁴	197 ²³⁵	sika ²³⁶	Var ²³⁷	'an
عبد الواحد بن أيمن	?	?	sika ²³⁸	Var ²³⁹	'an
أيمن الحبشي المكي	?	?	sika ²⁴⁰	Var ²⁴¹	'an
جابر بن عبد الله	Hicretten önce 16 ²⁴²	78 ²⁴³	sahabi ²⁴⁴	sahabi ²⁴⁵	kâle

Tabloda verilen bilgilerle hadisin sahih olduğu anlaşılmaktadır. Bediuzzaman'ın zikretmiş olduğu lafız, kaynaktaki metnin lafzı ile aynıdır.

Hadis no: 12

إنك تجده يصيد البقر²⁴⁶

"(Ey Halid!) Sen onu (Ukeydir b. Abdilmelik'i), sığırı avlarken bulacaksın."

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

أَحْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الْحَافِظُ، ثنا أَبُو الْعَبَّاسِ مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ، ثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الْجُبَّارِ، ثنا يُونُسُ بْنُ بُكَيْرٍ، عَنِ ابْنِ إِسْحَاقَ، حَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ زُومَانَ، وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعَثَ خَالِدَ بْنَ الْوَلِيدِ إِلَى أُكَيْدِرَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ، رَجُلًا مِنْ كِنْدَةَ، كَانَ مَلِكًا عَلَى دُومَةَ، وَكَانَ نَصْرَانِيًّا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِحَالِدٍ: " إِنَّكَ سَتَجِدُهُ يَصِيدُ الْبَقَرَ " ²⁴⁷

"(Ey Halid!) Sen onu (Ukeydir b. Abdilmelik'i), sığırı avlarken bulacaksın."

²³⁰ Zehebî, *Târîhu 'l-İslâm*, XI, 259.

²³¹ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, XI, 127

²³² Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, XI, 123

²³³ Zehebî, *Târîhu 'l-İslâm*, XI, 259.

²³⁴ Buhârî, *et-Târîhu 'l-Kebîr*, VIII, 179.

²³⁵ Buhârî, *et-Târîhu 'l-Kebîr*, VIII, 179.

²³⁶ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, IX, 142.

²³⁷ Zehebî, *Târîhu 'l-İslâm*, III, 921.

²³⁸ Zehebî, *Târîhu 'l-İslâm*, III, 921.

²³⁹ Zehebî, *Târîhu 'l-İslâm*, III, 921.

²⁴⁰ Mizzî, *Tehzîbu 'l-Kemâl*, III, 451.

²⁴¹ Mizzî, *Tehzîbu 'l-Kemâl*, III, 451.

²⁴² Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, III, 191.

²⁴³ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, III, 192.

²⁴⁴ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, III, 191.

²⁴⁵ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, III, 191.

²⁴⁶ *Mektubat*, s. 111.

²⁴⁷ Beyhaki, *es-Sunenu 'l-Kubrâ*, IX, 314.

Senede geçen Ahmed b. Abdulcebbâr'ın rivayetleri birçok muhaddis tarafından zayıf kabul edilmiştir. Ahmed b. Abdulcebbâr'ın kendisinin sika olduğunu, ancak senette bir önceki raviyi görmemesine rağmen bütün rivayetleri "haddesena" lafzını kullanarak aktardığı bildirilmiştir. Dolayısıyla onun rivayetleri zayıftır.²⁴⁸

Bediuzzaman'ın aktarmış olduğu hadisi başka bir senetle bulamadık. Hadis lafız olarak çok küçük bir farklılık gösterse de anlam olarak farklılık göstermemektedir.

Hadis no: 13

إِنِّي لَأَعْرِفُ حَجْرًا كَانَ يَسْلَمُ عَلَيَّ²⁴⁹

"Ben bir taş biliyorum ki, bana selam verirdi."

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي بُكَيْرٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ طَهْمَانَ، حَدَّثَنِي سِمَاكُ بْنُ حَرْبٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنِّي لَأَعْرِفُ حَجْرًا مَكَّةَ كَانَ يُسَلِّمُ عَلَيَّ قَبْلَ أَنْ أُبْعَثَ إِلَيَّ لَأَعْرِفُهُ²⁵⁰ الْآنَ»

"Ben Mekke'de bir taş biliyorum, bana peygamberlikten önce selam verirdi. Onu halen biliyorum." şeklindedir.

Hadis, Müslim, Tirmizî ve Ahmed b. Hanbel tarafından sahih isnatlarla nakledildiği için sahih kabul edilmiştir.

Hadis no: 14

أهكذا كلامك؟ قال الله: لي قوة جميع الألسنة.²⁵¹

"(Hz. Musa demiş:) Senin konuşman böyle mi? Allah dedi ki: Bende bütün dillerin gücü var."

Kudsî hadis olarak verilen bu söz hiçbir kaynakta geçmemektedir. Allah Te'âla'nın böyle bir söz söylediği hiçbir yerde geçmemektedir. El-Albânî onun mevzû olduğuna hükmetmiştir.²⁵²

Hadis no: 15

خذ ما جئت به واقبض عليه ولا تكبته²⁵³

"Getirdiğini al, avuçla ve dökme."

Hadisin kaynaklarda geçen metni

²⁴⁸ Zehebî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, I, 112.

²⁴⁹ *Mektubat*, s. 133.

²⁵⁰ Müslim, *Fedâil*, 2; Tirmizî, *Menâkıb*, 2; Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, V, 86.

²⁵¹ Said Nursî, *Sözler*, s. 185; *Mektubat*, s. 311.

²⁵² Daha fazla bilgi için bkz.: Nasiruddîn el-Albânî, *Silsiletu'l-Ehâdisi'd-Da'ife Ve'l-Mevdû'a*, I, 144.

²⁵³ *Mektubat*, s. 118.

حَدَّثَنَا أَبُو الْقَاسِمِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْبَعَوِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ الْعَيْشِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُسْلِمٍ قَالَ: حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ أَبِي مَنْصُورٍ , عَنْ أَبِيهِ , عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ ... فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يَا أَبَا هُرَيْرَةَ هَلْ مِنْ شَيْءٍ ... ثُمَّ قَالَ لِي: «خُذْ مَا جِئْتَ بِهِ وَأَدْخِلْ يَدَكَ وَأَقْبِضْهُ وَلَا تَكْبَهُ»²⁵⁴

“Getirdiğini al, elini içine kat, onu tut ve dökme.”

İsim	Doğum yılı	Vefat yılı (hicri)	Sikalık durumu	Önceki ravi ile lika	Rivayet aldığı lafız
مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ أَبُو بَكْرٍ الْأَجْرِيُّ	?	360 ²⁵⁵	Sika ²⁵⁶	var ²⁵⁷	Tahdîs
أَبُو الْقَاسِمِ عَبْدُ اللَّهِ الْبَعَوِيُّ	214 ²⁵⁸	317 ²⁵⁹	sika ²⁶⁰	var ²⁶¹	Tahdîs
عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ الْعَيْشِيُّ	140 kûsür ²⁶²	228 ²⁶³	sika ²⁶⁴	var ²⁶⁵	Tahdîs
عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُسْلِمٍ	?	167 ²⁶⁶	sika ²⁶⁷	var ²⁶⁸	Tahdîs
يَزِيدُ بْنُ أَبِي مَنْصُورٍ الْأَزْدِيُّ	?	?	sika ²⁶⁹	var ²⁷⁰	'an
أَبِي مَنْصُورٍ	?	?	?	?	'an
أَبُو هُرَيْرَةَ	Hicretten önce 21 ²⁷¹	57 ²⁷²	Sahabi ²⁷³	Sahabi ²⁷⁴	Kâle

Senette geçen Ebû Mansur'un durumu meçhuldür. Bu nedenle hadis senet zayıf derecesinde kalmaktadır.

Bu hadise başka bir kaynakta rastlayamadık.

²⁵⁴ El-Âcurî, eş-Şerî'a, IV, 1574.

²⁵⁵ İbn Hallikân (v. 681), Vefeyâtu'l-Âyân, IV, 292.

²⁵⁶ Zehebî, Târîhu'l-İslâm, VIII, 153.

²⁵⁷ Hem sika Vasfı, hem de haddese lafzının kullanılması lika'sının Varlığına delildir.

²⁵⁸ Zehebî, Târîhu'l-İslâm, VII, 323.

²⁵⁹ Zehebî, Mizânu'l-İ'tidâl, II, 493.

²⁶⁰ Zehebî, Mizânu'l-İ'tidâl, II, 493.

²⁶¹ Ravî'nin hem sikâ oluşu, hem de “haddesenâ” kipiyle nakledilmiş olması, onun lika'sının varlığına delildir.

²⁶² Zehebî, Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ', X, 564.

²⁶³ Zehebî, Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ', X, 567.

²⁶⁴ Zehebî, Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ', X, 564.

²⁶⁵ Zehebî, Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ', X, 565.

²⁶⁶ Buhârî, et-Târîhu'l-Kebîr, VI, 28.

²⁶⁷ Zehebî, Mizânu'l-İ'tidâl, II, 635.

²⁶⁸ Mizzî, Tehzîbu'l-Kemâl, XVIII, 202.

²⁶⁹ Zehebî, Mizânu'l-İ'tidâl, III, 340.

²⁷⁰ Mizzî, Tehzîbu'l-Kemâl, XXXII, 251.

²⁷¹ Zehebî, Târîhu'l-İslâm, II, 560

²⁷² Malik b. Enes, El-Muvatta', VI, 114

²⁷³ Buhârî, et-Târîhu'l-Kebîr, VI, 133.

²⁷⁴ Buhârî, et-Târîhu'l-Kebîr, VI, 133.

Bediuzzaman'ın zikretmiş olduğu hadis metninin lafız olarak aynı şekli bulunmasa da anlam olarak kaynakta aynısı mevcuttur. Dolayısıyla Bediuzzaman'ın zikretmiş olduğu bu hadis de zayıf derecelidir.

Hadis no: 16

زويت لي الأرض فأريت مشارقها ومغارها وسيلغ ملك أمتي ما زوي لي منها²⁷⁵

“Bana yer yüzü dürüldü. Böylece doğu ve batı bana gösterildi. Ümmetimin mülkü, bana dürülen yerlere ulaşacaktır.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ الْعَتَكِيُّ، وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، كِلَاهُمَا عَنْ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ - وَاللَّفْظُ لِقُتَيْبَةَ - حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي قَلَابَةَ، عَنْ أَبِي أَسْمَاءَ، عَنْ ثَوْبَانَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِنَّ اللَّهَ زَوَى لِي الْأَرْضَ، فَرَأَيْتُ مَشَارِقَهَا وَمَغَارِبَهَا، وَإِنَّ أُمَّتِي سَيَبْلُغُ مُلْكُهَا مَا زَوَى لِي مِنْهَا...²⁷⁶

Müslim, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce tarafından sahih isnatlarla nakledilen rivayet, sahih durumdadır.

Said Nursî'nin zikretmiş olduğu hadisin lafzı kaynaktaki lafızdan farklı olsa da anlam olarak farklı değildir. Zira Said Nursî'nin kullandığı lafız, kaynaktaki geçen cümlenin fiil yapısındaki meçhul kalıbıdır. Anlam olarak herhangi bir değişiklik göstermez, sadece faili gizlenmiş olur.

Hadis no: 17

فكرت كرباً لم أكر ب مثله قطّ فجلى الله لي بيت المقدس وكشف الحجب بيني وبينه حتى رأيته فنعته وأنا أنظر إليه²⁷⁷

“Bunun üzerine daha önce hiç daralmadığım kadar çok daraldım. Allah da bana Beytu'l-Makdis'i ortaya çıkardı, onunla aramdaki örtüleri kaldırdı da onu gördüm. Ben de ona bakarak onun sıfatlarını anlattım.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا اللَّيْثُ، عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شَهَابٍ، حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: « لَمَّا كَذَّبَنِي قُرَيْشٌ، قُمْتُ فِي الْحِجْرِ، فَجَلَا اللَّهُ لِي بَيْتَ الْمَقْدِسِ، فَطَفِقْتُ أُحْرِبُهُمْ عَنْ آيَاتِهِ وَأَنَا أَنْظُرُ إِلَيْهِ»²⁷⁸

“Kureyş beni yalanladığında Hicr (-i İsmail denilen yere) kalktım. Allah da bana Beyt-i Makdis'i aydınlattı. Ben de ona bakarak onun alametlerini bildirmeye başladım.” şeklindedir.

Hadis, Buhârî, Müslim gibi sahih kaynaklarda geçmesi nedeni ile sahih kabul edilmiştir.

Bediuzzaman'ın zikretmiş olduğu metin lafız olarak aynen kaynaklarda geçmemekle birlikte, anlam olarak birçok kısmı kaynaklarda bulunmaktadır.

²⁷⁵ Mektubat, s. 102.

²⁷⁶ Muslim, *el-Câmi 'u's-Sahîh*, Fiten 19; Ebû Dâvûd, *es-Sunen*, Fiten 14; İbn Mâce, *es-Sunen*, Fiten 6.

²⁷⁷ Mektubat, s. 180.

²⁷⁸ Buhârî, *el-Câmi 'u's-Sahîh*, Menâkibu'l-Ensâr 41; Muslim, *el-Câmi 'u's-Sahîh*, İmân 376; Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, III, 277.

Hadis no: 18

لما استقبلني جبرائيل بالرسالة جعلت لا أمرٌ بحجر ولا شجر إلا قال السلام عليك يا رسول الله²⁷⁹

“Cebrâil bana Risâleti getirince; ne zaman bir taşın veya ağacın yanından geçmiş isem bana: Sana selam olsun ya Rasulallah.” derdi.

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ شَيْبَةَ الرَّبِيعِيُّ قَالَ: حَدَّثَنِي أَيُّوبُ بْنُ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ قَالَ: حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ قَالَ: حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنِ الرَّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. . . " لَمَّا اسْتَعْلَنَ لِي جِبْرِيلُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ بِالرِّسَالَةِ جَعَلْتُ لَا أَمْرٌ بِحَجَرٍ وَلَا شَجَرٍ إِلَّا قَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ " ²⁸⁰

“Cibrîl bana Risâleti ilan etmemi istediğinde, her taşın ve ağacın yanından geçişimde bana “Selam üzerine olsun ey Allah’ın elçisi” demeye başladılar.” şeklindedir.

Hadisin bu senet dışında başka bir senedine rastlayamadık. Senetteki Abdullah b. Şebîb metruk olarak kabul edilmiştir.²⁸¹ Bu yüzden hadis en ihtiyatlı ifadeyle “çok zayıf” durumdadır.

Bediuzzaman’ın zikrettiği hadisi başka bir kaynakta bulamadık. Yukarıdaki vermiş olduğumuz metin Bediuzzaman’ın vermiş olduğu metine göre bazı lafız farklılıkları içerse de, ona çok yakın anlam taşımaktadır.

Hadis no: 19

لو لم ألتممه لم يزل هكذا إلى يوم القيامة تحزنا على رسول الله²⁸²

“Eğer onu (kütüğü) bu şekilde yanıma almasaydım, kıyamete kadar Rasulallah için üzülmeye devam edecektim.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

حَدَّثَنَا بَكَّارُ بْنُ قُتَيْبَةَ، حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ يُوسُفَ الْيَمَامِيُّ، حَدَّثَنَا عِكْرَمَةُ بْنُ عَمَّارٍ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ أَبِي طَلْحَةَ، حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ نَبِيِّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَوْمَ يَوْمِ الْجُمُعَةِ، فَمَسَّ ظَهْرَهُ إِلَى جِذْعِ مَنْصُوبٍ فِي الْمَسْجِدِ، فَيَحْطُبُ النَّاسَ، ... ثُمَّ قَالَ: " وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ، لَوْ لَمْ أَلْتَمِمْهُ لَمْ يَزَلْ هَكَذَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ " تَحْزُنًا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ، فَأَمَرَ بِهِ نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَدْفِنَ " ²⁸³

Hadisin tahkiki

²⁷⁹ Mektubat, s. 133.

²⁸⁰ Fâkihî, Ehbâru Mekke, IV, 56; el-Bezzâr, el-Musned, XVIII, 164; el-Attâr, Muntekâ Hadîsu Ebî Abdillâh, s. 107.

²⁸¹ İbn Adıyy, el-Kâmil fi du'afâi'r-ricâl, V, 430; Zehebî, Târîhu'l-İslâm, VI, 103.

²⁸² Mektubat, s. 130.

²⁸³ Tahâvi, Şerhu Muşkili'l-Âsâr, X, 378; Hadis için ayrıca bkz.: Dârimî, es-Sünen, I, 32; İbn Huzeyme, es-Sahîh, III, 140.

İsim	Doğum yılı	Vefat yılı (hicri)	Sikalık durumu	Önceki ravi ile lika	Rivayet aldığı lafız
أبو جعفر الطحاوي	239 ²⁸⁴	321 ²⁸⁵	sika ²⁸⁶	var ²⁸⁷	Tahdîs
بكار بن قبيبة	182 ²⁸⁸	270 ²⁸⁹	sika ²⁹⁰	var ²⁹¹	Tahdîs
عمر بن يونس اليمامي	?	?	sika ²⁹²	var ²⁹³	Tahdîs
عكرمة بن عمار	?	159 ²⁹⁴	sika ²⁹⁵	var ²⁹⁶	Tahdîs
إسحاق بن عبد الله بن أبي طلحة	?	132 ²⁹⁷	sika ²⁹⁸	var ²⁹⁹	Tahdîs
أنس بن مالك	Hicretten önce 10 ³⁰⁰	93 ³⁰¹	sahabi ³⁰²	sahabi ³⁰³	enne

Tablodaki bilgilerde görüldüğü üzere, hadis sahihtir.

Bediuzzaman'ın zikrettiği hadis lafız olarak kaynaktaki geçen metin ile aynıdır. Dolayısıyla bu hadis de sahihtir.

Hadis no: 20

نادٍ بالوضوء³⁰⁴

“Abdest kabı için insanları çağır.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

حَدَّثَنَا حُسَيْنُ الْأَشْمُزِيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو كُدَيْبَةَ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ أَبِي الصُّحَيْ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: أَصْبَحَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ذَاتَ يَوْمٍ وَلَيْسَ فِي الْعَسْكَرِ مَاءٌ، فَأَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَيْسَ فِي الْعَسْكَرِ مَاءٌ، قَالَ: " هَلْ عِنْدَكَ

²⁸⁴ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, XV, 28.

²⁸⁵ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, XV, 29.

²⁸⁶ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, XV, 28.

²⁸⁷ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, XV, 28.

²⁸⁸ Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, VI, 303.

²⁸⁹ Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, VI, 303.

²⁹⁰ Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, VI, 303.

²⁹¹ Tabakat kitaplarında herhangi bir lika'dan bahsedilmiyor. Ancak kendisinin Ve kendinden sonraki ravilerin hepsinin sika olması Ve haddese lafzını kullanması, onun lika'sına delildir.

²⁹² Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, XXI, 535.

²⁹³ Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, XXI, 535.

²⁹⁴ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, VII, 138.

²⁹⁵ Zehebî, *Men Tukullime Fihi Ve Huve Muvessek*, I, 137.

²⁹⁶ El-Hatîb el-Bağdâdî, *Târihu Bağdâd*, XII, 252.

²⁹⁷ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, VI, 34.

²⁹⁸ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, VI, 33.

²⁹⁹ Buhârî, *et-Târihu'l-Kebîr*, I, 393.

³⁰⁰ Buhârî, *et-Târihu'l-Kebîr*, II, 27

³⁰¹ Buhârî, *et-Târihu'l-Kebîr*, II, 27

³⁰² Buhârî, *et-Târihu'l-Kebîr*, II, 27

³⁰³ Buhârî, *et-Târihu'l-Kebîr*, II, 27

³⁰⁴ *Mektubat*, s. 121.

شَيْءٌ؟" قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: " فَأْتِنِي بِهِ "، قَالَ: فَأَتَاهُ بِإِنَاءٍ فِيهِ شَيْءٌ مِنْ مَاءٍ قَلِيلٍ، قَالَ: فَجَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَصَابِعَهُ عَلَى فَمِ الْإِنَاءِ وَفَتَحَ أَصَابِعَهُ، قَالَ: فَأَنْفَجَرَتْ مِنْ بَيْنِ أَصَابِعِهِ عُيُونٌ، وَأَمَرَ بِأَلَا فَقَالَ: " نَادِ فِي النَّاسِ: الْوُضُوءَ الْمُبَارَكَ" ³⁰⁵

"...Rasulullah o günsabahlamıştı ve ordu birliğinde su yoktu. Bir adam ona geldi ve dedi ki: 'Yâ Rasulallah, birlikte su yok.' Rasulallah (a.s.) da dedi ki: 'sende bir şey var mı?' O da 'Evet.' dedi. Rasulallah (a.s.) da: 'Onu bana getir!' dedi. O da içinde az miktarda su bulunan bir kap getirdi. Rasulallah (a.s.) kabın ağzına parmaklarını koydu ve parmaklarını açtı. Sonra parmaklarının arasından pınarlar fışkırdı. Bilal'e de emrederek dedi ki: ' İnsanlara bereketli abdestlik için çağrıda bulun.' " şeklinde dir.

Senette Huseyn b. el-Eşkar zayıftır. ³⁰⁶

Şuayb el-Arnaut, hadisi bu isnatla zayıf bulurken, bütün isnatlarını göz önünde bulundurarak "hasen li ğayrihi" hükmü vermiştir. ³⁰⁷

Hadis no: 21

هذا مصرع أبي جهل هذا مصرع عتبة هذا مصرع أمية هذا مصرع فلان وفلان ³⁰⁸

"Bu Ebu Cehil'in öleceği yer, bu Utbe'nin öleceği yer, bu Ümeyye'nin öleceği yer, bu falan ve filan'ın öleceği yer." şeklindedir.

Kaynaklarda geçen şekli:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، حَدَّثَنَا عَفَّانُ ، قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ ، عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شَاوَرَ حَيْثُ بَلَغَهُ إِقْبَالُ أَبِي سُفْيَانَ ، قَالَ... وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «هَذَا مَصْرَعُ فُلَانٍ» ، يَضَعُ يَدَهُ عَلَى الْأَرْضِ هَاهُنَا وَهَاهُنَا ، فَمَا مَاطَ أَحَدُهُمْ عَنْ مَوْضِعِ يَدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ³⁰⁹

"... Rasulallah (a.s.), Ebu Süfyân'ın geleceği haberi geldiğinde istişare etmişti... Rasulallah (a.s.) dedi ki: 'Bu falanın öleceği yerdir.' Diyerek elini şuraya ve şuraya koydu. Bundan sonra hiçbirisi Rasulallah (a.s.)'ın elini koyduğu yerden uzaklaşmadı."

Hadis, Müslim, Ebû Dâvûd ve Ahmed b. Hanbel tarafından sahih olarak rivayet edildiği için sahih kabul edilmiştir.

Mektubat'taki geçen lafzın aynısını kaynaklarda bulamadık. Ancak Bediuzzaman'ın hadis olarak aktarmış olduğu sözün en son kısmı olan "هذا مصرع فلان" kısmı kaynaklarda mevcuttur ve sahihtir. Diğer kısmı ise hiçbir kaynakta geçmemektedir. Ancak anlam olarak doğrudur.

Hadis no: 22

هذه الشجرة السمرة ³¹⁰

³⁰⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, IV, 126.

³⁰⁶ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, II, 385.

³⁰⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, I, 251.

³⁰⁸ *Mektubat*, s. 102.

³⁰⁹ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, VII, 361; Müslim, *Cihâd*, 83; Nesâî, *Cenâiz*, 117; Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, I,26.

"Vâdi kenarındaki ağaç şahid olacak."³¹¹

Bu rivayeti hiçbir kaynakta bulamadık. Bediuzzaman bu hadisi Kadı İyaz'ın Şifâ'sından aldığını ve Kadı İyaz'ın bu hadisi "ulvi bir senedle, sağlam bir an'ane ile" rivayet ettiğini söylese de, Kadı İyaz'ın Şifâ'sında bu rivayete ait hiçbir kaynak veya senet verilmemektedir.³¹²

Hadis no: 23

هل ترى من نخلة أو حجارة³¹³

"Herhangi bir hurma ağacı veya taş görüyor musun?"

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

أَخْبَرَنَا أَبُو عَبْدِ اللَّهِ: الْحَسَنُ بْنُ الْحَسَنِ الْعِفَارِيُّ بِبَغْدَادَ، حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ السَّمَّاكِ، حَدَّثَنَا أَبُو عَلِيٍّ حَنْبَلُ بْنُ إِسْحَاقَ بْنِ حَنْبَلٍ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ أَحْمَدَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ حَمَّادٍ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ بَيْحَةَ الصَّدَقِيِّ، أَنبَأَنَا الزُّهْرِيُّ، عَنْ حَارِجَةَ بْنِ زَيْدٍ، قَالَ: قَالَ أَسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى الْحِجَّةِ الَّتِي حَجَّهَا، ... فَقَالَ أَنْظُرْ هَلْ تَرَى مِنْ نَخْلٍ أَوْ حِجَارَةٍ؟³¹⁴

"Bak, bir hurma ağacı veya bir taş görüyor musun?" şeklindedir.

Bu hadisi senetli olarak sadece Beyhaki aktarmaktadır. Beyhaki ile senetteki ilk ravi olan Ebu Abdullah arasında yaklaşık 2 asırlık bir süre vardır.³¹⁵ Senette çok fazla kopukluk olduğu için mu'dal derecesinden de daha ileri seviyede inkıta' vardır. Dolayısıyla hadis zayıftır.

Bediuzzaman'ın zikrettiği hadisi başka bir kaynakta bulamadık. Yukarıdaki metin ile Bediuzzaman'ın zikrettiği metin lafız olarak aynıdır.

Hadis no: 24

هلاک أمتی علی ید أغیلمة من قریش³¹⁶

"Ümmetimin helakı Kureyş'ten bir çocuğun eliyle olacaktır."

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ بَيْحَةَ بْنِ سَعِيدِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ سَعِيدٍ، قَالَ: أَخْبَرَنِي جَدِّي، قَالَ: كُنْتُ جَالِسًا مَعَ أَبِي هُرَيْرَةَ فِي مَسْجِدِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْمَدِينَةِ، وَمَعَنَا مَرْوَانُ، قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: سَمِعْتُ الصَّادِقَ الْمِصْدُوقَ يَقُولُ: «هَلَاكَةُ أُمَّتِي عَلَى يَدَيِ غِلْمَةٍ مِنْ قُرَيْشٍ...»³¹⁷

"Ümmetimin helakı Kureyş'ten bir çocuğun eliyle olacaktır." şeklindedir.

Hadis, Buhârî tarafından el-Câmi'u's-Sahîh'te nakledilmiştir. Dolayısıyla sahihtir.

³¹⁰ Mektubat, s. 126.

³¹¹ Tercüme Bediuzzaman tarafından verilmiştir.

³¹² Kadı İyaz, eş-Şifâ bi ta'rîfi Hukuki'l-Mustafa, I, 573.

³¹³ Mektubat, s. 127.

³¹⁴ Beyhaki, Delâilu'n-Nubuvve, VI, 25.

³¹⁵ Zehebî, Siyeru A'lâmu'n-Nubelâ', XII, 191.

³¹⁶ Mektubat, s. 111.

³¹⁷ Buhârî, Menâkib, 25, Fiten, 3.

Bediuzzaman'ın aktarmış olduğu hadisteki lafız ile kaynaktaki lafız arasında fark olsa da anlam açısından aynı şeyi ifade etmektedir. Dolayısıyla bu hadis de sahihtir.

Hadis no: 25

وتفتح خيبر على يدي علي³¹⁸

“Hayber, Ali'nin elleriyle fethedilecektir.”

Hadisin kaynaklarda geçen metinleri:

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقَارِيَّ، عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ يَوْمَ خَيْبَرَ: «لَأُعْطِينَ هَذِهِ الرَّايَةَ رَجُلًا يُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ، يَفْتَحُ اللَّهُ عَلَى يَدَيْهِ» قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ: مَا أَحْبَبْتُ الْإِمَارَةَ إِلَّا يَوْمَئِذٍ، قَالَ فَتَسَاوَرْتُ لَهَا رَجَاءً أَنْ أُدْعَى لَهَا، قَالَ فَدَعَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ، فَأَعْطَاهُ إِيَّاهَا، وَقَالَ: «امْسِسْ، وَلَا تَلْتَفِتْ، حَتَّى يَفْتَحَ اللَّهُ عَلَيْكَ»³¹⁹

“Rasulullah (a.s.) hayber günü: ‘Sancağı, Allah’ı ve Rasulünü seven birisine vereceğim. Onun elinde Allah’ın fethi gerçekleşecek.’ Dedi. Ömer b. El-Hattâb da: ‘O gün hariç görev almayı hiç istememiştim. Ona çağrılmam için orada dönmeye başladım.’ Dedi. Rasulullah (a.s.) da Ali b. Ebî Tâlib’i çağırırdı ve ona verdi. Sonra: ‘Yürü ve Allah fethi seninle gerçekleşene kadar dönme!’ dedi.” şeklindedir.

Hadis, Buhârî, Müslim ve Ahmed b. Hanbel tarafından sahih görülmesi nedeniyle sahih kabul edilmiştir.

Bediuzzaman'ın hadis olarak zikretmiş olduğu söz doğrudan hiçbir kaynaktan geçmemektedir. Ancak mana olarak benzer lafız sahih olarak gelmiştir.

Hadis no: 26

وتبغ عليها كلاب الحوآب³²⁰

“Ona Hav’eb köpekleri havlayacak.”

Kaynaklarda hadis şu şekliyle geçmektedir:

حدثنا أبو أسامة، قال حدثنا إسماعيل، عن قيس، قال: لما بلغت عائشة بعص مياہ بني عامر ليلاً نبتت الكلاب عليها، فقالت: أي ماء هذا؟ قالوا: ماء الحوآب، فوقففت فقالت: ما أظنني إلا راجعة، فقال لها طلحة، والرؤيب: مهلاً رحمك الله، بل تقدمين فيراك المسلمون فيصلح الله ذات بينهم، قالت: ما أظنني إلا راجعة، إني سمعت رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال لنا ذات يوم: كيف بإحداكن تنبغ عليها كلاب الحوآب³²¹

“Hz. Aişe, Benî ‘Âmir sularına bir gece ulaştığında köpekler havlayınca dedi ki: ‘Burası hangi su?’ Onlar da: ‘Hav’eb suyu’ dediler. Hz. Aişe de durdu ve: ‘Ben kendimi dönmüş olarak buluyorum. Zira Rasulullah (a.s.) bize bir gün: Sizden birisine Hav’eb köpekleri havlayınca nasıl olacak?’ dediğini işitmişim.”

³¹⁸ Mektubat, s. 107.

³¹⁹ Buhârî, Cihâd, 102; Müslim, Fedâilu’s-Sahâbe, 22; Ahmed b. Hanbel, el-Musned, II, 284.

³²⁰ Mektubat, s. 98.

³²¹ İbn Ebî Şeybe, el-Musannef, VII, 536.

İsim	Doğum yılı	Vefat yılı (hicri)	Sikalık durumu	Önceki ravi ile lika	Rivayet aldığı lafız
ابو بكر بن ابي شيبة	159 ³²²	235 ³²³	sika ³²⁴	Var ³²⁵	Tahdîs
حماد بن أسامة، أبو أسامة، الكوفي	120 ³²⁶	20 Recep 201 ³²⁷	sika ³²⁸	Var ³²⁹	Tahdîs
إسماعيل بن أبي خالد	?	146 ³³⁰	sika ³³¹	Var ³³²	'an
قيس بن أبي حازم	?	98 ³³³	sika ³³⁴	Var ³³⁵	Belirsiz
عائشة بنت أبي بكر	Hicretten önce 7 ³³⁶	Zilkade 59 337	sahabi ³³⁸	sahabi ³³⁹	Semi'a

Tablodaki bilgilerde görüldüğü üzere hadis sahihtir.

Bediuzzaman'ın aktarmış olduğu hadis metin olarak kaynaktaki metine çok yakındır ve anlam olarak aynıdır.

Hadis no: 27

يا أيها الناس انصرفوا فقد عصمني ربي عز وجل³⁴⁰

“Ey insanlar, gidiniz. Zira Rabbim beni korumaktadır.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni

حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، قَالَ: حَدَّثَنَا الْحَارِثُ بْنُ عُبَيْدٍ، عَنْ سَعِيدِ الْجُرَيْرِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَقِيقٍ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُخْرَسُ حَتَّى نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: { وَاللَّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ } فَأَخْرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأْسَهُ مِنَ الْقُبَّةِ، فَقَالَ لَهُمْ: يَا أَيُّهَا النَّاسُ انْصَرِفُوا فَقَدْ عَصَمَنِي اللَّهُ³⁴¹

³²² Zehebî, *Târîhu 'l-İslâm*, XI, 259.

³²³ Zehebî, *Siyeru A 'lâmi 'n-Nubelâ*, XI, 127.

³²⁴ Zehebî, *Siyeru A 'lâmi 'n-Nubelâ*, XI, 123.

³²⁵ Zehebî, *Siyeru A 'lâmi 'n-Nubelâ*, IX, 278.

³²⁶ Zehebî, *Siyeru A 'lâmi 'n-Nubelâ*, IX, 277.

³²⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu 'l-Kubrâ*, VI, 395.

³²⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu 'l-Kubrâ*, VI, 395.

³²⁹ Zehebî, *Târîhu 'l-İslâm*, V, 61.

³³⁰ Buhârî, *et-Târîhu 'l-Kebîr*, I, 351. Buhârî Vefat yılı olarak sadece 46 rakamını Vermektedir. Buhârî ravilerin Vefat yıllarını aktarırken zaman zaman senelerin 100'lük dilimlerini zikretmeden sadece onluk ve birlik basamaklarını zikrederek kısaltmalar yapar.

³³¹ Zehebî, *Siyeru A 'lâmi 'n-Nubelâ*, VI, 177.

³³² Zehebî, *Siyeru A 'lâmi 'n-Nubelâ*, VI, 176.

³³³ Zehebî, *Siyeru A 'lâmi 'n-Nubelâ*, IV, 201.

³³⁴ Zehebî, *Siyeru A 'lâmi 'n-Nubelâ*, IV, 198.

³³⁵ Zehebî, *Siyeru A 'lâmi 'n-Nubelâ*, IV, 198.

³³⁶ Zehebî, *Siyeru A 'lâmi 'n-Nubelâ*, II, 149.

³³⁷ Zehebî, *Siyeru A 'lâmi 'n-Nubelâ*, II, 203.

³³⁸ Zehebî, *Siyeru A 'lâmi 'n-Nubelâ*, II, 135.

³³⁹ Zehebî, *Siyeru A 'lâmi 'n-Nubelâ*, II, 135.

³⁴⁰ *Mektubat*, s. 161.

“Rasulullah (s.a.v), <Allah da seni insanlardan koruyacaktır...> âyeti inene kadar, koruma gayesiyle beklenmekte idi. Rasulullah başını çadırdan çıkardı ve dedi ki: “Ey insanlar gidebilirsiniz. Zira Allah beni korumaktadır.”

Senette el-Hâris b. ‘Ubeyd Ebû Kudâme vardır ve zayıf kabul edilmiştir.³⁴² Yahyâ b. Ma’în onun hadislerinin yazılamayacağını bildirir.³⁴³

Hadisin diğer kaynaklarda geçen metinlerinin senetlerinin tamamında da yine el-Hâris b. ‘Ubeyd Ebû Kudâme vardır. Dolayısıyla hadis çok zayıftır.

Hadis no: 28

بقي أنا وأنت فاشرب³⁴⁴

“Ben ve sen kaldık, iç.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

حَدَّثَنِي أَبُو نُعَيْمٍ - بَنَحْوٍ مِنْ نِصْفِ هَذَا الْحَدِيثِ - حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ دَرٍّ، حَدَّثَنَا مُجَاهِدٌ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ، كَانَ يَقُولُ: ... حَتَّى انْتَهَيْتُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَدْ رَوِيَ الْقَوْمُ كُلُّهُمْ، فَأَخَذَ الْقَدْحَ فَوَضَعَهُ عَلَى يَدِهِ، فَنَظَرَ إِلَيَّ فَتَبَسَّمَ، فَقَالَ: «أَبَا هَيْرٍ» قُلْتُ: لَبَّيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: «بَقِيْتُ أَنَا وَأَنْتَ» قُلْتُ: صَدَقْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: «أَفْعُدْ فَاشْرَبْ»³⁴⁵

“Ebu Hüreyre anlatıyor: ... Rasulullah (a.s.)’ın yanına vardım. İnsanların hepsi suya kandı. Rasulullah (a.s.) da bardağı aldı ve eline koydu. Sonra bana baktı ve gülümseyerek dedi ki: ‘Ebâ Hirr!’ Ben de: ‘Geldim ya Rasulallah!’ dedim. O da: ‘Benle sen kaldık.’ Dedi. Ben de doğru söyledin ya Rasulallah!’ dedim. O da: ‘Otur ve iç!’ buyurdu.

Buhârî’nin es-Sahîh adlı eserinde geçen hadis sahih kaynaklarda geçmektedir.

Bediuzzaman’ın aktarmış olduğu hadis kaynaklarda hemen hemen aynı lafızla geçmektedir.

Hadis no: 29

لو لم تكله لأكلتم منه ولقام بكم³⁴⁶

“Onu tartmasaydın, onu yerdiniz ve size de kalacaktı.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

حَدَّثَنِي سَلْمَةُ بْنُ شَيْبٍ، حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَغْوَيْنَ، حَدَّثَنَا مَعْقِلٌ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ، أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَسْتَطْعِمُهُ، فَأَطْعَمَهُ شَطْرَ وَسْقٍ شَعِيرٍ، فَمَا زَالَ الرَّجُلُ يَأْكُلُ مِنْهُ وَأَمْرَأَتُهُ وَضَيْفُهُمَا، حَتَّى كَالَهُ، فَأَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «لَوْ لَمْ تَكِلْهُ لَأَكَلْتُمْ مِنْهُ، وَلَقَامَ لَكُمْ»³⁴⁷

³⁴¹ Tirmizî, *Tefsîr*, 4; el-Hâkim, *el-Mustedrek*, II, 342; Ebû Nu’aym, *Hilyetu’l-Evliyâ*, VI, 206; Beyhakî, *es-Sunenu’l-Kubrâ*, IX, 14.

³⁴² Zehebî, *Mizânu’l-İtidâl*, I, 438.

³⁴³ İbn ‘Adiyy, *el-Kâmil fî du’afâ’i’r-ricâl*, II, 455.

³⁴⁴ *Mektubat*, s. 118.

³⁴⁵ Buhârî, *es-Sahih*, VIII, 96.

³⁴⁶ *Mektubat*, s. 115.

³⁴⁷ Muslim, *Fedâil*, 9; Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, III, 237.

Hadis, Müslim ve Ahmed b. Hanbel'e ait sahih kaynaklarda geçmektedir. Dolayısıyla sahihtir.

Bediuzzaman'ın zikretmiş olduğu hadis lafız olarak kaynaklarda aynen geçmektedir.

Hadis no: 30

اللهم أكفه الحر والقر³⁴⁸

“Ya Rabbi, onu sıcaktan ve soğuktan koru.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ هَاشِمٍ , قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي لَيْلَى , عَنِ الْمُنْهَالِ , وَالْحَكَمِ , وَعَيْسَى , عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى , قَالَ: قَالَ عَلِيُّ: مَا كُنْتُ مَعَنَا يَا أبا لَيْلَى بِحَيْبَرٍ؟ قُلْتُ: بَلَى وَاللَّهِ , لَقَدْ كُنْتُ مَعَكُمْ , قَالَ: فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعَثَ أَبَا بَكْرٍ فَسَارَ بِالنَّاسِ فَأَنْهَزَمَ حَتَّى رَجَعَ إِلَيْهِ , وَبَعَثَ عُمَرَ فَأَنْهَزَمَ بِالنَّاسِ حَتَّى انْتَهَى إِلَيْهِ , فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " لَأُعْطِيَنَّ الرَّايَةَ رَجُلًا يُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيُحِبُّهُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ , يَفْتَحُ اللَّهُ لَهُ لَيْسَ بِفَرَارٍ , قَالَ: فَأَرْسَلَ إِلَيَّ فَدَعَانِي فَأَتَيْتُهُ وَأَنَا أَرْمَدُ لَا أَبْصِرُ شَيْئًا , فَدَفَعَ إِلَيَّ الرَّايَةَ , فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ , كَيْفَ وَأَنَا أَرْمَدُ لَا أَبْصِرُ شَيْئًا , قَالَ: فَتَقَلَّ فِي عَيْنِي , ثُمَّ قَالَ: اللَّهُمَّ , اكْفِهِ الْحَرَّ وَالْبَرْدَ , قَالَ: فَمَا آدَابِي بَعْدُ حَرٌّ وَلَا بَرْدٌ³⁴⁹

“... Ebu Leylâ anlatıyor:... Rasulullah beni yanına çağırmıştı. Ben de ona gelmiştim. Gözüm iltihaplıydı, hiçbir şey göremiyordum. Sonra bana sancağı verdi. Ben de: ‘Yâ Rasulallah, gözüm iltihaplı ve hiçbir şey göremezken, bu nasıl olacak?’ dedim. O da gözlerime tükürdü, sonra dedi ki: ‘Yâ Rabbi, onu sıcaktan ve soğuktan koru!’ Bundan sonra ne soğuk bana acı verdi, ne de sıcak.” şeklindedir.

Senette Muhammed b. Abdirrahman b. Ebî Leyla'nın hıfzı iyi değildir.³⁵⁰ Hadis birçok kaynaktan geçmesine rağmen hepsi yine bu ravi üzerinden aktarılmıştır. Dolayısıyla hadis zayıftır.

Bediuzzaman'ın zikrettiği hadisi başka bir kaynaktan bulamadık.

3. Fiten Hadisleri

Hadis no: 1

ابني حسن هذا سيد سيصلح الله به بين فئتين عظيمتين³⁵¹

“Bu oğlum Hasan seyyiddir, Allah Te'âlâ iki büyük grubu, onun vasıtasıyla barıştıracaktır.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

³⁴⁸ Mektubat, s. 146.

³⁴⁹ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, VII, 394; Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, II, 168; İbn Mâce, *es-Sunen*, I, 43. el-Bezzâr, *el-Musned*, II, 135; Nesâî, *es-Sunenu'l-Kubrâ*, VII, 463; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*, II, 380.

³⁵⁰ İbn Adıyy, *el-Kâmil fi Du'afâi'r-Ricâl*, VII, 391.

³⁵¹ Mektûbât, s. 98.

حَدَّثَنَا صَدَقَةُ، حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ، حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى، عَنِ الْحَسَنِ، سَمِعَ أَبَا بَكْرَةَ، سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، عَلَى الْمِنْبَرِ وَالْحَسَنُ إِلَى جَنْبِهِ، يُنْظَرُ إِلَى النَّاسِ مَرَّةً وَإِلَيْهِ مَرَّةً، وَيَقُولُ: «ابْنِي هَذَا سَيِّدٌ، وَلَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يُصَلِّحَ بِهِ بَيْنَ فِتْنَتَيْنِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ»³⁵²

Hadis, Buhârî, Ebû Dâvûd ve Nesâî gibi hadisçilerin eserlerinde geçtiği için sahih kabul edilmiştir.

Hadis no: 2

احفظ على مريضتك فسيكون لها نبأ عظيم³⁵³

“Abdestliğini koru. Onun büyük bir haberi olacak.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ، حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ يَعْنِي ابْنَ الْمُغِيرَةَ، حَدَّثَنَا ثَابِتٌ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ رَبَاحٍ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ، قَالَ: حَطَبَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ: «إِنَّكُمْ تَسِيرُونَ عَشِيَّتِكُمْ وَلَيْلَتِكُمْ، وَتَأْتُونَ الْمَاءَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ ... ثُمَّ قَالَ لِأَبِي قَتَادَةَ: «احْفَظْ عَلَيْنَا مِصْرَاتَكَ، فَسَيَكُونُ لَهَا نَبَأٌ»³⁵⁴

“... Rasulullah (s.a.v.) bize hutbe verirken buyurdu ki: ‘Sizler gece gündüz gidiyorsunuz ve suya inşallah varacaksınız.’... sonra Katâde’ye dedi ki: ‘Abdestliğini koru. Onun büyük bir haberi olacak.’ ” şeklindedir.

Senette Ferrûh b. Şeybân vardır. Ferrûh b. Şeybân’ın rivayette tek kaldığı hadislere şüphe ile yaklaşmıştır.³⁵⁵ Hadisin başka bir senetle geldiğine rastlayamadık. Ayrıca Katâde tâbi’ündan olduğu için hadis mürsel durumdadır. Bu nedenle hadis zayıftır.

Hadisi başka bir kaynakta bulamadık. Dolayısıyla Bediuzzaman’ın zikretmiş olduğu bu hadis de zayıftır.

Hadis no: 3

اختلاف أمتي رحمة³⁵⁶

“Ümmetimin ihtilafı rahmettir.”

Hadisin tahkiki

Hadis olarak nakledilen bu sözü senetli hiçbir kaynakta bulamadık. El-Albânî de bu hadisin hiçbir senedinin olmadığını ve mevzu olduğunu bildirmektedir.³⁵⁷

Hadis no: 4

إذا ذهب كسرى فلا كسرى بعد³⁵⁸

³⁵² Buhârî, *Fedâilu ashâbi'n-nebiyy*, 33, *Fiten* 20, *Menâkib* 25; Ebu Dâvûd, *Sunne* 13, *Mehdî* 8; Nesâî, *Cum'a* 37.

³⁵³ *Mektubat*, s. 123.

³⁵⁴ Muslim, *el-Câmi 'u's-Sahîh*, I, 472; Ebû Ya'la el-Mevsilî, *el-Musned*, VII, 234.

³⁵⁵ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, XI, 102.

³⁵⁶ *Mektubat*, s. 268.

³⁵⁷ Nâsiruddîn el-Albânî, *Silsiletu'l-Ehâdisi'-Da'ife Ve'l-Mevdû'a*, I, 141; Rivayet hakkında bir değerlendirme için ayrıca bkz.: KUTLAY, Halil İbrahim, "اختلاف امتي رحمة", *Hadis Tetkikleri Dergisi*, Cilt: II, Sayı: 1, Yıl: 2004, s. 81-104.

“Kisrâ gittikten sonra başka bir Kisrâ gelmeyecek.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ، عَنْ هَمَّامٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «هَلَكَ كِسْرَى، ثُمَّ لَا يَكُونُ كِسْرَى بَعْدَهُ، وَقَيْصَرٌ لِيَهْلِكَ، ثُمَّ لَا يَكُونُ قَيْصَرٌ بَعْدَهُ، وَلْتَقَسَمَنَّ كُنُوزُهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ»³⁵⁹

“Rasulullah (a.s.) dedi ki: ‘Kisra helâk olmuştur. Sonra başka Kisra gelmeyecektir. Kayser de helâk olacaktır. Sonra başka Kayser de gelmeyecektir. Siz de onların hazinelerini Allah yolunda paylaşılacaksınız.’” şeklindedir.

Hadis, Buhârî, Müslim gibi âlimlerin telif ettiği sahih kaynaklarda geçmektedir. Dolayısıyla sahihtir.

Bediuzzaman’ın zikrettiği hadis metin olarak kaynaklarda aynen geçmemektedir. Ancak anlam olarak kaynaktaki hadis metni ile aynıdır. Dolayısıyla Bediuzzaman’ın sevdiği bu hadis de anlam olarak sahihtir.

Hadis no: 5

إذا مشوا المطيطاء وخدمتهم بنات فارس والروم رد الله بأسهم وسلط شرارهم على خيارهم³⁶⁰

“Çalımlı yürüdükleri ve Rum ile Fars kızları onlara hizmet ettikleri zaman, Allah paylarını geri çevirecek ve şerhilerini hayırlularının üzerine hükümran olacaklar!”

Hadisin kaynaklarda geçen metinleri

Abdullah b. Mubârek’in (v. 179/795) naklettiği hadis metni:

أنا موسى بن عبيدة، عن عبد الله بن دينار، عن ابن عمر قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «إِذَا مَشَتْ أُمَّتِي الْمَطِيطَاءُ، وَخَدَمَتْهُمْ أَبْنَاءُ الْمُلُوكِ أَبْنَاءَ فَارِسَ وَالرُّومِ سَلَطَ اللَّهُ شِرَارَهَا عَلَى خِيَارِهَا»³⁶¹

Senette Mûsâ b. Ubeyde vardır. Buhârî bu râvi için kendisi bir yorum yapmamakla birlikte Ahmed b. Hanbel’in onu munkeru’l-hadîs olarak nitelediğini ve Mûsâ b. Ubeyde’nin çağdaşı olan Kattân’ın da bu ravîden kaçındıklarını aktarmaktadır.³⁶² Dolayısıyla hadis zayıftır.

El-Harâitî’nin (v. 327/938) naklettiği hadis metni:

حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ أَحْمَدُ بْنُ يَحْيَى السُّوسِيُّ، ثنا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ، عَنْ مُوسَى بْنِ عَبْدِ الرَّبِيدِيِّ، حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دِينَارٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا مَشَتْ أُمَّتِي الْمَطِيطَاءُ، وَخَدَمَتْهُمْ أَبْنَاءُ الْمُلُوكِ فَارِسَ، وَالرُّومِ، سَلَطَ شِرَارُهَا عَلَى خِيَارِهَا»³⁶³

Bu senet de önceki senedin ayısının devamı olduğu için aynı hükümler geçerlidir. Hadis zayıftır.

İbn Hibbân’ın (v. 354/965) naklettiği hadis metni:

³⁵⁸ Mektubat, s. 108.

³⁵⁹ Buhârî, İmân 31; Muslim, Fiten 41; Ahmed b. Hanbel, el-Musned, II, 233.

³⁶⁰ Mektubat, s. 107.

³⁶¹ Abdullah b. el-Mubârek, ez-Zuhd Ve ’r-Rakâik, II, 51.

³⁶² Buhârî, et-Târîhu ’l-Kebîr, VII, 291.

³⁶³ El-Harâitî, Mesâviu ’l-Ahlâk, s. 271.

أَخْبَرَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ أَبِي مَعْشَرٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ يَحْيَى الْقُرْقُوسِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُؤَمَّلُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ، قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ: قَالَ: حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ الْأَنْصَارِيُّ، عَنْ عُبَيْدِ سَنُوطٍ عَنْ حَوْلَةَ بِنْتِ قَيْسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا مَشَتْ أُمَّتِي الْمُطِيطَاءُ، وَخَدَمَتْهُمْ فَارِسُ وَالرُّومُ، سَلَطَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ»³⁶⁴

Senetteki Muemmel b. İsmail'in hadisleri münker kabul edilmiştir.³⁶⁵ Taberânî onun sika olduğunu, ancak çok fazla hata yaptığını bildirmektedir.³⁶⁶ Dolayısıyla hadis zayıftır.

Taberânî'nin (v. 360/970) naklettiği hadis metni:

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ خَالِدِ بْنِ حَيَّانَ قَالَ: نَا يَحْيَى بْنُ بُكَيْرٍ قَالَ: نَا ابْنُ هَيْعَةَ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عَزِيَّةَ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِذَا مَشَتْ أُمَّتِي الْمُطِيطَاءُ، وَخَدَمَتْهُمْ فَارِسُ وَالرُّومُ، سَلَطَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ»³⁶⁷

Senetteki İbn Lehî'a zayıflığı ile meşhur bir kimsedir.³⁶⁸

Bu hadisi dört kaynakta bulabildik. Hepsinin senesinde bir kısım zaafılar bulunduğu için hadis zayıftır.

Hadis no: 6

إن الخلافة بعدي ثلاثون سنة ثم تكون ملكا عضوضا وإن هذا الأمر بدأ نبوة ورحمة ثم يكون رحمة وخلافة ثم يكون ملكا عضوضا ثم يكون عتوا وجبروتا³⁶⁹

“Benden sonra hilafet 30 yıldır. Sonra zorba bir krallık olacaktır. Bu iş nübuvet ve rahmet olarak başladı, sonra rahmet ve hilafet olacak, sonra da zorba krallık olacak, sonra da sertlik ve zorbalık olacaktır.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni şu şekildedir:

الْخِلَافَةُ فِي أُمَّتِي ثَلَاثُونَ سَنَةً ثُمَّ يَكُونُ مُلْكُ

“Hilafet ümmetimde otuz yıldır. Sonra krallık olacaktır.”

Hadisin birçok senedi vardır. Bu senetleri dipnotta verdiğimiz kaynaklara göre sıralayacağız:

حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: حَدَّثَنَا الْحَشْرَجِيُّ بْنُ نُبَاتَةَ، قَالَ: حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ جُمُهَانَ، قَالَ: حَدَّثَنِي سَفِينَةُ³⁷⁰

حَدَّثَنَا هَشِيمٌ، وَمُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ، عَنِ الْعَوَّامِ بْنِ حَوْشَبٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ جُمُهَانَ، قَالَ: سَمِعْتُ سَفِينَةَ³⁷¹

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ أَحْبَرَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُمُهَانَ، عَنْ سَفِينَةَ³⁷²

³⁶⁴ İbn Hibbân, *Sahih*, XV, 112.

³⁶⁵ Zehebî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, IV, 228.

³⁶⁶ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, VI, 44.

³⁶⁷ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*, I, 47.

³⁶⁸ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, VIII, 13.

³⁶⁹ *Mektubat*, s. 102, *Lem'a'lar*, s. 34, *Sikke-i Tasdik-i Gaybî*, s. 136, *Şuâlar*, s. 421.

³⁷⁰ Ebu Davud et-Tayâlisi, *el-Musned*, II, 430.

³⁷¹ Nu'aym b. Hammâd, *el-Fiten*, I, 104.

³⁷² İbn Ca'd, *el-Musned*, I, 479.

- أَخْبَرَنَا النَّضْرُ بْنُ شُمَيْلٍ، نَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي حُفْصِ سَعِيدِ بْنِ جُمَهَانَ، عَنْ سَفِينَةَ³⁷³
- حَدَّثَنَا بَهْزٌ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ جُمَهَانَ، ح وَعَبْدُ الصَّمَدِ حَدَّثَنِي حَمَّادٌ، حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ جُمَهَانَ،
عَنْ سَفِينَةَ³⁷⁴
- حَدَّثَنَا هُدْبَةُ بْنُ خَالِدٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُمَهَانَ، عَنْ سَفِينَةَ³⁷⁵
- حَدَّثَنَا طَالُوثٌ، قَالَ: نَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُمَهَانَ، عَنْ سَفِينَةَ³⁷⁶
- أَخْبَرَنَا أَحْمَدُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ: حَدَّثَنَا يَزِيدُ قَالَ: أَخْبَرَنَا الْعَوَّامُ قَالَ: حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ جُمَهَانَ، عَنْ سَفِينَةَ³⁷⁷
- نَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ، نَا حَجَّاجُ بْنُ الْمَهَالِ، نَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُمَهَانَ قَالَ: سَمِعْتُ سَفِينَةَ³⁷⁸
- فَوَجَدْنَا سُلَيْمَانَ بْنَ شُعَيْبِ الْكَيْسَانِيِّ قَدْ حَدَّثَنَا قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ زِيَادٍ قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ سَعِيدِ
بْنِ جُمَهَانَ، عَنْ سَفِينَةَ³⁷⁹
- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُمَهَانَ عَنْ سَفِينَةَ³⁸⁰
- حَدَّثَنَا أَبُو الْقَاسِمِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْبَعَوِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْجُعْدِ قَالَ: أَخْبَرَنِي حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ ، عَنْ
سَعِيدِ بْنِ جُمَهَانَ ، عَنْ سَفِينَةَ³⁸¹
- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، نَا حَجَّاجُ بْنُ الْمَهَالِ، ح وَحَدَّثَنَا الْمُقْدَامُ، نَا أَسَدُ بْنُ مُوسَى، قَالَا: نَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ
سَعِيدِ بْنِ جُمَهَانَ، عَنْ سَفِينَةَ³⁸²
- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ عَنَامٍ، نَا أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، نَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ، نَا الْعَوَّامُ بْنُ حَوْشَبٍ، نَا سَعِيدُ بْنُ جُمَهَانَ، عَنْ
سَفِينَةَ³⁸³
- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، نَا أَبُو نُعَيْمٍ، نَا حَشْرَجُ بْنُ ثَبَاتَةَ، حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ جُمَهَانَ، حَدَّثَنِي سَفِينَةَ³⁸⁴
- حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ بْنُ إِسْحَاقَ التُّسْتَرِيُّ، نَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، نَا هُشَيْمٌ، عَنْ الْعَوَّامِ بْنِ حَوْشَبٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُمَهَانَ،
عَنْ سَفِينَةَ³⁸⁵

Görüldüğü üzere bu hadisin senedi Sa'îd b. Cumhân'dan (v.136/753) sonra birçok raviye yayılıyor. Peygamber efendimizden bu hadisi sahabi Sefîne'den başka hiçbir kimse işitmemiştir. Sefîne'den de Saîd b. Cumhân'dan başka kimse işitmemiştir. Saîd b. Cumhân'dan sonra bu rivayet bir çok raviye yayılıyor.

³⁷³ İshâk b. Râhaveyh, *el-Musned*, IV, 163.

³⁷⁴ Ahmed b. Muhammed b. Hanbel, *el-Musned*, XXVI, 248.

³⁷⁵ İbn Ebi Âsım, *es-Sunne*, II, 562.

³⁷⁶ el-Bezzâr, *el-Musned*, IX, 280.

³⁷⁷ Nesâî, *es-Sunenu'l-Kubrâ*, VII, 313.

³⁷⁸ Rûyânî, *el-Musned*, I, 439.

³⁷⁹ Tahâvî, *Şerhu Muşkili'l-Âsâr*, VIII, 414.

³⁸⁰ İbn Hibbân, *Sahîh*, I, 107.

³⁸¹ Âcurî, *eş-Şer'â*, IV, 1703.

³⁸² Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, I, 55.

³⁸³ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, I, 89.

³⁸⁴ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, VII, 83.

³⁸⁵ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, VII, 83.

Saîd b. Cumhân'ı İbn Hibbân (v. 354/965) ile İbn Adıyy (v. 365/975) sika bulmamaktadır.³⁸⁶ Sika olmayan bir ravinin tek başına yapmış olduğu rivayetler hadis usulü açısından zayıf kabul edilmektedir.

Şuayb el-Arnâvut³⁸⁷ ile Tirmizî³⁸⁸ bu hadisi hasen olarak görmektedirler. Ancak hadisin hangi sebeple hasen dereceli kabul ettiklerine dair herhangi bir açıklama yapmamaktadırlar.

Bediuzzaman'ın ele almış olduğu hadis metninin ilk kısmı olan *إن الخلافة بعدى ثلاثون سنة ثم* ibaresi kaynaklarda mevcuttur ve ulema tarafından hasen kabul edilmiştir. Diğer kısmı olan *عضوذا وإن هذا الأمر بدأ نبوة ورحمة ثم يكون رحمة وخلافة ثم يكون ملكا عضوذا ثم يكون عتوا* ibaresi ise hiçbir kaynakta geçmemektedir.

Hadis no: 7

إن الفتن لا تظهر ما دام عمر حيا³⁸⁹

“Ömer hayatta olduğu sürece fitne ortaya çıkmaz.”

Bediuzzaman'ın hadis olarak zikrettiği bu söze hiçbir kaynakta rastlayamadık.

Hadis no: 8

إن الله يبعث لهذه الأمة على رأس كل مائة سنة من يجدد لها دينها³⁹⁰

“Allah, her yüzyılın başında bu ümmete, dinini yenileyecek birisini gönderir.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ الْمَهْرِيُّ، أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ، أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ أَبِي أُيُوبَ، عَنْ شَرَّاحِيلَ بْنِ زَيْدِ الْمُعَافِرِيِّ، عَنْ أَبِي عَلْقَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، فِيمَا أَعْلَمُ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ لِهَذِهِ الْأُمَّةِ عَلَى رَأْسِ كُلِّ مِائَةٍ سَنَةٍ مَنْ يُجَدِّدُ لَهَا دِينَهَا». قَالَ أَبُو دَاوُدَ: «رَوَاهُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ شَرِيحٍ الْإِسْكَندَرَانِيُّ، لَمْ يَجْزِ بِهِ شَرَّاحِيلُ»³⁹¹

³⁸⁶ Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, X, 377.

³⁸⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, V, 221 no: 21978.

³⁸⁸ Tirmizî, *Fiten* 48.

³⁸⁹ *Mektubat*, s. 108.

³⁹⁰ *Barla Lâhikası*, 163, *Sikke-i Tasdik-i Gaybî*, s. 14, *Tarihçe-i Hayat*, s. 329.

³⁹¹ Ebû Dâvûd, *es-Sunen*, IV, 567.

İsim	Doğum yılı	Vefat yılı (hicri)	Sikalık durumu	Önceki ravi ile lika	Rivayet aldığı lafiz
سليمان بن الأشعث أبو داود	202 ³⁹²	275 ³⁹³	Sika ³⁹⁴	var ³⁹⁵	tahdis
سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ الْمَهْرِيُّ	178 ³⁹⁶	253 ³⁹⁷	Sika ³⁹⁸	var ³⁹⁹	ehbera
عبد الله بن وهب بن مسلم	125 ⁴⁰⁰	197 ⁴⁰¹	Sika ⁴⁰²	var ⁴⁰³	Ehbera
سعيد بن أبي أيوب	100 ⁴⁰⁴	161 ⁴⁰⁵	Sika ⁴⁰⁶	var ⁴⁰⁷	'an
شراحيل بن يزيد	?	120 küsür ⁴⁰⁸	Sika ⁴⁰⁹	var ⁴¹⁰	'an
أبو علقمة المصري	?	?	Sika ⁴¹¹	var ⁴¹²	'an
أبو هريرة	Hicretten önce 21 ⁴¹³	57 ⁴¹⁴	Sahabi ⁴¹⁵	Sahabi ⁴¹⁶	Kâle

Tablodan görüldüğü üzere hadis sahihtir.

Hadis no: 9

إن عمارا تقتله الفئة الباغية⁴¹⁷

“Ammâr'ı zalim olan grup öldürecektir.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

³⁹² Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, XIII, 204.

³⁹³ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, XIII, 233.

³⁹⁴ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, XIII, 233.

³⁹⁵ Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, VI, 93.

³⁹⁶ Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, VI, 93.

³⁹⁷ Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, VI, 93.

³⁹⁸ Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, VI, 93.

³⁹⁹ Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, VI, 93.

⁴⁰⁰ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, IX, 223.

⁴⁰¹ Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 1143.

⁴⁰² Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 1143.

⁴⁰³ Er-Rebî' b. Suleymân'ın haddese lafzını kullanmış olması, kendisinin Ve kendinden sonraki ravilerin sika olması onun likasına delildir.

⁴⁰⁴ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, VII, 22.

⁴⁰⁵ Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, III, 373.

⁴⁰⁶ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, VII, 22.

⁴⁰⁷ Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, XII, 432.

⁴⁰⁸ Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, III, 430.

⁴⁰⁹ İbn Hibbân, *es-Sikât*, VI, 450.

⁴¹⁰ Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, XXXIV, 101.

⁴¹¹ Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, XXXIV, 102.

⁴¹² Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, XXXIV, 101.

⁴¹³ Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, II, 560.

⁴¹⁴ Malik b. Enes, *el-Muvatta'*, VI, 114.

⁴¹⁵ Buhârî, *et-Târihu'l-Kebîr*, VI, 133.

⁴¹⁶ Buhârî, *et-Târihu'l-Kebîr*, VI, 133.

⁴¹⁷ *Mektubat*, s. 108.

حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا خَالِدُ الْحَدَّادُ، عَنْ عِكْرِمَةَ، قَالَ لِي ابْنُ عَبَّاسٍ وَلَا يُبْنِي عَلَيَّ: انْطَلَقْنَا إِلَى أَبِي سَعِيدٍ فَاسْمَعْنَا مِنْ حَدِيثِهِ، فَانْطَلَقْنَا فَإِذَا هُوَ فِي حَائِطٍ يُصَلِّحُهُ، فَأَخَذَ رِدَاءَهُ فَاحْتَبَى، ثُمَّ أَنْشَأَ يُحَدِّثُنَا حَتَّى أَتَى دَكْرَ بِنَاءِ الْمَسْجِدِ، فَقَالَ: كُنَّا نَحْمِلُ لَبَنَةً لَبَنَةً وَعَمَّارٌ لَبَنَتَيْنِ لَبَنَتَيْنِ، فَرَأَاهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَيَنْفُضُ التُّرَابَ عَنْهُ، وَيَقُولُ: «وَيْحَ عَمَّارٍ، تَقْتُلُهُ الْفِتْنَةُ الْبَاغِيَّةُ، يَدْعُوهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ، وَيَدْعُوهُمْ إِلَى النَّارِ» قَالَ: يَقُولُ عَمَّارٌ: أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الْفِتَنِ 418»

“Ammâr’a yazık olacak! Onu zalim olan grup öldürecektir.”

Hadis, Buhârî ile Müslim tarafından sahih kabul edilmiş olması nedeni ile muttefekun aleyh’tir.

Bediuzzaman’ın zikretmiş olduğu hadis ise kaynaktaki hadis ile aynı anlamı taşımaktadır.

Hadis no: 10

إن قريشا والأحزاب لا يغزوني أبدا وأنا أغزوهم⁴¹⁹

“Kureyş kabilesi ile gruplar, ben onlarla savaştığım sürece benimle savaşmayacaklardır.

Hadis olarak aktarılan bu söz, hiçbir kaynakta geçmemektedir.

Hadis no: 11

رأيت أمتي يغزون في البحر كالمملوك على الأسره⁴²⁰

“(Rüyamda,) Ümmetimi, tahtlar üzerindeki krallar gibi denizde savaşırken gördüm.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

حَدَّثَنَا خَلْفُ بْنُ هِشَامٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ أُمِّ حَرَامٍ، وَهِيَ خَالَةُ أَنَسٍ، قَالَتْ: أَنَا نَا النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمًا، فَقَالَ عِنْدَنَا، فَاسْتَيْقِظَ وَهُوَ يَضْحَكُ، فَقُلْتُ: مَا يَضْحَكُكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ بِأبي أنت وأُمِّي، قَالَ: «رَأَيْتُ قَوْمًا مِنْ أُمَّتِي يَرْكَبُونَ ظَهْرَ الْبَحْرِ كَالْمَمْلُوكِ عَلَى الْأَسْرَةِ» 421 ...

“... Hz. Peygamber bize bir gün gelip kaylûle uykusuna yatmıştı. Sonra gülerek uyandı. Ben de: ‘Yâ Rasulallah, anam babam sana feda olsun, seni güldüren nedir?’ diye sordum. O da: ‘(Rüyâmda) bana, ümmetimden bir grubun, tıpkı kralların tahtın üzerinde oldukları gibi denizin üstünde gittiklerini gördüm.’ buyurdu.” şeklidir.

Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizî bu hadisi sahih olarak kitaplarına aldıkları için hadis sahihtir.

Bediuzzaman’ın zikretmiş olduğu hadis lafız olarak kaynaktaki metin ile aynı olmasa da anlam olarak aynıdır.

⁴¹⁸ Buhârî, *Salât*, 63; Müslim, *Fiten*, 70; Tirmizî, *Menâkıb*, 34; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II, 161.

⁴¹⁹ *Mektubat*, s. 111.

⁴²⁰ *Mektubat*, s. 105.

⁴²¹ Buhârî, *Ta’bîr*, 12; Müslim, *Îmâra*, 160; Ebû Dâvûd, *Cihâd*, 9; Tirmizî, *Fedâilu’l-Cihâd*, 15.

Hadis no: 12

ستخرج من هنا وتعيش وحدك وتموت وحدك⁴²²

(Hz. Peygamber (a.s.) Ebu Zerr'e buyurdu:) "Buradan çıkarılacaksın, yalnız yaşayacaksın, yalnız öleceksin."

Hadisin kaynaklardaki en yakın metni:

قَالَ ابْنُ إِسْحَاقَ... وَنَزَلَ رَسُولُ اللَّهِ فِي بَعْضِ مَنَازِلِهِ، فَتَنَظَّرَ نَاطِرًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ هَذَا الرَّجُلَ يَمْشِي عَلَى الطَّرِيقِ وَحَدَهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: كُنْ أَبَا ذَرٍّ . فَلَمَّا تَأَمَّلَهُ الْقَوْمُ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هُوَ وَاللَّهِ أَبُو ذَرٍّ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: رَحِمَ اللَّهُ أَبَا ذَرٍّ، يَمْشِي وَحَدَهُ، وَيَمُوتُ وَحَدَهُ، وَيُبْعَثُ وَحَدَهُ.⁴²³

İbn İshak'ın vefatı 151'dir.⁴²⁴ Doğrudan Hz Peygamber (a.s.)'dan rivayet etmesi nedeniyle hadis mürseldir. Dolayısıyla hadis zayıftır. Bu hadisi İbn İshak'ın dışında hiç kimse rivayet etmemiştir. İbn İshak'ın döneminde yaşayan muhaddisler onun münferit rivayetlerini hiçbir şekilde kabul etmemişler ve hatta onun güvenilirliği hususunda "deccal" gibi çok ağır ifadeler kullanmışlardır. Daha sonraki dönem muhaddislerin bir kısmı onu sika görmüş, diğer bir kısmı da aşırı tedlisinden dolayı rivayetlerini kullanmamışlardır.⁴²⁵

Hadisin başka bir senedine rastlayamadık. Hadis bu haliyle zayıftır.

Bediuzzaman'ın aktarmış olduğu hadisin birinci kısmı olan *ستخرج من هنا* "buradan çıkarılacaksın" ise kaynakta geçmemektedir. Diğer kısımları ise kaynaklarda vardır. İkinci kısmı olan *وتعيش وحدك وتموت وحدك* "yalnız yaşayacaksın, burada öleceksin." cümlesi ise, zayıftır.

Hadis no: 13

ستفتح القسطنطينية فنعم الأمير أميرها ونعم الجيش جيشها⁴²⁶

"Kostantîniyye fethedilecektir. Komutanı ne güzel komutan, ordusu ne güzel ordu!"

Hadisin kaynaklardaki metni:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي شَيْبَةَ، قَالَ: حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ، قَالَ: حَدَّثَنِي الْوَلِيدُ بْنُ الْمُغِيرَةِ الْمَعَارِفِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بَشْرِ الْحَنْعَمِيُّ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "لَتُفْتَحَنَّ الْقُسْطَنْطِينِيَّةُ، فَلْنَعْمَ الْأَمِيرُ أَمِيرُهَا، وَلْنَعْمَ الْجَيْشُ ذَلِكَ الْجَيْشُ". قَالَ: فَدَعَانِي مَسَلَمَةُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ فَسَأَلَنِي، فَحَدَّثْتُهُ، فَغَزَا الْقُسْطَنْطِينِيَّةَ⁴²⁷

⁴²² Mektubat, s. 105.

⁴²³ İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 524.

⁴²⁴ Zehebî, *Mizânu 'l-İ'tidâl*, III, 475.

⁴²⁵ Zehebî, *Mizânu 'l-İ'tidâl*, III, 475.

⁴²⁶ Mektubat, s. 105.

⁴²⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, XXI, 287.

İsim	Doğum yılı	Vefat yılı (hicri)	Sikalık durumu	Önceki ravi ile lika	Rivayet aldığı lafız
عبد الله بن أحمد بن محمد بن حنبل	213 ⁴²⁸	290 ⁴²⁹	sika ⁴³⁰	Var ⁴³¹	Semi'a
ابو بكر بن ابي شيبة	159 ⁴³²	235 ⁴³³	sika ⁴³⁴	Var ⁴³⁵	Tahdîs
زيد بن الحباب	130 ⁴³⁶	203 ⁴³⁷	Sika ⁴³⁸	var ⁴³⁹	Tahdîs
الوليد بن المغيرة المغافري	?	172 ⁴⁴⁰	Sika ⁴⁴¹	var ⁴⁴²	Tahdîs
عبد الله بن بشر الخثعمي	?	135 ⁴⁴³	Sika ⁴⁴⁴	var ⁴⁴⁵	'an
بشر الخثعمي	?	?	sahabi ⁴⁴⁶	sahabi ⁴⁴⁷	enne

Hadisin değerlendirilmesi:

Tablodan anlaşıldığı üzere hadis sahihtir. Bediuzzaman'ın kullanmış olduğu lafız ile kaynaktan geçen lafız anlam açısından birbiriyle hemen hemen aynıdır. Kaynaktan لتفتحن "kesinlikle fethedilecektir" ibaresi geçerken Mektubat'ta ستفتح "fethedilecektir" ifadesi arasında anlam açısından fark bulunmamaktadır. Sadece ifadenin kesinliği eki olan ل harfi bulunmaktadır.

Hadis no: 14

ستفترق أمتي ثلاثا وسبعين فرقة الناجية واحدة منها قيل من هم قال ما أنا عليه وأصحابي⁴⁴⁸

"Ümmetim 73 fırkaya ayrılacaktır. Onlardan birisi kurtulacaktır. Dendi ki: Kimdir o? Dedi ki: Benim ve ashabımın yolu."

⁴²⁸ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, XIII, 517.

⁴²⁹ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, XIII, 523.

⁴³⁰ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, XIII, 517.

⁴³¹ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, XIII, 517.

⁴³² Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, XI, 259.

⁴³³ Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, V, 855.

⁴³⁴ Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, V, 855.

⁴³⁵ Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Hanbel'in hem sika olması, hem de haddese lafzını kullanması onun likasının delilidir.

⁴³⁶ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX, 393.

⁴³⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, VI, 402.

⁴³⁸ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX, 393.

⁴³⁹ Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 763.

⁴⁴⁰ Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 763.

⁴⁴¹ Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 763.

⁴⁴² Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, 31, 99.

⁴⁴³ Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, III, 676.

⁴⁴⁴ Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, III, 675.

⁴⁴⁵ Buhârî, *et-Târihu'l-Kebîr*, V, 49.

⁴⁴⁶ Buhârî, *et-Târihu'l-Kebîr*, I, 92.

⁴⁴⁷ Buhârî, *et-Târihu'l-Kebîr*, I, 92.

⁴⁴⁸ *Mektubat*, s. 106.

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ بْنِ سَعِيدِ بْنِ كَثِيرِ بْنِ دِينَارِ الْحِمَاصِيِّ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبَادُ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: حَدَّثَنَا صَفْوَانُ بْنُ عَمْرٍو، عَنْ رَاشِدِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «افْتَرَقَتِ الْيَهُودُ عَلَى إِحْدَى وَسَبْعِينَ فِرْقَةً، فَوَاحِدَةٌ فِي الْجَنَّةِ، وَسَبْعُونَ فِي النَّارِ، وَافْتَرَقَتِ النَّصَارَى عَلَى ثِنْتَيْنِ وَسَبْعِينَ فِرْقَةً، فِإِحْدَى وَسَبْعُونَ فِي النَّارِ، وَوَاحِدَةٌ فِي الْجَنَّةِ، وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَتَفْتَرِقَنَّ أُمَّتِي عَلَى ثَلَاثٍ وَسَبْعِينَ فِرْقَةً، وَاحِدَةٌ فِي الْجَنَّةِ، وَثِنْتَانِ وَسَبْعُونَ فِي النَّارِ»، قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ هُمْ؟ قَالَ: «الْجَمَاعَةُ»⁴⁴⁹

“...’Ümmetim 73 fırkaya ayrılacaktır. Biri cennette, 72’si de ateştedir.’ Denildi ki: ‘Ya Rasulallah, onlar kim?’ O da dedi ki: ‘Cemaat’” şeklindedir.

Hadisin tahkiki:

İsim	Doğum yılı	Vefat yılı (hicri)	Sikalık durumu	Önceki ravi ile lika	Rivayet aldığı lafız
ابْنُ مَاجَةَ مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ	209 ⁴⁵⁰	Ramazan 273 ⁴⁵¹	Sika ⁴⁵²	var	Tahdîs
عمرو بن عثمان بن سعيد الحمصي	163 ⁴⁵³	251 ⁴⁵⁴	Sika ⁴⁵⁵	var ⁴⁵⁶	Tahdîs
عباد بن يوسف	?	206 ⁴⁵⁷	Sika ⁴⁵⁸	var ⁴⁵⁹	Tahdîs
صفوان بن عمرو بن هرم	?	155 ⁴⁶⁰	Sika ⁴⁶¹	var ⁴⁶²	‘an
راشد بن سعد المقراني	?	108 ⁴⁶³	sika ⁴⁶⁴	var ⁴⁶⁵	‘an
عوف بن مالك، أبو عبد الرحمن، الأشجعي	?	73 ⁴⁶⁶	sahabi ⁴⁶⁷	sahabi ⁴⁶⁸	kâle

Tablodan anlaşıldığı üzere bu hadis sahihtir.

⁴⁴⁹ İbn Mace, *es-Sunen*, II, 1322.

⁴⁵⁰ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, XIII, 277.

⁴⁵¹ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, XIII, 279.

⁴⁵² Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, XIII, 279.

⁴⁵³ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, XII, 305.

⁴⁵⁴ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, XII, 306.

⁴⁵⁵ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, XII, 307.

⁴⁵⁶ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, V, 96.

⁴⁵⁷ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, V, 96.

⁴⁵⁸ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, V, 96.

⁴⁵⁹ Zehebî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, II, 380.

⁴⁶⁰ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, IV, 308.

⁴⁶¹ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, VI, 380.

⁴⁶² Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, VI, 380.

⁴⁶³ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, VII, 456.

⁴⁶⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, VII, 456.

⁴⁶⁵ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, IX, 9.

⁴⁶⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, VII, 400.

⁴⁶⁷ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VII, 56.

⁴⁶⁸ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VII, 56.

Bediuzzaman'ın aktarmış olduğu lafız kaynaklarda geçmemektedir. Ancak anlam olarak en yakın bu hadisi bulabildik. Bulabildiğimiz bu lafız ise son kısmı anlam olarak Bediuzzaman'ın rivayetindeki son kısmından farklıdır. Bediuzzaman kurtuluşa erenlerin kendi ve ashabının yolu üzere olanların olduğunu söylerken, kaynakta geçen rivayette kurtuluşa erenlerin "topluluk" olduğu belirtilmektedir. Dolayısıyla Bediuzzaman'ın rivayetinin son kısmı hariç mana olarak sahihtir.

Hadis no: 15

ستقاتل الناكثين والقاسطين والمارقين⁴⁶⁹

“Sözünü bozanlarla, Zalimlerle, sözünü bozanlarla ve dinden çıkanlarla savaşacaksın.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

1. Bezzâr'ın (v. 292/904) naklettiği hadis metni:

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْمُنْذِرِ، قَالَ: نا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُنْزِرٍ، قَالَ: نا فِطْرُ بْنُ خَلِيفَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ حَكِيمَ بْنَ جُبَيْرٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ إِبْرَاهِيمَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَلْقَمَةَ، يَقُولُ: سَمِعْتُ عَلِيًّا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: «أَمَرْتُ بِقِتَالِ النَّاكِثِينَ، وَالْقَاسِطِينَ، وَالْمَارِقِينَ» ، وَهَذَا الْحَدِيثُ لَا نَعْلَمُ رَوَاهُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ، عَنْ عَلِيٍّ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ إِلَّا حَكِيمَ بْنَ جُبَيْرٍ، وَحَكِيمٌ لَيْسَ بِالْقَوِيِّ، وَقَدْ حَدَّثَ عَنْهُ الْأَعْمَشُ، وَالثَّوْرِيُّ، وَغَيْرُهُمَا⁴⁷⁰

Bezzâr, Hakîm b. Cubeyr'in tek kaldığını ve zayıf olduğunu senette bildirmektedir. Dolayısıyla bu hadis zayıftır.

2. Hâkim'in (v. 405/1014) naklettiği hadis metni:

حَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدٍ أَحْمَدُ بْنُ يَعْقُوبَ الثَّقَفِيُّ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ شَيْبَةَ الْمَعْمَرِيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ حُمَيْدٍ، ثنا سَلَمَةُ بْنُ الْفَضْلِ، حَدَّثَنِي أَبُو زَيْدٍ الْأَحْوَلُ، عَنْ عَقَابِ بْنِ ثَعْلَبَةَ، حَدَّثَنِي أَبُو أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيُّ، فِي خِلَافَةِ عَمْرِ بْنِ الْحَطَّابِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: «أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ بِقِتَالِ النَّاكِثِينَ، وَالْقَاسِطِينَ، وَالْمَارِقِينَ»⁴⁷¹

Senette Muhammed b. Humejd vardır. Buhârî onun için “fîhi nazar” ifadesi kullanmaktadır.⁴⁷² Zehebî de onun sika olmadığını belirtmektedir.⁴⁷³ Dolayısıyla bu hadis de zayıftır.

Hadisin kaynaklarda başka bir senedine rastlayamadık.

Bediuzzaman'ın aktarmış olduğu hadis metin olarak aynen geçmese bile anlam olarak kaynak metinlerde aynen geçmektedir.

Hadis no: 16

لهم نيز يقال لهم الرافضية⁴⁷⁴

“Onların bir lakabı vardır. Onlara Rafizî denmektedir.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

⁴⁶⁹ Mektubat, s. 98.

⁴⁷⁰ Bezzâr, *el-Musned*, II, 215.

⁴⁷¹ Hâkim, *el-Mustedrek*, III, 150.

⁴⁷² Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, I, 69.

⁴⁷³ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, XI, 503.

⁴⁷⁴ Mektubat, s. 106.

Ahmed b. Hanbel'in (v. 241/855) naklettiği hadis metni:

حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ سَمُرَةَ الْأَحْمَسِيُّ، نا أَبُو يَحْيَى الْحِمَازِيُّ، عَنْ أَبِي جَنَابِ الْكَلْبِيِّ، عَنْ أَبِي سُلَيْمَانَ الْأَمْدَانِيِّ أَوْ النَّحَعِيِّ، عَنْ عَمِّهِ، عَنْ عَلِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ لِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يَا عَلِيُّ أَنْتَ وَشِيعَتُكَ فِي الْجَنَّةِ وَإِنَّ قَوْمًا هُمْ نَبَزٌ يُقَالُ لَهُ الرَّافِضَةُ إِنْ أَدْرَكْتَهُمْ فَاقْتُلْهُمْ فَإِنَّهُمْ مُشْرِكُونَ»⁴⁷⁵

“Ali (r.a.) dedi ki: ‘Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: ‘Ey Ali, sen ve grubun cennettedir. Bir grup vardır ki, onların lakabı vardır. Onlara Rafizi’ler denmektedir. Eğer onlara yetişerseniz onları öldürün. Zira onlar müşriktirler.’”

Senette Ebu Yahya el-Himmânî vardır. Nesâî onun için “leyse bi kaviyy” ifadesini kullanırken Ebû Dâvûd onun Mürci’e mezhebinden olduğunu söylemektedir.⁴⁷⁶ Dolayısıyla bu hadis zayıftır.

İbn Ebî ‘Âsım’ın (v. 287/900) naklettiği hadis metni:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ مَيْمُونٍ، حَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدٍ مُحَمَّدُ بْنُ أَسْعَدَ التَّغْلِبِيُّ، حَدَّثَنَا عَبَّاسُ بْنُ الْقَاسِمِ أَبُو رَبِيعٍ، عَنْ خُصَيْنِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ السُّلَمِيِّ، عَنْ عَلِيٍّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " سَيَأْتِي بَعْدِي قَوْمٌ هُمْ نَبَزٌ يُقَالُ لَهُمُ: الرَّافِضَةُ، فَإِذَا لَقَيْتُمُوهُمْ فَاقْتُلُوهُمْ، فَإِنَّهُمْ مُشْرِكُونَ ". قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الْعَلَامَةُ فِيهِمْ؟ قَالَ: «يَقْرَءُونَكَ بِمَا لَيْسَ فِيكَ، وَيَطْعُونَ عَلَى أَصْحَابِي وَيَشْتُمُونَهُمْ»⁴⁷⁷

“Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: ‘Benden sonra bir grup gelecek. Onların lakabı da vardır. Onlara Rafizi’ler denmektedir. Onlarla karşılaşırsanız onları öldürün. Zira onlar müşriktirler.’”

Senette Ebû Saîd Muhammed b. Es’ad et-Tağlibî vardır. Ebû Zur’a onun için “munkeru’l-hadîs” ifadesini kullanmıştır.⁴⁷⁸ Bu nedenle bu hadis de zayıftır.

Ebû Ya’lâ’nın (v. 307/919) naklettiği hadis metni:

حَدَّثَنَا أَبُو سَعِيدٍ الْأَشْجَعِيُّ، حَدَّثَنَا ابْنُ إِدْرِيسَ، عَنْ أَبِي الْجَحَّافِ دَاوُدَ بْنِ أَبِي عَوْفٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو الهَاشِمِيِّ، عَنْ زَيْنَبِ بِنْتِ عَلِيٍّ، عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ مُحَمَّدٍ، قَالَتْ: نَظَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَى عَلِيٍّ فَقَالَ: «هَذَا فِي الْجَنَّةِ، وَإِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ قَوْمًا يَعْلَمُونَ الْإِسْلَامَ، ثُمَّ يَرْفُضُونَهُ، هُمْ نَبَزٌ يُسَمَّوْنَ الرَّافِضَةَ مَنْ لَقِيَهُمْ فَلْيَقْتُلْهُمْ فَإِنَّهُمْ مُشْرِكُونَ»⁴⁷⁹

Senetteki Ebu’l-Cehhâf Dâvûd b. Ebî ‘Avf Şîf olduğu için zayıf kabul edilmiştir.⁴⁸⁰ Dolayısıyla hadis zayıftır.

Yukarıda zikredilen hadislerin senetleri zayıf olduğu için Bediuzzaman’ın zikretmiş olduğu hadis de zayıftır.

Hadis no: 17

القدرية مجوس هذه الأمة⁴⁸¹

“Kaderiler bu ümmetin Mecûsileridir.”

Hadisin kayaklarda geçen metni:

⁴⁷⁵ Abdullah b. Ahmed b. Hanbel, *es-Sunne* II, 547.

⁴⁷⁶ Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nubelâ*, X, 541.

⁴⁷⁷ İbn Ebî ‘Âsım, *es-Sunne* II, 474.

⁴⁷⁸ Mizzî, *Tehzibu’l-Kemâl*, XXIV, 430; Zehebî, *Târîhu’l-İslâm*, V, 432.

⁴⁷⁹ Ebû Ya’lâ, *el-Musned*, XII, 116.

⁴⁸⁰ Zehebî, *Mizânu’l-İ’tidâl*, II, 18.

⁴⁸¹ *Mektubat*, s. 106.

حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي يَمِيُّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: " الْقَدَرِيَّةُ حُجُوسُ هَذِهِ الْأُمَّةِ: إِنْ مَرَضُوا فَلَا تَعُوذُوهُمْ، وَإِنْ مَاتُوا فَلَا تَشْهَدُوهُمْ⁴⁸²

"... Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: 'Kaderî'ler bu ümmetin Mecûsî'leridir. Hastalanırlarsa onları ziyaret etmeyin. Ölürlerse onlara şahit olmayın.' "

İsim	Doğum yılı	Vefat yılı (hicri)	Sikalık durumu	Önceki ravi ile lika	Rivayet aldığı lafız
سليمان بن الأشعث أبو داود	202 ⁴⁸³	275 ⁴⁸⁴	sika ⁴⁸⁵	var ⁴⁸⁶	Tahdîs
التَّبُودَكِيُّ أَبُو سَلَمَةَ مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ	Ebu Cafer'in hilafeti dönemi ⁴⁸⁷	223 ⁴⁸⁸	sika ⁴⁸⁹	Var ⁴⁹⁰	Tahdîs
عبد العزيز بن أبي حازم	107 ⁴⁹¹	184 ⁴⁹²	sika ⁴⁹³	Var ⁴⁹⁴	Tahdîs
أَبُو حَازِمٍ الْأَشْجَعِيُّ سَلْمَانُ الْكُوفِيُّ	?	100 ⁴⁹⁵	sika ⁴⁹⁶	Var ⁴⁹⁷	'an
عبد الله بن عمر بن الخطاب	Hicretten önce 16 ⁴⁹⁸	73 ⁴⁹⁹	Sahabi 500	Sahabi 501	'an

Hadisin senet zincirindeki bütün raviler sika olup, aralarında lika bulunmaktadır. Senet zinciri bu yönden sağlamdır. Ancak el-Albânî bu hadis için hasen hükmünü vermiştir.⁵⁰²

Hadis no: 18

كيف بك إذا ألبست سوارى كسرى⁵⁰³

⁴⁸² Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, II, 86, V, 407; Ebu Davud, *Sunne*, 16; İbn Mâce, *Mukaddime*, 10.

⁴⁸³ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, XIII, 204.

⁴⁸⁴ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, XIII, 233.

⁴⁸⁵ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, XIII, 233.

⁴⁸⁶ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, X, 361.

⁴⁸⁷ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, X, 361.

⁴⁸⁸ Zehebî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, IV, 200.

⁴⁸⁹ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, X, 361.

⁴⁹⁰ Hem sika, hem de haddese İfadesi kullanması onun lika'sını Varlığına delildir.

⁴⁹¹ Zehebî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, II, 626.

⁴⁹² Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VI, 25.

⁴⁹³ Zehebî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, II, 626.

⁴⁹⁴ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, VIII, 363.

⁴⁹⁵ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, V, 8.

⁴⁹⁶ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, V, 7.

⁴⁹⁷ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, V, 7.

⁴⁹⁸ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, V, 2.

⁴⁹⁹ Mâlik b. Enes, *el-Muvatta*, VI, 68.

⁵⁰⁰ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, III, 204.

⁵⁰¹ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VI, 463.

⁵⁰² El-Albânî, *el-Câmi'u's-Sağîr ve Ziyâdetuh*, I, 790 (No: 7892). El-Albânî burada *Sahîhu'l-Câmi*' adlı eserdeki 4442 no'lu dipnota bakılması gerektiğine dikkat çekmektedir. Ancak işaret ettiği yerde de hadisin niçin hasen derecesine düştüğü ile ilgili bilgi vermemiştir.

“Kisrâ'nın bilezikleri sana takıldığında durumun nasıl olur?”

Hadise hiçbir kaynaktan rastlayamadık.

Hadis no: 19

لا تزال طائفة من أمتي ظاهرين على الحق حتى يأتي الله بأمره⁵⁰⁴

“Allah'ın emri gelene kadar ümmetinden bir grup hak üzere devam edeceklerdir.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى، عَنْ إِسْمَاعِيلَ، عَنْ قَيْسٍ، عَنِ الْمَعْبُورِ بْنِ شُعْبَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «لَا يَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي ظَاهِرِينَ، حَتَّى يَأْتِيَهُمْ أَمْرُ اللَّهِ وَهُمْ ظَاهِرُونَ»⁵⁰⁵

Hadis Buhârî ve Müslim'e ait sahih kaynaklarda aynı lafızla geçmektedir. Dolayısıyla hadis sahihtir.

Bediuzzaman'ın aktarmış olduğu hadis, kaynaktaki hadisin metnine çok yakındır ve anlam olarak da aynı anlamı ifade eder.

Hadis no: 20

لا تقوم الساعة حتى تقتتل ففتان دعواهما واحدة⁵⁰⁶

“Davası aynı olan iki grup birbiriyle savaşmadıkça kıyamet kopmayacaktır.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

حَدَّثَنَا عَلِيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، حَدَّثَنَا أَبُو الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَقْتَتِلَ فِتْنَانِ، دَعْوَاهُمَا وَاحِدَةٌ»⁵⁰⁷

Hadisin tahkiki

Hadis Buhârî, Müslim ve Ahmed b. Hanbel'e ait sahih kaynaklarda geçmesi nedeniyle sahihtir.

Bediuzzaman'ın zikrettiği hadis kaynaklarda metin olarak aynen geçmektedir.

Hadis no: 21

لعلك تخلف حتى ينتفع بك أقوام ويستضر بك آخرون⁵⁰⁸

“Umulur ki sen sonraki dönemlere kalırsın da, bazı topluluklar senden faydalanır, bazıları da senden zarar görür.”

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ، أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ، عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ سَعْدِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَعُودُنِي وَأَنَا مَرِيضٌ بِمَكَّةَ، فَقُلْتُ: لِي مَالٌ، أَوْصِي بِمَالِي كُلِّهِ؟ قَالَ:

⁵⁰³ Mektubat, s. 108.

⁵⁰⁴ Kastamonu Lâhikası, s. 27.

⁵⁰⁵ Buhârî, İ'tisâm, 10, Tevhîd, 29; Menâkib, 28; Müslim, İmân, 247.

⁵⁰⁶ Mektubat, s. 107.

⁵⁰⁷ Buhârî, Fiten 25, Murteddîn 8; Müslim, Fiten 17; Ahmed b. Hanbel, el-Musned, II, 313.

⁵⁰⁸ Mektubat, s. 104.

«لَا» قُلْتُ: فَالشَّطْرُ؟ قَالَ: «لَا» قُلْتُ: فَالثُّلُثُ؟ قَالَ: «الثُّلُثُ وَالثُّلُثُ كَثِيرٌ، أَنْ تَدَعَ وَرَثَتَكَ أَغْنِيَاءَ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَدَعَهُمْ عَالَةً يَتَكَفَّفُونَ النَّاسَ فِي أَيْدِيهِمْ، وَمَهْمَا أَنْفَقْتَ فَهُوَ لَكَ صَدَقَةٌ، حَتَّى اللَّقْمَةَ تَرْفَعُهَا فِي فِي امْرَأَتِكَ، وَلَعَلَّ اللَّهَ يَرْفَعُكَ، يَنْتَفِعُ بِكَ نَاسٌ، وَيُضَرُّ بِكَ آخَرُونَ»⁵⁰⁹

“...Sa'd (b. Ebî Vakkâs) dedi ki: Rasulullah (s.a.v.), ben Mekke'de hasta iken beni ziyaret ederdi. Ben de dedim ki: 'Benim malım var, onun hepsini vasiye edeyim mi?' Rasulullah (s.a.v.) de dedi ki: 'Hayır!' Ben de: 'Peki yarısını?' dedim. O da: 'Hayır!' dedi. Ben de 'Peki üçte birini?' dedim. O da 'Üçte birini, üçte biri bile çok. Zira mirasçılarını zengin olarak geride bırakman, onları başkalarının eline bakacak kadar fakir bırakmandan daha hayırlıdır. Ne zaman infak edersen, senin için sadaka olur. Hatta eşinin ağzına götürdüğün lokmaya kadar bu böyledir. Umulur ki Allah seni yüceltir, insanlar senden faydalanır, başkaları da senden zarar görür.”

Hadis sahih kaynaklarda geçmesi nedeni ile sahih kabul edilmiştir.

Bediuzzaman'ın zikretmiş olduğu hadis de aynı lafza sahiptir.

Hadis no: 22

لن تزال الخلافة في ولد عمي صنو أبي العباس حتى يسلمها إلى الدجال⁵¹⁰

“Hilafet, amcamın oğullarında, Abbas'ın babasının kardeşlerinde, Deccal'a teslim edilene kadar devam edecek.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ دَاوُدَ الْمَكِّيُّ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ عَوْنِ النَّبْلِيِّ، ثنا الْحَارِثُ بْنُ مُعَاوِيَةَ بْنِ الْحَارِثِ، عَنْ جَدِّهِ أَبِي أُمِّهِ، أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: إِنَّ عِنْدِي لِحَدِيثًا لَوْ أَرَدْتُ أَنْ أَكُلَ بِهِ الدُّنْيَا لَأَكَلْتُهَا، وَلَكِنْ لَا يَسْأَلُنِي اللَّهُ عَنْ حَدِيثٍ أَرْفَعُهُ إِلَى السُّلْطَانِ، قَالَ أَبِي: فَقُلْتُ: مَا هُوَ؟ فَقَالَ: لَمَّا خَرَجَ زَيْدٌ أَتَيْتُ خَالَتِي الْعَدَّ فَقُلْتُ لَهَا: يَا أُمَّهُ قَدْ خَرَجَ زَيْدٌ، فَقَالَتْ: الْمَسْكِينُ يُفْتَلُ كَمَا قُبِلَ آبَاؤُهُ، فَقُلْتُ لَهَا: إِنَّهُ خَرَجَ مَعَهُ ذُوو الْحِجَى، فَقَالَتْ: كُنْتُ عِنْدَ أُمِّ سَلَمَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَتَدَاكُرُوا الْخِلَافَةَ، فَقَالَتْ أُمُّ سَلَمَةَ: كُنْتُ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَتَدَاكُرُوا الْخِلَافَةَ بَعْدَهُ فَقَالُوا: وَلَدٌ فَاطِمَةَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَنْ يَصِلُوا إِلَيْهَا أَبَدًا وَلَكِنَّهَا فِي وَلَدِ عَمِّي صِنُو أَبِي حَتَّى يُسَلِّمُوهَا إِلَى الدَّجَالِ»⁵¹¹

“... Ümmü Seleme dedi ki: 'Ben Rasulullah (a.s.)'ın yanındaydım. Kendisinden sonraki hilafet konusunu görüşüyorlardı. Dediler ki: 'Fatıma'nın çocukları...' Rasulullah (a.s.) de buyurdu ki: 'Hilafete hiçbir zaman ulaşamayacaklar. O amcamın çocuklarının, babamın kardeşlerinin elinde Deccal'e teslim edene kadar var olmaya devam edecek.’”

Senette geçen Muhammed b. İsmail b. Avn ile Hâris b. Mu'âviye b. El-Hâris meçhuldür. Bu nedenle hadis çok zayıf hükmündedir. Heysemî de “Senette bilmediğim kişiler var.” Demektedir. Ayrıca hadisin hükmünün zayıf olduğunu belirtmiştir.⁵¹²

Hadis no: 23

⁵⁰⁹ Buhârî, Cenâiz, 37, Menâkibu'l-Ensâr, 49, Meğâzî, 77; Ebû Dâvûd, Vesâyâ, 2; Tirmizî, Vesâyâ, 1.

⁵¹⁰ Şuâlar, s. 506.

⁵¹¹ Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr, XXIII, 420.

⁵¹² Heysemî, Mecme'u'z-Zevâid, V, 187. Ayrıca bkz.: Deylemî, Firdevsu'l-Ahbâr, VII, 447.

هلك الناس إلا العالمون وهلك العالمون إلا العاملون وهلك العاملون إلا المخلصون والمخلصون على خطر عظيم⁵¹³

“Alimler hariç bütün insanlar helak oldu. Amel edenler hariç bütün alimler helak oldu. İhlaslı olanlar hariç bütün amel edenler helak oldu. İhlaslılar ise büyük tehlike altındadır.

Hadis olarak aktarılan bu söz hiçbir kaynakta rastlayamadık.

Hadis no: 24

يُخْرِجُ مَنْ تَقِيْفُ كَذَابٍ وَمُبِيرٍ⁵¹⁴

“Sekif (kabilesinden) bir yalancı ve bir cellad çıkacaktır.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

حَدَّثَنَا عُقْبَةُ بْنُ مُكْرَمٍ الْعَمِّيُّ، حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ يَعْنِي ابْنَ إِسْحَاقَ الْخَضْرَمِيَّ، أَخْبَرَنَا الْأَسْوَدُ بْنُ شَيْبَانَ، عَنْ أَبِي نَوْفَلٍ، رَأَيْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الزُّبَيْرِ عَلَى عَقَبَةِ الْمَدِينَةِ، قَالَ: فَجَعَلْتُ فُرَيْشٌ تَمُرُّ عَلَيْهِ، وَالنَّاسُ حَتَّى مَرَّ عَلَيْهِ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ،
أَمَّا إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَدَّثَنَا، «أَنَّ فِي تَقِيْفٍ كَذَابًا وَمُبِيرًا...»⁵¹⁵

Hadis, Müslim ve Ahmed b. Hanbel'e ait sahih kaynaklarda geçtiği için sahih hükmündedir.

Bediuzzaman'ın zikretmiş olduğu hadis de kaynaktaki hadisle aynı anlamı taşımaktadır.

Hadis no: 25

يُخْرِجُ وَلَدَ الْعَبَّاسِ بِالرَّايَاتِ السُّودِ وَيَمْلِكُونَ أضعاف ما ملكو⁵¹⁶

“Abbasoğulları siyah renkli bayraklarla çıkacaklar ve daha önce sahip olduklarının birkaç katına sahip olacaklar.”

Hadis olarak aktarılan bu söz hiçbir kaynakta geçmemektedir.

Hadis no: 26

يَقْتُلُ عُثْمَانَ وَهُوَ يَقْرَأُ الْمُصْحَفَ وَإِنَّ اللَّهَ عَسَى أَنْ يَلْبَسَهُ قَمِيصًا وَإِنْهُمْ يَرِيدُونَ خَلْعَهُ⁵¹⁷

“Osman, mushafı okurken öldürülecektir. Belki Allah ona, onların çıkarmak istediği gömleği giydirecektir.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْحُسَيْنِ الْقَاضِي بِمَرْوَةَ، ثنا الْحَارِثُ بْنُ أَبِي أُسَامَةَ، ثنا مُوسَى بْنُ دَاوُدَ الضَّبِّيُّ، ثنا الْقُرْجُ بْنُ فَصَّالَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْوَلِيدِ الزُّبَيْدِيِّ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِعُثْمَانَ: «إِنَّ اللَّهَ مُقَمِّصُكَ قَمِيصًا، فَإِنْ أَرَادَكَ الْمُتَنَافِقُونَ عَلَى خَلْعِهِ فَلَا تَخْلَعْهُ»⁵¹⁸

⁵¹³ Lem'a'lar, s. 132, 148, 397, Mesnevi-i Nuriye, s. 172.

⁵¹⁴ Mektubat, s. 105.

⁵¹⁵ Muslim, el-Câmi'u's-Sahîh, Fedâilu's-Sahâbe 229; Ahmed b. Hanbel, el-Musned, II, 87.

⁵¹⁶ Mektubat, s. 103.

⁵¹⁷ Mektubat, s. 103.

“... Rasulullah (a.s.) Hz. Osman’a buyurdu ki: ‘Allah sana bir gömlek giydirecektir. Münafıklar onu çıkarmak istediklerinde onu çıkarma.’”

Senette Ferec b. Fedâle vardır. Taberânî onu zayıf görmektedir.⁵¹⁹ Zehebî de bu hadisi yine Ferec b. Fedâle nedeni ile zayıf görmektedir.⁵²⁰

Hadisi başka bir senedini bulamadık. Dolayısıyla hadis zayıftır.

Bediuzzaman’ın aktarmış olduğu hadisin birinci cümlesi olan *يقتل عثمان وهو يقرأ المصحف* “Osman, mushafı okurken öldürülecektir.” ibaresi hiçbir kaynakta geçmemektedir. Ancak tarihsel gerçeklere aykırı değildir. Dolayısıyla hadisin bu kısmı mevzûdur. İkinci kısmı olan *وإن الله عسى أن يلبسه قميصاً وإنهم يريدون خلعه* “Allah ona, onların çıkarmak istediği gömleği giydirecektir.” ibaresi ise, yukarıda senedi verilen hadiste anlam olarak geçmektedir ve zayıftır.

Hadis no: 27

يوشك أن يكثر فيكم العجم يأكلون فيأكلهم ويضربون رقابكم⁵²¹

“Yakında içinizde acemler çoğalacak. Sizin gelirinizi yiyecek ve boyunlarınızı vuracaklar.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

Rûyânî’nin (v. 307/919) naklettiği rivayet:

نا ابنُ مَعْمَرٍ، نا حَجَّاجُ بْنُ مَنْهَالٍ، نا يَزِيدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، نا الْحَسَنُ، عَنِ أَبِي مُوسَى قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يُوشِكُ أَنْ يَكْثَرَ فِيكُمْ الْعَجَمُ، أَسَدًا لَا يَفْرُونَ، فَيَأْكُلُونَ فِيأَكْمَ، وَيَضْرِبُونَ أَعْنَاقَكُمْ»⁵²²

“Rasulullah (a.s.) buyurdu ki: ‘İçinizde neredeyse Acem’ler çoğalacaktır. Korkusuzdurlar, kaçmazlar. Gölgenizi yiyecekler, boynunuzu kıracaklar.’” şeklindedir.

El-Hasen el-Basrî’nin Ebu Musa ile likasına hiçbir yerde rastlayamadık. Mizzî, el-Hasen el-Basrî’nin Ebu Musa’dan hiçbir hadis almadığını bildirmektedir. Dolayısıyla senet munkatı’dır. Hadis bu şekilde zayıftır.⁵²³

Hâkim’in (v. 307/919) naklettiği rivayet:

أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنُ مُحَمَّدٍ الْقَفِيهِيُّ بِالرِّيِّ، ثنا أَبُو حَاتِمٍ مُحَمَّدُ بْنُ إِدْرِيسَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ سَنَانَ، ثنا أَبِي، ثنا سُلَيْمَانُ الْأَعْمَشُ، عَنْ شَقِيقِ، عَنْ حَدِيثِ بْنِ الْيَمَانِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يُوشِكُ اللَّهُ أَنْ يَمَلَأَ أَيْدِيَكُمْ مِنَ الْعَجَمِ وَيَجْعَلَهُمْ أَسَدًا لَا يَفْرُونَ، فَيَضْرِبُونَ رِقَابَكُمْ وَيَأْكُلُونَ فَيَنْكُمُ»⁵²⁴

“Rasulullah (a.s.) buyurdu ki: ‘Allah, neredeyse ellerinizi Acem’lerle dolduracaktır ve onları kaçamayacağınız korkusuzlar yapacaktır. Boynunuzu kıracaklar, Gölgenizi de yiyeceklerdir.’” şeklindedir.

Zehebî, senette adı geçen Muhammed b. Yezîd b. Sinân’ın ve babasının zayıf olduğunu talik olarak düşmüştür.⁵²⁵ Dolayısıyla rivayetin bu isnadı da zayıftır.

⁵¹⁸ Hâkim, *el-Mustedrek*, III, 106.

⁵¹⁹ Taberânî, *el-Mu’cemu’l-Kebîr*, VII, 237; Zehebî, *Mizânü’l-İ’tidâl*, III, 343.

⁵²⁰ Hâkim, *el-Mustedrek*, III, 106, (ta’lik olarak).

⁵²¹ *Mektubat*, s. 111.

⁵²² Rûyânî, *el-Musned*, I, 351.

⁵²³ Mizzî, *Tehzibu’l-Kemâl*, IV, 566.

⁵²⁴ Hâkim, *el-Mustedrek*, IV, 564.

Hadisin başka bir metnine rastlayamadık. Sonuç itibariyle Bediuzzaman'ın zikretmiş olduğu hadis de zayıftır.

Hadis no: 28

يوشك يا معاذ إن طالت بك حياة أن ترى ما ههنا قد ملئ جنان⁵²⁶

“Ömrün uzun olursa ya Muaz, buranın bahçelerle dolacağını yakında göreceksin.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni

عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ الْمَكِّيِّ، عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ، عَامِرِ بْنِ وَائِلَةَ؛ أَنَّ مُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ أَحْبَبَهُ، أَنَّهُمْ خَرَجُوا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، عَامَ تَبُوكَ . فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَجْمَعُ بَيْنَ الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ، وَالْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ. قَالَ: فَأَخَّرَ الصَّلَاةَ يَوْمًا. فَخَرَجَ فَصَلَّى الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ جَمِيعًا، ثُمَّ دَخَلَ. ثُمَّ خَرَجَ فَصَلَّى الْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ جَمِيعًا. ثُمَّ قَالَ: «إِنَّكُمْ سَتَأْتُونَ ... ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «يُوشِكُ يَا مُعَاذُ، إِنْ طَالَتْ بِكَ حَيَاةٌ، أَنْ تَرَى مَا هَهُنَا قَدْ مُلِيَءَ

جَنَانًا»⁵²⁷

Hadisin tahkiki

İsim	Doğum yılı	Vefat yılı (hicri)	Sikalık durumu	Önceki ravi ile lika	Rivayet aldığı lafız
مالك بن أنس	93 ⁵²⁸	179 ⁵²⁹	Sika ⁵³⁰	var ⁵³¹	'an
مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمِ بْنِ تَدْرِيسِ الْقُرَشِيِّ الأَسَدِيُّ ، أَبُو الزُّبَيْرِ الْمَكِّيُّ	?	126 ⁵³²	Sika ⁵³³	var ⁵³⁴	'an
أبي الطفيل عامر ابن وائلة	?	100 ⁵³⁵	Sahabi ⁵³⁶	var ⁵³⁷	enne
معاذ بن جبل	Hicretten önce 17 ⁵³⁸	17 ⁵³⁹	Sahabi ⁵⁴⁰	sahabi ⁵⁴¹	enne

İmam Mâlik'in el-Muvatta'a adlı eserinde geçen hadis, tablodan görüleceği üzere hadis sahihtir.

⁵²⁵ Hâkim, *el-Mustedrek*, IV, 564.

⁵²⁶ *Mektubat*, s. 122.

⁵²⁷ Malik b. Enes, *el-Muvatta'*, I, 197

⁵²⁸ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, VIII, 71.

⁵²⁹ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, VIII, 131.

⁵³⁰ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, VIII, 48.

⁵³¹ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXVI, 405.

⁵³² Buhârî, *et-Târihu'l-Kebîr*, I, 221

⁵³³ Zehebî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, IV, 37.

⁵³⁴ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXVI, 402.

⁵³⁵ Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, II, 1201.

⁵³⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, VI, 130.

⁵³⁷ Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, II, 1201.

⁵³⁸ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, I, 461.

⁵³⁹ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, I, 461.

⁵⁴⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, III, 584.

⁵⁴¹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, III, 584.

Bediuzzaman'ın zikretmiş olduğu hadis, kaynaktaki hadis metni ile aynıdır.

4. Edeple İlgili Hadisler

Hadis no: 1

أدبني ربي فأحسن تأديبي⁵⁴²

“Rabbim benim konuşmamı güzel kıldı ve güzel hale yaptı.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

أَخْبَرَنَا أَبُو الْمَعَالِي عَبْدِ الْكَرِيمِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الطَّلْحِيُّ بِإِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي حَرْبٍ الْجُرْحَانِيُّ بِنَيْسَابُورَ أَنبَأَنَا أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ السُّلَمِيُّ أَنَا أَبُو الْفَتْحِ يُوسُفُ بْنُ عُمَرَ الرَّاهِدِيُّ بَعْدَادَ مِنْ كِتَابِهِ ثَنَا أَبُو بَكْرٍ مِنْ جَعْفَرِ ثَنَا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْبَحْرَانِيُّ ثَنَا صَفْوَانُ بْنُ مُعَلِّسٍ الْحِمْيَرِيُّ ثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ عَنِ الْأَعْمَشِ قَالَ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ اللَّهَ أَدَّبَنِي وَأَحْسَنَ آدِيبِي⁵⁴³

“... Rasulullah (a.s.) buyurdu ki: ‘Allah beni edeplendirdi ve edebimi güzel hale getirdi.’”

Sehâvî, Münâvî ve Elbânî bu rivayet için “isnadı zayıf” hükmünü vermişlerdir.⁵⁴⁴

Hadis no: 2

أصحابي كالنجوم بأيهم اقتديتم اهتديتم وخير القرون قرني⁵⁴⁵

“Ashabım yıldızlar gibidir. Hangisine uyarsanız hidayete erersiniz. Ayrıca en iyi nesil, benim neslimdir.”

Hadisin kaynaklarında geçen birkaç farklı senetli metinleri vardır.

1. İbn Batta'nın (v. 387/997) naklettiği rivayet ve senedi:

وَحَدَّثَنِي أَبُو يُوسُفَ يَعْقُوبُ بْنُ يُوسُفَ قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو يَحْيَى زَكَرِيَّا بْنُ يَحْيَى السَّاجِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْحَاقَ الْأَنْوَارِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُوسُفَ، قَالَ: حَدَّثَنَا أَبُو شَهَابٍ، عَنْ حَمَّزَةَ بْنِ أَبِي حَمَزَةَ، عَنْ عَمْرٍو بْنِ دِينَارٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّمَا أَصْحَابِي كَالنُّجُومِ، فَبِأَيِّهِمْ أَقْتَدَيْتُمْ اهْتَدَيْتُمْ»⁵⁴⁶

Zehebî İbn Batta'nın (v. 387/997) zayıf olduğunu bildirmektedir.⁵⁴⁷ Dolayısıyla senet bu şekilde çok zayıftır.

2. İbn Abdilberr'in (v. 463/1070) naklettiği rivayet ve senedi:

إِنَّمَا مَثَلُ أَصْحَابِي كَمَثَلِ النُّجُومِ» أَوْ «أَصْحَابِي كَالنُّجُومِ فَأَيُّهَا أَقْتَدُوا اهْتَدُوا»، هَذَا الْكَلَامُ لَا يَصِحُّ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ زَوَاهُ عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ زَيْدٍ الْعَدَوِيُّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ⁵⁴⁸

⁵⁴² Lem'a'lar, s. 54.

⁵⁴³ es-Sem'ânî, Edebu'l-İmlâ' ve'l-İstimlâ', s. 1.

⁵⁴⁴ Sehâvî, el-Mekâsîdu'l-Hasene, s. 73; Münâvî, Feydu'l-Kadîr, I, 224; el-Elbânî, el-Câmi'u's-Sağîr ve Ziyâdetuh, I, 27.

⁵⁴⁵ Sözlür, s. 493.

⁵⁴⁶ İbn Batta, El-İbânetu'l-Kubrâ II, 564.

⁵⁴⁷ Zehebî, Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ', XVI, 533.

Senedin başındaki Abdurrahim b. Zeyd el-Ammî metruk olarak kabul edilmiştir.⁵⁴⁹ Senet bu şekli ile çok zayıftır.

3. İbn Hazm'ın (v.456/1064) naklettiği rivayet ve senedi:

حدثني أبو العباس أحمد بن عمر بن أنس العذري قال أنا أبو ذر عبد بن أحمد بن محمد الهروي الأنصاري قال أنا علي بن عمر بن أحمد الدارقطني ثنا القاضي أحمد كامل بن كامل خلف ثنا عبد الله بن روح ثنا سلام بن سليمان ثنا الحارث بن غصين عن الأعمش عن أبي سفيان عن جابر قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم أصحابي كالنجوم بأيهم اقتديتم اهتديتم⁵⁵⁰

Senedde Selâm b. Suleymân b. Sevvâr vardır. Ebû Hâtem onun için “leyse bi kaviyy”, İbn ‘Adiyy ise “munkeru’l-hadîs” ifadesini kullanmaktadır.⁵⁵¹ Dolayısıyla senet bu şekliyle zayıftır.

İbn Hazm bu rivayetin çok açık biçimde mevzu olduğu bilgisini de eklemektedir.⁵⁵²

Hadisin başka bir senedine rastlayamadık. Bu nedenle verilen hadis bu hal üzere zayıftır.

4. Abd b. Humeyd'de geçen rivayet ve senedi:

أَخْبَرَنِي أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ، ثنا أَبُو شَهَابٍ، عَنْ حَمَزَةَ الْجَزْرِيِّ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَثَلُ أَصْحَابِي مَثَلُ النُّجُومِ يُهْتَدَى بِهِ فَأَيُّهُمْ أَحَدٌ مَثَلُ يَقُولُهُ اهْتَدَيْتُمْ»⁵⁵³

Senedde Hamza el-Cezerî Buhârî tarafından “munkeru’l-hadîs” olarak nitelendirilmiştir. İbn Ma’în “bir fils etmez” (bir kuruş etmez) ifadesini kullanmaktadır.⁵⁵⁴ Dolayısıyla bu senet de zayıftır.

Bediuzzaman'ın zikretmiş olduğu hadisi başka bir kaynaktan bulamadık. Ayrıca nakletmiş olduğu hadisin son kısmı olan وخير القرون قرني *“en iyi çağ, benim çağımdır”* kısmı kaynaklarda hiç geçmemektedir. Bulabildiğimiz kaynaklarda geçen metinlerin senetleri çok zayıf veya mevzudur. Dolayısıyla bu hadisin ilk kısmı mevzudur. İkinci kısmı ise kaynaklarda geçmemektedir.

Hadis no: 3

أقرب ما يكون العبد من ربه وهو ساجد⁵⁵⁵

“Kulun Rabbine en yakın olduğu hal secde halidir.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni

⁵⁴⁸ İbn Abdi'l-Berr, *Câmi'u Beyâni'l- 'ilmi Ve fadlih* II, 923.

⁵⁴⁹ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, VIII, 358.

⁵⁵⁰ İbn Hazm, *el-İhkâm fî usûli'l-ahkâm* VI, 82.

⁵⁵¹ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, V, 325.

⁵⁵² İbn Hazm, *el-İhkâm fî usûli'l-ahkâm* VI, 83.

⁵⁵³ Abd b. Humeyd, *el-Muntehab* I, 250.

⁵⁵⁴ Birçok alim onun hadislerini münker kabul etmiştir. Mizzi, *Tehzîbu'l-Kemâl*, VII, 325. Raviler hakkında genelde ağır ifadeler kullanmayan Buhârî bile onun için “munker’ul-hadis” ifadesini kullanmıştır. Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, III, 53.

⁵⁵⁵ *Mesnevi-i Nuriye*, s. 241.

حَدَّثَنَا هَارُونُ، قَالَ عَبْدُ اللَّهِ: وَسَمِعْتُهُ أَنَا مِنْ هَارُونٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ، عَنْ عَمْرِو، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عَزِيَّةَ، عَنْ سُمِّيٍّ، مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ، أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا صَالِحٍ ذَكْوَانَ، يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ مِنْ رَبِّهِ وَهُوَ سَاجِدٌ، فَأَكْثِرُوا الدُّعَاءَ»⁵⁵⁶

Hadisin tahkiki

İsim	Doğum yılı	Vefat yılı (hicri)	Sikalık durumu	Önceki ravi ile lika	Rivayet aldığı lafız
أحمد بن محمد بن حنبل	164 ⁵⁵⁷	241 ⁵⁵⁸	Sika ⁵⁵⁹	var ⁵⁶⁰	Tahdîs
هارون بن معروف	561 ⁵⁶¹ 157	231 ⁵⁶²	sika ⁵⁶³	var ⁵⁶⁴	Tahdîs
عبد الله بن وهب بن مسلم	125 ⁵⁶⁵	197 ⁵⁶⁶	sika ⁵⁶⁷	var ⁵⁶⁸	'an
عمرو بن الحارث بن يعقوب	90'lı yıllar ⁵⁶⁹	148 ⁵⁷⁰	sika ⁵⁷¹	var ⁵⁷²	'an
عمارة بن غزوة	?	140 ⁵⁷³	sika ⁵⁷⁴	var ⁵⁷⁵	'an
سُمِّيٍّ مولى أبي بكر	?	131 ⁵⁷⁶	sika ⁵⁷⁷	var ⁵⁷⁸	'an
ابو صالح ذكوان	?	101 ⁵⁷⁹	sika ⁵⁸⁰	var ⁵⁸¹	'an
أبو هريرة	Hicretten önce 21 ⁵⁸²	57 ⁵⁸³	Sahabi ⁵⁸⁴	Sahabi ⁵⁸⁵	kâle

⁵⁵⁶ Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, XV, 274.

⁵⁵⁷ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, XI, 179.

⁵⁵⁸ Buhârî, *et-Târîhu'l-Evsat*, II, 375.

⁵⁵⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, VII, 253.

⁵⁶⁰ Ahmed b. Hanbel'in haddese lafzını kullanması Ve kendisin sika olması, lika'sının Varlığının delilidir.

⁵⁶¹ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, XI, 130.

⁵⁶² İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, VII, 355.

⁵⁶³ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, XI, 129.

⁵⁶⁴ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VIII, 226.

⁵⁶⁵ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX, 223.

⁵⁶⁶ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, V, 218.

⁵⁶⁷ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX, 223.

⁵⁶⁸ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX, 223.

⁵⁶⁹ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, VI, 349.

⁵⁷⁰ Zehebî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, III, 252.

⁵⁷¹ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, VI, 350.

⁵⁷² Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VI, 320.

⁵⁷³ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, VI, 139.

⁵⁷⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, I, 294.

⁵⁷⁵ Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, XXI, 259.

⁵⁷⁶ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, IV, 203.

⁵⁷⁷ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, IV, 203.

⁵⁷⁸ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, IV, 203.

⁵⁷⁹ Malik b. Enes, *el-Muvatta'*, VI, 45.

⁵⁸⁰ Malik b. Enes, *el-Muvatta'*, VI, 45.

⁵⁸¹ Malik b. Enes, *el-Muvatta'*, VI, 45.

⁵⁸² Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, II, 560.

⁵⁸³ Malik b. Enes, *el-Muvatta'*, VI, 114.

⁵⁸⁴ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VI, 133.

Ahmed b. Hanbel'in el-Müsned adlı eserinde geçen rivayet, tabloda görüldüğü üzere sahihtir.

Bediuzzaman'ın zikrettiği hadis de kaynaktaki hadis ile aynı lafza sahiptir.

Hadis no: 4

أكثرُوا ذَكَرَ هَادِمِ اللِّدَاتِ⁵⁸⁶

“Lezzetleri yıkandı çok anın.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ غَيْلَانَ قَالَ: حَدَّثَنَا الْفَضْلُ بْنُ مُوسَى، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَكْثَرُوا ذِكْرَ هَادِمِ اللِّدَاتِ»⁵⁸⁷

Hadisin tahkiki

İsim	Doğum yılı	Vefat yılı (hicri)	Sikalık durumu	Önceki ravi ile lika	Rivayet aldığı lafız
مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ مَاجَةَ	209 ⁵⁸⁸	Ramazan 273 ⁵⁸⁹	sika ⁵⁹⁰	var ⁵⁹¹	Tahdîs
محمود بن غيلان العدوي	?	Zilkade 249 ⁵⁹²	sika ⁵⁹³	var ⁵⁹⁴	tahdîs
الفضل بن موسى	115 ⁵⁹⁵	192 ⁵⁹⁶	Sika ⁵⁹⁷	var ⁵⁹⁸	'an
مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ عَلْقَمَةَ	?	145 ⁵⁹⁹	sika ⁶⁰⁰	var ⁶⁰¹	'an
ابو سلمة بن عبد الرحمن بن عوف	20 küsür ⁶⁰²	94 ⁶⁰³	sika ⁶⁰⁴	var ⁶⁰⁵	'an
أبو هريرة	Hicretten	57 ⁶⁰⁷	Sahabi ⁶⁰⁸	Sahabi ⁶⁰⁹	kâle

⁵⁸⁵ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VI, 133.

⁵⁸⁶ *Lem'a'lar*, s. 162.

⁵⁸⁷ Tirmizî, *Kıyâme*, 26, *Zühhd*, 4; Nesâî, *Zühhd*, 31; İbn Mace, *Zühhd*, 31.

⁵⁸⁸ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, XIII, 277.

⁵⁸⁹ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, XIII, 279.

⁵⁹⁰ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, XIII, 279.

⁵⁹¹ İbn Mâce'nin hem sika olması, hem de haddese lafzını kullanmasını lika'sına delil kabul ettik.

⁵⁹² Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, XII, 224.

⁵⁹³ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, XII, 223.

⁵⁹⁴ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, XII, 223.

⁵⁹⁵ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, IX, 104.

⁵⁹⁶ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, IX, 105.

⁵⁹⁷ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, IX, 104.

⁵⁹⁸ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, IV, 1182.

⁵⁹⁹ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, VI, 137.

⁶⁰⁰ Zehebî, *Men Tukullime fîhi Ve huve muvessek*, I, 165.

⁶⁰¹ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, IV, 288.

⁶⁰² Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, IV, 287.

⁶⁰³ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, IV, 289.

⁶⁰⁴ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, IV, 287.

⁶⁰⁵ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, IV, 287.

	önce 21 ⁶⁰⁶				
--	------------------------	--	--	--	--

Tablodaki bilgilerde görüldüğü üzere hadis sahihtir.

Bediuzzaman'ın zikrettiği hadis kaynaktaki hadisin metni ile aynıdır.

Hadis no: 5

إن الجبار يعظم نفسه ويقول أنا الجبار أنا الجبار أنا الكبير المتعال⁶¹⁰

“Cebbâr olan zât, ‘ben cebbârim, ben cebbârim, ben yüce ve büyük olanım’ diyerek kendisini ta’zim edecek.”

حَدَّثَنَا عَفَّانُ، حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، أَحْبَرَنَا إِسْحَاقُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ يُعْنِي ابْنَ أَبِي طَلْحَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مِقْسَمٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَرَأَ هَذِهِ آيَةَ ذَاتِ يَوْمٍ عَلَى الْمِنْبَرِ: { وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ } ، وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ هَكَذَا بِيَدِهِ، وَيُحَرِّكُهَا، يُقْبِلُ بِهَا وَيُدْبِرُ: " يُمَجِّدُ الرَّبُّ نَفْسَهُ: أَنَا الْجَبَّارُ، أَنَا الْمُتَكَبِّرُ، أَنَا الْمَلِكُ، أَنَا الْعَزِيزُ، أَنَا الْكَرِيمُ " فَرَجَفَ بِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمِنْبَرُ حَتَّى قُلْنَا: لِيَجْرَنَّ بِهِ⁶¹¹

“...Rabb, kendisini övecek: ‘Ben cebbârim, ben büyük olanım, ben kralım, ben izzetli olanım, ben cömert olanım.’...”

⁶⁰⁷ Malik b. Enes, *el-Muvatta'*, VI, 114.

⁶⁰⁸ Buhârî, *et-Târihu'l-Kebîr*, VI, 133.

⁶⁰⁹ Buhârî, *et-Târihu'l-Kebîr*, VI, 133.

⁶⁰⁶ Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, II, 560.

⁶¹⁰ *Mektubat*, s. 134.

⁶¹¹ Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, IX, 304.

İsim	Doğum yılı	Vefat yılı (hicri)	Sikalık durumu	Önceki ravi ile lika	Rivayet aldığı lafız
أحمد بن محمد بن حنبل	164 ⁶¹²	241 ⁶¹³	Sika ⁶¹⁴	var ⁶¹⁵	Tahdîs
عفان بن مسلم	134 ⁶¹⁶	220 ⁶¹⁷	Sika ⁶¹⁸	var ⁶¹⁹	Tahdîs
حماد بن سلمة	91 ⁶²⁰	167 ⁶²¹	Sika, ancak vehmi var ⁶²²	var ⁶²³	Ehbera
اسحاق بن عبد الله ابن ابي طلحة	?	134 ⁶²⁴	Sika ⁶²⁵	var ⁶²⁶	'an
عبيد الله بن مقسم	?	?	Sika ⁶²⁷	var ⁶²⁸	'an
عبد الله بن عمر	H.Ö. 13 ⁶²⁹	74 ⁶³⁰	sahabi ⁶³¹	sahabi ⁶³²	enne

Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned* adlı eserinde naklettiği hadisin senedinde geçen Hammâd b. Seleme'nin rivayetleri, şahit rivayeti olmadan kabul edilmemektedir. Hadisin lafız olarak farklı, anlam olarak çok yakın başka senedi de vardır.⁶³³ Hadis hasendir.

Bediuzzaman'ın zikrettiği hadisin lafzı, kaynaktaki hadisin lafzına çok yakındır ve mana olarak da aynı şeyi ifade eder.

⁶¹² Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, XI, 179.

⁶¹³ Buhârî, *et-Târîhu'l-Evsat*, II, 375.

⁶¹⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, VII, 253.

⁶¹⁵ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, X, 242.

⁶¹⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, VII, 298.

⁶¹⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, VII, 298.

⁶¹⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, VII, 298.

⁶¹⁹ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VII, 72.

⁶²⁰ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, VII, 453.

⁶²¹ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, III, 22.

⁶²² Hammâd b. Seleme muhaddisler tarafından mutlak anlamda sika kabul edilmiştir. Ancak çok fazla hadis ezbere bilmesi nedeniyle hadislerin Isnadlarında karışıklıklar meydana gelmiştir. Metin ile ilgili herhangi bir Vehmden muhaddisler bahsetmezler. Sadece hadis metnini hangi senetle aldığı konusunda sıkıntısından bahsederler. Ancak Muslim, Hammâd'ın Sâbit'ten almış olduğu hadislerin senetlerinde herhangi bir kuşku duymaz. Ve Sâbit'ten alması kaydıyla o hadisleri kullanır. Buhârî de aynı şekilde Hammâd'ın Sâbit'ten aldığı hadisi kullanmıştır. Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, VII, 446, 447. Bu senette ise Hammâd b. Seleme hadisi İshak b. Abdillâh'tan almıştır. Muhaddisler vehim sıkıntısı nedeniyle ona temkinli yaklaşmışlardır.

⁶²³ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, VII, 444.

⁶²⁴ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, II, 444.

⁶²⁵ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, VI, 33.

⁶²⁶ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, II, 444.

⁶²⁷ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XIX, 163.

⁶²⁸ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, V, 397.

⁶²⁹ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, II, 849.

⁶³⁰ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, II, 843.

⁶³¹ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, II, 843.

⁶³² Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, II, 843.

⁶³³ Daha fazla bilgi için bkz.: İbn Mâce, *es-Sunen*, I, 71.

Şu'ayb el-Arnaut hadis için "Müslim'in şartı üzere isnadı sahihtir. Hammâd b. Seleme dışındaki ravileri Buhârî-Müslim'in müşterek ravilerindedir." açıklamasını yapmıştır.⁶³⁴

Hadis no: 6

حب الدنيا رأس كل خطيئة⁶³⁵

"Dünya sevgisi bütün yanlışların başıdır."

Hadis olarak nakledilen bu söz senetli olarak hiçbir kaynakta geçmemektedir. El-Albânî bu söz için mevzu hükmü vermiştir.⁶³⁶ Bu nedenle mevzûdur.

Hadis no: 7

الحمد لله هذا من فضل ربي⁶³⁷

"Elhamdulillah. Bu rabbimin fazlındandır."

Hadis olarak aktarılan bu söze hiçbir kaynakta rastlayamadık.

Hadis no: 8

خير شبابكم من تشبه بكهولكم وشر كهولكم من تشبه بشبابكم⁶³⁸

"Gençlerinizin en hayırlısı orta yaşlılarınıza benzeyendir. Orta yaşlılarınızın en şerlisi de gençlerinize benzeyendir."

Hadisin kaynaklarda geçen metni

حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي الرَّبِيعِ السَّمَّانُ، حَدَّثَنَا عَنبَسَةُ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، مَوْلَى أُمَيَّةَ، عَنِ جَنَاحٍ، مَوْلَى الْوَلِيدِ، عَنِ وَاثِلَةَ بْنِ الْأَسْفَعِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «خَيْرُ شَبَابِكُمْ مَنْ تَشَبَهَ بِكُهُولِكُمْ، وَشَرُّ كُهُولِكُمْ مَنْ تَشَبَهَ بِشَبَابِكُمْ»⁶³⁹

Hadisin tahkiki

Senette Hammâd Mevlâ Umeyye vardır. El-Ezdî onu metruk kabul etmektedir.⁶⁴⁰ Hadis bu isnadla çok zayıftır.

Bediuzzaman'ın zikrettiği hadisi başka bir kaynakta bulamadık. Dolayısıyla hadis bu haliyle çok zayıftır.

Hadis no: 9

الدنيا سجن المسلم وجنة الكافر⁶⁴¹

⁶³⁴ Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, II, 72 (Şuayb el-Arnaut dipnot eklemesi).

⁶³⁵ *Lem'a'lar*, s. 233.

⁶³⁶ Daha fazla bilgi için bkz.: Nâsiruddîn el-Albânî, *Silsiletu'l-Ehâdisi'l-Da'ife Ve'l-Mevdû'a*, III, 370; es-Sâğânî, *el-Mevdû'ât*, s. 2; Fettenî, *Tezkiretu'l-Mevdû'ât*, s. 37.

⁶³⁷ *Mektubat*, s. 113.

⁶³⁸ *Mektubat*, s. 282, *Lem'a'lar*, s. 252.

⁶³⁹ Ebû Ya'lâ, *el-Musned*, XIII, 467; Ebû Bekr ed-Dînverî, *el-Mucâlese Ve Cevâhiru'l-İlm*, III, 503.

⁶⁴⁰ İbn Hacer el-Askalânî, *Lisânu'l-Mîzân*, III, 281; Zehebî, *Mîzânu'l-İ'tidâl*, I, 602.

“Dünya, müslümanın hapisanesi, kafirin ise cennetidir.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ يَعْنِي الدَّرَاوَرْدِيَّ، عَنِ الْعَلَاءِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الدُّنْيَا سِجْنُ الْمُؤْمِنِ، وَجَنَّةُ الْكَافِرِ»⁶⁴²

“Rasulullah (a.s.) buyurdu ki: ‘Dünya mü’minin hapisanesidir, kafirin de kalkanıdır.’”

Müslim, Tirmizî, İbn Mâce ve Ahmed b. Hanbel’in el-Müsned’inde geçen hadis sahihtir.

Bediuzzaman’ın aktarmış olduğu hadis de kaynaktaki metin ile hemen hemen aynıdır. Sadece المسلم (Müslüman) kelimesi yerine المؤمن (Mü’min) kelimesi geçmektedir. Kur’an-ı Kerim’de ikisinin aynı şey olmadığı ifade edilmektedir.⁶⁴³ Hadisin bu kelime hariç, diğer kısmı kısımları sahihtir.

Hadis no: 10

الدين النصيحة⁶⁴⁴

“Din, samimiyettir.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ الْمَكِّيُّ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، قَالَ: قُلْتُ لِسُهَيْلٍ: إِنَّ عَمْرًا حَدَّثَنَا عَنِ الْقَعْقَاعِ، عَنْ أَبِيكَ، قَالَ: وَرَجَوْتُ أَنْ يُسْقِطَ عَنِّي رَجُلًا، قَالَ: فَقَالَ: سَمِعْتُهُ مِنَ الَّذِي سَمِعَهُ مِنْهُ أَبِي كَانَ صَدِيقًا لَهُ بِالشَّامِ، ثُمَّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ سُهَيْلٍ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ تَمِيمِ الدَّارِيِّ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «الدِّينُ النَّصِيحَةُ» قُلْنَا: لِمَنْ؟ قَالَ: «لِلَّهِ وَلِكِتَابِهِ وَلِرَسُولِهِ وَلِأَيِّمَّةِ الْمُسْلِمِينَ وَعَامَّتِهِمْ»⁶⁴⁵

“Rasulullah (s.a.v.) üç kez söyleyerek buyurdu ki: ‘Din samimiyettir.’ Kendisine ‘Kime?’ dediğinde o da: ‘Allah için, kitabı için, peygamberi için, müminlerin imamları için ve geneli için.’ buyurdu.”

Müslim, Tirmizî, Nesâî ve Ahmed b. Hanbel’in el-Musned’inde geçen hadis sahihtir.

Bediuzzaman’ın zikrettiği hadis de kaynaktaki hadis metninde aynen geçmektedir.

Hadis no: 11

سيد القوم خادمتهم⁶⁴⁶

“Bir topluluğun efendisi, onların hizmetkârıdır.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni

⁶⁴¹ Lem’a’lar, s. 48.

⁶⁴² Müslim, *el-Câmi’u’s-Sahîh*, IV, 2272, hadis no: 2956; Tirmizî, *Zühd*, 16; İbn Mâce, *Zühd*, 2; Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, II, 167.

⁶⁴³ *Kur’ân-ı Kerim*, Hucurât 14.

⁶⁴⁴ *Barla Lâhikası*, s. 296.

⁶⁴⁵ Müslim, *Îmân*, 95; Tirmizî, *Birr*, 17; Nesâî, *Bey’a*, 31; Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, I, 301.

⁶⁴⁶ *Tarihçe-i Hayat*, s. 63.

أَخْبَرَنَا إِبْرَاهِيمُ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، حَدَّثَنَا سَعِيدٌ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ الْمُبَارَكِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «سَيِّدُ الْقَوْمِ خَادِمُهُمْ فِي السَّفَرِ»⁶⁴⁷

Senette Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem vardır. Ali b. El-Medîni onu ileri seviyede zayıf bulmaktadır.⁶⁴⁸ İbn Ma'in ile İbn 'Adiyy de onu zayıf bulmaktadır.⁶⁴⁹

Hadisin başka bir senedine rastlayamadık. Dolayısıyla Bediuzzaman'ın aktardığı bu hadis de zayıftır.

Hadis no: 12

سيروا على سير أضعفكم⁶⁵⁰

“En zayıf olanınızın yürüyüşüyle yürüyün.”

Hadisin hiçbir kaynağına ulaşamadık.

Hadis no: 13

ضرس أحدكم في النار أعظم من أحد⁶⁵¹

“Sizden birisinin ateşteki azı dişi, Uhud'dan daha büyüktür.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

حَدَّثَنِي سُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ، حَدَّثَنَا حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ صَالِحٍ، عَنْ هَارُونَ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «ضِرْسُ الْكَافِرِ، أَوْ نَابُ الْكَافِرِ، مِثْلُ أَحَدٍ وَغَلَطُ جِلْدِهِ مَسِيرَةٌ ثَلَاثٌ»⁶⁵²

“... Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: ‘Kafirin azı dişi, Uyud gibidir. Cildinin sertliği ise üç günlük yol kadardır.’”

Müslim'in el-Câmi'u's-Sahîh'i ile Ahmed b. Hanbel'in el-Müsned'inde geçen hadis, sahih hükmündedir.

Bediuzzaman'ın aktarmış olduğu hadisin manası ile Muslim'de geçen hadisin manası kelimeler farklı olsa da aynıdır. Dolayısıyla Bediuzzaman'ın aktarmış olduğu hadis mana olarak sahihtir.

Hadis no: 14

طوبى للغرباء⁶⁵³

“Ğarîblere ne mutlu!”

Hadisin metni kaynaklarda birçok metni vardır.

1. Abdullah b. Mubârek'in (v. 179/795) naklettiği hadis metni:

⁶⁴⁷ Abdullah b. el-Mubârek, *el-Cihâd*, s. 159.

⁶⁴⁸ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, V, 284.

⁶⁴⁹ İbn 'Adiyy, *el-Kâmil fî du'afâ'i'r-ricâl*, V, 441.

⁶⁵⁰ *Kastamonu Lâhikası*, s. 248.

⁶⁵¹ *Mektubat*, s. 110.

⁶⁵² Muslim, *Cenne* 44; Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, II, 238.

⁶⁵³ *Mektubat*, s. 26, *Tarihçe-i Hayat*, s. 176.

أَخْبَرَكُمْ أَبُو عُمَرَ بْنُ حَيَّوَيْهِ قَالَ: أَخْبَرَنَا يَحْيَى قَالَ: حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ قَالَ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ هُبَيْعَةَ قَالَ: حَدَّثَنِي الْحَارِثُ بْنُ يَزِيدَ، عَنْ جُنْدَبِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْعَدَوِيِّ أَنَّهُ سَمِعَ سُفْيَانَ بْنَ عَوْفِ الْقَارِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَمْرٍو بْنَ الْعَاصِ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ذَاتَ يَوْمٍ وَنَحْنُ عِنْدَهُ: «طُوبَى لِلْغُرَبَاءِ» قِيلَ: وَمَنِ الْغُرَبَاءُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «نَاسٌ صَالِحُونَ قَلِيلٌ فِي نَاسٍ سُوءٍ كَثِيرٍ، مَنْ يَعْصِيهِمْ أَكْثَرَ مِمَّنْ يُطِيعُهُمْ»⁶⁵⁴

“Rasulullah (s.a.v.): ‘Ġarîblere ne mutlu!’ buyurunca, dediler ki: ‘Ġarîbler kimdir yâ Rasulallah?’ O da: ‘Birçok kötü insanların arasında sâlih olan insanlardır. Onlara isyan edenler, itaat edenlerden çok daha fazla olur.’ buyurdu.” şeklindedir.

Senette İbn Lehî'a vardır ve zayıflığı ile meşhurdur.⁶⁵⁵ Dolayısıyla bu hadis de zayıftır.

2. İsmail b. Ca'fer'in (v.180/796) naklettiği hadis metni:

حَدَّثَنَا عَمْرُو، عَنِ الْمُطَّلِبِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «طُوبَى لِلْغُرَبَاءِ» قَالُوا: وَمَنِ الْغُرَبَاءُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟⁶⁵⁶ قَالَ: «الَّذِينَ يَزِيدُونَ إِذَا نَقَصَ النَّاسُ»

“Rasulullah (s.a.v.): ‘Ġarîblere ne mutlu!’ buyurunca, dediler ki: ‘Yâ Rasulallah, ġarîbler kim?’ diye sordular. O da: ‘İnsanlar azalırken, artanlar.’ buyurdu.” şeklindedir.

El-Muttalib sahabi olmadığı için senet mürseldir.⁶⁵⁷ Dolayısıyla hadis zayıftır.

3. İbn Ebî Şeybe'nin (v. 235/849) naklettiği hadis metni:

أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْمُغِيرَةِ أَوْ ابْنِ أَبِي الْمُغِيرَةِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: طُوبَى لِلْغُرَبَاءِ، قِيلَ: وَمَنِ الْغُرَبَاءِ؟ قَالَ: قَوْمٌ يُصْلِحُونَ حِينَ يُفْسِدُ النَّاسُ⁶⁵⁸

“Rasulullah (s.a.v.): ‘Ġarîblere ne mutlu!’ buyurunca, dediler ki: ‘Yâ Rasulallah, ġarîbler kim?’ diye sordular. O da: ‘İnsanlar bozgunculuk yaparken, ıslah edenlerdir.’ buyurdu.” şeklindedir.

Senette geçen Ebu Halid vardır. İbn ‘Adiyy onun için “sadûktur, ancak huccet olmaz” ifadesini kullanmaktadır.⁶⁵⁹ Dolayısıyla bu hadis de zayıftır.

Hadisin diğer isnadlarının hepsinde⁶⁶⁰ İbn Lehî'a vardır. İbn Lehî'a da yukarıda zikredildiği üzere zayıf görüldüğü için bu senetler zayıftır.

Hadisin kaynaklarda geçen başka bir senedine rastlayamadık.

Bediuzzaman'ın aktarmış olduğu hadis kaynaklarda metin olarak aynen geçmektedir.

Hadis no: 15

طوبى لمن عرف حده ولم يتجاوز طوره⁶⁶¹

“Haddini bilip kendini kaybetmeyene ne mutlu!”

⁶⁵⁴ Abdullah b. el-Mubârek, *ez-Zuhd ve 'r-Rakâik*, I, 267.

⁶⁵⁵ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, VIII, 13.

⁶⁵⁶ İsmail b. Ca'fer, *Hadîsu Ali b. Hucr es-Sa'dî 'an İsmail b. Ca'fer el-Medenî*, I, 427.

⁶⁵⁷ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, V, 317.

⁶⁵⁸ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, VII, 83.

⁶⁵⁹ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX, 20.

⁶⁶⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, XI, 231, XI, 644; İbn Vaddâh, *el-Bida*, II, 123-125;

⁶⁶¹ *Lem'a'lar*, s. 393.

Hadis olarak aktarılan bu söze hiçbir kaynakta rastlayamadık.

Hadis no: 16

عز من قنع ذل من طمع⁶⁶²

“Kanaat eden aziz, tamahkarlık eden zelil olur.”

Hadis olarak aktarılan bu söze hiçbir kaynakta rastlayamadık.

Hadis no: 17

عليكم بدين العجائز⁶⁶³

“Yaşlı kadınların dinini esas alınız.”

Hadis olarak zikredilen bu söze senetli olarak hiçbir kaynakta rastlayamadık. El-Albânî, Aliyyu'l-Kârî, Beyrûtî ve Kâvukcî gibi alimler bu söz için mevzu değerlendirmesi yapmışlardır.⁶⁶⁴ Dolayısıyla Efendimize isnat edilen bu söz mevzûdur.

Hadis no: 18

عليكم بسيرة اللذين من بعدي أبي بكر وعمر⁶⁶⁵

“Benden sonraki iki kişi, Ebu Bekir ve Ömer'in yaşayış ve gidişatlarına uymaya bakın.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni

1. Hâkim'de geçen metin:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَاقَ الْفَقِيه، وَعَلِيُّ بْنُ حَمَّادَ الْعَدَلُ، وَأَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّيْدَلَانِيُّ، وَأَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِسْحَاقَ الْبَعَوِيُّ، بِيَعْدَادَ، وَأَبُو أَحْمَدَ بَكْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الصَّيْرِيُّ بِمَرَوْ، قَالُوا: ثنا أَبُو بَكْرِ مُحَمَّدُ بْنُ سُلَيْمَانَ بْنِ الْحَارِثِ الْوَاسِطِيُّ، ثنا أَبُو إِسْمَاعِيلَ حَفْصُ بْنُ عَمَرَ الْأَيْلِيُّ، ثنا مِسْعَرُ بْنُ كِدَامٍ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ رَبِيعِ بْنِ حِرَاشٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْيَمَانِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: « اِقْتَدُوا بِاللَّذِينَ مِنْ بَعْدِي أَبِي بَكْرٍ وَعُمَرُ، وَاهْتَدُوا بِمَدْيِ عَمَّارٍ، وَتَمَسَّكُوا بِعَهْدِ ابْنِ أُمِّ عَبْدِ⁶⁶⁶»

“Benden sonra gelecek iki kişiye uyunuz: Ebu Bekir ve Ömer. Ammâr'ın yolunu tutunuz. Abdullah b. Mesud'un da ahdine sarılınız.” şeklindedir.

Zehebî bu hadis için sahih hükmünü vermektedir.⁶⁶⁷ Ancak senetteki Ebu İsmâ'il Hafs b. Ömer el-Eylî için hiçbir görüş bildirmemektedir. Zira bu ravîyi kendisi dahi bir çok alim farklı ifadelerle tenkit etmişlerdir. Zehebî bu ravînin zayıf veya yalancı olduğu

⁶⁶² Lem'a'lar, s. 146.

⁶⁶³ Emirdağ Lâhikası, s. 336, Kastamonu Lâhikası, s. 124.

⁶⁶⁴ Daha fazla bilgi için bkz.: Nâsiruddîn el-Albânî, *Silsiletu'l-Ehâdisi'l-Da'ife Ve'l-Mevdû'a*, I, 130; Sehâvî, *el-Mekâsid*, s. 464; Ali el-Kârî, *el-Esrâru'l-Merfû'a*, s. 248; Beyrûtî, *Esne'l-Metâlib*, s. 188; Kâvukcî, *el-Lu'lu'u'l-Marsû'*, s. 122.

⁶⁶⁵ Mektubat, s. 101.

⁶⁶⁶ Hâkim, *el-Mustedrek*, III, 79.

⁶⁶⁷

bilgilerini aktarmıştır.⁶⁶⁸ Ebû Hatem ise onun için kezzab ifadesini kullanarak onu çok ağır eleştirmiştir.⁶⁶⁹ Dolayısıyla bu hadis bu senet ile çok zayıftır.

Tirmizî’de geçen metin:

حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ الصَّبَّاحِ الْبَرَّازُ قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ، عَنْ زَائِدَةَ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ رَبِيعٍ، عَنْ
حَدِيثِهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اَفْتَدُوا بِاللَّذِينَ مِنْ بَعْدِي أَبِي بَكْرٍ، وَعُمَرَ»⁶⁷⁰

“Benden sonra gelecek iki kişiye uyunuz: Ebu Bekir ve Ömer.” şeklindedir.

Senette el-Hasen b. Sabâh, Süfyân b. ‘Uyeyne ile geç dönemde görüşmüştür. Süfyân b. ‘Uyeyne’nin geç dönemde verdiği rivayetler hafızanın bozukluğu nedeniyle kabul edilmemektedir.⁶⁷¹ Bu nedenle hadis zayıftır.

Hadisi başka bir kaynakta bulamadık.

Bediuzzaman’ın aktarmış olduğu hadis metin olarak kaynaktaki metinlerle aynı anlamı ifade etmektedir.

Hadis no: 19

القناعة كنز لا يخفى⁶⁷²

“Kanaat, gizlenemeyen bir hazinedir.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni

1. Senet

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ حَبِيبٍ، نَا أَبُو يُوسُفَ الصَّيْدَلَانِيُّ، ثَنَا خَالِدُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْمُخْرُومِيُّ، عَنْ يُوسُفَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ
الْمُنْكَدِرِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَابِرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «عَلَيْكُمْ بِالْقَنَاعَةِ، فَإِنَّ الْقَنَاعَةَ مَالٌ لَا يَنْفَدُ»⁶⁷³

“Kanaat etmek üzerinize görevdir. Zira kanaat bitmeyen bir maldır.”

Senette Halid b. İsmail el-Mehzûmî vardır. İbn Hibbân onun rivayetlerinin alınmasını caiz görmemektedir. İbn ‘Adiyy ise onun hadis uydurduğunu ve sika ravilere isnat ettiğini bildirmektedir.⁶⁷⁴ Dolayısıyla bu senet çok zayıftır.

2. Senet

أَخْبَرَنَا أَبُو عَمْرٍو رِفَاعَةُ بْنُ عُمَرَ بْنِ أَبِي رِفَاعَةَ، ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْحُسَيْنِ السَّدُوسِيُّ، إِمْلَاءً مِنْ حَفْظِهِ، ثَنَا ابْنُ مَرْيَمَ، ثَنَا عَلِيُّ بْنُ
عِيْسَى الْمُخَرَّمِيُّ، ثَنَا خَلَادٌ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الْقَنَاعَةُ مَالٌ لَا يَنْفَدُ»⁶⁷⁵

“Kanaat etmek üzerinize görevdir. Zira kanaat bitmeyen bir maldır.”

Senette Ebu ‘Amr Rifâ’a b. Ömer meçhuldür. Dolayısıyla bu senet de çok zayıftır.

Hadisin sadece iki adet senedine rastlayabildik. Her ikisi de çok zayıftır.

Bediuzzaman’ın aktardığı hadisi başka bir kaynakta bulamadık. Ayrıca kaynakta geçen rivayetlerin anlamı da farklıdır. Zira Bediuzzaman’ın aktardığı rivayette

⁶⁶⁸ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, XV, 126.

⁶⁶⁹ İbn Ebî Hâtem, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, III, 183.

⁶⁷⁰ Tirmizî, *el-Câmi'u's-Sahîh*, V, 609.

⁶⁷¹ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, VIII, 454.

⁶⁷² *Lem'a'lar*, s. 146.

⁶⁷³ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*, VII, 84.

⁶⁷⁴ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, V, 65.

⁶⁷⁵ el-Kudâ'î, *Musnedu's-Şihâb*, I, 72.

“gizlenemeyen hazine” ifadesi geçerken, kaynaklarda “bitmeyen mal” ifadesi geçmektedir.

Hadis no: 20

كل بدعة ضلالة وكل ضلالة في النار⁶⁷⁶

“Her bid’at dalâlettir. Her dalâlet de cehennemdedir.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni

أَخْبَرَنَا عُثْبَةُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: أَنْبَأَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ فِي حُطْبَتِهِ: يَحْمَدُ اللَّهُ وَيُثْنِي عَلَيْهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ، ثُمَّ يَقُولُ: «مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضِلَّهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ، إِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ، وَأَحْسَنَ الْهُدَى هُدَى مُحَمَّدٍ، وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا، وَكُلُّ مُحَدَّثَةٍ بَدْعَةٌ وَكُلُّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ، وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ»⁶⁷⁷

“...Rasulullah (s.a.v.) hutbesinde, daha iyi bildiği Allah’a hamdu senâsından sonra şöyle buyurdu: ‘Allah kimi hidayete erdirirse onu kimse saptıramaz. Ayrıca kimi saptırırsa onu kimse hidayete erdiremez. En doğru söz Allah’ın kitabıdır. En güzel yol, Muhammed’in yoludur. İşlerin en kötüsü uydurulmuş olanıdır. Her uydurulmuş olan bid’attır. Her bid’at da dalâlettir. Her dalâlet de ateştedir.”

Müslim, Ebu Dâvûd, İbn Mâce ve Dârimî’nin nakletmiş olduğu rivayet sahih kabul edilmiştir.

Bediuzzaman’ın aktarmış olduğu hadis, kaynaktaki metinler ile aynıdır. Dolayısıyla sahihtir.

Hadis no: 21

لا استطعت⁶⁷⁸

(Hz. Peygamber (a.s.), sağ eliyle yemek yiyemediğini söyleyen Busr b. Râ’î’ye dedi ki:) “Yapamaz ol!”

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ قَالَ: حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ، عَنْ عِكْرِمَةَ بْنِ عَمَّارٍ، عَنْ إِيَّاسِ بْنِ سَلَمَةَ، أَنَّ أَبَاهُ حَدَّثَهُ: أَنَّ رَجُلًا أَكَلَ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِشِمَالِهِ، فَقَالَ: «كُلْ بِيَمِينِكَ» قَالَ: لَا أَسْتَطِيعُ، قَالَ: «لَا اسْتَطَعْتَ، مَا مَنَعَهُ إِلَّا الْكِبَرُ» قَالَ: فَمَا رَفَعَهُمَا إِلَيَّ فِيهِ⁶⁷⁹

“... Bir adam Rasulullah (s.a.v.)’in yanında sol eliyle yemek yemişti. Rasulullah (s.a.v.) de: ‘Sağ elinle ye!’ buyurdu. O da: ‘Yapamam.’ Deyince Rasulullah (s.a.v.): ‘Yapamaz ol!’ buyurdu. Onu ancak kibiri engellemiştir.” şeklindedir.

Hadisin tahkiki

⁶⁷⁶ Mektubat, s. 396.

⁶⁷⁷ Müslim, Cum’a, 43; Ebu Dâvûd, Sunne, 5; İbn Mâce, Mukaddime, 7; Dârimî, Mukaddime, 16.

⁶⁷⁸ Mektubat, s. 148.

⁶⁷⁹ İbn Ebî Şeybe, el-Musannef, V, 132.

İsim	Doğum yılı	Vefat yılı (hicri)	Sikalık durumu	Önceki ravi ile lika	Rivayet aldığı lafız
ابو بكر بن ابي شيبة	159 ⁶⁸⁰	235 ⁶⁸¹	sika ⁶⁸²	Var ⁶⁸³	Tahdîs
زيد بن الحباب	130 ⁶⁸⁴	Zi'l-hicce 203 ⁶⁸⁵	Sika ⁶⁸⁶	var ⁶⁸⁷	'an
عكرمة بن عمار	?	159 ⁶⁸⁸	sika ⁶⁸⁹	var ⁶⁹⁰	'an
اياس بن سلمة	?	119 ⁶⁹¹	sika ⁶⁹²	var ⁶⁹³	Tahdîs
سلمة	?	74 ⁶⁹⁴	sahabi ⁶⁹⁵	sahabi ⁶⁹⁶	enne

Tablodan görüldüğü üzere hadis sahihtir.

Bediuzzaman'ın aktarmış olduğu hadis, kaynaklarda geçen metin ile aynıdır.

Hadis no: 22

لا يعول من اقتصد⁶⁹⁷

“İktisatlı davranan fakirleşmez.”

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ قَالَ: حَدَّثَنَا عَفَّانُ، عَنْ سُكَيْنِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنِ الْمَجْرِيِّ، عَنْ أَبِي الْأَخْوَصِ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَا عَالَ مَنِ اقْتَصَدَ»⁶⁹⁸

Senette Sukeyn b. 'Abdi'l-Azîz vardır. Ebu Dâvûd onun için “zayıf”, Nesâî ise “kuvvetli değil” ifadesini kullanmaktadırlar. Dolayısıyla bu senet de zayıftır. Hadisin diğer kaynaklardaki rivayet şekilleri de hep Sukeyn b. 'Abdi'l-Azîz yoluyla intikal etmiştir.⁶⁹⁹

Hadisi bunların dışında bir kaynakta bulamadık. Dolayısıyla Bediuzzaman'ın zikrettiği hadis bu haliyle zayıftır.

⁶⁸⁰ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, XI, 259.

⁶⁸¹ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, XI, 127.

⁶⁸² Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, XI, 123.

⁶⁸³ Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Hanbel'in hem sika olması, hem de haddese lafzını kullanması onun likasının delilidir.

⁶⁸⁴ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, IX, 393.

⁶⁸⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, VI, 402.

⁶⁸⁶ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, IX, 393.

⁶⁸⁷ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, IX, 394.

⁶⁸⁸ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, VII, 138.

⁶⁸⁹ Zehebî, *Men Tukullime Fîhi Ve Huve Muvessek*, I, 137.

⁶⁹⁰ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VII, 50.

⁶⁹¹ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, III, 210.

⁶⁹² İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, V, 192.

⁶⁹³ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, I, 439.

⁶⁹⁴ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, II, 817.

⁶⁹⁵ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, IV, 69.

⁶⁹⁶ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, IV, 69.

⁶⁹⁷ *Lem'a'lar*, s. 140.

⁶⁹⁸ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, V, 331.

⁶⁹⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, VII, 302; Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, X, 108; el-Kudâ'î, *Musnedu's-Şihâb*, II, 5.

Hadis no: 23

لدوا للموت وابنوا للخراب⁷⁰⁰

“Ölmek için doğun, yıkılması için inşa edin.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni

حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْحَمَّالُ، حَدَّثَنَا عَبْدُ السَّلَامِ بْنُ عَاصِمٍ، حَدَّثَنَا مُؤَمِّلٌ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي عَمْرَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: " إِنَّ مَلَكًا يَبَايَ مِنْ أَبْوَابِ السَّمَاءِ يَقُولُ: مَنْ يُفْرِضِ الْيَوْمَ يُجْزَ عَدَا، وَمَلَكٌ يَبَايَ آخَرَ يُنَادِي: اللَّهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقًا خَلْفًا، وَأَعْطِ مُمْسِكًا تَلْفًا، وَمَلَكٌ يَبَايَ آخَرَ يُنَادِي: يَا أَيُّهَا النَّاسُ هَلُمُّوا إِلَى رَبِّكُمْ، مَا قَلَّ وَكَفَى خَيْرٌ مِمَّا كَثُرَ وَأَهَى، وَمَلَكٌ يَبَايَ آخَرَ يُنَادِي: يَا بَنِي آدَمَ لُدُّوا لِلْمَوْتِ، وَابْنُوا لِلْخَرَابِ " ⁷⁰¹

Hadisin bütün senetlerinde Hammâd b. Seleme vardır. Onun Sâbit dışındaki ravilerden almış olduğu rivayetler kabul edilmemektedir.⁷⁰² Bu hadisin baş kısmı sahih kaynaklarla geçmekle birlikte, bizim araştırmamıza konu olan لُدُّوا لِلْمَوْتِ، وَابْنُوا لِلْخَرَابِ kısmı sahih kayanıklarda geçmemektedir. Dolayısıyla bu hadis de çok zayıftır.

Bediuzzaman'ın zikrettiği hadise başka bir kaynakta rastlayamadık.

Hadis no: 24

من تمسك بسنتي عند فساد أمي فله أجر مائة شهيد⁷⁰³

“Kim ümmetimin bozulduğu esnada sünnetime sarılırsa, ona yüz şehit sevabı vardır.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni

1. Senet

حَدَّثَنَا أَبُو الْفَضْلِ شُعَيْبُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْكَلْبِيُّ، قَالَ: ثنا أحمد بن أبي العوام، قال: ثنا أبي قال: ثنا عمر بن إبراهيم الهاشمي، عن موسى بن يسار، عن أبي معن الهمداني، عن زيد بن أرقم، قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «من تمسك بسنتي وثبت نجا، ومن أفرط مرق، ومن خالف هلك» ⁷⁰⁴

Senette Ömer b. İbrahim vardır. Hatib Bağdâdî onun için “sika değil”, Ahmed b. Muhammed b. Ukde “zayıf”, Darakutnî ise “kezzâb” ifadelerini kullanmaktadırlar.⁷⁰⁵ Dolayısıyla hadis zayıftır.

2. Senet

أَخْبَرَنَا حَمْرَةُ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رُوْحٍ، ثنا الْحَسَنُ بْنُ قُتَيْبَةَ، ثنا عَبْدُ الْخَالِقِ بْنُ الْمُنْذِرِ، عَنِ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَنْ تَمَسَّكَ بِسُنَّتِي عِنْدَ فَسَادِ أُمَّتِي فَلَهُ أَجْرُ مِائَةِ شَهِيدٍ» ⁷⁰⁶

⁷⁰⁰ Lem 'a'lar, s. 248.

⁷⁰¹ Ebu'ş-Şeyh el-İsbehânî, el-'Azame, III, 995; Beyhakî, Şu'abu'l-İmân, XIII, 232, XIII, 233.

⁷⁰² Zehebî, Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ', VII, 446, 447.

⁷⁰³ Emirdağ Lâhikası, s. 189.

⁷⁰⁴ İbn Batta, el-İbânetu'l-Kubrâ, I, 308.

⁷⁰⁵ Zehebî, Târihu'l-İslâm, III, 180; İbn Hacer el-Askalânî, Lisânu'l-Mîzân, VI, 61.

⁷⁰⁶ İbn Bişrân, el-Emâlî, s. 218.

Senette el-Hasen b. Kuteybe vardır. Dârakutnî onun için “kezzâb” ifadesini kullanırken Ebu Hâtem onu “zayıf” olarak nitelemektedir.⁷⁰⁷ Dolayısıyla bu hadis de zayıftır.

Hadisin başka bir senedine rastlayamadık.

Hadis no: 25

من تواضع رفعه الله⁷⁰⁸

“Kim tevazu ederse Allah onu yüceltir.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni

حَدَّثَنَا يَزِيدُ، أَحْبَبْنَا عَاصِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنْ عُمَرَ - قَالَ: لَا أَعْلَمُهُ إِلَّا رَفَعَهُ - قَالَ: " يُمَوَّلُ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى: مَنْ تَوَاضَعَ لِي هَكَذَا - وَجَعَلَ يَزِيدُ بَاطِنَ كَفِّهِ إِلَى الْأَرْضِ، وَأَدْنَاهَا إِلَى الْأَرْضِ - رَفَعْتُهُ هَكَذَا - وَجَعَلَ بَاطِنَ كَفِّهِ إِلَى السَّمَاءِ، وَرَفَعَهَا نَحْوَ السَّمَاءِ - " ⁷⁰⁹

“...Ömer'den naklen, -bunu Hz. Peygamber'den işitip işitmediğini bilemeyeceğim- : Allah teâlâ buyuruyor: 'Kim şu şekilde benim için tevazu ederse –avucunun içini toprağa indirerek söyledi- onu şu şekilde yüceltirim.' –Avucunun içini göğe doğru çevirdi ve göğe doğru kaldırdı.” şeklindedir.

Hadisin tahkiki

İsim	Doğum yılı	Vefat yılı (hicri)	Sikalık durumu	Önceki ravi ile lika	Rivayet aldığı lafız
أحمد بن محمد بن حنبل	164 ⁷¹⁰	241 ⁷¹¹	Sika ⁷¹²	Var	Tahdîs
يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ بْنِ رَازِي	118 ⁷¹³	206 ⁷¹⁴	sika ⁷¹⁵	var ⁷¹⁶	Ehbera

⁷⁰⁷ Zehebî, *Târîhu 'l-İslâm*, V, 297; Bu ravî, metrûku'l-hadîs olarak nitelendirilmiştir. Bilgi İçin bkz.:

Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VII, 417.

⁷⁰⁸ Barla *Lâhikası*, s. 148, *Tarihçe-i Hayat*, s. 212.

⁷⁰⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, I, 399.

⁷¹⁰ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, XI, 179.

⁷¹¹ Buhârî, *et-Târîhu'l-Evsat*, II, 375.

⁷¹² İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, VII, 253.

⁷¹³ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VIII, 368.

⁷¹⁴ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VIII, 368.

⁷¹⁵ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX, 358.

⁷¹⁶ Zehebî, *Târîhu 'l-İslâm*, V, 228.

بن زيد عاصم بن مُحَمَّد	?	?	sika ⁷¹⁷	var ⁷¹⁸	'an
مُحَمَّد بن زيد بن عبد الله بن عمر	?	?	sika ⁷¹⁹	var ⁷²⁰	'an
بن الخطاب عبد الله بن عمر	h. önce 14 ⁷²¹	73 ⁷²²	Sahabi ⁷²³	Sahabi ⁷²⁴	'an
عمر بن الخطاب	h. önce 22 ⁷²⁵	23 ⁷²⁶	Sahabi ⁷²⁷	Sahabi ⁷²⁸	kâle

Ahmed b. Hanbel'in el-Müsned adlı eserinde naklettiği hadis, tabloda görüldüğü üzere sahihtir.

Bediuzzaman'ın zikrettiği hadis de lafız olarak kaynaktaki metin ile hemen hemen aynı olduğu görülmektedir. Nitekim Şu'ayb el-Arnâvut onun için "İsnadı Buhârî ve Müslim'in şartı üzere sahihtir." demiştir.⁷²⁹

Hadis no: 26

من عرف نفسه فقد عرف ربه⁷³⁰

"Kim kendisini tanırsa Allah'ı tanımış olur."

Hadis olarak aktarılan bu söze hiçbir kaynakta rastlayamadık. El-Albânî bu hadis için mevzu hükmünü vermektedir.⁷³¹ Prof. Dr. Muhittin Uysal, *Tasavvuf Kültüründe Hadis* adlı eserinde rivayete "mevzu" diyen alimleri "İbn Hibban, Nevevî, Zerkeşî, Sehâvî, Suyûtî, Semhûdî, İbn Arâk, Fettenî, Aliyyu'l-Kârî, Beyrûtî, Kâvukcî, ve Ezherî şeklinde sıralamaktadır.⁷³² Dolayısıyla hadis mevzûdur.

Hadis no: 27

المؤمن للمؤمن كالبنيان المرصوص يشد بعضه بعضا⁷³³

"Mü'min, mü'min için kurşunlu bina gibidir. Bir kısmı diğer kısmını destekler."

Hadisin kaynaklarda geçen metni

حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ يَحْيَى، قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ جَدِّهِ، عَنْ أَبِي مُوسَى، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّ الْمُؤْمِنَ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ يَشُدُّ بَعْضُهُ بَعْضًا» وَشَبَّكَ أَصَابِعَهُ⁷³⁴

⁷¹⁷ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XIII, 543.

⁷¹⁸ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VI, 490.

⁷¹⁹ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, V, 106.

⁷²⁰ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, V, 106.

⁷²¹ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, V, 2.

⁷²² Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, V, 2.

⁷²³ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, II, 843.

⁷²⁴ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, II, 843.

⁷²⁵ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VI, 138.

⁷²⁶ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VI, 138.

⁷²⁷ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VI, 138.

⁷²⁸ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VI, 138.

⁷²⁹ Ahme b. Hanbel, *el-Musned*, I, 44.

⁷³⁰ Barla Lâhikası, s. 299.

⁷³¹ Daha fazla bilgi için bkz.: Nâsiruddîn el-Albânî, *Silsiletu'l-Ehâdisi'-Da'ife Ve'l-Mevdû'a*, I, 165.

⁷³² UYSAL, Muhittin, *Tasavvuf Kültüründe Hadis*, s. 515.

⁷³³ Emirdağ Lâhikası, s. 462, *Tarihçe-i Hayat*, s. 621.

Hadis sahih kaynaklarda geçtiği için sahih hükmündedir.

Bediuzzaman'ın aktarmış olduğu rivayette ziyade olarak "mersus" kelimesi vardır. Kaynaktaki hadislerde bu kelime geçmemektedir. Ancak Kuran-ı Kerim'de Sâff suresinde "Bunyanun Mersûs" olarak geçmektedir. Hz. Peygamber (a.s.) bu ayeti birçok kez okuduğu için bu kelimeyi idrac olarak değerlendirememekteyiz. Bu nedenle Bediuzzaman'ın aktarmış olduğu hadis de sahihtir.

Hadis no: 28

النظافة من الإيمان⁷³⁵

"Temizlik imandandır."

Hadis olarak aktarılan bu söze hiçbir kaynakta rastlayamadık. Bu söze en yakın olarak "Taharet îmânın yarısıdır" hadisine rastladık.⁷³⁶ Ancak bu hadis de Bediuzzaman'ın zikrettiği hadise lafız olarak uzaktır. Anlam olarak da taharet ile temizlik birbirinden farklıdır.

Hadis no: 29

وإذا ملكت فأسجج⁷³⁷

"Yönetimde geçtiğinde kolaylaştır!"

Peygamber Efendimiz bu hadisi Seleme b. el-Ekva' (سلمة بن الأكوع)'e söylemiştir. Bediuzzaman Mektubat'ında bu sözü Muaviye için söylediğini bildirmektedir. Ancak kaynakların hiçbirisinde Muaviye ile ilgili bir bilgi geçmemektedir. Hadisin kaynaklarda geçen metni şu şekildedir:

حَدَّثَنَا الْمُكَلَّبِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، أَخْبَرَنَا يَرِيدُ بْنُ أَبِي عُبَيْدٍ، عَنْ سَلَمَةَ، أَنَّهُ أَخْبَرَهُ قَالَ: خَرَجْتُ مِنَ الْمَدِينَةِ ذَاهِبًا نَحْوَ الْعَابَةِ، حَتَّى إِذَا كُنْتُ بِنَبِيَّةِ الْعَابَةِ، لَقَيْتِي غُلَامٌ لِعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ، قُلْتُ: وَيْحَكَ مَا بِكَ؟ قَالَ: أَخَذْتُ لِقَاحَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قُلْتُ: مَنْ أَخَذَهَا؟ قَالَ: عَطْفَانُ، وَفَزَارَةٌ فَصَرَحْتُ ثَلَاثَ صَرَخَاتٍ أَسْمَعْتُ مَا بَيْنَ لَابَتَيْهَا: يَا صَبَاحَاهُ يَا صَبَاحَاهُ، ثُمَّ أَنْدَفَعْتُ حَتَّى أَلْقَاهُمْ، وَقَدْ أَحَدُوهَا، فَجَعَلْتُ أَرْمِيهِمْ، وَأَقُولُ: أَنَا ابْنُ الْأَكْوَعِ ... وَالْيَوْمُ يَوْمُ الرُّضْعِ فَاسْتَنْقَدْتُهَا مِنْهُمْ قَبْلَ أَنْ يَشْرَبُوا، فَأَقْبَلْتُ بِهَا أَسُوفُهَا، فَلَقَيْتِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ الْقَوْمَ عَطَّاشٌ، وَإِنِّي أَعَجَلْتُهُمْ أَنْ يَشْرَبُوا سِقْيَهُمْ، فَأَبَعْتُ فِي إِيْرِهِمْ، فَقَالَ: " يَا ابْنَ الْأَكْوَعِ: مَلَكْتُ، فَاسْجِجْ إِنَّ الْقَوْمَ يُقْرَوْنَ فِي قَوْمِهِمْ"⁷³⁸

"...İbnu'l-Ekve' dedi ki: 'Yâ Rasulallah! İnsanlar susadılar. Ben de onlara sularını içmeleri konusunda acele ettirdim. Onların ardından göndersen (nasıl olur)?' Rasulallah (a.s.) da: 'Yâ İbne'l-Ekve', mülk sahibi oldun, kolaylaştır! Zira insanlar kendi topluluğu içerisinde misafir olurlar.'"

Hadisin kaynaklarından da anlaşılacağı üzere hadis sahihtir. Ancak lafızlar aynı olmasına rağmen Bediuzzaman'ın söylediğinden çok daha farklı anlamlar çıkmaktadır. Zira Bediuzzaman aktardığı rivayette Hz. Peygamber'in bu sözü Muaviye'ye yönetime geçmesi sahip olması ile ilgili olduğu sonucu çıkmaktadır. Oysa hadiste muhatap

⁷³⁴ Buhârî, Salât 88, Edeb 26; Müslim, Birr 65; Nesâî, Zekat 67.

⁷³⁵ Lem'a'lar, s. 307.

⁷³⁶ Dârimî, Vudû', 2; Ahmed b. Hanbel, el-Musned, V, 242.

⁷³⁷ Mektubat, s. 103.

⁷³⁸ Buhârî, Cihad, 166, Meğâzî, 27; Muslim, Cihad, 121; Ahmed b. Hanbel, el-Musned, IV, 48.

Muaviye değil, İbnu'l-Ekva'dir. Dolayısıyla Bediuzzaman'ın zikrettiği bu rivayet, zayıf hükmündedir.

5. Hz. Peygamber'in Övdüğü Kişiler/Zümreler

Hadis no: 1

إن الدين لو كان منوطا بالثريا لنا له رجال من أبناء فارس⁷³⁹

“Din, Süreyya (yıldızı)'na asılı olsa bile, içimizde Fârisî'lerden ona ulaşacak kimseler var.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، نا مَعْمَرٌ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بُرْقَانَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ الْأَصَمِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَوْ كَانَ الدِّينُ بِالثَّرِيَّا لَذَهَبَ رِجَالٌ مِنْ فَارِسٍ أَوْ أَبْنَاءِ فَارِسٍ حَتَّى يَتَنَاوَلَهُ⁷⁴⁰

“Din, Süreyya (yıldızı)'nda olsa bile, Farisîlerden veya Farisîlerin çocuklarından ona ulaşana kadar gidecek olanlar vardır.”

İshâk b. Râhavyeh'in Müsned'i ile Müslim'in el-Câmi'u's-Sahîh'inde geçen hadis sahihtir.

Bediuzzaman'ın aktarmış olduğu metin doğrudan kaynaklarda geçmemektedir. Ancak mana olarak kaynaktaki geçen asıl şekliyle hemen hemen aynı olduğu için hadis mana olarak sahihtir.

Hadis no: 2

خرج النبي غداة وعليه مرط مرحل من شعر أسود فجاء الحسن بن علي فأدخله، ثم جاء الحسين فدخل معه، ثم جاءت فاطمة فأدخلها، ثم جاء علي فأدخله، ثم قال: *إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا*⁷⁴¹

“Peygamber Efendimiz (s.a.v) bir sabah çıktı ve üzerinde yünden yapılmış siyah bir örtü vardı. Hasen b. Ali gelince onu içine aldı. Sonra Hüseyin geldi ve onu birlikte aldı. Sonra Fatıma geldi ve onu da aldı. Sonra Ali geldi ve onu da alarak dedi ki: Ey Ehli Beyt, Allah sizden pislîği gidermek ister ve sizi iyice temizlemek ister.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

1. Senet

حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، وَ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ - وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ - قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشِيرٍ، عَنْ زَكَرِيَّاءَ، عَنْ مُصْعَبِ بْنِ شَيْبَةَ، عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ شَيْبَةَ، قَالَتْ: قَالَتْ عَائِشَةُ: خَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غَدَاةً وَعَلَيْهِ مِرْطٌ مَرْحَلٌ، مِنْ شَعْرٍ أَسْوَدَ، فَجَاءَ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ فَأَدْخَلَهُ، ثُمَّ جَاءَ الْحُسَيْنُ فَدَخَلَ مَعَهُ، ثُمَّ جَاءَتْ فَاطِمَةُ فَأَدْخَلَهَا، ثُمَّ جَاءَ عَلِيٌّ فَأَدْخَلَهُ، ثُمَّ قَالَ: " *إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا*⁷⁴²

⁷³⁹ Mektubat, s. 105.

⁷⁴⁰ İshâk b. Râhavyeh, *el-Musned*, I, 415; Müslim, *el-Câmi'u's-Sahîh*, IV, 1972, hadis no: 2546.

⁷⁴¹ *Barla Lâhikası*, s. 344.

⁷⁴² Müslim, *el-Câmi'u's-Sahîh*, IV, 1883.

Senette Mus'ab b. Şeybe vardır. Ahmed b. Hanbel onun hadislerini münker kabul ederken Dârakutnî onu zayıf görmektedir.⁷⁴³ Dolayısıyla hadisin senedi zayıftır.

2. Senet

نا يَحْيَى بْنُ يَعْلَى الْأَعْمَشِيُّ، عَنْ يُونُسَ بْنِ حَبَّابٍ، عَنْ نَافِعٍ، عَنْ أَبِي الْحَمْرَاءِ، قَالَ: شَهِدْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تَمَانِيَةَ أَشْهُرٍ، كُلَّمَا حَرَجَ إِلَى الصَّلَاةِ - أَوْ قَالَ: إِلَى صَلَاةِ الْفَجْرِ -، مَرَّ بِبَابِ فَاطِمَةَ فَيَقُولُ: "السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ: {إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا} (Ahzab, 33)"⁷⁴⁴

Senette Yunus b. Habbâb vardır. Buhârî onun hadislerini münker bulurken İbn Ma'in onun hakkında "kötü adam" sözünü kullanmaktadır.⁷⁴⁵ Dolayısıyla bu senet de zayıftır.

3. Senet

نا أَبُو نُعَيْمٍ الْفَضْلُ بْنُ دُكَيْنٍ، قَالَ: نا يُونُسُ بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، قَالَ: نا أَبُو دَاوُدَ، عَنْ أَبِي الْحَمْرَاءِ، قَالَ: رَابَطْتُ بِالْمَدِينَةِ سَبْعَةَ أَشْهُرٍ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: فَرَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ إِذَا طَلَعَ الْفَجْرُ جَاءَ إِلَى بَابِ عَلِيٍّ، وَفَاطِمَةَ فَقَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "الصَّلَاةُ، الصَّلَاةُ: {إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا} [الأحزاب: 33]"⁷⁴⁶

Senette Yunus b. Ebi İshak vardır. Ebu Hâtim er-Râzî onun hadisleri ile ihticac edilemeyeceğini söylemektedir.⁷⁴⁷ Dolayısıyla bu senet de zayıftır.

4. Senet

حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ قَالَ: حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ أَنَسِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، أَنَّهُ كَانَ يَمُرُّ عَلَى بَابِ فَاطِمَةَ شَهْرًا قَبْلَ صَلَاةِ الصُّبْحِ، فَيَقُولُ: "الصَّلَاةُ يَا أَهْلَ الْبَيْتِ، {إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ}"⁷⁴⁸

Senette Ali b. Zeyd vardır. Buhârî onunla ihticad edilemeyeceğini, İbn Huzeyme ise onun hıfzının kötü olduğunu bildirirler.⁷⁴⁹

Bu dört tarihin dışındaki diğer lafız farkları ile sevk edilen hadislerin hepsinde yine bu zikredilen zayıf raviler vardır.⁷⁵⁰ Dolayısıyla hadis zayıftır.

Hadis no: 3

علم قريش بملا طباق الأرض⁷⁵¹

"Kureyş'in bilgini yeryüzünü doldurur."

Hadisin kaynaklarda geçen senetleri şu şekildedir.

İbn 'Abdi'l-Berr'in (v. 463/1070) naklettiği hadis metni:

⁷⁴³ Zehebî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, IV, 120;

⁷⁴⁴ İbn Ebî Şeybe, *el-Musned*, II, 232.

⁷⁴⁵ Zehebî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, IV, 479; İbn Adıyy, *el-Kâmil fî du'afâi'r-ricâl*, VIII, 515.

⁷⁴⁶ İbn Ebî Şeybe, *el-Musned*, II, 233.

⁷⁴⁷ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, VII, 27; İbn Adıyy, *el-Kâmil fî du'afâi'r-ricâl*, VIII, 526.

⁷⁴⁸ Ebu Davud et-Tayâlisi, *el-Musned*, III, 539.

⁷⁴⁹ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, V, 207; İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, VII, 252.

⁷⁵⁰ İshâk b. Râheveyh, *el-Musned*, III, 678; Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, XXI, 434; Tirmizî, *el-Câmi'u's-Sahîh*, V, 205 (Tirmizî bu hadisin "hasen ğarîb" olduğunu bildirmektedir).

⁷⁵¹ *Mektubat*, s. 106.

حدثنا عبد الوارث بن سُفْيَانَ نَا قَاسِمُ بْنُ أَصْبَغَ قَالَ نَا أَحْمَدُ بْنُ زُهَيْرٍ نَا مَنْصُورُ بْنُ أَبِي مُزَاحِمٍ نَا عَدِيُّ بْنُ الْفَضْلِ عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ أَبِي الْجَهْمَةِ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ لِي عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ أَشْهَدُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ لَا تَوَمُّوا قُرَيْشًا وَانْتُمُوا بِهَا وَلَا تُعَلِّمُوا قُرَيْشًا وَتَعَلَّمُوا مِنْهَا فَإِنَّ أَمَانَةَ الرَّجُلِ مِنْ قُرَيْشٍ تَعْدِلُ أَمَانَةُ أَمِينٍ وَإِنَّ عِلْمَ عَالِمٍ قُرَيْشٍ يَسَعُ طَبَاقَ الْأَرْضِ⁷⁵²

“...Hz. Ali dedi ki: ‘Rasulullah (a.s.)’ın şöyle dediğine şahidim: ‘Kureyşe imamlık yapmayın, onların size imam olmasına uyun, Kureyş’e öğretmeyin, onlardan öğrenin. Zira Kureyş’ten bir adamın emaneti, iki güvenilir kişinin emanetine denktir. Kureyşli âlimin bilgisi de yeryüzünü tabakası kadardır.’ ”

Senette Adıyy b. El-Fadl vardır. Yahyâ b. Ma’in onun hadislerinin yazılmayacağını bildirirken, Nesâî tarafından metrûk kabul edilmiştir.⁷⁵³ Dolayısıyla hadis zayıftır.

المظفر بن طاهر بن مُجَدِّد بن عبد الله أبو القاسم البستي الفقيه سمع بدمشق عبد الوهاب الكلبي روى عنه أبو سعيد الخليل بن منصور القرشي كتب إلي أبو الوفاء إسماعيل بن عبد العزيز اليماني العكي من مكة أنا أبو القاسم عبد الله بن أبي بكر بن أبي يزيد بن بمكة أنا أبو سعيد الخليل بن أبي يعلى منصور بن القرشي نا الشيخ الفقيه أبو المظفر بن طاهر بن مُجَدِّد بن عبد الله البستي أنا عبد الوهاب بن الحسن القيسي بدمشق أنا مُجَدِّد بن عبد الله بن عبد السلام بن مخلد بن خالد بن عثمة حدثني عدي بن الفضل أنا أبو بكر بن أبي جهمة عن أبيه قال قال لي علي بن أبي طالب قم إلى هؤلاء القوم فقل لهم يقول أمير المؤمنين أتتهموني على رسول الله (صلى الله عليه وسلم) فأشهد على رسول الله (صلى الله عليه وسلم) أنه قال لا تؤموا قريشا وانتموا بها ولا تعلموا قريشا وتعلموا منها فإن أمانة الأمين من قريش تعدل أمانة أمينين وأن علم عالم قريش مبسوط على الأرض⁷⁵⁴

Bu senedde de Adıyy b. El-Fadl vardır ve bir önceki senette açıklandığı üzere, metruk bir ravi olarak kabul edilmiştir.⁷⁵⁵ Dolayısıyla bu hadis de çok zayıftır.

Bediuzzaman’ın zikretmiş olduğu hadisi başka bir kaynakta bulamadık. Dolayısıyla hadis çok zayıf durumdadır.

Hadis no: 4

علماء أمي كأنبياء بني إسرائيل⁷⁵⁶

Hadis olarak nakledilen bu sözü hiçbir senetli kaynakta bulamadık. Buna benzer bir muhtevâya da rastlayamadık. El-Albânî, el-Fettenî, Aliyyu’l-Kârî ve el-Kâvucî bu sözü mevzu olarak görmekte dirler.⁷⁵⁷

Hadis no: 5

العلماء ورثة الأنبياء⁷⁵⁸

⁷⁵² İbn Abdi'l-Berr, *el-İntikâ' fî Fedâili'l-Eimmeti's-Selâseti'l-Fukahâ*, I, 83.

⁷⁵³ Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 690.

⁷⁵⁴ İbn 'Asâkir, *Tarihu Dimeşk*, LVII, 379.

⁷⁵⁵ Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, IV, 690.

⁷⁵⁶ *Barla Lâhikası*, s. 375, *Kastamonu Lâhikası*, s. 7, *Şuâlar*, s. 95, *Şuâlar*, s. 627.

⁷⁵⁷ el-Fettenî, *Tezkiratu'l-Mevdû'ât*, s. 20; Aliyyu'l-Kârî, *el-Esrâru'l-Merfû'a*, s. 247; el-Kâvucî, *el-Lu'lu'u'l-Mersû'*, s. 121; Nâsiruddîn el-Albânî, *Silsiletu'l-Ehâdisi'-Da'ife Ve'l-Mevdû'a*, I, 679.

⁷⁵⁸ *Barla Lâhikası*, s. 375.

“Alimler Peygamberlerin varisleridirler.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni

حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجُهَنِيُّ قَالَ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دَاوُدَ، عَنْ عَاصِمِ بْنِ رَجَاءِ بْنِ حَيَّوَةَ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ جَمِيلٍ، عَنْ كَثِيرِ بْنِ قَيْسٍ، قَالَ: كُنْتُ جَالِسًا عِنْدَ أَبِي الدَّرْدَاءِ فِي مَسْجِدِ دِمَشْقَ، فَأَتَاهُ رَجُلٌ، فَقَالَ: يَا أبا الدَّرْدَاءِ، أَتَيْتُكَ مِنَ الْمَدِينَةِ، مَدِينَةَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؛ لِحَدِيثِ بَلْعَنِي أَنَّكَ تُحَدِّثُ بِهِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: قَالَ: فَمَا جَاءَ بِكَ بِحَارَةٍ؟ قَالَ: لَا، قَالَ: وَلَا جَاءَ بِكَ غَيْرُهُ؟ قَالَ: لَا، قَالَ: فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «... إِنَّ الْعُلَمَاءَ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ، ...»⁷⁵⁹

Senette Kesir b. Kays vardır. Dârukutnî, İbn Hacer el-‘Askalânî, İbn Manzûr, onu zayıf bulmaktadır.⁷⁶⁰ Hadisin diğer bütün rivayetlerinde de yine bu ravi vardır. Ebû Dâvûd, Tirmizî ve İbn Hibbân bu hadisin senedi için sahih, veya hasen değerlendirmesini yapmaktadırlar. Ancak söz konusu ravinin durumu ile özel bir açıklama eklememektedirler.

Bediuzzaman’ın zikrettiği lafızla hadisi bunların dışındaki kaynaklarda bulamadık.

Hadis no: 6

من كنت مولاه فعلي مولاه⁷⁶¹

“Ben kimin dostu isem, Ali de onun dostudur.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni

عَنِ ابْنِ طَاوُسٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: لَمَّا بَعَثَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلِيًّا إِلَى الْيَمَنِ، خَرَجَ بُرَيْدَةُ الْأَسْلَمِيُّ مَعَهُ، فَعَتَبَ عَلِيَّ عَلِيٌّ فِي بَعْضِ الشَّيْءِ، فَشَكَاهُ بُرَيْدَةُ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَإِنَّ عَلِيًّا مَوْلَاهُ»⁷⁶²

Hadisin tahkiki

İsim	Doğum yılı	Vefat yılı (hicri)	Sikalık durumu	Önceki ravi ile lika	Rivayet aldığı lafız
معمر بن راشد	95 ⁷⁶³	152 ⁷⁶⁴	Sika ⁷⁶⁵	Var ⁷⁶⁶	'an

⁷⁵⁹ İbn Mace, *Mukaddime*, 17; Ebu Davud, *İlm*, 1; Tirmizî, *İlm*, 19; İbn Hibbân, *Sahih*, I, 289; el-Kudâ’î, *Musnedu ‘ş-Şihâb*, II, 103.

⁷⁶⁰ Zehebî, *Mizânu ‘l-İ’tidâl*, III, 409; İbn Hacer el-‘Askalânî, *Lisânu ‘l-Mizân*, IX, 398; İbn Manzûr, *Muhtasaru Târihi Dimeşk*, XXI, 143.

⁷⁶¹ *Lem’a’lar*, s. 23.

⁷⁶² Ma’mer b. Râşid, *el-Câmi’*, XI, 225.

⁷⁶³ Zehebî, *Siyeru A’lâmi ‘n-Nubelâ’*, VII, 5.

⁷⁶⁴ Zehebî, *Siyeru A’lâmi ‘n-Nubelâ’*, VII, 14.

⁷⁶⁵ Zehebî, *Siyeru A’lâmi ‘n-Nubelâ’*, VII, 5.

⁷⁶⁶ Mizzî, *Tehzibu ‘l-Kemâl*, XXVIII, 304.

عبد الله بن طاوس	?	138 ⁷⁶⁷	Sika ⁷⁶⁸	Var ⁷⁶⁹	'an
طاوس بن كيسان	?	105 ⁷⁷⁰	sika ⁷⁷¹	Var ⁷⁷²	

Senedin sonundaki Tavus b. Keysân sahâbi değildir. Ancak olayı sahâbîler Hz. Ali ile Hz. Bureyde el-Eslemî'den naklettiği için rivayet mürsel sayılmamaktadır. Hadis bu şekliyle sahihtir.

Bediuzzaman'ın aktarmış olduğu hadis kaynaktaki metin ile hemen hemen aynıdır.

Hadis no: 7

ولولا الشيوخ الرقع لصبَّ عليكم البلاء صباً⁷⁷³

“Beli bükülen yaşlılar olmasaydı, (Allah tarafından) üzerinize belâ yağardı.”

Hadis olarak nakledilen bu söze hiçbir kaynakta rastlayamadık.

Hadis no: 8

يسبق عضو منه الى الجنة⁷⁷⁴

“Onun (Zeyd b. Suvahân'ın) bir organı cennete önce varacaktır.”

Hadis olarak aktarılan söz hiçbir kaynakta bulunamamıştır. Parantez içindeki isim açıklamasını Bediuzzaman aynı cümle içerisinde vermektedir.

Hadis no: 9

يوزن مداد العلماء بمداد الشهداء⁷⁷⁵

“Alimlerin mürekkepleri şehitlerin kanlarıyla tartılacaktır.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

في كتابي عن أبي أحمد بن عدي وأنا شاك في سماعه حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَفْصِ السَّعْدِيِّ حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْتَرَابَادِيِّ حَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ عَبْدِ الْكَرِيمِ الْجُرْجَانِيِّ عَنْ يَعْقُوبَ الْقَمِيَّيِّ عَنْ هَارُونَ بْنِ عَنَتَةَ عَنِ الشَّعْبِيِّ قَالَ: خَطَبَنَا النُّعْمَانُ بْنُ بَشِيرٍ وَكَانَ آخِرَ مَنْ بَقِيَ مِنْ أَصْحَابِهِ وَقَالَ: أَلَا إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: فُقُلْتُ لَا أَسْمَعُ بَعْدَ هَذَا أَحَدًا يَزُوي عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَوْعَيْتُهُ سَمِعِي قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "يُوزَنُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِدَادُ الْعُلَمَاءِ عَلَى دَمِ الشُّهَدَاءِ فَيَرْجَحُ مِدَادُ الْعُلَمَاءِ عَلَى دَمِ الشُّهَدَاءِ."⁷⁷⁶

⁷⁶⁷ Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, III, 679.

⁷⁶⁸ Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, III, 679.

⁷⁶⁹ Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, III, 679.

⁷⁷⁰ Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, III, 65.

⁷⁷¹ Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, III, 65.

⁷⁷² Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, III, 65.

⁷⁷³ *Lem'a'lar*, s. 235.

⁷⁷⁴ *Mektubat*, s. 112.

⁷⁷⁵ *Emirdağ Lâhikası*, s. 190, *Lem'a'lar*, s. 166.

⁷⁷⁶ Hamza es-Sehmî, *Târihu Curcân*, I, 222; İbn Abdi'l-Berr, *Câmi'ü Beyâni'l-İlm*, I, 31.

“...Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: Kıyamet günü alimlerin mürekkepleri, şehitlerin kanları ile tartılacak. Ulemanın mürekkepleri, şehitlerin kanlarına tercih edilecek.”

Senette bulunan Ahmed b. Hafs es-Sa'dî vardır. İbn 'Adiyy onun çok fazla münker rivayetleri olması nedeni ile ondan hadis alınamayacağını söylemekteyken⁷⁷⁷, Dârakutnî onun zayıf olduğunu bildirmektedir.⁷⁷⁸ Bu hadis bu şekliyle zayıftır.

Bediuzzaman'ın aktardığı hadise başka bir kaynakta rastlayamadık.

6. Nafile İbadetlerle İlgili Hadisler

Hadis no: 1

تفكر ساعة خير من عبادة سنة⁷⁷⁹

“Bir an tefekkür etmek, bir yıl ibadetten hayırlıdır.”

Hadis olarak aktarılan bu söze hiçbir kaynakta rastlayamadık.

Hadis No: 2

فانطلق وتوضأ ثم صل ركعتين وقل اللهم إني أسئلك وأتوجه إليك بنبي محمد نبي الرحمة يا محمد إني أتوجه بك إلى ربك أن يكشف عن بصري اللهم شفعه في⁷⁸⁰

“Sonra git ve iki rekat namaz kıl ve de ki: ‘Ya Rabbi, senden diliyorum, sana rahmet peygamberi Muhammed ile yöneliyorum. Ya Muhammed, seninle birlikte rabbine gözümü açması için yöneliyorum. Ya Rabbi, benim için onu şefaatchi yap.’”

Hadisin kaynaklarda geçen metni

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَيْلَانَ، قَالَ: حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ، قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ حُرَيْمَةَ بْنِ ثَابِتٍ، عَنْ عُثْمَانَ بْنِ حُنَيْفٍ، أَنَّ رَجُلًا ضَرِيرَ الْبَصَرِ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: ادْعُ اللَّهُ أَنْ يُعَافِيَنِي قَالَ: إِنْ شِئْتَ دَعَوْتُ، وَإِنْ شِئْتَ صَبَرْتَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ. قَالَ: فَادْعُهُ، قَالَ: فَأَمَرَهُ أَنْ يَتَوَضَّأَ فَيُحْسِنَ وُضُوءَهُ وَيَدْعُو بِهَذَا الدُّعَاءِ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ وَأَتَوَجَّهُ إِلَيْكَ بِنَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ نَبِيِّ الرَّحْمَةِ، إِنِّي تَوَجَّهْتُ بِكَ إِلَى رَبِّي فِي حَاجَتِي هَذِهِ لِتُقْضَى لِي، اللَّهُمَّ فَشَفِّعْهُ فِيَّ.⁷⁸¹

⁷⁷⁷ İbn 'Adiyy, *el-Kâmil fi 'd-du'afâ*, I, 328.

⁷⁷⁸ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, VI, 878.

⁷⁷⁹ *Lem'a'lar*, s. 284.

⁷⁸⁰ *Mektubat*, s. 139.

⁷⁸¹ Tirmizî, *De'avât*, 119; İbn Mâce, *İkâmet*, 189.

İsim	Doğum yılı	Vefat yılı (hicri)	Sikalık durumu	Önceki ravi ile lika	Rivayet aldığı lafız
الرَّزْمِذِيُّ مُحَمَّدُ بْنُ عَيْسَى	110 ⁷⁸²	279 ⁷⁸³	sika ⁷⁸⁴	var ⁷⁸⁵	Tahdîs
محمود بن غيلان	?	239 ⁷⁸⁶	sika ⁷⁸⁷	var ⁷⁸⁸	Tahdîs
عثمان بن عمر بن فارس	120 ⁷⁸⁹	208 ⁷⁹⁰	sika ⁷⁹¹	var ⁷⁹²	Haaddese
شعبة بن الحجاج	?	160 ⁷⁹³	sika ⁷⁹⁴	var ⁷⁹⁵	'an
أبو جعفر عمير بن يزيد	?	?	sika ⁷⁹⁶	var ⁷⁹⁷	'an
عمارة بن خزيمة بن ثابت	30 ⁷⁹⁸	105 ⁷⁹⁹	sika ⁸⁰⁰	var ⁸⁰¹	'an
عثمان بن حنيف	?	Muaviye dönemi ⁸⁰²	Sahabi ⁸⁰³	sahabi ⁸⁰⁴	enne

Tirmizî'nin naklettiği hadis, tablodan da anlaşıldığı üzere sahihtir.

Bediuzzaman'ın zikrettiği hadis kaynakta geçen metin ile lafız açısından farklı olsa da mana açısından kaynakta geçen metin ile aynıdır.

7. Dua İle İlgili Hadisler

Hadis No: 1

Hadisin kaynaklarda geçen metinleri

⁷⁸² Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, XIII, 271.

⁷⁸³ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, XIII, 277.

⁷⁸⁴ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, XIII, 273.

⁷⁸⁵ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, XIII, 271.

⁷⁸⁶ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, XII, 224.

⁷⁸⁷ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, XII, 223.

⁷⁸⁸ Kendisinin Ve kendinden sonrakilerin sika olması Ve haddese lafzının kullanılmış olması, onun likasının delilidir.

⁷⁸⁹ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX, 557.

⁷⁹⁰ Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, V, 122.

⁷⁹¹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, VII, 296.

⁷⁹² Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, V, 122.

⁷⁹³ Buhârî, *et-Târihu'l-Kebîr*, IV, 244.

⁷⁹⁴ Buhârî, *et-Târihu'l-Kebîr*, IV, 244.

⁷⁹⁵ Buhârî, *et-Târihu'l-Kebîr*, VI, 541.

⁷⁹⁶ Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, XXII, 392.

⁷⁹⁷ Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, XXII, 392.

⁷⁹⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, V, 53.

⁷⁹⁹ Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, III, 113.

⁸⁰⁰ Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, III, 113.

⁸⁰¹ Zehebî, *Târihu'l-İslâm*, III, 113.

⁸⁰² El-Hatib Bağdâdî, *Tarihu Bağdâd*, I, 532.

⁸⁰³ Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, XIX, 358.

⁸⁰⁴ Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, XIX, 358.

“*Ya Rabbi, onun duasını kabul et.*”

1. Senet

حَدَّثَنَا يُوسُفُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْخُلَوَانِيُّ، نَا الْحُمَيْدِيُّ، عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ، عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ؛ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَعَا لِسَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ؛ فَقَالَ: «اللَّهُمَّ أَجِبْ دَعْوَتَهُ، وَسَدِّدْ رَمِيَّتَهُ»⁸⁰⁶

“... *Rasulullah (s.a.v.) Sa'd b. Ebî Vakkâs için şöyle dua etmişti: 'Yâ rabbi, onun duasını kabul et, (ok) atışını da isabet ettir.'*”

Senetteki Yusuf b. Abdillâh el-Hulvânî hakkında kaynaklarda hiçbir bilgiye rastlayamadık. Bu durumda bu ravi meçhul birisi olarak görünmektedir. Dolayısıyla bu senet zayıftır.

2. Senet

عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، قَالَ: بَلَغَنِي أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ دَعَا لِسَعْدِ بْنِ وَقَّاصٍ؛ فَقَالَ: «اللَّهُمَّ أَجِبْ دَعْوَتَهُ، وَسَدِّدْ رَمِيَّتَهُ»⁸⁰⁷

el-Evzâî'nin doğumu hicri 88. yılı, vefatı ise hicri 157. yıldır. Dolayısıyla Hz. Peygamber (a.s.) ile hiçbir zaman görüşmemiştir ve senet mürsel, hatta mu'daldir. Zira 88 yılında doğan birisi 15 yaşında hadis ezberlemeye başlasa hicri 103. yılda hadis eğitimine başlamış demektir. 103. yılda sahabeden hemen hemen kimse hayatta kalmadığı için iki ravi atlanmış olma ihtimali yüksektir. Senet bu şekliyle zayıftır.

Hadisin iki ayrı senedi vardır ve her ikisi de zayıftır. Dolayısıyla hadis de zayıftır.

Hadis no: 2

اللهم أعز الإسلام بعمر ابن الخطاب أو بعمر ابن هشام⁸⁰⁸

“*Ya Rabbi, İslam'ı Ömer b. el-Hattâb ile veya Amr b. el-Hişâm ile şereflendir.*”

Hadisin kaynaklarda geçen metni

1. Senet

حدثنا أبو عبد الله الأصبهاني، ثنا الحسن بن الجهم، ثنا الحسين بن الفرخ، ثنا محمد بن عمر، حدثني عثمان بن هند بن عبد الله بن عثمان بن الأرقم بن أبي الأرقم المخزومي، قال: أخبرني أبي، عن يحيى بن عثمان بن الأرقم، حدثني جدي عثمان بن الأرقم أنه كان، يقول: أنا ابن سبع الإسلام، أسلم أبي سبع سبعة، وكانت داره على الصفا وهي الدار التي كان النبي صلى الله عليه وسلم يكون فيها في الإسلام، وفيها دعا الناس إلى الإسلام، فأسلم فيها قوم كثير وقال رسول الله صلى الله عليه وسلم ليلة الاثنين فيها: «اللهم أعز الإسلام بأحب الرجلين إليك عمر بن الخطاب أو عمرو بن هشام»⁸⁰⁹

⁸⁰⁵ Mektubat, s. 145.

⁸⁰⁶ Ebû Bekr ed-Dînverî, *el-Mucâlese Ve Cevâhiru'l-İlm*, II, 218.

⁸⁰⁷ Ebû İshâk el-Fezzârî, *es-Siyer*, 169.

⁸⁰⁸ Mektubat, s. 144.

⁸⁰⁹ el-Hâkim, *el-Mustedrek*, III, 574. Zehebî burada herhangi bir bilgi vermemektedir.

Senetteki el-Huseyn b. el-Ferac zayıf görülmüştür. Hatta bu ravi “hadis hırsızı” şeklinde nitelenmiştir.⁸¹⁰ Dolayısıyla senet çok zayıftır.

2. Senet

أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُمَرَ قَالَ: حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي حَبِيبَةَ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ الْحَصَنِ قَالَ: وَحَدَّثَنِي مَعْمَرٌ، عَنْ الزُّهْرِيِّ قَالَ: أَسْلَمَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ بَعْدَ أَنْ دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَارَ الْأَرْقَمِ، وَبَعْدَ أَرْبَعِينَ أَوْ ثَلَاثِينَ وَأَرْبَعِينَ بَيْنَ رَجَالٍ وَنِسَاءٍ قَدْ أَسْلَمُوا قَبْلَهُ، وَقَدْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ بِالْأَمْسِ: "اللَّهُمَّ أَيِّدِ الْإِسْلَامَ بِأَحَبِّ الرَّجُلَيْنِ إِلَيْكَ: عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ أَوْ عَمْرُو بْنَ هِشَامٍ"، فَلَمَّا أَسْلَمَ عُمَرُ نَزَلَ جَبْرِيْلُ فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ، لَقَدْ اسْتَبَشَرَ أَهْلُ السَّمَاءِ بِإِسْلَامِ عُمَرَ⁸¹¹

Senetteki İbrahim b. İsmail b. Ebî Habîbe'nin hadislerini Buhârî ile İbn Adıyy onu münker kabul etmişlerdir.⁸¹² Dolayısıyla bu senet de çok zayıftır.

Hadisin her iki senedi de zayıf olduğu için hadisin hükmü çok zayıftır.

Bediuzzaman'ın zikrettiği hadis, kaynaktakilerle aynı anlamı taşımaktadır.

Hadis No: 3

Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm namaz kılarırken, hırçın bir çocuk, namazında önünden geçtiğinden⁸¹³, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm اللّٰهُمَّ اقْطَعْ أَثْرَهُ ("Ya Rabbi, onun izini kes.") demiş. Ondan sonra çocuk daha yürümemiş öyle kalmış, hırçınlığının cezasını bulmuş.⁸¹⁴

Hadisin kaynaklarda geçen metni

1. Senet

حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ، قَالَ: حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ التَّنُوخِيُّ، عَنْ مَوْلَى لَيْزِيدَ بْنِ نَمْرَانَ، عَنْ مَوْلَى يَزِيدَ بْنِ نَمْرَانَ، قَالَ: رَأَيْتُ رَجُلًا مُفْعَدًا، فَقَالَ: مَرَرْتُ بِبِنْتِ يَدِي النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا عَلَى جِمَارٍ وَهُوَ يُصَلِّي، فَقَالَ: «اللَّهُمَّ اقْطَعْ أَثْرَهُ» فَمَا مَشَيْتُ عَلَيْهَا⁸¹⁵

“Yezîd b. Nimrân'dan dedi ki: Ben oturtulmuş bir adam gördüm. O adam dedi ki: ‘Rasulullah (s.a.v.) namaz kılarırken ben onun önünden eşek üzerindeyken geçtim. O da: “Yâ rabbi, izini kes!” dedi. Ondan sonra bir daha önünden geçmedim”

2. Senet

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْأَنْبَارِيُّ، حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنْ مَوْلَى يَزِيدَ بْنِ نَمْرَانَ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ نَمْرَانَ، قَالَ: رَأَيْتُ رَجُلًا بَتْبُوكَ مُفْعَدًا، فَقَالَ: مَرَرْتُ بِبِنْتِ يَدِي النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا عَلَى جِمَارٍ وَهُوَ يُصَلِّي، فَقَالَ: «اللَّهُمَّ اقْطَعْ أَثْرَهُ» فَمَا مَشَيْتُ عَلَيْهَا بَعْدُ،⁸¹⁶

3. Senet

⁸¹⁰ Ebû Nu'aym el-İsbehânî, *Târîhu İsbehân*, I, 329; Hatîb Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, VIII, 84; Zehebî, *Târîhu 'l-İslâm*, V, 812.

⁸¹¹ İbn Şebbe, *Târîhu 'l-Medîne*, II, 659.

⁸¹² Buhârî, *et-Târîhu 'l-Kebîr*, I, 271; İbn Adıyy, *el-Kâmil fi 'd-du'afâ'*, I, 379.

⁸¹³ secde mahallinden geçtiğinden

⁸¹⁴ *Mektubat*, s. 142.

⁸¹⁵ İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, I, 254.

⁸¹⁶ Ebû Davud, *Salât*, 110.

وَأَخْبَرَنَا أَبُو عَلِيٍّ الرَّوْدُبَارِيُّ، أَنبَأَ أَبُو بَكْرٍ بْنُ دَاسَةَ، ثنا أَبُو دَاوُدَ، ثنا مُحَمَّدُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْأَنْبَارِيُّ، ثنا وَكَيْعٌ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنْ مَوْلَى لَيْزِيدِ بْنِ نَمْرَانَ، عَنْ يَزِيدِ بْنِ نَمْرَانَ قَالَ: رَأَيْتُ رَجُلًا يَتَّبِعُكَ مُفْعَدًا، فَقَالَ: مَرَرْتُ بَيْنَ يَدَيْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا عَلَى حِمَارٍ وَهُوَ يُصَلِّي فَقَالَ: "اللَّهُمَّ افْطَعْ أَثَرَهُ" فَمَا مَشَيْتُ عَلَيْهِ بَعْدُ⁸¹⁷

Üç ayrı kaynaktan geçen hadis tek bir koldan gelmiştir. Her üçünde de rivayeti Hz. Peygamber (a.s.)'dan Yezîd b. Nimrân aktarmaktadır. Yezîd b. Nimrân tabii'dendir.⁸¹⁸ Senet bu haliyle mürseldir. Dolayısıyla hadis zayıftır.

Bediuzzaman'ın zikrettiği hadise en yakın lafız olarak yukarıdaki rivayetleri bulabildik. Ancak anlam olarak iki rivayet arasında çok ciddi farklar vardır.

Hadis no: 4

اللهم أكثر ماله وولده وبارك له فيما أعطيته⁸¹⁹

"Ya Rabbi, onun malını ve çocuklarını çoğalt. Ona verdiklerini bereketli kıl.

Hadisin kaynaklarda geçen metni

حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، حَدَّثَنَا عُنْدَرٌ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، قَالَ: سَمِعْتُ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسٍ، عَنْ أُمِّ سَلِيمٍ، أَنَّهَا قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَنْسُ حَادِمُكَ، ادْعُ اللَّهَ لَهُ، قَالَ: «اللَّهُمَّ أَكْثِرْ مَالَهُ، وَوَلَدَهُ، وَبَارِكْ لَهُ فِيمَا أُعْطِيَتْهُ»⁸²⁰

Hadis, Tirmizî, ve İbn Mâce'nin es-Sünen adlı eserleri yanında, Ahmed b. Hanbel'in el-Müsned'i gibi hadis kaynaklarda geçtiği için, biz de onu sahih olarak kabul etmekteyiz.

Bediuzzaman'ın zikrettiği hadis, kaynaklarda geçen metin ile aynıdır.

Hadis no: 5

اللهم سلط عليه كلباً من كلابك⁸²¹

"Ya Rabbi, ona senin köpeklerinden bir köpek musallat et."

Hadisin kaynaklarda geçen metni

1. Senet

حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ يَعْقُوبَ بْنِ إِسْحَاقَ، قَالَ حَدَّثْتُ عَنْ سَلَمَةَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ، عَنْ زِيَادِ بْنِ أَبِي زِيَادٍ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ كَعْبِ الْقُرْظِيِّ، وَعُثْمَانَ بْنِ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ، قَالَا: كَانَتْ زَيْنَبُ بِنْتُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِنْدَ عُتْبَةَ بْنِ أَبِي هَبٍ فَطَلَّقَهَا فَلَمَّا أَرَادَ الْخُرُوجَ إِلَى الشَّامِ قَالَ: لَا تَبِينَ مُحَمَّدًا فَلَا وَدِينَهُ، فَأَتَاهُ فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ هُوَ يُكْفَرُ بِالَّذِي دَنَا فَتَدَلَّى

⁸¹⁷ Beyhakî, *es-Sunenu 'l-Kubrâ*, II, 390.

⁸¹⁸ Zehebî, *Târihu 'l-İslâm*, III, 184.

⁸¹⁹ *Mektubat*, s. 144.

⁸²⁰ Buhârî, *De'avât*, 19, 26, 47; Muslim, *Fedâilu's-Sahâbe*, 141; Tirmizî, *Menâkıb*, 45; İbn Mâce, *Zuhd*, 8; Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, VI, 430.

⁸²¹ *Mektubat*, s. 147.

فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ ثُمَّ قَفَلَ وَرَدَّ عَلَىٰ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ابْنَتَهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اللَّهُمَّ سَلِّطْ عَلَيْهِ كَلْبًا مِنْ كِلَابِكَ»⁸²²

“...*Utbe b. Ebî Leheb, Rasulullah (s.a.v.)’in kızını boşayıp gönderdiğinde Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: ‘Ya Rabbi, ona senin köpeklerinden bir köpek musallat et.’*”

Senette Ya’kûb b. İshâk vardır (v. 259)⁸²³. Ya’kûb b. İshâk ile Seleme b. El-Fadl (v.200)⁸²⁴ arasında bir ravi atlanmıştır. Senet munkatı’dır. Dolayısıyla rivayet bu senetle zayıftır.

2. Senet

عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفَرَجِ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ السَّوَّاقِ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ الْعُقَيْلِيِّ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ، عَنْ هِشَامِ بْنِ غُرُورَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ هَبَّارِ بْنِ الْأَسْوَدِ قَالَ: لَمَّا نَزَلَتْ: {وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَىٰ} حَتَّىٰ انْتَهَىٰ إِلَى: {دَنَا فَتَدَلَّىٰ} قَالَ عُنْبَةُ بْنُ أَبِي هَبِّ: أَنَا أَكْفُرُ بِالَّذِي دَنَا فَتَدَلَّىٰ فَقَالَ: يَعْنِي النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اللَّهُمَّ سَلِّطْ عَلَيْهِ كَلْبًا مِنْ كِلَابِكَ» فَخَرَجَ إِلَى الشَّامِ فَخَرَجَ عَلَيْهِ الْأَسَدُ فَأَقْتَرَسَهُ⁸²⁵

“...*Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: ‘Ya Rabbi, ona (Utbe b. Ebî Leheb’e) senin köpeklerinden bir köpek musallat et.’*”

Senette Dâvûd b. İbrâhim el-‘Ukaylî vardır ve kezzâb olarak nitelendirilmiştir.⁸²⁶ Dolayısıyla rivayet bu isnatla çok zayıf durumdadır.

Bediuzzaman’ın zikrettiği hadisi başka bir kaynakta bulamadık. Dolayısıyla hadis bu şekliyle çok zayıftır.

Hadis no: 6

حَدَّثَنَا حَسَنُ بْنُ مُوسَى، حَدَّثَنَا زُهَيْرُ أَبُو (2) خَيْثَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ بْنِ حُثَيْمٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَضَعَ يَدَهُ عَلَى كَتِفِي - أَوْ عَلَى مَنْكِبِي، شَكَّ سَعِيدٌ - ثُمَّ قَالَ: " اللَّهُمَّ فَهِمُهُ فِي الدِّينِ، وَعَلِّمُهُ التَّأْوِيلَ " ⁸²⁷

“*Ya Rabbi, onu dinde fakih kıl ve ona tevili öğret.*”

Hadisin kaynaklarda geçen metni

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ: حَدَّثَنَا هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ، قَالَ: حَدَّثَنَا وَرْقَاءُ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي يَرِيدٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ الْخَلَاءَ، فَوَضَعَتْ لَهُ وَضُوءًا قَالَ: «مَنْ وَضَعَ هَذَا فَأُخْبِرَ فَقَالَ اللَّهُمَّ فَهِمُهُ فِي الدِّينِ»⁸²⁸

Hadis, Ahmed b. Hanbel’in el-Musned’inde geçmektedir ve Şu’ayb el-Arnavut tarafından sahih kabul edilmiştir.⁸²⁹

⁸²² ed-Dûlâbî, *ez-Zurriyetu’t-Tâhira*, s. 57.

⁸²³ İbn ‘Asâkir, *Târihu Dimeşk*, VII, 282.

⁸²⁴ Zehebî, *Târihu’l-İslâm*, IV, 1118.

⁸²⁵ İbn Kâni’, *Mu’cemu’s-Sahâbe*, III, 207.

⁸²⁶ İbn Hacer, *Lisânu’l-Mizân*, III, 393.

⁸²⁷ Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, I, 266, 314, 328, 335; Hâkim, *el-Mustedrek*, III, 615.

⁸²⁸ Buhârî, *Vudû’*, 10; Muslim, *Fedâilu’s-Sahâbe*, 138; Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, I, 361.

⁸²⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, IV, 225.

Hadis no: 7

اللهم لا تجعها⁸³⁰ (Hz. Fatıma'ya hitaben:)

“Ya Rabbi, onu acıktırma.”

Bu hadise veya benzer lafızlara hiçbir kaynakta rastlayamadık.

Hadis no: 8

اللهم لا تغفر لمحلّم⁸³¹

“Yâ rabbi Muhalleme'i affetme.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ , عَنِ ابْنِ إِسْحَاقَ , عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قُسَيْطٍ , عَنِ الْقَعْقَاعِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي حَدْرَدٍ الْأَسْلَمِيِّ , عَنْ أَبِيهِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي حَدْرَدٍ , قَالَ: بَعَثَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَرِيَّةٍ إِلَى إِضْمٍ , ... فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «يَدِينِي وَوَصَفَ أَنَّهُ رَفَعَهُمَا , اللَّهُمَّ لَا تَغْفِرْ لِمُحَلِّمِ بْنِ جَثَامَةَ»⁸³²

“Rasulullah (s.a.v.) bizi bir seriyyeye gönderdiğinde İdam'a göndermişti... ve elini yukarı kaldırdığına işaret ederek dedi ki: ‘Yâ Rabbi, Muhalleme b. Cessâme'yi affetme!’” şeklindedir.

Hadis metinlerinin hepsinin senedinde Muhammed b. İshak vardır. Dârekutnî onunla ihticac edilemeyeceğini belirtirken, Nesâî onun için “kuvvetli değildir” ifadesini kullanmaktadır.⁸³³ Hadisin başka bir senedine rastlayamadık. Dolayısıyla hadis bu hal üzere zayıftır.

Bediuzzaman'ın zikrettiği hadis ile kaynaktaki metin lafız açısından aynıdır.

Hadis no: 9

Perviz denilen Fars padişahı, name-i Nebeviyeyi (Hz. Peygamber'in mektubunu) yırtmış. Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'a haber geldi. Şöyle beddua etti: اللهم⁸³⁴ (Ya Rabbi, onu parçala!)

Hadis, kaynaklarda bu lafızla geçmemektedir. Rivayet, Beyhakî'nin *es-Sünenu'l-Kubrâ* adlı eserinde اللهم مرق ملكه lafızı ile senetsiz olarak aktarılmaktadır.⁸³⁵ Hadise başka bir kaynakta da senedine rastlayamadık.

Hadis no: 10

Tufeyl İbn-i Amr, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'dan bir mu'cize istedi ki, götürüp kavmine göstereyim. Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, اللهم نُور له (Ya

⁸³⁰ Mektubat, s. 146.

⁸³¹ Mektubat, s. 147.

⁸³² İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, VII, 425; Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, XXXIV, 559, 39, 307; İbn Şebbe, *Tarihu'l-Medîne*, II, 446; Ebu Davud, *es-Sunen*, IV, 171.

⁸³³ Zehebî, *Mizânu'l-İ'tidâl*, III, 469.

⁸³⁴ Mektubat, s. 146.

⁸³⁵ Beyhakî, *es-Sunenu'l-Kubrâ*, IX, 306.

Rabbi, onu aydınlat) demiş. İki gözü ortasında bir nur zuhur etmiş. Sonra değneği ucuna naklolmuş.⁸³⁶

Bu hadisi hiçbir kaynakta senetli olarak bulamadık. Tufeyl b. Amr ile ilgili birçok rivayet vardır ve çok önemli görünen bu olay hiçbir kaynakta geçmemektedir.

Hadis no: 11

وعسى أن يقوم مقاماً يسرك يا عمر⁸³⁷

“(Sehl b. Amr)’ın seni sevindirecek makamlara gelmesi umulur, ya Ömer.”

Bu hadise hiçbir kaynakta rastlayamadık. Tercümede parantez arasında vermiş olduğumuz “Sehl b. Amr” kısmı, Bediuzzaman tarafından açıklama olarak verilmektedir.⁸³⁸

Hadis no: 12

ويل للعرب من شر قد اقترب⁸³⁹

“Yaklaşan şerden dolayı Araplara yazıklar olsun.”

أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، عَنْ مَعْمَرٍ، عَنِ الرَّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ زَيْنَبِ بِنْتِ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ زَيْنَبِ بِنْتِ جَحْشٍ قَالَتْ: دَخَلَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ يَقُولُ: «وَيْلٌ لِلْعَرَبِ مِنْ شَرِّ قَدِ اقْتَرَبَ، فَتُخِ الْيَوْمَ مِنْ رَدَمِ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مِثْلَ هَذَا»، وَحَلَقَ إِبْهَامَهُ بِالْيَتِي تَلِيهَا، قَالَتْ: فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَنْهَلِكُ وَفِينَا الصَّاحِجُونَ؟ قَالَ: «نَعَمْ، إِذَا كَثُرَ الْحَبِثُ»⁸⁴⁰

Bediuzzaman’ın aktarmış olduğu hadis metin olarak kaynaktaki hadisler ile aynıdır. Hadis Ma’mer b. Râşid, Buhârî, Müslim ve Tirmizî tarafından sahih kabul edilmiştir.

Hadis no: 13

ويل للناس منك وويل لك من الناس⁸⁴¹

“Senden dolayı insanlara yazıklar olsun, sana da insanlardan dolayı yazıklar olsun.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

حَدَّثَنَا أَبُو حَلِيْفَةَ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الْمُبَارَكِ، حَدَّثَنَا سَعْدُ أَبُو عَاصِمٍ مَوْلَى سُلَيْمَانَ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ كَيْسَانَ مَوْلَى عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ قَالَ: أَخْبَرَنِي سَلْمَانُ الْفَارِسِيُّ، أَنَّهُ دَخَلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَإِذَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الزُّبَيْرِ مَعَهُ طَسْتٌ، فَشَرِبَ مَا فِيهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَا شَأْنُكَ يَا ابْنَ أَخِي؟» قَالَ: إِنِّي أَحْبَبْتُ أَنْ يَكُونَ مِنْ

⁸³⁶ Mektubat, s. 146.

⁸³⁷ Mektubat, s. 108.

⁸³⁸ Mektubat, s. 108.

⁸³⁹ Mektubat, s. 104.

⁸⁴⁰ Ma’mer b. Râşid, *el-Câmi’*, XI, 363; Buhârî, *Fiten*, 4; Müslim, *Fiten*, 1-2; Tirmizî, *Fiten*, 23.

⁸⁴¹ Mektubat, s. 103.

دَم رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي جَوْفِي، فَقَالَ: «وَيْلٌ لَكَ مِنَ النَّاسِ، وَوَيْلٌ لِلنَّاسِ مِنْكَ، لَا تَمْسُكُ النَّارُ إِلَّا قَسَمَ الْيَمِينِ»⁸⁴²

“... Abdullah b. Zübeyr’de bir kap vardı ve içindekini içmişti. Rasulullah (s.a.v.) de: ‘Ne oldu ey kardeşimin oğlu?’ diye sordu. O da: ‘Ben Rasulullah (s.a.v.)’in kanından benim karnımda bir şeylerin var olmasını istedim.’ Dedi. Rasulullah (s.a.v.) de: ‘Senden dolayı insanlara yazıklar olsun, insanlara da senden dolayı yazıklar olsun.’ buyurdu.”

Hadisin tahkiki

İsim	Doğum yılı	Vefat yılı (hicri)	Sikalık durumu	Önceki ravi ile lika	Rivayet aldığı lafız
مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ الْحُسَيْنِ الْغَطْرِيفِيِّ	280 küsür ⁸⁴³	Recep 377 ⁸⁴⁴	sika ⁸⁴⁵	Var ⁸⁴⁶	Tahdîs
أَبُو خَلِيفَةَ الْجُمَحِيِّ الْبَصْرِيِّ	206 ⁸⁴⁷	305 ⁸⁴⁸	sika ⁸⁴⁹	Var ⁸⁵⁰	Tahdîs
عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنِ الْمُبَارَكِ	?	228 ⁸⁵¹	sika ⁸⁵²	Var ⁸⁵³	Tahdîs
سَعْدُ أَبُو عَاصِمٍ	84 ⁸⁵⁴	?	Sika ⁸⁵⁵	Var ⁸⁵⁶	‘an
وَهْبُ بْنُ كَيْسَانَ الْقُرَشِيِّ	?	127 ⁸⁵⁷	sika ⁸⁵⁸	Var ⁸⁵⁹	Ehbera
سَلْمَانَ الْفَارَسِيِّ	?	Hz. Osman’ın hilafeti ⁸⁶⁰	sahabi ⁸⁶¹	Sahabi ⁸⁶²	Kâle

Tabloda görüldüğü üzere hadis sahihtir.

⁸⁴² el-Ğitrîfî, *Cuz’u İbn Ğitrîf*, I, 104.

⁸⁴³ Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nubelâ*, XVI, 354.

⁸⁴⁴ Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nubelâ*, XVI, 355.

⁸⁴⁵ Zehebî, *Târihu’l-İslâm*, VIII, 443.

⁸⁴⁶ Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nubelâ*, XVI, 354.

⁸⁴⁷ Zehebî, *Târihu’l-İslâm*, VII, 92.

⁸⁴⁸ Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nubelâ*, XIV, 8.

⁸⁴⁹ Zehebî, *Târihu’l-İslâm*, VII, 92.

⁸⁵⁰ Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nubelâ*, VIII, 14.

⁸⁵¹ Zehebî, *Târihu’l-İslâm*, V, 617.

⁸⁵² Zehebî, *Târihu’l-İslâm*, V, 617.

⁸⁵³ Zehebî, *Târihu’l-İslâm*, IV, 624.

⁸⁵⁴ Buhârî, *et-Târihu’l-Kebîr*, IV, 55.

⁸⁵⁵ Zehebî, *Târihu’l-İslâm*, IV, 624.

⁸⁵⁶ İbn ‘Asâkir, *Tarihu Dimeşk*, XX, 232.

⁸⁵⁷ Zehebî, *Siyeru A’lâmi’n-Nubelâ*, V, 226.

⁸⁵⁸ Zehebî, *Târihu’l-İslâm*, III, 555.

⁸⁵⁹ İbn Sa’d, Vehb b. Keysân’ın birçok sahabeliden rivayet aldığını bildirir. Ancak İsim olarak Selmân-ı Fârisî’yi zikretmez. Vehb b. Keysân’ın hem sika olması, hem de ehberanî (bana bildirdi) lafzını kullanması, onun likâsını İspat eder. Bilgi İçin bkz.: İbn Sa’d, *et-Tabakâtu’l-Kubrâ*, I, 310.

⁸⁶⁰ İbn Sa’d, *et-Tabakâtu’l-Kubrâ*, VI, 16.

⁸⁶¹ İbn Sa’d, *et-Tabakâtu’l-Kubrâ*, VI, 16.

⁸⁶² İbn Sa’d, *et-Tabakâtu’l-Kubrâ*, VI, 16.

Bediuzzaman'ın aktarmış olduğu metin hadis de kaynaklarda aynen geçtiği için hadis sahihtir.

Hadis no: 14

يا رب أرني آية لا أبالي من كذّبي بعدها⁸⁶³

“Ya Rabbi, artık beni yalanlayanları önemsemeyeceğim bir işaret göster bana.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni

حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْحُجَّاجِ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ أَبِي رَافِعٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ بِالْحُجُونِ، وَهُوَ كَثِيبٌ حَزِينٌ، فَقَالَ: «اللَّهُمَّ أَرِنِي الْيَوْمَ آيَةً لَا أَبَالِي مَنْ كَذَّبَنِي بَعْدَهَا مِنْ قَوْمِي» فَنَادَى شَجَرَةً مِنْ قَبْلِ عَقْبَةِ أَهْلِ الْمَدِينَةِ، فَنَادَاهَا فَجَاءَتْ تَشْتُقُّ الْأَرْضَ حَتَّى انْتَهَتْ إِلَيْهِ، فَسَلَّمَتْ عَلَيْهِ، ثُمَّ أَمَرَهَا فَذَهَبَتْ، قَالَ: فَقَالَ: «مَا أَبَالِي مَنْ كَذَّبَنِي بَعْدَهَا مِنْ قَوْمِي»⁸⁶⁴

“...Rasulullah (s.a.v.) Hacûn'da⁸⁶⁵ üzgün ve kederli iken: ‘Yâ rabbi, bana bugün bir işaret ver ki, kavmimden beni yalanları artık umursamayayım.’ dedi. Bunun üzerine Medine ehlinin Akabe biat yerinden bir ağaca seslendi ve ağaç toprağı yarararak ona geldi ve selam verdi. Sonra Efendimiz ona emretti de gitti ve dedi ki: ‘Artık kavmimden beni yalanlayanları umursamayacağım.’”

Senette Ali b. Zeyd b. Abdullah vardır. Buhârî onunla ihticac edilemeyeceğini söylemektedir. İbn Huzeyme onun hıfzının kötü olduğunu bildirmektedir.⁸⁶⁶ Dolayısıyla hadis de zayıftır.

Bediuzzaman'ın zikrettiği hadise kaynaklardaki en yakın metin, yukarıda verdiğimiz metindir.

Hadis no: 15

يا رب هذا عمي وصنو أبي وهؤلاء بنوه فاسترهم من النار كسترني إياهم بملاءتي⁸⁶⁷

“Ya Rabbi, bu amcam ve babamın kardeşi. Bunlar da onun çocukları. Benim onları çarşafımla örttüğüm gibi sen de onları ateşten koru.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ، ثنا إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْهَرَوِيُّ، ثنا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُثْمَانَ بْنِ إِسْحَاقَ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ، حَدَّثَنِي جَدِّي أَبُو أُمِّي مَالِكُ بْنُ حَمْرَةَ بْنِ أَبِي أُسَيْدِ السَّاعِدِيِّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ أَبِي أُسَيْدِ السَّاعِدِيِّ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِلْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ: «... يَا رَبُّ هَذَا عَمِّي وَصَنُو أَبِي، وَهَؤُلَاءِ أَهْلُ بَيْتِي، فَاسْتُرْهُمْ مِنَ النَّارِ كَسْتُرِي إِيَّاهُمْ بِمَلَأَتِي هَذِهِ»⁸⁶⁸

⁸⁶³ Mektubat, s. 125.

⁸⁶⁴ Ebu Ya'lâ, el-Musned, I, 190

⁸⁶⁵ Şu an Cennetu'l-Muallâ mezarlığının da içinde bulunduğu eski Mekke'nin kuzey kısmında bir bölgenin adı.

⁸⁶⁶ Zehebî, Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ', V, 207.

⁸⁶⁷ Mektubat, s. 133.

⁸⁶⁸ Taberânî, el-Mu'cemu'l-Kebîr, XIX, 263; Ebû Bekr eş-Şafi'î, el-Fevâidu's-Şehîr, s. 308; el-Âcurî, eş-Şerî'a, V, 2253.

“... Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: ‘Yâ rabb! Bu amcam ve babamın ikizi (sayılır). Bunlar da benim ehl-i beytim. Benim onları çarşafımla örttüğüm gibi sen de onları ateşten koru.’” şeklindedir.

Çeşitli kaynaklarda geçen bu hadisin bütün senetlerinde Mâlik b. Hamza vardır. İbn Adıyy onun hadislerine uyulamayacağını bildirmektedir.⁸⁶⁹ Buhâri de onu zayıflar arasında zikretmiştir.⁸⁷⁰

Bediuzzaman’ın zikretmiş olduğu hadise başka bir kaynakta rastlayamadık. Sonuç itibariyle hadis zayıftır.

8. Çeşitli Konular

Hadis no: 1

الإسلامية جبت العصبية الجاهلية⁸⁷¹

“İslamiyet, cahiliye kavmiyetçiliğini kesip atmıştır (ortadan kaldırmıştır)..”

Hadis olarak aktarılan bu söze hiçbir kaynakta rastlayamadık.

Hadis no: 2

أشد الناس بلاءً الأنبياء ثم الأولياء الأمثل فالأمثل⁸⁷²

“İnsanların başına en çok bela gelenleri Peygamberlerden sonra velilerdir. Sonra peyderpey diğer insanlardır.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ حُصَيْنٍ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ بْنِ حُدَيْفَةَ، عَنْ عَمَّتِهِ فَاطِمَةَ أَنَّهَا قَالَتْ: أَتَيْتَنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَعُودُهُ فِي نِسَاءٍ، فَإِذَا سِقَاءٌ مُعَلَّقٌ نَحْوَهُ يَقْطُرُ مَاءٌ عَلَيْهِ مِنْ شِدَّةِ مَا يَجِدُ مِنْ حَرِّ الْحُمَى، قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَوْ دَعَوْتَ اللَّهَ فَشَقَّكَ، فَقَالَ: رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " إِنَّ مِنْ أَشَدِّ النَّاسِ بَلَاءً الْأَنْبِيَاءَ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ"⁸⁷³

“... Ebû Ubeyde b. Huzeyfe'nin halası Fatıma anlatıyor: ‘Rasulullah (s.a.v.)’e hanımlarla birlikte hasta ziyaretine gelmiştik. Rasulullah (s.a.v.)’in üzerinde bir su kabı vardı. Su kabının suyu, sıtma hastalığının ateşini almak için üzerine damlıyordu. Biz de dedik ki: ‘Yâ Rasulallah, Allah’a (c.c.) dua etsen de seni iyileştirse?’ Rasulullah (s.a.v.) de dedi ki: ‘İnsanların başına en çok bela gelenleri peygamberlerdir. Sonra peyderpey ardından gelenlerdir.’” şeklindedir.

Hadisin tahkiki

İsim	Doğum yılı	Vefat yılı (hicri)	Sikalık durumu	Önceki ravi ile lika	Rivayet aldığı lafız
------	------------	--------------------	----------------	----------------------	----------------------

⁸⁶⁹ İbn Adıyy, *el-Kâmil fî Du'afâi'r-Ricâl*, VIII, 114.

⁸⁷⁰ Zehebî, *Mizânu'l-İtidâl*, III, 425.

⁸⁷¹ *Mektubat*, s. 322.

⁸⁷² *Lem'a'lar*, s. 213.

⁸⁷³ Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, X, 45.

أحمد بن محمد بن حنبل	164 ⁸⁷⁴	241 ⁸⁷⁵	Sika ⁸⁷⁶	var ⁸⁷⁷	Tahdîs
محمد بن جعفر غندر	110 küsür ⁸⁷⁸	193 ⁸⁷⁹	Sika ⁸⁸⁰	var ⁸⁸¹	Tahdîs
شعبة بن الحجاج	?	165 ⁸⁸²	Sika ⁸⁸³	var ⁸⁸⁴	'an
حصين بن عبد الرحمن	43 ⁸⁸⁵	136 ⁸⁸⁶	Sika ⁸⁸⁷	Var ⁸⁸⁸	'an
أبو عبيدة بن حذيفة بن اليمان	?	?	sahabi ⁸⁸⁹	var ⁸⁹⁰	'an
فاطمة بنت اليمان	?	?	sahabi ⁸⁹¹	sahabi ⁸⁹²	Kâle

Ahmed b. Hanbel'in el-Müsned adlı eserinde naklettiği hadis tabloda görüldüğü üzere hadis sahihtir. Nitekim Şu'ayb el-Arnaut bu hadis için "sahih li ğayrihi" hükmünü vermiştir.⁸⁹³

Bediuzzaman'ın zikretmiş olduğu hadisin lafzı kaynaktaki metinden biraz farklı olsa da anlam olarak aynı anlamı taşımaktadır.

Hadis no: 3

إلى أين يا أبا ليلى⁸⁹⁴

"Nereye ya Ebu Leyla?"

أَحْبَبْنَا أَبُو الْحُسَيْنِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحُسَيْنِ الدَّقَّاقِ , قِرَاءَةً عَلَيْهِ , قَالَ : ثنا عَبْدُ اللَّهِ هُوَ ابْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ الْبَغَوِيِّ , قَالَ : ثنا دَاوُدُ هُوَ ابْنُ رُشَيْدٍ , قَالَ : ثنا يَعْلَى بْنُ الْأَشَدِّقِ , قَالَ : سَمِعْتُ النَّبِيعَةَ , يَقُولُ : " أَنْشَدْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ :

بَلَعْنَا السَّمَاءَ مَجْدُنَا وَجُدُونَا ... وَإِنَّا لَنَرْجُو بَعْدَ ذَلِكَ مَطْهَرًا

⁸⁷⁴ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, XI, 179.

⁸⁷⁵ Buhârî, *et-Târîhu'l-Evsat*, II, 375.

⁸⁷⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, VII, 253.

⁸⁷⁷ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX, 99.

⁸⁷⁸ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX, 99.

⁸⁷⁹ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX, 101.

⁸⁸⁰ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, IX, 100.

⁸⁸¹ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, VII, 204.

⁸⁸² Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, VII, 229.

⁸⁸³ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, VII, 202.

⁸⁸⁴ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, V, 402.

⁸⁸⁵ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, V, 422.

⁸⁸⁶ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, V, 424.

⁸⁸⁷ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, V, 422.

⁸⁸⁸ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, V, 422.

⁸⁸⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, VI, 15.

⁸⁹⁰ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXXIV, 54.

⁸⁹¹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, VIII, 325.

⁸⁹² İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, VIII, 325.

⁸⁹³ Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, VI, 369.

⁸⁹⁴ *Mektubat*, s. 145.

فَقَالَ ابْنُ الْمُطَهَّرِ: إِلَى أَيِّنَ يَا أَبَا لَيْلَى؟ قُلْتُ: الْجَنَّةَ.....»⁸⁹⁵

Bediuzzaman'ın zikrettiği hadise hiçbir kaynakta rastlayamadık. Zira Bediuzzaman'ın kitabında aktardığı sözün sahibi kaynaklarda İbnu'l-Mutahhir olarak karşımıza çıkmaktadır. Bediuzzaman ise bu sözü Hz. Peygamber (a.s)'a isnad etmektedir.

Hadis no: 4

تحلقوا عشرة عشرة⁸⁹⁶

“Onar onar halka olunuz.”

Hadis olarak aktarılan söze hiçbir kaynakta rastlayamadık.

Hadis no: 5

ردنا بجفنة الربي⁸⁹⁷

“Kafilenin su kabını bize getir.”

Hadisin bu lafzı veya buna benzer bir lafzına kaynaklarda rastlayamadık.

Hadis no: 6

الزكاة قنطرة الإسلام⁸⁹⁸

“Zekat, İslam'ın köprüsüdür.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni

1. Senet

عَنْ مَعْمَرٍ، عَنْ قَتَادَةَ قَالَ: كَانَ يُقَالُ: «إِنَّ الزَّكَاةَ قَنْطَرَةٌ بَيْنَ النَّارِ، وَبَيْنَ الْجَنَّةِ فَمَنْ أَدَّى زَكَاتَهُ قَطَعَ الْقَنْطَرَةَ»⁸⁹⁹

“Katâde dedi ki: ‘Zekat, ateş ile cennet arasında bir köprüdür. Kim zekatını verirse, köprüyü kırmış olur.’ denirdi.”

Senedin son kısmı Katâde’de bitmektedir. Katâde tabiîndendir.⁹⁰⁰ Senette sahabi adı belirsizdir. Katâde burada bu sözü Rasulullah (s.a.v.)’e de nispet etmemektedir.

2. Senet

حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، نَا أَسَدُ بْنُ مُوسَى، ثنا بَقِيَّةُ بْنُ الْوَلِيدِ، عَنِ الصَّحَّاحِ بْنِ حُمْرَةَ، عَنْ حِطَّانَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الرَّقَاشِيِّ، عَنْ أَبِي
الدَّرْدَاءِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «الزَّكَاةُ قَنْطَرَةُ الْإِسْلَامِ»⁹⁰¹

Senetteki ed-Dahhâk b. Humra'nın hadisleri Buhârî tarafından münker kabul edilmiştir.⁹⁰² İbn Adıyy de onun için “sika değildir” ifadesini kullanmaktadır.⁹⁰³

⁸⁹⁵ İbnu'n-Nekûr, *el-Humâsiyyât*, s. 9.

⁸⁹⁶ *Mektubat*, s. 113.

⁸⁹⁷ *Mektubat*, s. 121.

⁸⁹⁸ *İşârâtu'l-İ'câz*, s. 44.

⁸⁹⁹ Abdurrezzâk b. Hemmâm, *el-Musannef*, IV, 108.

⁹⁰⁰ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, VII, 185.

⁹⁰¹ Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Evsat*, VIII, 380.

⁹⁰² Zehebî, *Mîzânu'l-İ'tidâl*, II, 322.

Hadisin başka bir senedine rastlayamadık. Dolayısıyla hadis bu haliyle çok zayıftır.

Hadis no: 7

ما لا يدرك كله لا يترك كله⁹⁰⁴

“Bütünyle elde edilemeyen şeyin tümü de terk edilemez.”

Hadis olarak aktarılan bu söze hiçbir kaynakta rastlayamadık.

Hadis no: 8

وجدتُ فرسك بحرًا⁹⁰⁵

“Atını deniz gibi buldum.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا حَمَّادٌ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَحْسَنَ النَّاسِ، وَأَجْوَدَ النَّاسِ، وَأَشْجَعَ النَّاسِ، قَالَ: وَقَدْ فَرَعَ أَهْلُ الْمَدِينَةِ لَيْلَةً سَمِعُوا صَوْتًا، قَالَ: فَتَلَقَّاهُمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى فَرَسٍ لِأَبِي طَلْحَةَ عَزِيٍّ، وَهُوَ مُتَقَلِّدٌ سَيْفَهُ، فَقَالَ: «لَمْ تُرَاعُوا، لَمْ تُرَاعُوا»، ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «وَجَدْتُهُ بَحْرًا» يَعْنِي الْفَرَسَ⁹⁰⁶

“...Rasullah (s.a.v.) insanların en güzeli, en iyisi ve en cesuru idi. Bir gece Medine ehli bir ses işitip korkmuşlardı. Rasulullah (s.a.v.) de onları Ebu Talha'ya ait donanımsız bir atın üstünde karşılamıştı. Kılıcını kuşanmıştı ve dedi ki: 'Gözetlemediniz, gözetlemediniz. (Atı kastederek) Onu deniz gibi buldum.'” şeklindedir.

Başta Buhârî olmak üzere, Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned'i* ve İbn Mâce'nin *Sünen'i*nde geçen hadis sahihtir.

Bediuzzaman'ın zikrettiği hadis, kaynaktaki metin ile hemen hemen aynıdır.

Hadis no: 9

يأكله كلب الله⁹⁰⁷

“Allah'ın köpeği onu (Utbe b. Ebî Leheb'i) yiyecektir.”

Hadis olarak nakledilen bu söze hiçbir kaynakta rastlayamadık.

Hadis no: 10

من كذب علي متعمداً فليتبوأ مقعده من النار⁹⁰⁸

“Kim benim adıma bilerek yalan söylerse cehennemdeki yerini hazırlasın.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

⁹⁰³ İbn Adıyy, *el-Kâmil fî Du'afâi'r-Ricâl*, V, 154.

⁹⁰⁴ *Tarihçe-i Hayat*, s. 95.

⁹⁰⁵ *Mektubat*, s. 154.

⁹⁰⁶ Buhârî, *Cihâd*, 54, *Edeb*, 39; İbn Mâce, *Cihâd*, 9; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, III, 147.

⁹⁰⁷ *Mektubat*, s. 109.

⁹⁰⁸ *Mektubat*, s. 96.

حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ، حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عُبَيْدٍ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ رَبِيعَةَ، عَنِ الْمُغْبِرَةِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «إِنَّ كَذِبًا عَلَى لَيْسَ كَكَذِبٍ عَلَى أَحَدٍ، مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا، فَلْيَتَبَوَّأْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ»⁹⁰⁹

“... Rasulullah (s.a.v.) buyurdu ki: ‘Benim hakkımda söylenen yalan, başkası adına söylenen yalanla denk değildir. Kim benim hakkımda bilerek yalan söylerse, ateşteki yerini hazırlasın.’” şeklindedir.

Buhârî ve Müslim’in *el-Câmi’u’s-Sahîh* adlı eserlerinde ve Ebû Dâvûd’un *es-Sünen* adlı eserinde geçen hadis sahih kabul edilmiştir.

Bediuzzaman’ın aktarmış olduğu hadis metin olarak kaynaklarda geçen metnin aynısıdır. Dolayısıyla bu hadis sahihtir.

Hadis no: 11

أفضل ما قلت أنا والنبيون من قبلي لا إله إلا الله⁹¹⁰

“Benim ve benden önceki peygamberlerin söylediği en faziletli şey “Allah’tan başka ilah yoktur” sözüdür.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni

1. ed-Dinverî (v. 333/944)’nin naklettiği hadis metni:

حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ دَاوُدَ بْنِ الْمُهَذَّبِ، نَا الْحُمَيْدِيُّ، نَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ يَوْمًا بِحَدِيثِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؛ «أَفْضَلُ مَا قُلْتُ أَنَا وَالنَّبِيُّونَ مِنْ قَبْلِي يَوْمَ عَرَفَةَ: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ»⁹¹¹

“Ben ve benden önceki peygamberlerin arefe günü söylediği en faziletli şey “La ilahe illahu vahdehu lâ şerîke leh”tir.”

Senetteki Sufyan b. Uyeyne sahabi olmadığı için⁹¹² senet mürseldir.

2. Taberânî (v. 360/970)’nin naklettiği hadis metni

حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ الْمُثَنَّى بْنِ مُعَاذِ الْعَنْبَرِيِّ، ثنا عَقَّانُ بْنُ مُسْلِمٍ، ثنا قَيْسُ بْنُ الرَّبِيعِ، عَنِ الْأَعْرَبِيِّ بْنِ الصَّبَّاحِ، عَنْ حَلِيفَةَ بْنِ حُصَيْنٍ، عَنْ عَلِيٍّ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «أَفْضَلُ مَا قُلْتُ أَنَا وَالنَّبِيُّونَ قَبْلِي عَشِيَّةَ عَرَفَةَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ، لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ»⁹¹³

“Ben ve benden önceki peygamberlerin Arafat akşamı söylediği en faziletli şey “La ilahe illahu vahdehu lâ şerîke leh”tir.”

Senette bulunan Kays b. er-Rebî’ Buhârî tarafından zayıf görülmüştür.⁹¹⁴ Hatta Nesâî onun rivayetlerini metruk kabul etmiştir.⁹¹⁵ Dolayısıyla hadis de çok zayıftır.

Hadisin başka senedine rastlayamadık.

Hadis no: 12

⁹⁰⁹ Buhârî, *İlm* 38, *Cenâiz* 33, *Enbiyâ*’ 50; Muslim, *Zuhd* 72; Ebû Dâvûd, *İlm* 4.

⁹¹⁰ *Şuâlar*, s. 9.

⁹¹¹ Ebû Bekr ed-Dîneverî, *el-Mucâlese Ve Cevâhiru’l-’İlm*, s. 339.

⁹¹² Buhârî, *et-Târîhu’l-Kebîr*, IV, 94.

⁹¹³ Taberânî, *ed-Duâ*’, s. 273.

⁹¹⁴ Buhârî, *et-Târîhu’l-Kebîr*, VII, 156.

⁹¹⁵ İbn Adiyy, *el-Kâmil fî Du’afâi’r-Ricâl*, VII, 158.

“Evlenin, çoğalın. Zira ben ümmetlere sizinle övüneceğim.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni

عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ: أُخْبِرْتُ، عَنْ هِشَامِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هَلَالٍ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «تَنَاحُوا، تَكَاتَرُوا، فَيَنِي أَبَاهِي بِكُمْ الْأُمَمِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، يَنْكُحُ الرَّجُلُ الشَّابَّةَ الْوَضِيئَةَ مِنْ أَهْلِ الدِّمَّةِ، فَإِذَا كَبُرَتْ طَلَّقَهَا، اللَّهُ اللَّهُ فِي النَّسَاءِ، إِنَّ مِنْ حَقِّ الْمَرْأَةِ عَلَى زَوْجِهَا أَنْ يُطْعِمَهَا وَيَكْسُوَهَا، فَإِنْ أَتَتْ بِفَاحِشَةٍ فَيَضْرِبُهَا ضَرْبًا غَيْرَ مُبْرَحٍ»⁹¹⁷

“Evlenin, çoğalın. Zira ben kıyamet günü ümmetlere karşı sizinle övüneceğim.”

Senette İbn Cureyc hadisi doğrudan Hişâm b. Sa'd'dan almadığını bildirmektedir. Senet munkatı olduğu için zayıftır.

Bediuzzaman'ın aktarmış olduğu hadisin başka bir senedine rastlayamadık. Bediuzzaman'ın kullanmış olduğu hadis metni ile kaynaktaki metin aynıdır.

Hadis no: 13

أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِ بِي⁹¹⁸

“Ben kulumun hakkımdaki zannı üzereyim.”

Hadisin kaynaklarda geçen metni:

حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصٍ، حَدَّثَنَا أَبِي، حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ، سَمِعْتُ أَبَا صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " يَفُوقُ اللَّهُ تَعَالَى: أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِ بِي"⁹¹⁹

“Ben kulumun benim hakkımdaki zannı yanımdayım.” şeklindedir. Bu hadis, Buhârî ve Müslim'in el-Câmi'u's-Sahîh adlı eserleri yanında Tirmizî'nin es-Sünen'inde bulunduğu için sahih kabul edilmiştir. Bediuzzaman'ın zikretmiş olduğu lafız, hadis kaynaklarındaki lafızla aynıdır.

Buraya kadar ortaya koyduğumuz bilgi ve bulgulardan anlaşıldığına göre, Said Nursî'nin “Risâleler” diye bilinen eserlerinde çeşitli konularda kullandığı hadisler, sıhhat açısından çeşitlilik arz etmektedir. Bunlar arasında Buhârî ve Müslim'in el-Câmi'u's-Sahîh adlı sahih hadisleri toplayan eserlerinde olduğu gibi, el-Kütübüt-Tis'a adıyla bilinen eserler ve nihayet zayıf hadislerinin bulunduğu hadis mecmualarında da bulunmaktadır.

Dikkati çeken bir genel uygulama ise, Said Nursî'nin hadis metinlerini muhteva olarak nakletmiş olmasıdır. Öyle anlaşılıyor ki o, hadisleri klasik mecmualarda geçen lafızlarından daha ziyade, ezberinde olan veya hatırında kalan manâları ve muhtevâlarıyla nakletmiştir. Bu durum, tabiatıyla tahric işini zorlaştıran bir durum olarak ortaya çıkmıştır.

⁹¹⁶ Lem'a'lar, s. 198.

⁹¹⁷ Abdurrezzâk b. Hemâm, el-Musannef, VI, 173.

⁹¹⁸ Bediuzzaman, Sözlür, s. 35.

⁹¹⁹ Buhârî, Tevhid, 15, 25; Müslim, Tevbe, 1, Zikr, 3, 19, Tirmizî, Zühd, 51.

Kaynak Kitaplardan Alınan Hadis Metinlerinin Fihristi

Hadis fihristi hadisin başlangıç kelimesine göre alfabetik olarak sıralanmıştır.

- ابْنِي هَذَا سَيِّدًا، وَلَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يُصَلِّحَ بِهِ بَيْنَ فِتْنَتَيْنِ مِنَ الْمُسْلِمِينَ 53
- اثْبُتْ أُحَدِّثُ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ نَبِيٌّ، وَصَدِيقٌ، وَشَهِيدَانِ 35
- أَحَدُ الرَّايَةِ زَيْدٌ فَأُصِيبَ، ثُمَّ أَحَدُ جَعْفَرٍ فَأُصِيبَ، ثُمَّ أَحَدُ ابْنِ رَوَاحَةَ فَأُصِيبَ « وَعَيْنَاهُ تُدْرِفَانِ: «حَتَّى أَحَدَ الرَّايَةِ سَيِّفٌ مِنْ سُيُوفِ اللَّهِ، حَتَّى فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ» 36
- إِذَا مَسَّتْ أُمَّتِي الْمُطَيِّطَاءُ، وَخَدَمَتْهُمْ أَبْنَاءُ الْمُلُوكِ أَبْنَاءُ فَارِسَ وَالرُّومِ سَلَطَ اللَّهُ شِرَارَهَا عَلَى خِيَارِهَا 55
- أَذْهَبَ فَادُعْ لِي ثَلَاثِينَ مِنْ أَشْرَافِ الْأَنْصَارِ» قَالَ: فَشَقَّ ذَلِكَ عَلَيَّ ، مَا عِنْدِي شَيْءٌ أَزِيدُهُ قَالَ: فَكَأَنِّي تَثَاقُلْتُ ، فَقَالَ: «أَذْهَبَ وَادُعْ لِي ثَلَاثِينَ رَجُلًا مِنْ أَشْرَافِ الْأَنْصَارِ» 36
- ارْفَعُوا أَيْدِيَكُمْ فَإِنَّهَا أَخْبَرَتْنِي أَنَّهَا مَسْمُومَةٌ 40
- أَصْحَابِي كَالنَّجُومِ بِأَيْهِمْ اقْتَدَيْتُمْ اهْتَدَيْتُمْ 72
- افْتَرَقَتِ الْيَهُودُ عَلَى إِحْدَى وَسَبْعِينَ فِرْقَةً، فَوَاحِدَةٌ فِي الْجَنَّةِ، وَسَبْعُونَ فِي النَّارِ، وَافْتَرَقَتِ النَّصَارَى عَلَى ثِنْتَيْنِ وَسَبْعِينَ فِرْقَةً، فَاحْدَى وَسَبْعُونَ فِي النَّارِ، وَوَاحِدَةٌ فِي الْجَنَّةِ، وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَتَفْتَرِقَنَّ أُمَّتِي عَلَى ثَلَاثٍ وَسَبْعِينَ فِرْقَةً، وَوَاحِدَةٌ فِي الْجَنَّةِ، وَثِنْتَانِ وَسَبْعُونَ فِي النَّارِ» ، قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ هُمْ؟ قَالَ: «الْجَمَاعَةُ» 63
- أَفْضَلُ مَا قُلْتُ أَنَا وَالنَّبِيُّونَ قَبْلِي عَشِيَّةَ عَرَفَةَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ، لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ 109
- أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ مِنْ رَبِّهِ وَهُوَ سَاجِدٌ، فَأَكْثِرُوا الدُّعَاءَ 74
- أَكْثِرُوا ذِكْرَ هَادِمِ اللَّذَاتِ 75
- الدُّنْيَا سَجْنُ الْمُؤْمِنِ وَجَنَّةُ الْكَافِرِ 78
- الرِّكَاهُ قَنْطَرَةُ الْإِسْلَامِ 107
- الْقَدَرِيَّةُ مَجُوسُ هَذِهِ الْأُمَّةِ: إِنْ مَرَضُوا فَلَا تَعُودُوهُمْ، وَإِنْ مَاتُوا فَلَا تَشْهَدُوهُمْ 66
- اللَّهُمَّ أَجِبْ دَعْوَتَهُ، وَسَدِّدْ رَمِيَّتَهُ 97
- اللَّهُمَّ أَرِنِي الْيَوْمَ آيَةً لَا أَبَالِي مَنْ كَذَّبَنِي بَعْدَهَا مِنْ قَوْمِي» فَتَادَى شَجَرَةً مِنْ قَبْلِ عَقْبَةِ أَهْلِ الْمَدِينَةِ، فَتَادَاهَا فَجَاءَتْ تَشْقُ الْأَرْضَ حَتَّى انْتَهَتْ إِلَيْهِ، فَسَلَّمَتْ عَلَيْهِ، ثُمَّ أَمَرَهَا فَذَهَبَتْ، قَالَ: فَقَالَ: «مَا أَبَالِي مَنْ كَذَّبَنِي بَعْدَهَا مِنْ قَوْمِي» 104
- اللَّهُمَّ أَعِزَّ الْإِسْلَامَ بِأَحَبِّ الرَّجُلَيْنِ إِلَيْكَ: عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ أَوْ عَمْرٍو بْنِ هِشَامٍ ، فَلَمَّا أَسْلَمَ عُمَرُ نَزَلَ جِبْرِيلُ فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ، لَقَدْ اسْتَبَشَّرَ أَهْلُ السَّمَاءِ بِإِسْلَامِ عُمَرَ 97
- اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُ فِي شَعْرِهِ وَبِشْرِهِ» وَقَالَ: «أَفْلَحَ وَجْهَكَ 41
- اللَّهُمَّ سَلِّطْ عَلَيْهِ كَلْبًا مِنْ كِلَابِكَ 100
- اللَّهُمَّ لَا تَغْفِرْ لِمُحَلِّمِ بْنِ جَنَامَةَ 101

- إِنَّ اللَّهَ زَوَى لِي الْأَرْضَ، فَرَأَيْتُ مَشَارِقَهَا وَمَعَارِبَهَا، وَإِنَّ أُمَّتِي سَيَبْلُغُ مُلْكُهَا مَا زُوِيَ لِي مِنْهَا، وَأُعْطِيتُ الْكَنْزَيْنِ الْأَحْمَرَ وَالْأَبْيَضَ، وَإِنِّي سَأَلْتُ رَبِّي لِأُمَّتِي أَنْ لَا يُهْلِكَهَا بِسَنَةِ عَامَّةٍ، وَأَنْ لَا يُسَلِّطَ عَلَيْهِمْ عَدُوًّا مِنْ سِوَى أَنْفُسِهِمْ، فَيَسْتَبِيحَ بَيْضَتَهُمْ، وَإِنَّ رَبِّي قَالَ: يَا مُحَمَّدُ إِنِّي إِذَا فَضَيْتُ فِضَاءً فَإِنَّهُ لَا يَرُدُّ، وَإِنِّي أُعْطَيْتُكَ لِأُمَّتِكَ أَنْ لَا أَهْلِكَهُمْ بِسَنَةِ عَامَّةٍ، وَأَنْ لَا أُسَلِّطَ عَلَيْهِمْ عَدُوًّا مِنْ سِوَى أَنْفُسِهِمْ، يَسْتَبِيحُ بَيْضَتَهُمْ، وَلَوْ اجْتَمَعَ عَلَيْهِمْ مَنْ بَاقَطَارَهَا - أَوْ قَالَ مَنْ بَيْنَ أَقْطَارِهَا - حَتَّى يَكُونَ بَعْضُهُمْ يُهْلِكُ بَعْضًا، وَيَسْبِي بَعْضُهُمْ بَعْضًا 45
- إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ خَيْرَ عِبْدًا بَيْنَ الدُّنْيَا وَبَيْنَ مَا عِنْدَهُ " قَالَ: " فَاخْتَارَ ذَلِكَ الْعَبْدُ مَا عِنْدَ اللَّهِ " 31
- إِنَّ دَعْوَتَ هَذَا الْعِدْقِ مِنْ هَذِهِ النَّخْلَةِ تَشْهَدُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ؟ فَدَعَاهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَجَعَلَ يَنْزِلُ مِنَ النَّخْلَةِ حَتَّى سَقَطَ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ قَالَ: ارْجِعْ فَعَادَ، فَأَسْلَمَ الْأَعْرَابِيُّ 38
- إِنَّ شِئْتَ دَعْوَتِي، وَإِنْ شِئْتَ صَبْرَتِ فَهُوَ خَيْرٌ لَكَ. قَالَ: فَادْعُهُ، قَالَ: فَأَمَرَهُ أَنْ يَتَوَضَّأَ فَيُحْسِنَ وُضُوئَهُ وَيَدْعُو بِهَذَا الدُّعَاءِ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ وَأَتَوَجَّهُ إِلَيْكَ بِنَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ نَبِيِّ الرَّحْمَةِ، إِنِّي تَوَجَّهْتُ بِكَ إِلَى رَبِّي فِي حَاجَتِي هَذِهِ لِتُقَضِيَ لِي، اللَّهُمَّ فَشَفِّعْهُ فِي 95
- إِنَّ عَبْدًا مِنْ عِبَادِ اللَّهِ خَيْرٌ مَا بَيْنَ الدُّنْيَا وَبَيْنَ مَا عِنْدَ رَبِّهِ، فَاخْتَارَ مَا عِنْدَ رَبِّهِ 30
- إِنَّ كَذِبًا عَلَيَّ لَيْسَ كَكَذِبِ عَلَيَّ أَحَدٍ، مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ مُتَعَمِّدًا، فَلْيَتَّبِعُوا مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ 109
- إِنَّ مَلَكًا يَبَايُ مِنْ أَبْوَابِ السَّمَاءِ يَقُولُ: مَنْ يُقْرِضِ الْيَوْمَ جُزْءًا عَدَا، وَمَلَكٌ يَبَايُ آخَرَ يُنَادِي: اللَّهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقًا خَلْفًا، وَأَعْطِ مُمْسِكًا تَلْفًا، وَمَلَكٌ يَبَايُ آخَرَ يُنَادِي: يَا أَيُّهَا النَّاسُ هَلُمُّوا إِلَى رَبِّكُمْ، مَا قَالُ وَكَفَى خَيْرٌ بِمَا كَثُرَ وَالْهَى، وَمَلَكٌ يَبَايُ آخَرَ يُنَادِي: يَا نَبِيَّ آدَمَ لُدُّوا لِلْمَوْتِ، وَابْتُوا لِلْحَرَابِ 86
- إِنَّ مِنْ أَشَدِّ النَّاسِ بَلَاءَ الْأَنْبِيَاءِ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ 105
- إِنَّ هَذَا بَكِّي لِمَا فَتَدَّ مِنَ الدَّرِّ 41
- أَنْتَ أَوْلُ أَهْلِي لِحُوقًا بِي فَضَحَكْتَ لِذَلِكَ 38
- إِنَّكَ سَتَجِدُهُ يَصِيدُ الْبَقَرَ 42
- إِنَّكُمْ سَتَأْتُونَ عَدَا، إِنْ شَاءَ اللَّهُ، عَيْنٌ تَبُوكِ . وَإِنَّكُمْ لَنْ تَأْتُوها حَتَّى يُضْحَى النَّهَارُ. فَمَنْ جَاءَهَا فَلَا يَمَسُّ مِنْ مَائِهَا شَيْئًا». حَتَّى آتَى، فَجَنَّاها، وَقَدْ سَبَقْنَا إِلَيْهَا رَجُلَانِ. وَالْعَيْنُ تَبْضُ بِشَيْءٍ مِنْ مَاءٍ . فَسَأَلَهُمَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «هَلْ مَسِسْتُمَا مِنْ مَائِهَا شَيْئًا؟» فَقَالَا: نَعَمْ. فَسَبَّهَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، وَقَالَ لَهُمَا: «مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَقُولَ». ثُمَّ عَرَفُوا بِأَيْدِيهِمْ مِنَ الْعَيْنِ، فَبَلِيلاً قَلِيلاً. حَتَّى اجْتَمَعَ فِي شَيْءٍ. ثُمَّ غَسَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِيهِ وَجْهَهُ وَيَدَيْهِ. ثُمَّ أَعَادَهُ فِيهَا. فَجَرَّتِ الْعَيْنُ بِمَاءٍ كَثِيرٍ. فَاسْتَقَى النَّاسُ. ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: «يُوشِكُ يَا مُعَاذُ، إِنْ طَالَتْ بِكَ حَيَاةٌ، أَنْ تَرَى مَا هَهُنَا قَدْ مُلِيَءَ جَنَانًا» 70
- إِنَّكُمْ سَتَجِدَانِ امْرَأَةً فِي مَكَانٍ كَذَا وَكَذَا مَعَهَا بَعِيرٌ عَلَيْهِ مَرَادَتَانِ، فَأْتِيَا بِهَا ، فَأَتِيَا الْمَرْأَةَ، فَوَجَدَاهَا قَدْ رَكِبَتْ بَيْنَ مَرَادَتَيْهَا عَلَى الْبَعِيرِ، فَقَالَا لَهَا: أَجِيبِي رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَتْ: مَنْ رَسُولُ اللَّهِ؟ أَهَذَا الصَّابِيُّ؟ قَالَا: هَذَا الَّذِي تَعِينِ وَهُوَ رَسُولُ اللَّهِ حَقًّا، فَجَاءَا بِهَا، فَأَمَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَجَعَلَ فِي إِثْنَاءِ مِنْ مَرَادَتَيْهَا شَيْئًا، ثُمَّ قَالَ مَا شَاءَ اللَّهُ أَنْ يَقُولَ، ثُمَّ أَعَادَ الْمَاءَ فِي الْمَرَادَتَيْنِ، ثُمَّ أَمَرَ بِعُرَى الْمَرَادَتَيْنِ فَمُتِحَتْ، ثُمَّ أَمَرَ النَّاسَ فَمَلَأُوا آيَاتَهُمْ وَأَسْقَيْتَهُمْ، فَلَمْ يَدْعُوا إِثْنَاءَ وَلَا سِقَاءً إِلَّا مَلَأُوهُ، فَقَالَ عِمْرَانُ: فَكَانَ يُجِئُ إِلَى أَنَّهُمَا لَمْ يَزِدَا إِلَّا اِمْتِلَاءً، قَالَ: فَأَمَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِتَوْحِيحِهَا فَبَسِطَ، ثُمَّ أَصْحَابَهُ، فَجَاءُوا مِنْ أَرْوَادِهِمْ حَتَّى مَلَأَ لَهَا ثَوْبَهَا، ثُمَّ قَالَ: «أَذْهَبِي فَإِنَّا لَمْ نَأْخُذْ مِنْ مَائِكَ شَيْئًا، وَلَكِنَّ اللَّهَ سَقَانَا» 37

- إِنَّمَا أَصْحَابِي كَالنُّجُومِ، فَإِنِّي أَنفَدَيْتُهُمُ أَهْتَدَيْتُهُمْ 72
- إِنَّمَا مِثْلُ أَصْحَابِي كَمِثْلِ النُّجُومِ» أَوْ «أَصْحَابِي كَالنُّجُومِ فَأَيُّهَا أَهْتَدَوْا أَهْتَدُوا 72
- إِنِّي لَأَعْرِفُ بِمَكَّةَ حَجْرًا كَانَ يُسَلِّمُ عَلَيَّ قَبْلَ أَنْ أُبْعَثَ 43
- تَنَاحُوا، تَكَثَّرُوا، فَإِنِّي أَنبَاهِي بِكُمْ الْأَمَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، يَنْكِحُ الرَّجُلُ الشَّابَّةَ الْوَضِيئَةَ مِنْ أَهْلِ الدِّمَةِ، فَإِذَا كَبِرَتْ طَلَّقَهَا،
- اللَّهِ فِي النِّسَاءِ، إِنَّ مِنْ حَقِّ الْمَرْأَةِ عَلَى زَوْجِهَا أَنْ يُطْعِمَهَا وَيَكْسُوَهَا، فَإِنْ أَتَتْ بِفَاحِشَةٍ فَيَضْرِبُهَا ضَرْبًا غَيْرَ
- مُبْرَحٍ 110
- خَرَجَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَدَاةً وَعَلَيْهِ مِرْطٌ مُرْحَلٌ، مِنْ شَعْرِ أَسْوَدٍ، فَجَاءَ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ فَأَدْخَلَهُ، ثُمَّ جَاءَ الْحَسَيْنُ
- فَدَخَلَ مَعَهُ، ثُمَّ جَاءَتْ فَاطِمَةُ فَأَدْخَلَهَا، ثُمَّ جَاءَ عَلِيٌُّّ فَأَدْخَلَهُ، ثُمَّ قَالَ: " { إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ
- أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا } 91
- حُبِرَ شَبَابِكُمْ مِنْ تَشَبُّهِ بِكُهُولِكُمْ، وَشُرُّ كُهُولِكُمْ مَنْ تَشَبَّهَ بِشَبَابِكُمْ 78
- حُبِرَ عَبْدٌ مِنْ عِبِيدِ اللَّهِ بَيْنَ الدُّنْيَا وَمُلْكِهَا وَنَعِيمِهَا وَبَيْنَ الْأَخِرَةِ، فَاحْتَارَ الْأَخِرَةَ 31
- سَيِّئَاتِي بَعْدِي قَوْمٌ لَمْ تَبَّرْ يُثْأَلُ لَهُمْ: الرِّافِضَةُ، فَإِذَا لَقِيتُمُوهُمْ فَاقْتُلُوهُمْ، فَإِنَّهُمْ مُشْرِكُونَ ". قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الْعَلَامَةُ
- فِيهِمْ؟ قَالَ: «يَفْرِضُونَكَ بِمَا لَيْسَ فِيكَ، وَيَطْعُونُ عَلَى أَصْحَابِي وَيَشْتُمُونَهُمْ 65
- سَيِّدُ الْقَوْمِ حَادِمُهُمْ فِي السَّفْرِ 80
- سَيِّدُ بَنِي دَارًا، وَاتَّخَذَ مَأْذِبَةً، وَبَعَثَ دَاعِيًا، فَالْسَيِّدُ الْجَبَّارُ، وَالْمَأْذِبَةُ الْفُرْأَنُ، وَالدَّاعِي الْجَنَّةُ، وَالدَّاعِي أَنَا، فَأَنَا اسْمِي فِي
- الْقُرْآنِ مُحَمَّدٌ، وَفِي الْإِنْجِيلِ أَحْمَدُ، وَفِي التَّوْرَةِ أَحِيدُ، وَإِنَّمَا سُمِّيَتْ أَحِيدٌ لِأَنِّي أَحِيدٌ عَنْ أُمَّتِي نَارَ جَهَنَّمَ، وَأَحْبَبُوا
- العرب بكل قلوبكم 40
- طُوبَى لِلْعَرَبَاءِ قَالُوا: وَمَنْ الْعَرَبَاءُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «الَّذِينَ يَرِيدُونَ إِذَا نَقَصَ النَّاسُ» 81
- عَلَيْكُمْ بِالْقِنَاعَةِ، فَإِنَّ الْقِنَاعَةَ مَالٌ لَا يَنْقُذُ 83
- كُلُّ بِيَمِينِكَ» قَالَ: لَا اسْتَطِيعُ، قَالَ: «لَا اسْتَطِيعْتُ، مَا مَعَهُ إِلَّا الْكِبْرُ» 84
- كُنْ أَبَا ذَرٍّ . فَلَمَّا تَأَمَّلَهُ الْقَوْمُ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، هُوَ وَاللَّهِ أَبُو ذَرٍّ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: رَحِمَ اللَّهُ أَبَا
- ذَرٍّ، يَمْشِي وَخَدُّهُ، وَيَمْوُثُ وَخَدُّهُ، وَيُبْعَثُ وَخَدُّهُ. 61
- كَيْفَ بِإِخْدَاكُنَّ تَنْبُحُ عَلَيْهَا كِلَابُ الْحَوَابِ 50
- لَا تُقْبِحُوا الْوَجْهَ فَإِنَّ اللَّهَ خَلَقَ آدَمَ عَلَى صُورَةِ الرَّحْمَنِ 29
- لَا تَقُومُوا السَّاعَةَ حَتَّى تَقْتَتِلَ فِتْنَانَ، دَعْوَاهُمَا وَاحِدَةٌ 67
- لَا تَقُومُوا فُرَيْشًا وَاتْتُمُوا بِهَا وَلَا تَعْلَمُوا فُرَيْشًا وَتَعْلَمُوا مِنْهَا فَإِنَّ أَمَانَةَ الرَّجُلِ مِنْ فُرَيْشٍ تَعْدِلُ أَمَانَةُ أَمِينٍ وَإِنَّ عِلْمَ عَالِمٍ
- فُرَيْشٌ يَسْغُ طَبَاقَ الْأَرْضِ 92
- لِأَعْظَمِ الرَّايَةِ رَجُلًا يُحِبُّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيُحِبُّهُ اللَّهُ وَرَسُولَهُ ، يَفْتَحُ اللَّهُ لَهُ لَيْسَ بِقَرَّارٍ , قَالَ: فَأَرْسَلُ إِلَيَّ فَدَعَايَ فَاتَّيْتُهُ وَأَنَا
- أَزْمَدٌ لَا أَبْصُرُ شَيْئًا , فَدَفَعَ إِلَيَّ الرَّايَةَ , فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ , كَيْفَ وَأَنَا أَزْمَدٌ لَا أَبْصُرُ شَيْئًا , قَالَ: فَتَقَلَّ فِي
- عَيْنِي , ثُمَّ قَالَ: اللَّهُمَّ , اكْفِهِ الْحَرَّ وَالْبَرْدَ , قَالَ: فَمَا آدَابِي بَعْدُ حَرٌّ وَلَا بَرْدٌ 53
- لَتَفْتَحَنَّ الْمُسْطَنْطِينِيَّةُ، فَلَنْعَمَ الْأَمِيرُ أَمِيرَهَا، وَلَنْعَمَ الْجَيْشُ ذَلِكَ الْجَيْشُ ". قَالَ: فَدَعَايَ مَسْلَمَةٌ بِنْتُ عَبْدِ الْمَلِكِ فَسَأَلَنِي،
- فَحَدَّثْتُهُ، فَعَزَا الْمُسْطَنْطِينِيَّةُ 61

- لَعَلَّكَ أَنْ تُخَلَّفَ حَتَّى يَنْتَفِعَ بِكَ أَقْوَامٌ، وَيُضَرَّ بِكَ آخَرُونَ **Ошибка! Закладка не определена.**

- وَيَلِ لِلْعَرَبِ مِنْ شَرِّ قَدِ افْتَرَبَ، فُتِحَ الْيَوْمَ مِنْ رَدْمِ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مِثْلُ هَذَا 102
- لَمْ تُرَاعُوا، لَمْ تُرَاعُوا، « ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «وَجَدْتُهُ بَحْرًا 108
- لَمَّا اسْتَعْلَنَ لِي جَبْرِيلُ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ بِالرِّسَالَةِ جَعَلْتُ لَا أَمْرٌ بِحَجْرٍ وَلَا شَجَرٍ إِلَّا قَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ
46

- لَوْ كَانَ الدِّينُ بِالثَّرِيَّةِ لَدَهَبَ رِجَالٌ مِنْ فَارِسٍ أَوْ أَبْنَاءِ فَارِسٍ حَتَّى يَتَنَاوَلَهُ 90
- لَوْ لَمْ تَكَلِّهِ لِأَكَلْتُمْ مِنْهُ، وَلَقَامَ لَكُمْ 52
- مَا شَأْنُكَ يَا ابْنَ أَخِي؟ قَالَ: إِنِّي أَحْبَبْتُ أَنْ يَكُونَ مِنْ دَمِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي جَوْفِي، فَقَالَ: «وَوَيْلٌ لَكَ مِنَ النَّاسِ، وَوَيْلٌ لِلنَّاسِ مِنْكَ، لَا تَمَسُّكَ النَّارُ إِلَّا قَسَمَ الْبَيْمِينَ 103
- مِثْلُ أَصْحَابِي مِثْلُ النُّجُومِ يُهْتَدَى بِهِ فَأَيُّهُمْ أَخَذْتُمْ بِقَوْلِهِ اهْتَدَيْتُمْ 72
- مَنْ تَمَسَّكَ بِسُنَّتِي وَتَبَتِ نَجَاتِي، وَمَنْ أَفْرَطَ مَرَقَ، وَمَنْ خَالَفَ هَلَكَ 86
- مَنْ تَوَاضَعَ لِي هَكَذَا - وَجَعَلَ يَزِيدُ بَاطِنَ كَفِّهِ إِلَى الْأَرْضِ، وَأَدْنَاهَا إِلَى الْأَرْضِ - رَفَعْتُهُ هَكَذَا - وَجَعَلَ بَاطِنَ كَفِّهِ إِلَى السَّمَاءِ، وَرَفَعَهَا نَحْوَ السَّمَاءِ 87
- مَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَلْتَمِسُ فِيهِ عِلْمًا، سَهَّلَ اللَّهُ لَهُ طَرِيقًا إِلَى الْجَنَّةِ، وَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ لَتَضَعُ أجنحتَهَا رِضًا لِطَالِبِ الْعِلْمِ، وَإِنَّ طَالِبَ الْعِلْمِ يَسْتَعْفِرُ لَهُ مَنْ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ، حَتَّى الْحَيَاتَانِ فِي الْمَاءِ، وَإِنَّ فَضْلَ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ كَفَضْلِ الْقَمَرِ عَلَى سَائِرِ الْكَوَاكِبِ، إِنَّ الْعُلَمَاءَ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ، إِنَّ الْأَنْبِيَاءَ لَمْ يُورَثُوا دِينَارًا وَلَا دِرْهَمًا، إِنَّمَا وَرَثُوا الْعِلْمَ، فَمَنْ أَخَذَهُ أَخَذَ بِحِطِّ وَافِرٍ 93
- مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَإِنَّ عَلِيًّا مَوْلَاهُ 93
- مَنْ وَضَعَ هَذَا فَأَحْبِرَ فَقَالَ اللَّهُمَّ فَفِيهِ فِي الدِّينِ 100

- مَنْ يَهْدِي اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ، أَصْدَقُ الْحَدِيثِ كِتَابُ اللَّهِ، وَأَحْسَنُ الْهُدَى هُدَى مُحَمَّدٍ، وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا، وَكُلُّ مُحَدَّثَةٍ بَدْعَةٍ، وَكُلُّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ، وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ **Ошибка! Закладка не определена.**

- نَادِ فِي النَّاسِ: الْوُضُوءُ الْمُبَارَكُ 48
- هَذَا فِي الْجَنَّةِ، وَإِنَّ مِنْ شَيْعَتِهِ قَوْمًا يَعْلَمُونَ الْإِسْلَامَ، ثُمَّ يَرْفُضُونَهُ، هُمْ نَبَرٌ يُسَمَّوْنَ الرَّافِضَةَ مَنْ لَقِيَهُمْ فَلْيَقْبَلْتَهُمْ فَإِنَّهُمْ مُشْرِكُونَ 65

- هَلَكَ كِسْرَى، ثُمَّ لَا يَكُونُ كِسْرَى بَعْدَهُ، وَفَيْصَرَ لَيْهَلِكَنَّ، ثُمَّ لَا يَكُونُ فَيْصَرَ بَعْدَهُ، وَلْتَفْسَمَنَّ كُنُوزُهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ،
55

- وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ، لَوْ لَمْ أَلْتَزِمُهُ لَمْ يَزَلْ هَكَذَا إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ 46
- وَيُحَكُّ يَا ابْنَ سُمَيَّةَ تَفْتُلُكَ الْفَيْئَةُ الْبَاغِيَةُ وَرَوَى هَذَا الْحَدِيثَ عَبْدُ الْوَارِثِ عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ عَنْ ابْنِ أَبِي الْهُدَيْلِ عَنْ عَمَارٍ أَنَّ

النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «وَيُحَكُّ يَا ابْنَ سُمَيَّةَ» **Ошибка! Закладка не**

определена.

- يَا أَبَا هُرَيْرَةَ هَلْ مِنْ شَيْءٍ؟ قُلْتُ: نَعَمْ، شَيْءٌ مِنْ تَمْرٍ فِي مِرْوَدٍ قَالَ: «فَأْتِينِي بِهِ فَأَدْخَلَ يَدَهُ فَأَخْرَجَ قَبْضَةً فَبَسَطَهَا ثُمَّ قَالَ: «ادْعُ لِي عَشْرَةَ» فَدَعَوْتُ لَهُ عَشْرَةً، فَأَكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا ثُمَّ أَدْخَلَ يَدَهُ فَأَخْرَجَ قَبْضَةً فَبَسَطَهَا ثُمَّ

قَالَ: «ادْعُ لِي عَشْرَةً» فَدَعَوْتُ لَهُ عَشْرَةً فَأَكَلُوا حَتَّى سَبِعُوا , فَمَا زَالَ يَصْنَعُ ذَلِكَ حَتَّى أَكَلَ الْجَيْشُ كُلَّهُمْ وَسَبِعُوا , ثُمَّ قَالَ لِي: «خُذْ مَا تُتِّ بِهِ وَأَدْخِلْ يَدَكَ وَأَقْبِضْهُ وَلَا تَكْبَهُ» 44

- يَا ابْنَ الْأَكْوَعِ: مَلَكَتْ، فَأَسْجَحِ إِنَّ الْقَوْمَ يُفْرُونَ فِي قَوْمِهِمْ 89

- يَا أَيُّهَا النَّاسُ انصَرِفُوا فَقَدْ عَصَمَنِي اللَّهُ 51

- يَا رَبُّ هَذَا عَمِّي وَصِنُو أَبِي، وَهَؤُلَاءِ أَهْلُ بَيْتِي، فَاسْتُرْهُمْ مِنَ النَّارِ كَسْتَرِي إِيَّاهُمْ بِمَلَأَنِي هَذِهِ 104

- يَا عَلِيُّ أَنْتَ وَشِبَعُكَ فِي الْجَنَّةِ وَإِنَّ قَوْمًا هُمْ نَبَرٌ يُقَالُ لَهُ الرَّاغِضَةُ إِنْ أَدْرَكْتَهُمْ فَأَقْتُلْهُمْ فَإِنَّهُمْ مُشْرِكُونَ 64

- يَكُونُ هَلَاكُ أُمَّتِي عَلَى إِمْرَةٍ أُغْيِلِمَةَ سَفَهَاءَ مِنْ قُرَيْشٍ 49

- يُوزَنُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِدَادُ الْعُلَمَاءِ عَلَى دَمِ الشُّهَدَاءِ فَيَرْجَحُ مِدَادُ الْعُلَمَاءِ عَلَى دَمِ الشُّهَدَاءِ 94

- يُوشِكُ أَنْ يَكْثُرَ فِيكُمْ الْعَجَمُ، أَسَدٌ لَا يَفْرُونَ، فَيَأْكُلُونَ فَيَأْكُمُ، وَيَضْرِبُونَ أَعْنَاقَكُمْ 70

Risâleler'de Hadis Olarak Geçen Metinlerin Alfabetik Fihristi (Harf-i tarifler ال dikkate alınmamıştır)

- ابني حسن هذا سيد سيصلح الله به بين ففتين عظيمتين 53
- اثبت فإنما عليك لبي وصدیق وشهيد 35
- احفظ على ميضئتک فسيكون لها نبأ عظيم 54
- اختلاف أمتي رحمة 54
- أخذ الراية زيد فأصيب, ثم أخذها ابن رواحة فأصيب, ثم أخذها جعفر فأصيب, ثم أخذها سيف من سيوف الله
- أقرب ما يكون العبد من ربه وهو ساجد 73
- أدبني ربي فأحسن تأديبي 72
- ادع ثلاثين من أشرف الأنصار 36
- إذا ذهب كسرى فلا كسرى بعد 54
- إذا مشوا المطيطاء وخدمتهم بنات فارس والروم رد الله بأسهم وسلط شرارهم على خيارهم 55
- اذهبي فإننا لم نأخذ من مائك شيأ ولكن الله سقانا 37
- أرايت إن دعوت هذا العذق من هذه النخلة أتشهد أني رسول الله 38
- ارفعوا أيديكم إنها أخبرتني أنها مسمومة 39
- الإسلامية جبت العصبية الجاهلية 105
- اسمي في القرآن محمد وفي الإنجيل أحمد وفي التوراة احياد 40
- أشد الناس بلاءً الأنبياء ثم الأولياء الأمثل فالأمثلأول ما خلق الله نوري 32
- أصحابي كالنجوم بأيهم اقتديتم وخير القرون قرن 72
- أفلح الله وجهك اللهم بارك له في شعره وبشره 41
- أكثروا ذكر هادم اللذات 75
- إلى أين يا أبا ليلا 106
- إن الجبار يعظم نفسه ويقول أنا الجبار أنا الجبار أنا الكبير المتعاليان الفتى لا تظهر ما دام عمر حي 58
- إن الخلافة بعدي ثلاثون سنة ثم تكون ملكا عضوضا وإن هذا الأمر بدأ نبوة ورحمة ثم يكون رحمة وخلافة ثم يكون ملكا عضوضا ثم يكون عتوا وجبروتا 56
- إن الدين لو كان منوطا بالثريا لنا له رجال من أبناء فارس 90

- إن الله خلق الإنسان على صورة الرحمن 29
- إن الله يبعث لهذه الأمة على رأس كل مائة سنة من يجدد لها دينها 58
- إن شئت أردك إلى الحائط الذي كنت فيه تنبت لك عروفاً ويكمل خلقك ويجدد خوصك وثمرتك وإن شئت أغرسك في الجنة يأكل أولياء الله من ثمرتك 41
- إن عبداً حُيِّرَ فاختار ما عند الله 30
- إن عماراً تقتله الفئة الباغية 59
- إن قريشا والأحزاب لا يغزوني أبداً وأنا أغزوهم 60
- إن هذا بكى لما فقد من الذكر 41
- أنت أول أهل بيتي لحوقاً بي 38
- إنك تجده يصيد البقر 42
- إني لأعرف حجراً كان يسلم علي 43
- أهكذا كلامك؟ قال الله: لي قوة جميع الألسنة 43
- بقي أنا وأنت فاشرب 52
- تحلقوا عشرة عشرة 107
- تفكر ساعة خير من عبادة سنة 95
- تناكحوا تكاثروا فيني أباهي بكم الأمم 110
- حب الدنيا رأس كل خطيئة 78
- الحمد لله هذا من فضل ربي 78
- خذ ما جئت به واقبض عليه ولا تكبته 43
- خرج النبي غداة وعليه مرط مرحل من شعر أسود فجاء الحسن بن علي فأدخله، ثم جاء الحسين فدخل معه، ثم جاءت فاطمة فأدخلها، ثم جاء علي فأدخله، ثم قال: **إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا** 90
- خير شبابكم من تشبه بكهولكم وشر كهولكم من تشبه بشبابكم 78
- الدنيا سجن المسلم وجنة الكافر 78
- الدين النصيحة 79
- رأيت أمتي يغزون في البحر كالمملوك على الأسر 60
- ردنا بجفنة الركب 107

- الزكاة قنطرة الإسلام 107
- زويت لي الأرض فأريت مشارقها ومغارها وسيبلغ ملك أمي ما زوي لي منها 45
- ستخرج من هنا وتعيش وحدك وتموت وحدك 61
- ستفتح القسطنطينية فنعم الأمير أميرها ونعم الجيش جيشها 61
- ستفتق أمي ثلاثا وسبعين فرقة الناجية واحدة منها قيل من هم قال ما أنا عليه وأصحابي 62
- ستقاتل الناكثين والقاسطين والمارقين 64
- السعيد سعيد في بطن أمه 33
- سقف الجنة عرش الرحمن 33
- السماء موج مكفوف 34
- سيد القوم خادمهم 79
- سيروا على سير أضعفكم 80
- ضرس أحدكم في النار أعظم من أخذ 80
- طوبى للغرباء 80
- طوبى لمن عرف حده ولم يتجاوز طوره 81
- عالم قريش يملأ طباق الأرض 82
- عز من قنع ذل من طمع 82
- علماء أمي كأنبياء بني اسرائيل 92
- العلماء ورثة الأنبياء 92
- على الثور والحوت 34
- عليكم بدين العجائز 82
- عليكم بسيرة اللذين من بعدي أبي بكر وعم 82
- فانطلق وتوضأ ثم صل ركعتين وقل اللهم إني أسئلك وأتوجه إليك بنبي محمد نبي الرحمة يا محمد إني أتوجه بك إلى ربك أن يكشف عن بصري اللهم شفعه في 95
- فضل ما قلت أنا والنبيون من قبلي لا إله إلا الله 109
- فكربت كرباً لم أكره مثله قطّ فجلى الله لي بيت المقدس وكشف الحجب بيني وبينه حتى رأيته فنعتته وأنا أنظر إليه 45
- القدرية مجوس هذه الأمة 65

- القناعة كنز لا يخفى 83
- كل بدعة ضلالة وكل ضلالة في النار 84
- كنت كنزاً مخفياً فخلقت الخلق ليعرفوني 35
- كيف بك إذا ألبست سواري كسرى 66
- لا استطعت 84
- لا تزال طائفة من أمتي ظاهرين على الحق حتى يأتي الله بأمرة 67
- لا تقوم الساعة حتى تقتتل فئتان دعواتهما واحدة 67
- لا يعول من اقتصد 85
- لدوا للموت وابنوا للخراب 86
- لعلك تخلف حتى ينتفع بك أقوام ويستضر بك آخرون 67
- اللهم نَزِّ له 101
- لما استقبلني جبرائيل بالرسالة جعلت لا أمرّ بحجر ولا شجر إلا قال السلام عليك يا رسول الله 46
- لن تزال الخلافة في ولد عمي صنو أبي العباس حتى يسلمها إلى الدجال 68
- اللهم أجب دعوته 97
- اللهم أعز الإسلام بعمر ابن الخطاب أو بعمر ابن الهشام 97
- اللهم اقطع أثره 98
- اللهم أكثر ماله وولده وبارك له فيما أعطيته 99
- اللهم أكفه الحر والقر 53
- اللهم سلط عليه كلباً من كلابك 99
- اللهم لا تجعها 101
- اللهم لا تغفر لمخلم 101
- اللهم مزقه 101
- اللهم مزقه 101
- لهم نبز يقال لهم الرافضي 64
- لو لم ألترمه لم يزل هكذا إلى يوم القيامة تحزنا على رسول الله 46
- لو لم تكله لأكلتم منه ولقام بكم 52

- لولاك لولاك لما خلقت الأفلاك 35
- المؤمن للمؤمن كالبنيان المرصوص يشد بعضه بعضاً 88
- ما لا يدرك كله لا يترك كله 108
- من تمسك بسنتي عند فساد أمتي فله أجر مائة شهيد 86
- من تواضع رفعه الله 87
- من عرف نفسه فقد عرف ربه 88
- من كذب علي متعمداً فليتبوأ مقعده من النار 108
- من كنت مولاه فعليّ مولاه 93
- نادِ بالوضوء 47
- النظافة من الإيمان 89
- هذا مصرع أبي جهل هذا مصرع عتبة هذا مصرع أمية هذا مصرع فلان وفلان 48
- هذه الشجرة السمرة 48
- هل ترى من نخلة أو حجارة 49
- هلاك أمتي علي يد أغيلمة من قريش 49
- وإذا ملكت فأسجح 89
- وتفتح خيبر على يدي علي 50
- وتنبح عليها كلاب الحوآب 50
- وجدتُ فرسكَ بحراً 108
- وعسى أن يقوم مقاماً يسرك يا عمر 102
- ولولا الشيوخ الركع لصبَّ عليكم البلاء صباً 94
- ويل للعرب من شرٍ قد اقترب 102
- ويل للناس منك وويل لك من الناس 102
- يا أيها الناس انصرفوا فقد عصمني ربي عز وجل 51
- يا رب أرني آية لا أبالي من كذبني بعدها 104
- يا رب هذا عمي وصنو أبي وهؤلاء بنوه فاسترهم من النار كستري إياهم بملاءتي 104
- يأكله كلب الله 108

- يخرج من ثقيف كذاب ومبير69
- يخرج ولد العباس بالرايات السود ويملكون أضعاف ما ملكو69
- يسبق عضو منه الى الجنة94
- يقتل عثمان وهو يقرأ المصحف وإن الله عسى أن يلبسه قميصا وإنهم يريدون خلعه69
- يوزن مداد العلماء بمداد الشهداء94
- يوشك أن يكثر فيكم العجم يأكلون فيأكم ويضربون رقابكم70
- يوشك يا معاذ إن طالت بك حياة أن ترى ما ههنا قد ملئ جنان71

BİBLİYOGRAFYA

- Abd b. Humejd**, Ebû Muhammed Abdu'l-Humejd b. Humejd (v. 249/863), *el-Muntehab*, Kâhire, 1988.
- Abdullah b. Ahmed**, Ebu Abdurrahman Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî (v.290/ 912), *es-Sunne*, Demmâm, 1406.
- Abdullah b. El-Mubârek**, Ebû Abdurrahman Abdullah b. el-Mubârek el-Hanzalî (v.181/797), *el-Cihâd*, Tunus, 1972.
- *el-Müsned*, Riyad, 1407.
 - *ez-Zühd ve'r-Rakâik*, Beyrut, ts.
- Abdurrezzâk b. Hemmâm**, Ebû Bekr Abdurrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî (v. 211/826), *el-Musannef*, I-XI, Beyrut, 1403.
- Âcurrî** (v. 360/970), Ebû Bekr Muhammed b. El-Huseyn el-Âcurî, eş-Şerî'a, Riyad, 1999.
- Ahmed b. Hanbel**, Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî (v. 241/855), *el-Musned*, I-VIII, Muessesetu'r-Risâle, 2001.
- Alâuddin Moğultay**, Moğultay b. Kılıç b. Abdullah el-Bekcerî (v. 762/1360), *İkmâlu Tehzîbi'l-Kemâl*, I-XII el-Fârûk el-Hadîsiyye, 2001.
- Aliyyu'l-Kârî**, Ali b. Muhammed Ebu'l-Hasen Nureddin el-Herevî (v. 1014/1606), *el-Esrâru'l-Merfû'a fi'l-Ehbâri'l-Mevdû'a*,
- Âmirî**, Ahmed b. Abdi'l-Kerîm b. Su'ûdfî (v. 1143/1730), *el-Ceddu'l-Hasîs fî beyâni mâ leyse bihadîs*, Riyad, 1412.
- Attâr**, (v. 331/942), Muhammed b. Mahled b. Hafs el-Bağdâdî, *Muntekâ Hadîsu Ebî Abdillâh*, kitap henüz baskısı yapılmadı, sadece dijital ortamda bulmak mümkündür. Sayfa numarası el-Mektebetu's-Şâmîle (versiyon 3.36)'ye göre verilmiştir.
- Badıllı**, Abdülkadir, *Bediuzzaman Said-i Nursî*, İstanbul, 1998.
- *Risâle-i Nur'un Kudsî Kaynakları*, İstanbul, 2007.
 - *Said-i Nursî, Mufasssal Tarihçe-i Hayatı*, İstanbul, 1990
- Bediuzzaman Said Nursî**, *Âsâr-ı Bediyye*, İstanbul, 1995.
- *Barla Lâhikası*, İstanbul, 1995.
 - *Emirdağ Lâhikası*, İstanbul, 1995.
 - *Hutbe-i Şâmiyye*, İstanbul, 1995.
 - *İşârâtu'l-İ'câz*, 44. İstanbul, 1995.
 - *Kastamonu Lâhikası*, İstanbul, 1995.
 - *Lem'alar*, İstanbul, 1995.
 - *Mektubat*, İstanbul, 1995.
 - *Mesnevi-i Nuriyye*, İstanbul, 1995.
 - *Nurun İlk Kapısı*, İstanbul, 1995.
 - *Sikke-i Tasdik-i Gaybî*, İstanbul, 1995.
 - *Sözler*, İstanbul, 1995.
 - *Şuâlar*, İstanbul, 1995.

- *Tarihçe-i Hayat*, İstanbul, 1995.
- Berk**, Bekir, *İthamları Reddediyorum*, İstanbul, 1977.
- Beyhaki** (v.458/1065), Ahmed b. El-Huseyn b. Ali b. Musa, *el-İ'tikâd*, Amman, 1405.
- *Delâilu'n-Nubuvve*, I-VII, Beyrut, 1405.
- *el-Kadâ' ve'l-Kader*, Amman, 1405.
- *es-Sunenu'l-Kubrâ*, Beyrut, 1405.
- *Şu'abu'l-Îmân*, I-XIV, Riyad, 2003.
- Bezzâr** (v. 292/904), Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdî'l-Hâlik el-'Atekî, *el-Musned*, I-XVIII, Medîne, 2009.
- Bilen**, Mehmet, *Said Nursî ve Hadis*, Araştırma Yayınları Ankara 2013.
- Bozgeyik**, Burhan. *Bedüzzaman Said Nursî, Hayatı, Davası, Eseri*. İstanbul, 1995.
- Buhârî** (v. 256/869), Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. El-Muğîra (v. 256), *el-Câmi'u'l-Musnedu's-Sahîh*, I-IX, Dâru Tavki'n-Necât, 1422.
- *et-Târîhu's-Sağîr*, I-II, Kahire, 1977.
- *et-Târîhu'l-Kebîr*, I-VIII, Haydarabat, ts.
- Bursevî**, İsmail Hakkı, *Ruhu'l-Beyân*, I-XXIII İstanbul Osman Bey Matbaası, 1928.
- Dârimî** (v. 255/868), Ebû Muhammed Abullah b. Abdirrahman b. El-Fadl et-Temîmî, *es-Sunen*, I-IV, Dâru'l-Muğnî, 2000.
- Demirel**, Ali, Said Nursî'ye göre İspat-ı Vâcib Delilleri, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi S.B.E, Adapazarı, ts.
- Dûlâbî**, Ebû Bişr Muhammed b. Ahmed b. Hammâd b. Saîd b. Muslim el-Ensârî (v. 310/922), *ez-Zurriyetu't-Tâhira*, Kuveyt, 1407.
- Ebû Bekr ed-Dîneverî**, Ebû Bekr Muhammed b. Mervân (v. 333/944), *el-Mucâlese ve Cevâhiru'l-İlm*, Beyrut, 1419.
- Ebû Bekr eş-Şafîî**, Muhammed b. Abdillâh b. İbrahim el-Bağdâdî el-Bezzâz (v. 354/965), *el-Fevâidu's-Şehîr*, Riyad, 1997.
- Ebû Dâvûd es-Sicistânî**, Süleyman b. el-Eş'as b. İshak b. Beşîr el-Ezdî (v. 275/888), *es-Sunen*, I-IV, Beyrut, ts.
- Ebû Dâvûd et-Tayâlisi**, Süleyman b. Davud b. el-Cârûd el-Basrî (v. 204/819), *el-Musned*, I-IV, Kâhire, 1999.
- Ebû İshâk el-Fezârî**, İbrahim b. Muhammed b. el-Hâris b. Esmâ b. Hârice (v. 188/803), *es-Siyer*, Beyrut, 1987.
- Ebû Nu'aym el-İsbehânî**, Ahmed b. Abdullâh b. Ahmed b. İshak b. Musa (v. 430/1012), *Hilyetu'l-Evliyâ'*, I-X, Beyrut, 1974.
- *Târîhu İsbehân*, Beyrut, 1990.
- Ebu Ya'lâ el-Mevsilî**, Ahmed b. Ali b. El-Musennâ b. Yahya b. İsa et-Temîmî (v. 307/919), *el-Musned*, I-XIII, Şam, 1984.
- Ebu's-Şeyh el-İsbehânî**, Ebu Muhammed Abdullâh b. Muhammed b. Ca'fer (v. 369/979), *el-'Azama*, Dâru'l-Muslim, 1998.
- Hattâbî**, Ebû Suleymân Muhammed b. Muhammed b. İbrâhîm (v. 388/998), *Me'âlimu'-Sunen*, Beyrut, 2002

- Fâkihî**, Ebu Abdullah Muhammed b. İshâk el-Mekkî (v. 272/885), *Ahbâru Mekke fî kadîmî'd-dehr ve hadîsîhî*, I-III, Beyrut, 1414.
- Fetennî**, Muhammed Tâhir b. Ali (v. 986/1578), *Tezkiratu'l-Mevdû'ât, İdâratu't-Tab'atu'l-Munîriyye*, 1343.
- Firyâbî**, Ebu Bekr Ca'fer b. Muhammed b. El-Hasen (v. 301/913), *el-Kader*, Medine, 1406.
- Ğitrîfî**, Ebu Ahmed Muhammed b. Ahmed b. Huseyn b. el-Kasım el-'Abdî (v. 377/987), *Cuz'u İbn Ğitrîf*, Beyrut, 1997.
- Göktaş**, Ümit, *Arap Dili ve Belagatı Açısından Bediuzzaman Said Nursî*, Atatürk Üniv. S.B.E Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2011.
- Hâkim**, Ebu Abdullah Muhammed b. Abdillan b. Muhammed en-Neysâbûrî (v. 405/1014), *el-Mustedrek 'ale's-sahîhayn*, I-IV, Beyrut, 1990.
- Hamza es-Sehmî**, Ebu'l-Kâsım Hamza b. Yusuf b. İbrahim el-Curcânî (v. 427/1035), *Tarihu Curcân*, Beyrut, 1987.
- Harâitî**, Ebu Bekr Muhammed b. Ca'fer b. Muhammed b. Sehl b. Şâkir (v. 327/938), *Mesâviu'l-Ahlâk*, Riyad, 2000.
- Hatîb el-Bağdâdî**, Ebu Bekr Ahmed b. Ali b. Sâbit b. Ahmed b. Mehdî (v. 463/1070), *Tarihu Bağdâd*, Beyrut, 2002.
- *el Kifâye fî 'ilmi'r-rivâye*, thk. Ahmed Ömer Hâşim, Beyrut, 1985.
- Heyet**, *Türkçe Sözlük*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009
- İbn 'Adiy**, Ebu Ahmed Abdullah b. 'Adiy b. Abdillan el-Curcânî (v. 365/975), *el-Kâmil fî du'afâ'i'r-ricâl*, Beyrut, 1997.
- İbn Abdî'l-Berr**, Ebu Ömer Yusuf b. Abdillan b. Muhammed el-Kurtubî (v. 463/1070), *Câmi'u Beyânî'l-'ilmi ve fadlih*, I-II, Dâru ibni'l-Cevzî, 1994.
- *el-intikâ' fî fedâilî'l-eimmeti's-selâseti'l-fukahâ'*, Beyrut, ts.
- İbn 'Asâkir**, Ebu'l-Kâsım Ali b. El-Hasen b. Hibetullah (v. 571/1175), *Tarihu Dimaşk*, I-LXXIV, Dâru'l-Fikr, 1995.
- İbn Batta**, Ebu Abdullah b. Ubeydillan b. Muhammed el-Ukberî (v. 387/997), *El-İbânetu'l-Kubrâ*, I-IX, Riyad, 1988.
- İbn Bişrân**, Ebu'l-Kasım Abdulmelik b. Muhammed b. Abdillan b. Bişrân el-Bağdâdî (v. 430/1038), *el-Emâlî*, kitap henüz baskısı yapılmadı, sadece dijital ortamda bulmak mümkündür. Sayfa numarası el-Mektebetu'ş-Şâmîle (versiyon 3.36)'ye göre verilmiştir.
- İbnu'l-Ca'd**, Ali b. el-Ca'd b. Ubeyd el-Cevherî el-Bağdâdî (v. 230/814), *el-Musned*, Beyrut, 1990.
- İbn Ebî 'Âsım**, Ebu Bekr İbn Ebî 'Âsım eş-Şeybânî (v. 287/900), *el-Cihâd*, I-II, Medîne, 1409.
- *es-Sunne*, Beyrut, 1400.
- İbn Ebî Hatim**, *Kitabu'l-Cerh ve't-Ta'dîl*, I-IX, Beyrut, 1985.
- İbn Ebî Şeybe**, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. İbrahim b. Osman el-'Absî (v. 235/849), *el-Musannef fî'l-ehâdis ve'l-âsâr*, I-VII, Riyad, 1409.
- *el-Musned*, I-II, Riyad, 1997.

- İbn Ebî Usâme**, Ebu Muhammed el-Hâris b. Muhammed b. Dâhir et-Temîmî (v. 282/895), *el-Musned*, Medîne, 1992.
- İbn Hacer el-‘Askalânî**, Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Ahmed b. Hacer el-Askalânî (v. 852/1448), I-VII, *Lisânu'l-Mîzân*, Lübnan, 1971
- *el-İmtâ' bi'l-erba'în el-mutebâyineti's-simâ'*, Beyrut, 1997.
 - *Nuzhetu'n-Nazar fî Tevdîhi Nuhbetu'l-Fiker fî Mustalahi Ehli'l-Eser*, Riyad, 2001
- İbn Hallikân** (v. 681/1282), Ebu'l-Abbâs Şemsuddîn Ahmed b. Muhammed , *Vefeyâtu'l-Âyân*, I-VII, Beyrut, 1994.
- İbn Hazm** (v. 456/1064), Ebu Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd el-Kurtubî, *el-ihkâm fî usûli'l-ahkâm*, I-VIII, Beyrut, ts.
- İbn Hibbân** (v. 354/965), Muhammed b. Hibbân b. Ahmed et-Temîmî, *es-Sahîh*, I-XVIII, Beyrut, 1988.
- *es-Sikât*, I-IX, Haydarabad, 1973.
- İbn Kâni'** (v. 351/962), Ebu'l-Huseyn Abdu'l-Bâkî b. Kâni' b. Merzûk, *Mu'cemu's-Sahâbe*, I-III, Medîne, 1418.
- İbn Mâce** (v. 273/886), Ebu Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, *es-Sunen*, I-II, Dâru İhyâi'l-Kutub, ts.
- İbn Manzûr** (v. 711/1311), Muhammed b. Mukrim b. Ali el-Ensârî, *Muhtasarü Târîhi Dimeşk li İbn Asâkir*, Dimeşk, 1984.
- İbn Sa'd** (v. 230/814), Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd el-Hâşimî, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, I-VIII, Medîne, 1408.
- İbn Şebbe** (v. 262/875), Ömer b. Şebbe b. Ubeyde en-Numeyrî, *Tarihu'l-Medîne*, I-II, Cidde, 1399.
- İbn Vaddâh**, (v. 286/899), Ebû Abdillâh Muhammed el-Kurtubî, *el-Bida' ve'n-Nehyu 'anhâ*, Cidde, 1416.
- İbnu'l-A'rabi** (v. 340/951), Ebû Saîd Ahmed b. Muhammed b. Ziyâd, *el-Mu'cem*, I-III, Dâru İbni'l-Cevzî, 1997.
- İbnu'n-Nekûr**, Ebu Bekr Abdullah b. eş-Şeyh Ebî Mansûr el-Bağdâdî (v. 565/1169), *el-Humâsiyyât*, kitap henüz baskısı yapılmadı, sadece dijital ortamda bulmak mümkündür. Sayfa numarası el-Mektebetu'ş-Şâmile (versiyon 3.36)'ye göre verilmiştir.
- İshâk b. Râheveyh** (v. 238/852), Ebû Ya'kûb b. İbrahim b. Mahled el-Mervezî, I-V, *el-Musned*, Medine, 1991.
- KUTLUAY, Yaşar**, *Mezhepler Tarihi Yönünden Said Nursî ve Nurculuk*, İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi, Sy. 3-4, İstanbul, 1959-1960
- İsmail b. Ca'fer** (v. 180/796), İbn Ebî Kesîr el-Ensârî, *Hadîsu Ali b. Hucr es-Sa'dî 'an İsmail b. Ca'fer el-Medenî*, Riyad, 1998.
- Kadı İyaz** (v. 544/1149), İyaz b. Musa es-Sebtî, *eş-Şifâ bi ta'rîfi Hukuki'l-Mustafa*, I-II, Amman, 1407.
- Kâvukcî**, Muhammed b. Halîl b. İbrahim (v. 1305/1887), *el-Lu'lu'u'l-Mersûs fî mâ lâ asle lehû ev biaslihî mevdû'*, Beyrut, 1415.
- Kudâ'î** (v. 454/1062), Ebû Abdullah Muhammed b. Selâme, *Musnedu'ş-Şihâb*, I-II, Beyrut, 1986.

- Leknevî**, Muhammed Abdulhayy b. Muhammed Abdulhalim (v. 1304/?), *el-Âsâru'l-Merfû'a fi'l-Ahbârî'l-Mevdû'a*, Bağdad, ts.
- Ma'mer b. Râşid** (v. 153/770), İbn Ebî 'Amr el-Basrî, *el-Câmi'*, I-II (10 ile 11. ciltler Musannef'ten) , Beyrut, 1403.
- Mâlik b. Enes** (v. 179/795), b. Mâlik el-Asbahî el-Medenî, *el-Muvatta'*, I-VIII, Lübnan, 1985.
- Mardin**, Şerif, *Bediuzzaman Said Nursî Olayı*, İletişim Yay., İstanbul, 1999.
- Mizzî**, Yusuf b. Abdirrahmân b. Yusuf Ebu'l-Haccâc (v. 742/1341), *Tehzîbu'l-Kemâl fi Esmâ'ir-Ricâl*, I-XXXV, Beyrut, 1980.
- Muhammed Zağlûl**, *Mevsû'atu Etrâfu'l-Hadîsi'n-Nebevî eş-Şerîf*, Beyrut, 1979.
- Muslim b. el-Haccâc** (v. 261/874), Ebû-l-Hasen el-Kuşeyrî en-Neysâbûrî, *el-Câmi'u's-Sahîh*, I-V, Beyrut, ts.
- Nâsiruddîn el-Elbânî**, *Silsiletu'l-Ehâdisi'-Da'îfe ve'l-Mevdû'a ve Eseruha es-Seyyi' fi'l-Umme*, I-XIV, Riyad, 1992.
- Nesâî** (v. 303/915), Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şu'ayb, *es-Sunen*, I-VIII, Halep, 1986.
- Nu'aym b. Hammâd** (v. 228/842), Ebû Abdullah b. Hammâd, *el-Fiten*, I-II, Kâhire, 1412.
- ÖZYURT**, Sinan, *Bediuzzaman Said Nursî'nin İtikadi-Siyasi İslam Mezheplerine Bakışı*, Marmara Üniv. S.B.E Yüksek lisans tezi, İstanbul, 2010.
- PAKSU**, Osman Abidin, *Bediuzzaman ve İşârâtu'l-İcâz Tefsiri*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi S.B.E, 1997.
- Rûyânî** (v. 307/919), Ebû Bekr Muhammed b. Hârûn, *el-Musned*, I-II, Kâhire, 1416.
- Sem'ânî**, Abdülkerîm b. Muhammed b. Mansûr et-Temîmî (v. 562/1166), *Edebu'l-İmlâ' ve'l-İstimlâ'*, Beyrut, 1981.
- Subhi**, Sâlih, *Hadis İlimleri ve Hadis İstılahları*, trc. M. Yaşar Kandemir, Ankara, 1981.
- Suyûtî** (v. 911/1505), 'Abdurrahman b. Ebî Bekr Celaluddin, *Esmâ'u'l-mudellisîn*, Beyrut, ts.
- Şâfi'î**, (v. 204/819), Muhammed b. İdrîs, *er-Risâle*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir, Beyrut, ts.
- Şahiner**, Necmettin, *Bilinmeyen Taraflarıyla Bediuzzaman Said Nursî*, İstanbul, 2005.
 - *Said Nursî ve Nurculuk Hakkında Aydınlar Konuşuyor*, İstanbul, 1979.
 - *Son Şahitler*, İstanbul, 1981.
 - *Bediuzzaman'ın Kabir Olayı*, Timaş Yay., İstanbul, 1996.
- Taberânî** (v. 360/970), Suleymân b. Ahmed b. Eyyûb eş-Şâmî, *ed-Du'â'*, Beyrut, 1413.
 - *el-Mu'cemu'l-Evsat*, I-X, Kahire, ts.
 - *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, I-XXV, Kahire, 1994.
 - *el-Mu'cemu's-Sağîr*, I-II, Beyrut, 1985.
 - *Cuz'un fîhi mâ intekâ Ebu Bekr Ahmed b. Musa b. Merdeveyh*, Dâru Advâu's-Selef, 2000.
- Tahâvî** (v. 321/933), Ebû Ca'fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme, *Şerhu Muşkilu'l-Âsâr*, I-XVI, Muessesetu'r-Risâle, 1494.

- Tekhafizođlu**, Abdullah, *Nur Risâleleri'ne Eleştirel Bir Yaklaşım – Risâle-i Nur'un İçyüzü*, İlimi Eserler Kitabevi, Ankara, Ts.
- Tirmizî** (v. 279/892), Muhammed b. İsa b. Sevre b. Musa b. Dahhâk, *es-Sunen*, I-VI, Beyrut, 1998.
- Turan**, şakir, *Bediuzzaman Said Nursî ve Türkler*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi S.B.E, Konya, 1995.
- Tüzün**, İdris. *Risâle-i Nur'un Mahiyeti ve İstifade Yolları*, 2009.
- UYSAL**, Muhittin, *Tasavvuf Kültüründe Hadis*, Ensar Yay., İstanbul, 2012.
- Weld**, Mary, *Bediuzzaman Said Nursî*, Etkileřim Yay. (İstanbul), ts.
- Wensinck**, *Concordance et Indice de la Tradition Musulmane*, I-VIII Leiden, 1943.
- Yazarı belirsiz**, *Köprü Dergisi*, *Bediuzzaman Hangi Tarihte Doğdu*, Sayı 70, Sayfa 22-26, İstanbul, 2000.
- Yörük Kesik**, Derya, *Said Nursî'nin Risâlelerinde Mehdîlik Telakkîsi*, Marmara Üniv. S.B.E Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007.
- Yücel**, Ahmet, *Hadis İstılahlarının Doğuşu ve Gelişimi*, Marmara Üniv. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yay., İstanbul 1996.
- Zehebî**, řemsuddin Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Osman (v. 748/1347), *el-Mûkiza*, Halep, 1405.
- *Men Tukullime Fîhi ve Huve Muvessak*, basım yeri yok, 2005.
 - *Mizânu'l-İ'tidâl fî Nakdi'r-Ricâl*, I-IV, Beyrut, 1963.
 - *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ'*, I-XVIII, Kâhire, 2006.
 - *Tarihu'l-İslam*, I-LII, Dâru Ğarbi'l-İslâm, 2003.
- Zuhrî**, Ubeydullah b. Abdirrahman b. Muhammed b. Ubeydillah el-'Avfî (v. 381/991), *Hadîsu Ebi'l-Fadl ez-Zuhrî*, Riyad, 1999.

SONUÇ

Bediuzzaman Said Nursî'nin Osmanlı İmparatorluğu döneminde, Türkiye Cumhuriyeti döneminde ve halen günümüz dünyasında fikirleriyle toplumda tesirleri bulunmaktadır.

Bediuzzaman eğitim çağında bulunduğu coğrafyadaki medreselerin eğitim-öğretim kalıbına sığmamış, müfredatın dışına çıkarak farklı kitaplardan bilgi dağarcığını beslemiştir.

Savaşlar zamanında Bediuzzaman cephelerde bizzat yer alarak bazısında önderlik etmiştir.

Hem özgür zamanında, hem sürgün olduğu dönemde, hem de hapisane hayatında dini eserler telif ederek hizmetini sürdürmüştür.

Bunlar gösteriyor ki Bediuzzaman Said Nursî toplumumuz için önemli bir muallim, vatani kurtarmak için savaşmış bir gazi, hem de dönemin nadir dini eser müelliflerinden birisidir.

Bediuzzaman hakkında yazılmış birçok akademik tez, makale ve sayamadığımız kadar çok kitapların varlığı, onun toplum içerisindeki önemli bir konuma sahip olduğunun en önemli göstergelerinden birisidir.

Said Nursî, Osmanlılar'ın son dönemi ve Cumhuriyetin ilk yıllarını idrak etmiş ve fikirleri, eserleri ve mücadelesiyle toplumda tesirler bırakmış önemli bir şahsiyettir.

Çocukluk yaşlarında, o günün şartları gereği, klasik medrese öğrenimi göre Said Nursî, Bedü'z-Zaman lakabını Van Medresesindeki eğitimi sırasında almıştır.

Hayatı, aktivist olarak ortaya çıktığı birinci dönem, kendini eser te'lifine adanmış ikinci dönem olmak üzere iki farklı zaman dilimi olarak geçmiştir. Söz konusu ikinci dönemde te'lif ettiği eserler, Risâle-i Nûr Külliyyatı adıyla ün kazanmıştır. Bu eserlerde dinî, fikrî ve kültürel alanlara ilişkin düşünce ve kanaatlerini dile getirmiştir. Öncelikle takipçileri üzerinde olmak üzere, İslam toplumlarında yankı uyandıran ve büyük tesir icra eden düşünce ve kanaatlerini dile getirirken, İslam'ın Kur'an'dan sonra ikinci önemli kaynağı olan Sünnet'ten delillere başvurmuş, birçok hadis kullanmıştır. Hadis kullanımı konusunda bizde oluşan kanaate göre, gerek siyasî olaylarla ilgisi, gerek devlet görevleri icâbı yaşadığı hareketli yaşamın özel şartları sonucu hadis kaynaklarıyla ilişkisi sınırlı düzeyde kalmıştır. Belli hadis kaynaklarından hadis nakletme yerine, küçüklüğünden itibaren öğrendiği mahfûzâtında olan hadisleri mânâ olarak nakletmeyi tercih etmiştir. Bu yüzden, eserlerinde naklettiği hadis metinleri, lafız olarak, hadis kaynaklarında geçen metinlerle farklılık arz etmektedir. Bu Risâleler'in tamamında dikkati çeken bir durumdur. Bu tarz hadis nakli, tahrîc işini zorlaştıran bir sebep olarak da zikredilebilir. Çalışmamız esnasında hiçbir hadis kaynağında bulamadığımız bazı hadislerin, yakın lafızlarla bulunabilme ihtimallerinin mevcudiyetine temas etmemiz, ilmî ihtiyat anlayışının bir gereği olarak zikredilmelidir. Bütün bu yönleriyle, Said Nursî, hadis sevk ediş ve kullanımındaki genel havası itibarıyla, sûfî geleneğe bağlı geleneksel Osmanlı âlimlerinin bir devamı ve örneği olarak karışımıza çıkmaktadır.

Öyle anlaşılıyor ki, Bediuzzaman'ın hayatı incelendiğinde, onun hadis kaynak kitaplara erişme imkanının olmadığı ve hadis kaynak kitaplardaki rivayetleri değerlendirmesini yapması için gerekli olan tabakat kitaplarına da erişim imkanı bulamaması ihtimal dahilindedir. Bu nedenle zikretmiş olduğu hadislerin sıhhatini de inceleme imkanı bulamamış olabilir.

Risâleler'de geçen toplam hadis sayısı 163'tür. Bunlardan 31'i mükerrerdir. Tekrarsız 132 adet hadis bulunmaktadır. Buhârî ve Müslim'in el-Câmi'u's-Sahîh adlı eserlerinin her ikisinde de geçen (müttefekun aleyh) hadis sayısı sekiz, mutlak sahih anlamda hadis sayısı 38, hasen hadis sayısı üçtür. Zayıf hadis sayısı 38, çok zayıf bulunan hadis sayısı ise altıdır. İslam âlimleri tarafından mevzû olarak nitelendirilen rivayet

sayısı sekiz iken, 29 adet rivayet de hadis mecmualarında bulunamamıştır. Bir adet hadisin bir kısmı sahih, kalan kısmı kaynaklarda bulunamamıştır. Üç adet hadis de bir kısmı zayıf, kalan kısmı kaynaklarda bulunamamıştır.

Bu rakamlar, bizim çalışma sistemimiz içinde ulaştığımız sonuçlardır. Yukarıda da temas edildiği üzere, Said Nursî'nin hadis metinlerini muhtevâ olarak nakletmesi sebebiyle, bulunamayan rivayetlerin birkaçının belki daha farklı yöntemlerle bulunabilme imkanı ihtimal dahilindedir.

Bu sonuçları basit tablo ve grafiklerle gösterelim:

Hadislerin Sıhhatinin Sayısal Durumu:

Sahih:	48
Hasen:	3
Zayıf:	35
Çok Zayıf:	11
Mevzu:	10
Bulunamayan:	28

Toplam: 135

Hadislerin sıhhatinin grafik ile gösterimi (yüzdeler dilimlere tamsayıya göre yuvarlanmıştır)

